

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

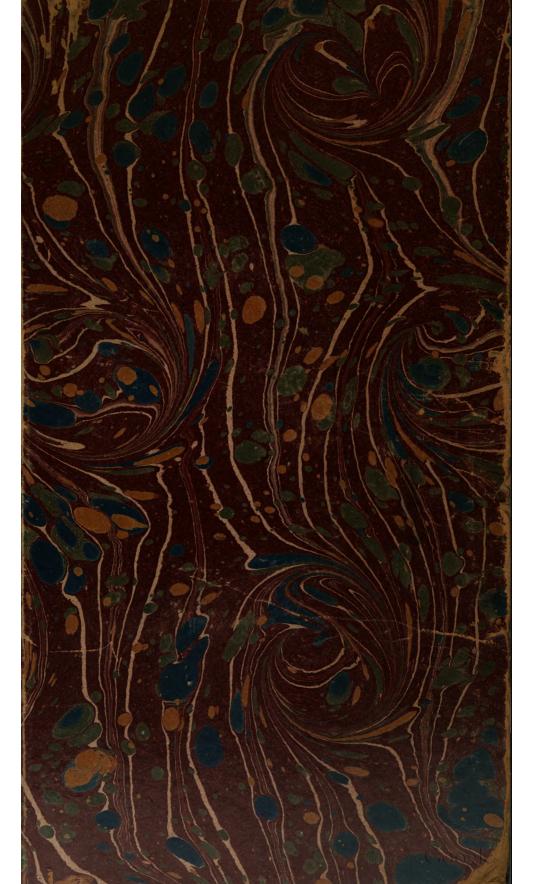
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/



2227.27

HARVARD UNIVERSITY



LIBRARY

OF THE

PEABODY MUSEUM

GIFT OF

JOHN B. STETSON, JR. (Class of 1906)

OF PHILADELPHIA

DEPOSITED IN THE COLLEGE LIBRARY

Н. Ө. Катановъ.

0

МАТЕРІАЛЫ

къ изученію

el 85

KABAHCKO-TATAPCKATO HAPBYIA.

часть первая.

Образцы книжной и устной литературы казанскихъ татаръ.



KAZAHL.

Типо-литографія Императорскаго Университета

1808.

22/1,27

Peabody Museum 1 ibrary
Gift of
John B. Metson, in
June 11 1600

(Deposited)

Печатано по опредъленію Историко-Филологическаго Факультета И м п в р л т о р с к а г о Казанскаго Университета.

Деканъ А. Смирновъ.

(Отдъльный оттискъ изъ «Ученыхъ Записокъ Императорскаго Казанскаго Университета» за 1897—1898 гг.).

МАТЕРІАЛЫ

КЪ ИЗУЧЕНІЮ КАЗАНСКО-ТАТАРСКАГО НАРФЧІЯ.

Часть первая.

Образцы книжной и устной литературы казанскихъ татаръ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Татарскія книги въ Казани стали печататься лишь въ настоящемъ стольтіи, и между этими книгами нътъ почти сочиненій древнихъ татарскихъ авторовъ. Тутъ можно только назвать двоихъ: льтописца XVI въка Хусамъ-эд-дина, сына Шерефъ-эд-дина, и писателя XVIII въка Таджъ-эд-дина Ялчигилова, писавшаго комментаріи на труды среднеазіат. суфія Алла-яра. Въ то время, какъ другія восточныя литературы уже имъютъ свою исторію, достаточно подробно изслъдованную и описанную 1), казанско-татарская литература, зародившаяся лишь недавно, еще не имъетъ человъка, который бы далъ хотя краткій очеркъ ея историческаго развитія. Кто хочетъ познакомиться съ образцами казан.-татар. литературы и названіями книгъ, печатанныхъ казанскими татарами за послъднее стольтіе, пусть тотъ обратится къ слъдующимъ сочиненіямъ

¹⁾ Арабская: См. В. Ө. Гиргасъ. Очеркъ арабской литературы. СПБ. Др. сочиненія указаны на стран. 139—170 "Arabische Grammatik, v. А. Socin. Berlin, 1894".— Персидская: Стран. 105—118 "Persische Grammatik, v. С. Salemann и. V. Shukowski. Berlin, 1889".— Турецкая: В. Д. Смирновъ. Очеркъ исторіи турецкой литературы. СПБ. 1891. Др. сочиненія указаны на стран. 43—55 "Türkische Grammatik v. А. Müller. Berlin, 1889".

А. Названія вспхг татарских книгг:

- 1) Обозрѣніе хода и успѣховъ преподаванія азіат. языковъ при Казан. Унив., состав. *проф. О. М. Ковалевскимз* (Каз. 1842) и *проф. К. Фойгтомз* (Каз. 1852).
- 2) Chronologisches Verzeichniss der seit dem Jahre 1801 bis 1866 in Kasan gedruckten arab., türk., tatar. und persischen Werke. CHB. 1866 (BB Bulletin de l' Acad. Impér. d. Sciences, T. V), B. Dorn.
- 3) Мусульманскія печатныя изданія въ Россіи за 1885—1896 года, В. Д. Смирнова (въ томахъ ІІІ—Х "Записовъ Вост. Отдъл. Археолог. Общ." СПБ.). Эти списви составляются по самымъ оригиналамъ.
- 4) Bibliotheca orientalis, manuel de bibliographie orientale. Leipzig, 1846 и 1861, *J. Th. Zenke*г. Такъ какъ эта книга не во всёхъ частяхъ писана по оригиналамъ, то въ ней явилось много ошибокъ; напр. авторъ указанъ вм. издателя или наоборотъ. Такія ошибки встрѣчаются и въ "Chronolog. Verzeichniss" Б. Дорна.
- 5) Каталогъ внигъ, отпечатанныхъ въ типографіи Императорскаго Казанскаго Университета съ 1800 по 1896 годъ, сост. А. Т. Соловьевыми и Н. Ө. Катановыми. Казань, 1897. Тутъ объясненія даются лишь по тёмъ внигамъ, воторыя были подъ руками авторовъ.
- 6) Orientalische Bibliographie, begründet von August Müller, bearbeitet und herausgegeben von Lucian Scherman. Berlin, 1888—1897.

Б. Образцы татарской литературы:

Изъ мъстныхъ періодическихъ изданій слъдуетъ упомянуть:

1) "Камско-Волжскій Край", газета, въ которой пом'вщаются часто образцы народной литературы казанскихъ татаръ, въ русскомъ переводъ, напр. статьи С. М. Матегева въ 1895—1897 гг.

- 2) "Казанскій Телеграфъ", газета, въ которой даются описанія татарскихъ игръ, праздниковъ и обычаевъ (напр. въ статьяхъ Н. Н. Переверзева) и отъ времени до времени помъщаются очерки отдъльныхъ и цълаго ряда памятниковъ казанско-татарской литературы (напр. въ статьяхъ Н. И. Ашмарина и Н. Ө. Катанова).
- 3) Въ "Извъстіяхъ Общества Археологіи, Исторіи и Этнографіи при Император. Казан. Унив." даются тексты и переводы памятниковъ казанско-татар. литературы (напр. въ статьяхъ С. М. Матепева, А. К. Насырова, Н. Ө. Катанова, Е. А. Малова и др.).
- 4) Въ журналѣ "Дѣятель" ежемѣсячно даются библіограф. свѣдѣнія обо всѣхъ мусульманскихъ изданіяхъ, вышедшихъ изъ типографіи Унив. (напр. въ статьяхъ *Н. Ө. Катанова* и др.).

Кром'в того образцы литературы пом'вщались: 1) въ одномъ рус. перевод'в, въ сочинени К. Ө. Фукса "Казанскіе татары. Каз. 1844"; 2) въ одномъ н'вмец. перевод'в, въ соч. Н. Vámbéry "Das Türkenvolk. Leipzig, 1885" и въ одномъ татар. оригинал'в въ "Турецкой Хрестоматіи" И. Н. Березина Каз. и СПБ. 1857—1890 и въ разныхъ татар. изданіяхъ, выходившихъ въ Казани съ 1800 года. Весьма краткій обзоръ татар. литературы сдёлаль А. L. Davids въ книг'в "A grammar of the turkish language. London, 1832", въ стать в "of the dialect of Kaptchak (Kasan and Astrakhan)".

По прочтеніи внигъ, печатанныхъ въ Казани татарами, легко замѣтить, что онѣ распадаются на 2 категоріи: вниги, переведенныя съ др. языковъ (араб., перс., турец. и рус.), и вниги собственнаго татар. сочиненія. Между внигами обѣихъ категорій больше всего сочиненій, касающихся мусульманства (ислама, его ученія и исторіи); въ этимъ-же сочиненіямъ должны быть отнесены и тѣ брошюры, которыя печатаются десятками тысячъ, именно: молитвы и заговоры противъ сглаза, разныхъ

бользней, безплодія, искушенія дьявола, застарылыхь мозолей. кредиторовъ, гива начальства, коварства женщины и пр. По мивнію проф. В. Д. Смирнова 1), всв изданія, съ молитвами противъ различныхъ опасныхъ случаевъ человъческой жизни, предназначаются исключительно для мусульманскаго простонародья. Сходство этихъ мусульманскихъ молитвъ съ заговорами др. народовъ Азіи наводить на мысль, что эти молитвы возникли помимо ислама. На татар. яз. многія изъ богословскихъ и юридическихъ сочиненій переведены съязыковъ арабскаго и персидскаго или переложены съ языковъ турецкаго и джагатайскаго. Языкъ сочиненій, переведенныхъ или переложенныхъ, не обладаетъ опредъленностью: тутъ можно видъть самую безпорядочную смёсь и словъ, и грамматич. формъ, и пъльныхъ фразъ. Въ Казани лишь въ послъднее время сталъ вырабатываться особый стиль: одни (А. К. Насыровъ, А. А. Фейзъ-хановъ) стали употреблять слова своего и др. языковъ съ коренными казанско-татар. грамматич. формами, а другіе (А. Г. Максутовъ) стали употреблять современный турецкій языкъ. Оба направленія обращаются за словами къ языкамъ араб. и персид., даже тогда, когда есть свои татар. слова.-Къ сочиненіямъ, переведеннымъ съ рус. яз., надо отнести разныя правительственныя распоряженія (наказъ Импер. Екатерины, правила о холеръ и чумъ, порядовъ переписи и др.), переводы сочиненій Л. Н. Толстого (А. К. Насыровъ) и И. А. Крылова (М. Т. Яхъинъ) и др. Кромъ того одни образованные татары (И. В. Терегуловъ) взялись за популяризацію естественноисторическихъ свѣдѣній Запада, а другіе стали знакомить татаръ съ исторією Россіи, геометрією, географією, ариеметикою и др. европ. науками (А. К. Насыровъ, Алимъджанъ Аль-Баруди, Шихабъ-эд-динъ Аль-Марджани). Между собственно татарскими сочиненіями нов'яйшаго времени есть

¹⁾ Томъ III "Записокъ Вост. Отд. Археол. Общ." (СПБ.).

сочиненія юридическія, богословскія, историческія и др., а болье всего беллетристическія (есть эпосъ, лирика и драма). Очеркъ новъйшей беллетристики сдъланъ Н. И. Ашмаринымъ въ статьъ "Кое-что о литературъ казанскихъ татаръ", помъщенной въ № № 569, 576 и 577 газ. "Казанскій Телеграфъ" (1894—1895 гг.).

Кто желаетъ познакомиться съ казанско-татарской литературой основательнъе, тотъ можетъ обратиться къ самымъ образцамъ ея, писаннымъ по-татарски. Въ настоящемъ сочиненіи образцы литературы приводятся лишь для того, чтобы познакомить читателя съ языкомъ казанскихъ татаръ. Для этой послъдней цъли образцы даются въ объихъ транскрипціяхъ: татарской и русской (академической), подобно тому какъ Charles Wells сдълалъ въ своей книгъ "The Literature of the Turks. A Turkish Chrestomathy. London, 1891", давши турецкіе тексты въ транскрипціяхъ: турецкой и англійской. Академическая транскрипція сдълана согласно общепринятому народному говору.

Для передачи татарской рвчи академическая транскрипція взята авторомъ потому, что она точнве многихъ другихъ транскрипцій: миссіонерской (въ книгахъ Православнаго Миссіонерскаго Общества, изданныхъ на казанско-татарскомъ нарвчіи), Шагбазъ-Гирея Ахмерова (въ "Синтаксич. разборв глагола въ казанско-татар. нарвчіи. Каз. 1895"), Гайнъ-эд-дина Ахмарова (въ "Учебникв русскаго языка для татаръ. Каз. 1899"), М. Иманаева (въ "Русскомъ словв, учебникв русскаго языка. Каз. 1895") и транскрипцій въ разныхъ "самоучителяхъ".

Что-же касается грамматических особенностей казанскотатарскаго наръчія, то они между прочимъ подробно указаны въ слъдующихъ сочиненіяхъ:

1) Общая грамматика турецко-татар. яз. *Мирзы А. Каземз Бека*. Изд. 2-ое. Казань, 1846. Она переведена *Dr. Julius Theodor Zenker'ом*з на нѣмец. яз. (Лейпцигь, 1848).

- 2) Практическое руководство къ изученію татар. яз., составл. *Махмудовым*з. Казань, 1857.
- 3) Краткая татарская грамматика, изложенная въ примърахъ. Составл. А. К. Насыровыму. Казань, 1860.
- 4) Предисловіе въ "Русско-татарскому словарю", А. А. Воскресенскаго. Казань, 1894.

Настоящій трудъ распадается на 3 части. Въ І части, въ 3 отдёлахъ, приводятся тексты образцовъ казанско-татарской литературы (средняго, высокаго и народнаго стиля); во II части даются русскіе переводы текстовъ; въ III части перечисляются въ алфавитномъ порядкъ всъ встръчающіяся въ текстахъ слова, причемъ татарскія слова объясняются и сравниваются со словами др. тюрк. нарвчій. Всв образцы выбраны изъ наиболбе удачныхъ мъстъ татар. сочиненій, именно изъ тъхъ мъстъ, гдъ татар, ръчь не вездъ искажена грамматич. формами др. тюрк. нарвчій: турец., киргиз. и джагат. Слова съ ошибочнымъ правописаніемъ и съ формами др. наръчій замънены тъми-же словами, писанными на общепринятый ладъ, и снабжены коренными татарскими грамматич. формами, что вездъ легко видъть, если сравнить настоящее сочинение съ его источниками, которые всв печатаны въ Казани и авторомъ вездѣ указываются. Хотя нѣкоторымъ европейскимъ ученымъ и не нравится татарская ръчь, испещренная араб. и персид. словами, но авторъ, не считая нужнымъ и возможнымъ замънять иностранныя слова татарскими, ограничился лишь замѣною грамматич. формъ др. нарѣчій коренными татар. формами, ибо, если-бы взять на себя задачу тщательной очистки татар. ръчи отъ иноземнаго вліянія, пришлось-бы передълывать не только отдёльныя слова, но и цёлые обороты рёчи; пока татары будуть исповёдывать исламь и читать книги, идущія съ мусульманскаго востова, до техъ поръ и рычь татарская будеть испещряема всегда иноземными словами: араб., перс. и турец.

Со всёми особенностими татар. рёчи читатель можеть познакомиться изъ ниженомёщенныхъ текстовъ, вцервые транскрибированныхъ точно, фонетически, азбукою, принятою въ изданіяхъ Император. Академіи Наукъ (О. Н. Бётлингомъ, К. Г. Залеманомъ, В. А. Жуковскимъ, В. В. Радловымъ, Н. Ө. Катановымъ и др.) и Император. Казан. Университета (Н. И. Андерсономъ, Н. Ө. Катановымъ и Н. И. Ашмариномъ). Что-же касается "турецкой хрестоматіи" проф. И. Н. Березина, въ которой также есть казанско-татар. тексты (т. ІІ, 1862—1890), то она не можетъ дать правильнаго представленія ни объ языкъ татарскомъ, ни объ ороографіи, ибо тексты ен, взятые случайно, нисаны на смёшанномъ языкъ и наполнены вездъ самыми грубыми опечатками.

Въ завлючение следуетъ упомянуть о техъ наиболее замечательныхъ особенностяхъ, которыми казанско-татарское наречие отличается отъ другихъ тюркскихъ наречий.

1) Звукъ "а" въ началъ слова,

Остается во нежхъ остальныхъ наржчіяхъ, вром'в якутскаго, гдів или "а" или "ы", напр. казан. "ай" (місяцъ, луна) — алт. вирг. нолов. саг. "ай", якут. "ый"; казан. "бар" (есть) — алт. саг. "пар", кирг. полов. "бар", якут. "бар"; казан. "ач" (голодный) — кирг. "аш", якут. "ас"; казан. полов. "баш" (голова) — алт. "паш", кирг. якут. "бас", саг. "пас".

2) Двугласный "ау" въ началъ, серединъ и вонцъ словъ.

Казан. вирг. нолов. бараб. тобол. "ау" нереходить въ уйгур. урянх. караг. "аў", "ақы", кит.-тюрк. "аў", "еқі", въ алт. "ў", кара-кирг. "ō", саг. "ақ", "ақы", "ā". Hanp. нолов. каз. кирг. "баур" (печень)—уйгур. "бақыр", алт. "пўр", саг. "пар", якут. "быар"; каз. полов. кирг. "бау" (веревка)—алт. "пў", уйг. кит.-тюрк. "бақ", саг. урянх. караг. "пақ", кара-кирг. "бō", якут. "быа"; казан. тобол. кирг. "аур" (тижелий)—алт. "ўр", уйг. "ақыр", кит.-тюрк. "еқір", саг. "ар", кара-

кирг. " \bar{o} р", якут. "нарахан"; казан. кирг. "џау" (врагъ) = тобол. "јау", уйгур. полов. "јавн", кит.-тюрк. "јеві", алт. "ј \bar{y} ", саг. "ч \bar{a} "; казан. "џаулык" = кирг. "џаулук", кит.-тюрк. "јавлык", тобол. "јаулук"; казан. кирг. полов. "ауз" (ротъ) = уйгур. "авнз", кит.-тюрк. "евіз", алт. " \bar{y} с", тобол. "аус", саг. " \bar{a} с", бараб. "авнс"; казан. "аулак" (уединеніе) = саг. "авылак".

3) Звукъ "а" въ началь слова.

Въ изданіяхъ Миссіонер. Общества обозначается "ä" передъ согласными и "я" послѣ согласныхъ; напр. äрлян" (вротъ) вм. "äрläн". Этотъ звукъ въ др. нарѣчіяхъ или остается, или переходитъ въ "a"; напр.: казан. "ųäш" (молодой)—тобол. "jäш", полов. алт. уйгур. кит.-тюрк. кара-кирг. "jaш", саг. "час", кирг. "џас"; каз. кирг. "џäй" (лѣто) — полов. уйгур. кит.-тюрк. "jaй", саг. "чай", алт. "jaй", якут. "сай"; казан. "äчі" (кислый, горькій)—полов. тобол. "ацы", кит.-тюрк. "ечіб", саг. "ачыб", алт. "ачў", кирг. "ашў", якут. "асй"; казан. "џäшір" (скрывать)—тобол. "jäшір", уйгур. полов. "jашыр", алт. "jажыр", кит.-тюрк. таранч. "jошур", саг. "чазыр", якут. "сасар"; казан. "џäші" (возрастъ)—полов. алт. кит.-тюрк. уйгур. кара-кирг. "jaш", саг. "час", кирг. "џас", якут. "сāс".

4) Двугласный "аў" въ началь, серединь и концы словъ.

Въ др. нарѣчіяхъ переходитъ: въ "äў" въ кирг., "ā" и "ō" въ саг., "äгў" въ уйгур. джаг., "ў" въ алт. Hanp.: каз. "кі jäў", въ изд. Миссіон. Общ. "кеяў" (зять, женихъ) — полов. тобол. "кў jäў", саг. "кў зā" и "кў зō", алт. "кў jў", уйгур. "кў дагў", джаг. "кў jäгў".

5) Звукъ "б" въ началъ слова.

Начальный "б" казан. наръчія въ др. наръчіяхъ или остается (якут. кирг. кит.-тюрк. кара-кирг. тобол. полов.), или переходить въ "п" (алт. бараб. кызыл. саг. урянх. караг.).

Напр. казан. кирг. кара-кирг. тобол. полов. "бір" (одинъ) = алт. урянх. бараб. кызыл. саг. караг. "пір", якут. "бір", турец. кит.-тюрк. "бір"; казан. турец. полов. кара-кирг. кит.-тюрк. тобол. "баш" (голова, начало) = бараб. алт. урянх. караг. "паш", саг. "пас", кирг. якут. "бас"; каз. кирг. кара-кирг. полов. кит.-тюрк. тобол. "балык" (рыба) = тур. якут. "балык", бараб. саг. алт. урянх. "палык". Кромъ того каз. "б" пере-кодитъ въ "в", или отпадаетъ въ турец. яз.; напр. казан. "былар" (эти), "бір" (одинъ), "баш" (голова, начало), "бір" (знай), "бір" (дай) и "бул" (будь) = осм. "бунлар", "бір", "баш", "бір", "вар" и "ол".

6) Звуки "Б" и "г" въ началъ слова.

Эти звуки въ изданіяхъ Миссіонер. Общества изображаются "г". Въ началѣ бываютъ лишь въ словахъ иностранныхъ; напр. араб. "қадыл" (справедливый), араб. "қанымат" (богатство), рус. "қаспадін" (господинъ) 1) и т. д. Звукъ "қ" въ словахъ узкогласныхъ замѣняется "г"; напр. араб. "гііјм" (знаніе) 2). Въ друг. нарѣчіяхъ начальные "қ" и "г" переходятъ въ "к" и "к", а въ турец. вовсе не произносятся; напр. араб. "ашік" (влюбленный) = казан. "қашык", кирг. "касык", турец. "ашік". Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. "қ" и "г" изображаются однимъ знакомъ "г".

7) Звукъ "д" въ началъ слова.

Въ началѣ бываеть лишь въ словахъ иностранныхъ и нѣкоторыхъ своихъ (казанско-татарскихъ). Татарскій "д" въ турец. остается, а въ другихъ переходить въ "т". Напр.: казан. "дурт" (четыре) = турец. "дорт", кит.-тюрк. кирг. полов. алт. саг. урянх. караг. "торт", якут. "туорд".

غنيبة _ عادل (1

علم (²

8) Звукъ "з" въ началъ, срединъ и концъ слова.

Звукъ "з" въ началъ бываетъ лишь въ словахъ иностранныхъ (араб. перс. и рус.); напр.: "забут" = рус. "заводъ", "загар" (ядъ)—перс. زهر, "заман" (время)—араб. زهر и т. д. Срединный и конечный "з" въ другихъ наръчіяхъ или остается (турец. вирг. полов. вит.-тюрк.), или переход. въ "с" (варавирг. якут. алт. тобол. бараб. урянх. вараг. саг.). Напр.: казан. "абыз" (ученый, священный) — саг. "абыс", казан. "сўз" (слово) = турец. кит.-тюрк. кирг. полов. "соз", кара-кирг. алт. бараб. тобол. урянх. саг. "сос", якут. "ос". Всякій "с" въ алт. саг. урянх. караг. нарвчіяхъ, случившись между гласными, переходить въ "з", тогда какъ въ др. нарвчіяхъ такой "с" остается неизменнымъ, а въ якут. переходитъ въ "х". На вывъскахъ и въ оффиціальныхъ бумагахъ по-русски часто пишется "з" тамъ, гдъ долженъ бы стоять звукъ "џ" 🚓 напр. вмъсто "Ахмедъ-цанъ" пишутъ "Ахмедзянъ", изъ "цылан тауы" (змённая гора) вышло "Зилантовъ" и т. п.

9) Звукъ "і" въ началь слова.

Начальный "i" казан. нарвчія въ др. нарвчіяхъ или остается (тобол. бараб.), или переходитъ въ "е", т. е. звукъ средній между "ä" и "i" (кирг. кара-кирг. саг.), или переходитъ въ "ä" (турец. алт. кит.-тюрк. урянх. караг.). Въ якут. нарвчіи этотъ звукъ или остается или переходитъ то въ "ä", то въ "iä" 1). Напр. казан. тобол. бараб. "кіl" (приходи) — кирг. кара-кирг. саг. "кеl", турец. "räl", алт. кит.-тюрк. урянх. караг. якут. "кäl"; казан. "џіт" (достигать) — кирг.

¹⁾ Это обстоятельство, что одинъ и тотъ-же звукъ цри однихъ и тѣхъ-же условіяхъ переходитъ въ якут. нар. въ 3 совершенно разные звука, заставляетъ сомнѣваться въ томъ, насколько правильно О. Н. Бётлингъ уловилъ этотъ якут. звукъ. Во всякомъ случаѣ это обстоятельство требуетъ тщательной провѣрки.

"чет", кара-кирг. "јет", тобол. бараб. "јіт", алт. турец. кит.тюрк. "јат", саг. "чет", урянх. караг. "чат" и якут. "сіт"; казан. тобол. бараб. "бір" (давай)—кирг. кара-кирг. "бер", саг. "пер", алт. урянх. караг. "пар", турец. "вар", полов. кит.-тюрк. "бар", якут. "біар".

10) Звукъ "і" въ началѣ слова.

Этотъ звукъ въ изданіяхъ Миссіонер. Общества изображается въ началѣ слова "э", а въ серединѣ и концѣ "е"; напр. "ічкарірак" (поглубже) пишется "эчкяреряк" ¹). Въ др. нарѣчіяхъ этотъ звукъ или остается (кирг. тобол. бараб. саг. урянх. караг.), или переходитъ въ "і" (турец. полов. кит.тюрк.), въ урянх. въ "і" и "ы", а въ якут. переходитъ то въ "ы", то въ "і", то въ "і". Напр.: казан. кирг. тобол. бараб. саг. урянх. караг. "кір" (входи) турец. "гір", кит.-тюрк. полов. "кір", якут. "кір"; казан. кирг. кара-кирг. бірі" (знай) турец. кит.-тюрк. полов. якут. "бір".

11) Звукъ "й" послѣ гласныхъ.

Этотъ звукъ въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. изображается "й", у В. В. Радлова и О. Н. Бётлинга "і" или совсёмъ неправильно удлиняется предшествующая гласная; напр. казан. "біїмій" (не знаеть) — "біїмі" (у В. В. Радлова), якут. "тій" — "тії" (у О. Н. Бётлинга). Этотъ звукъ въ др. нарёчіяхъ равняется "й" или иногда "г" (саг. урянх. караг.), преимущественно въ словахъ узкогласныхъ; напр. казан. "тій" (у В. В. Радлова "ті") — якут. "тій", саг. "тег", урянх. кит.-тюрк. караг. "так"

¹⁾ Въ восточ. наръчіяхъ (Сибири, Ср. Азіи и Монголіи) В. В. Радловъ не уловиль въ срединъ слова разницы между звуками "і" и "į", и потому онъ оба звука пишетъ "і", тогда какъ и миссіонеры, и туземцы различаютъ оба звука довольно ясно; начальные казан. "į" и "і" В. В. Радловъ различаетъ всегда.

(касайся); казан. "бій" (князь) — кирг. "бій", турец. "бай", кит.тюрк. "бак", алт. "пій", саг. "пег", урянх. караг. "пак".

12) Звукъ "ј" (й) передъ гласными и между гласными.

Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. то пишется "й", то входить въ составъ "я", "ю"; напр. "цајаў" (пѣшій) пишется "жяяў", "бііі" (пляши) пишется "бейе". Начальный "ј" книжнаго татар. яз. обыкновенно произносится "ч" (см. о "ч" ниже). Звукъ "ј" между гласными и послѣ гласныхъ бываетъ въ казан. турец. кирг. кара-кирг. тобол. бараб. алт., въ урянх. караг. уйгур. онъ переходить въ "т" (между гласными "д"), якут. "т", саг. "с" (между гласными "з"). Напр.: казан. "кіјаў" (зять, женихъ) — тобол. бараб. кирг. "кујаў", уйгур. "кудагу", урянх. караг. "куда", алт. "кујут", саг. "кузат", "кузо"; казан. кара-кирг. кир. алт. "ајыр" (отдъляй) ¹)= уйгур. урянх. караг. "адыр", саг. "азыр"; казан. "көјөрөк" (хвостъ) = алт. кирг. кара-кирг. кит.-тюрк. "кујурук", саг. кузурык", урянх. "кудурук", караг. "кудурук", якут. "кутурук"; казан. алт. кирг. "ајў" (медвёдь) = кит.-тюрк. "ејік", уйгур. урянх. караг. "адық", саг. "азық"; казан. кирг. тобол. бараб. алт. вит.-тюрв. "ајак" (нога)—явут. "атах", саг. "азак", уйгур. урянх. караг. "адак"; казан. "буй" (ростъ) = вирг. кит.-тюрк. "бой", алт. "пой", урянх. караг. "пот", саг. "пос"; алт. бараб. тобол. "кајын" (береза) = саг. вын", турец. "кајын", урянх. "кадың" 2), караг. "кадың", якут. "хатың", кирг. "кајың".

¹) Слоги "ајы" и "äjį" у В. В. Радлова часто пишутся: "ai" и "äi".

²⁾ Это слово то же, что и الدنك у Гамзы Испаганскаго (Gottwaldt. Hamzae Ispahanensis Т. І. Lips. 1844, стран. 197, строка 1 снизу) и خدنج у Ахмеда Ибнъ-Фадлана (Frähn. Mémoires de l'Acad. Impér. des Sciences. Т. І, 6-е livr. СПБ. 1832, Стран. 574, примъч.). Въ словаряхъ Дози и Гиргаса писано:

13) Звукъ "к" въ началъ слова.

Начальный "k" въ др. наръчіяхъ или остается (вирг. алт. кара-кирг. тобол. бараб. саг. урянх. качин. кит.-тюрк.), или переходитъ въ "к" (турец. караг.), а въ якут. и начальный, и конечный переходятъ или въ "к", или "х". Напр.: казан. кирг. "катын" (женшина, хозяйка)—турец. "кадын", якут. "хотун"; казан. "көй" (лей) — кирг. алт. кит.-тюрк. "куй", саг. "куй", урянх. "кут", караг. "куй", якут. "кут".

14) Звукъ "к" въ началъ слова.

Этотъ звукъ переходитъ въ турец. яз. въ "г", а въ другихъ нарѣчіяхъ сохраняется. Напр. казан. "кўр" (смотри) турец. "гор", въ остальныхъ нарѣчіяхъ "кор". Звуки "к" и "к" въ изданіяхъ Миссіонер. Общества не различаются, оба пишутся "к"; напр. "кап" (куль) и "кіl" (приходи) пишутся: "кап" и "кил".

15) Звуки "л" и "l" въ началъ, срединъ и концъ словъ.

Звука "л" нѣтъ лишь въ нарѣчіи тюрковъ (сартовъ) Рус. Туркестана, тамъ вездѣ "l". Во всѣхъ остальныхъ тюрк. нарѣчіяхъ въ словахъ широкогласныхъ бываетъ "л", а узкогласныхъ "l". Эти "л" и "l" въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. не различаются и пишутся "л"; напр. "атлары килгяч" (когда пришли его кони) вмѣсто "атлары кіІгач". Въ казан.-татар. нарѣчіи "л" и "l" бываетъ лишь въ звукоподражательныхъ и иностранныхъ словахъ; напр. "лабырда" (булькай), "лак" (лакъ), "лајык" (приличный) 1) и т. п.

16) Звукъ "м" въ началѣ слова.

Начальный "м" казанско-татар. нарѣчія въ турец. яз. переходить въ "б", а въ др. тюрк. нарѣчіяхъ остается. Напр.

¹) Apa6. لائن.

жазан. якут. "мін" (я)—турец. "бан", кирг. кара-кирг. саг. "мен", алт. урянх. караг. уйгур. кит.-тюрк. "ман"; казан. "мёгёв" (рогъ) — турец. "бойнув", кирг. "мујув", алт. саг. "мус", якут. "муос".

17) Звукъ "н" въ началѣ слова.

Въ началѣ бываетъ преимущественно въ словахъ звукоподражательныхъ и иностранныхъ (араб., перс. и рус.) и въ нѣкоторыхъ лишь татарскихъ; напр. "нацыш" (узоры)—араб. نفنن, "намаз" (обществен. молитва)—перс. "начылый" (едва)—рус. "насилу".

18) Звукъ "н" въ серединъ и концъ словъ.

Звукъ "ң" въ началѣ никогда не бываетъ. Въ изданіяхъ миссіонер. Общ. изображается "н" въ подражаніе татарскому (ң); напр. "атанда" (у твоего отца) — "атанда". Въ др. тюрк. нарѣчіяхъ "ң" или выпадаетъ, если случится между гласными (саг. урянх. караг.), или остается (кирг. кит.-тюрк. якут.), или переходитъ въ "ңъ" (алт.). Напр.: каван. тобол. "сінір" (сухая жила), кирг. "сеңір", полов. "сінір", саг. урянх. караг. "сір", якут. "інір".

19) Звукъ "е" въ началъ слова.

Начальный "ө" казанско-татар. нарвчія (звукъ средній между "о" и "у") въ др. нарвчіяхъ переходить въ "у", а въ якутскомъ въ "у" или "ў". Напр. казан. "бөз" (ледъ) — алт. "мус", кирг. "муз", полов. "буз", саг. караг. урянх. "пус", якут. "мўс"; казан. "келак" (ухо) — кирг. алт. полов. кит.-тюрк. тобол. бараб. саг. урянх. "кулак", караг. "кулак", уйгур. "кулуак", якут. "кулгах"; казан. "тет" (держи) — осман. "дут" и въ остальныхъ нарвчіяхъ "тут". Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. звукъ "е" изображается "о"; напр. "боз", "колак", "тот".

20) Звукъ "ё" въ началъ слова.

Начальный "ө" казан. - татар. нарвчія (звукъ средній между "о" и "ў") въ др. нарвчіяхъ переходить въ "ў", а въ якутскомъ въ "ў" или "ў". Напр. казан. "көн" (день) — турец. "гўн", въ остальныхъ нарвчіяхъ "кўн"; казан. "төн" (ночь) — якут. "тўн" и въ остальныхъ нарвчіяхъ "тўн"; казан. "џөз" (сто) — кирг. "џÿз", "дÿз", тобол. бараб. алт. "јўс", кит.-тюрк. "јÿз", саг. караг. урянх. "чўс", якут. "сўс". Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. звукъ "ө" изображается "о"; напр. "кон", "тон", "жоз".

21) Звукъ "а" въ серединъ и концъ слова.

Звукъ "а"—средній между "о" и "а". Въ началѣ слова этотъ звукъ никогда не бываетъ. Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. онъ изображается "а", а по-татарски і (а), у В. В. Радлова "О". Этотъ звукъ послѣ "ё" соотвѣтствуетъ звуку "а" другихъ нарѣчій. Напр. казан. فولاف "келак" (ухо)—саг. "кулак".

22) Звукъ "а" въ срединъ и концъ слова.

Въ началѣ слова этотъ звукъ никогда не бываетъ. Звукъ "ä"—средній между "ö" и "ä". Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. онъ изображается "ä" и "я", а по-татарски і (а), • (ä), у В. В. Радлова "ö". Этотъ звукъ послѣ "ö" соотвѣтствуетъ звуку "ä", "ö" другихъ нарѣчій. Напр. казан. كنك "кёндä" (днемъ)—кирг. "кўндö", кит.-тюрк. урянх. караг. качин. саг. "кўндä".

23) Звукъ "п" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Въ началѣ слова "п" встрѣчается въ словахъ иностранныхъ (араб., перс. и рус.) и звукоподражательныхъ и лишь въ немногихъ своихъ (татарскихъ). Напр.: казан. "пацамбар" (пророкъ) = перс. "фонаръ", "панар" = рус. "фонаръ", "піј " (слонъ) = араб. فيله "пышкыр" (фыркать) и пр. Звукъ "п"

въ серединъ и концъ словъ въ др. наръчіяхъ или остается (якут.), или переходитъ въ "п". Напр. "тіп", "тіб" (лягай = кирг. саг. "теп", якут. "таб", алт. "тап"; казан. "ціпак" (шелкъ) = кирг. "цібак", саг. "чібак". Казан.-татар. "п" замъняетъ какъ "п", такъ и "ф" иностранныхъ словъ.

24) Звукъ "р" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

25) Звукъ "с" въ началѣ, срединѣ н концѣ словъ.

Звукъ "с" въ др. нарѣчіяхъ остается безъ измѣненія, только между гласными въ алт. урянх. караг. саг. переходитъ въ "з". Въ якут. нарѣчій начальный "с" казанскаго и др. нарѣчій часто отпадаетъ; напр. казан. "сў" (вода)—якут. "ў", "сідік" (моча)—"ік"; "сўз" (слово)—"ос". Между гласными якут. "с" произносится какъ "х", "h", на что не обратилъ вниманія при транскрибированіи якут. текстовъ О. Н. Бётлингъ. Напр. казан. "џакасы" (его воротъ)—тобол. "јађасы", кирг. "џађасы", саг. "чађазы"; казан. "анасы" (его мать)—кит.-тюрк. "анесі".

26) Звукъ "т" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Начальный "т" казанско-татар. наръчія въ турец. переходить въ "д", а въ другихъ наръчіяхъ остается безъ измъненія; срединный и конечный "т" въ др. наръчіяхъ остаются, только въ алт. урянх. караг. саг., если случится между

турец. "дур", въ др. наръчіяхъ "тур"; казан. "туз" (береста) = алт. урянх. караг. саг. "тос", якут. "туос"; казан. "ата" (отецъ) = алт. саг. "ада". Вмъсто двухъ "т" одно "т" пишется и въ тъхъ словахъ, гдъ по-джагатайски и у кит.-тюрк. было "лт", "Іт" ; напр.: казан. "утыр" (сиди) = кирг. турец. "отур", полов. джаг. уйгур. "олтур", тобол. "ултыр", алт. "оттур", саг. "одыр", якут. "олор". Слъд., тутъ уйгур. джаг. полов. "лт" = "тт" (алт.), "т" (казан. кирг. турец.), "л" (якут.), "д" (саг.).

27) Звукъ "у" въ началѣ слова.

Въ серединъ и концъ слова ръдко бываетъ, бываетъ большею частью " \bar{y} " (="ы \bar{y} ", "у \bar{y} " др. наръчій) 1). Начальный "у" казан. наръчія въ др. наръчіяхъ переходитъ въ "о", а въ якут. или въ "о", или въ "уо". Напр. казан. "кун" (ночуй)= тобол. алт. урянх. кит.-тюрк. полов. саг. "кон", караг. "кон", якут. "хон"; казан. "цук" = тобол. алт. кит.-тюрк. полов. "jok", саг. урянх. "чок", караг. "чок", якут. "суох"; казан. "бул" (будь) = осман. "ол", алт. саг. урянх. караг. "пол", кирг. полов. "бол", якут. "буол". Но "у", происшедшій отъ джаг. "оъу", измѣняется различно; напр. казан. кирг. "ул" (сынъ)=алт. " \bar{y} л", тобол. "оул", " \bar{y} л", саг. " \bar{o} л", якут. "уол", джаг. уйгур. кит.-тюрк. "оъул".

28) Звукъ "ў" въ началь слова.

Въ серединѣ и концѣ слова рѣдко бываетъ, чаще бываетъ только " \ddot{y} " (=ir, \dot{y} r, \ddot{y} r др. нарѣчій). Начальный " \ddot{y} " казан. нарѣчія въ др. нарѣчіяхъ переходитъ въ " \ddot{o} ", а въ

¹⁾ См. стран. 19—21 книги *Н. И. Ильминскаго* "Матеріалы къ изученію кирг. наръчія. Каз. 1861" (ІІІ кн. "Учен. Зап." за 1860 г.).

якутскомъ или въ "ö", или въ "ÿö", и тобольскомъ "ў" и "ў" ¹). Напр.: казан. "кўр" (смотри)—турец. "гöр", тобол. "кўр", алт. кирг. урянх. кит.-тюрк. караг. саг. "кöр", якут. "кöр"; казан. "кўl" (о́зеро) — турец. "гöl", кирг. саг. алт. кит.-тюрк. караг. джаг. "кöl", якут. "кўöl"; казан. "ўl" (умирай)—тобол. "ўl", якут. и др. нарѣчій "öl".

29) Звукъ "ў" въ серединѣ и концѣ словъ.

Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. пишется "ыу"; напр. "сыу" (вода) = "с \bar{y} ". Этотъ ззукъ въ др. нар \bar{y} чіяхъ или остается безъ изм \bar{y} ненія (алт. тобол.), или переходитъ въ "ы \bar{y} ", "у \bar{y} ", "у \bar{y} ", "у \bar{y} " (саг. урянх. караг.); напр. казан. "с \bar{y} " (вода) = саг. урянх. караг. "су \bar{y} ", якут. " \bar{y} "; алт. казан. "ар \bar{y} " (чистый) = саг. урянх. караг. "ары \bar{y} ".

30) Звукъ "ў" въ серединь и концы словъ.

Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. пишется "еў"; напр. "эчеўче" (пьяница) — "ічўчі". Этотъ звукъ въ др. нарвчіяхъ или остается безъ измѣненія (тобол. алт.), или переходитъ въ "ік", "іг", "ўк", "ўг" (саг. урянх. караг.); напр. казан. "бііў" (знаніе) — джаг. "біігў" и "біік", саг. "піііг".

31) Двугласный "уа" въ началь, серединь и конць словъ.

Двугласный "уа" ни въ серединѣ, ни въ концѣ многосложныхъ словъ не встрѣчается. Въ др. нарѣчіяхъ онъ или остается (кирг. тобол.), или переходитъ въ "ö" (алт. саг.), или въ "оҕа" (кит.-тюрк.), или "уо" (шор. якут.); напр. кирг.

¹⁾ Переходъ "у" въ "ў" и "ў" долженъ быть провъренъ, такъ какъ у В. В. Радлова одни и тъ же слова являются то съ "ў", то съ "ў". Напр. "кур" (Образцы IV, 226, 3-я сниву) и "кур" (тамъ-же, 230, 12-я снизу).

казан. "џуан" (тодстый) — тобол. "јуан", алт. "јон", шор. "јуон", саг. "чон", якут. "суон". Иностранное "ва" — казан.-татар. "уа" или "ба".

32) Двугласные "уа" — "ва" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Двугласные "ўа"—"ва" встрычаются въ иностранныхъ словахъ и ныкоторыхъ лишь своихъ; напр. "ўазір"—министръ (изъ араб. яз.); "ва", "уа"—и.

33) Звуки "ф", "х" и "h".

Эти три звука встръчаются лишь въ иностранныхъ словахъ (араб., перс. и рус.). Простонародье произноситъ обыкновенно: "п" вм. "ф" и "к" вм. "х", или "б" вм. "ф", "ћ" не произноситъ. Напр.: "пайда" (польза) = араб. فاقدة, "патір" = рус. "фатера" вм. "квартира", "перма" = рус. "форма"; "кабар" (извъстіе) = араб. فبر, "кадрат" (господинъ) = араб. منوان, "кайбан" (животное) = араб. منوان, "куџа" (хозяинъ) = перс. منوان, "куш" = рус. "хошъ", "кауа" и "ауа" (воздухъ) = араб. براه и т. п. Грамотные произносятъ по писанному какъ эти согласные звуки, такъ и всъ гласные, по правиламъ того языка, откуда слово берется. Въ просторъчъъ долгота не слышится.

34) Звукъ "ч" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Этотъ звукъ въ др. наръчіяхъ или остается (вит.-тюрв. джаг. алт. кара-кирг.), или переходитъ въ смягченный (палатальный) "ш"= "шь" (урянх. кирг.), или въ "с" (саг. якут.), или въ "ц" (полов. тобол. бараб.). Напр. казан. "ачкич"= кит.-тюрк. "ачкіч", тобол. "ацкиц", полов. "ацкуц"; казан. "чыбык" (прутъ) = тобол. "цыбык", алт. "чыбык", "чубук", саг. "сыбык"; казан. алт. кит.-тюрк. "чырай" (лицо, видъ) =

якут. саг. "сырай"; казан. алт. "іч" (пей) — "іц" тобол. бараб., "іс" саг., якут. "іс", урянх. кирг. "іш"; казан. алт. "пычак" — кит.-тюрк. "бічак", якут. "бысах", кирг. "пышак".

35) Звукъ "џ" въ началъ слова.

Въ серединъ и концъ слова бываетъ лишь въ иностранныхъ словахъ. Въ изданіяхъ Миссіонер. Общ. пишется "ж", а на вывъскахъ и въ оффиціальныхъ рус. актахъ "з" (ръдко "дз"). Этотъ "џ" остается въ одномъ кирг. нарвчіи, а въ другихъ переходитъ въ "ј" (алт. кара-кирг. полов. кит.-тюрк. турец. тобол. бараб.), "ч" (саг. караг. урянх.) и "с" (якут.). Напр.: казан. "џанак" (щека) — турец. "јанак", полов. "јанак", явут. "сыңах", шор. саг. "нак" 1) изъ "чаңак"; казан. "џака" (воротъ) = кирг. "џађа", алт. "јака", саг. "чађа", якут. "сађа"; казан. кирг. "џана" (новый), алт. "јаны", турец. "јані", якут. "сана", кит.-тюрк. "јені", саг. "на" изъ "чана", урянх. караг. "чаны"; казан. "цајаў" (пѣшій) — джаг. кит.-тюрк. "jajak", "јајақ", кирг. "џајау", алт. "јајут", саг. "чазақ", урянх. караг. "чадақ", якут. "саты"; казан. "џір" (земля) — турец. алт. кит.-тюрк. джаг. "jäp", саг. "чер", урянх. караг. "чäp", кирг. "цер", тобол. "јір", якут. "сір".

36) Звукъ "ш" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Этотъ звукъ въ др. наръчіяхъ или переходитъ въ "с" (кирг. саг. якут.), или остается безъ измъненія (турец. тобол. бараб. кит.-тюрк. алт.), или переходитъ въ смягченный (палатальный) "ш" = шь (урянх. караг.). Напр.: казан. тобол. "біш" (пять) = турец. полов. кит.-тюрк. "баш", урянх. караг. "паш" (пашь), алт. "паш", саг. "пес", якут. "біас", кирг. "бес"; казан. "тёш" (грудь) = алт. кит.-тюрк. "тёш", саг. "тос",

¹⁾ Въ словаръ при "Алтайской грамматикъ" (стр. 136 и 163) показано неправильно: "наагы".

нкут. "туос"; казан. "ішіт" (слышать, слушать) — турец. "ішіт", кирг. "есіт", якут. "ісіт", саг. "есті" вм. "есіт", полов. "ашіт". Звукъ "ш", случившись между гласными, въ урянх. переходить въ "џ", караг. въ палатальный "џ" (ў), алт. "ж"; напр. казан. "башы" (его голова) — "паџы" (урянх.), "пайы" (караг.) и "пажы" (алт.), во всёхъ остальныхъ нарръчіяхъ "ш" никогда не измёняется.

37) Звукъ "ы" въ началъ, серединъ и концъ словъ.

Звукъ "ы" въ джаг. кит.-тюрк. монгол. переходить въ "і", а въ остальныхъ наръчіяхъ остается. Напр. казан. "кыз" (дъвица)—турец. "кыз", полов. кирг. "кыз", кит.-тюрк. "кіз", якут. "кыс", саг. урянх. "кыс", караг. "кыс". Въ якут. наръчій вм. "ы" аффиксовъ др. наръчій бываетъ то "а", то "о"; напр. казан. "балы" (его голова) — "басы" (кирг.), "пажы" (алт.) и "баса" (якут.).

38) Конечные гласные "ы" — "į", "ө" — "ё" именъ при-

Эти вонечные гласные равняются: "н" — "į", "у" — "ў" (вирг.), "ў" — "ў" (алт.), "уҕ", "ўг", "іҕ", "іг" (джаг. вит.тюрв.), "āх" — "āх", "на" — "іä", "й", "і", "ў", "ў" (явут.), "ыҕ" — "іг" (саг.); напр. вазан. вирг. "тіріў" (живой) = алт. "тўрў" вм. "тірў", шор. саг. "тіріҳ"; вазан. "пычаклы" (имъющій ножъ) = вирг. "пышакты", алт. "пычактў", джаг. "бічакліқ", якут. "бысахтах", саг. "пычактық"; вазан. "өлө" (большой) = джаг. саг. вит.-тюрв. "улуқ", алт. тобол. "улў"; вазан. "кујы" (густой) = вирг. "коју", якут. "хојў", саг. "којық".

39) Звуки "ў"— "ў", "ау"— äў", "і" съ мъстоименными аффивсами и въ другихъ случаяхъ.

Эти звуки, когда къ нимъ приставляются мъстоименные аффиксы или глагольныя окончанія, разсматриваются какъ

согласные; напр. "сўым"—моя вода (отъ "сў"), "кўрўін"—твое глядьніе (отъ "кўрў"), "тауы"—его гора (отъ "тау"), "ігаўібіз"—нашъ подпилокъ (отъ "ігаў"), "алмыјым"—я не беру (отъ "алмый", по В. В. Радлову: "алмі"), "біміјім"—я не знаю (отъ "бімій", по В. В. Радлову: "бімі"); "тўып"—родясь (отъ "тў").

Законъ гармоніи гласныхъ въ иностранныхъ словахъ не всегда соблюдается; напр. "кедрат"—чудо (араб.), "патір"—квартира (рус.) и т. п.

Измененія неправильныя, происходящія во всёхь остальных случаяхь, подробно и точно указаны въ сочиненіи академива В. В. Радлова "Phonetik der nördlichen Türksprachen.

Н. Катановъ.

Объясненія сокращеній.

Тюркскія нартчія:

алт. = алтайское (въ Бійскомъ округъ Томской губ.).

бараб. = барабинское (въ Барабинской степи Запад. Сибири).

джагат. = джагатайское (въ Рус. Туркестанъ).

казан. = казанско-татарское.

вараг. = варагасское (въ Нижнеудин. округѣ Иркутской губ.).

кара-кирг. = кара-киргизское (въ горахъ, раздѣляющихъ Семирѣч. и Сыръ-дарьин. обл. отъ Сѣв.-Запад. Китая).

вашгар. = тюркское нарѣчіе гор. Кашгара (въ Сѣв.-Запад. Китаѣ).

жирг. = казакъ-киргизское (въ Зап. Сибири, Астрахан. губ., Дзунгаріи и Рус. Туркестанъ).

полов. = половецкое, по изданію В. В. Радлова "Das Türkische Sprachmaterial des Codex Comanicus" (СПБ. 1887).

саг. = сагайское (въ Минусин. округѣ Енис. губ.).

тобол. = тобольское (въ Тобольской губ.).

тур. = турецкое, или османское (на Балкан. полуостровѣ).

уйгур. = уйгурское, по изданію В. В. Радлова "Kudatku Bilik" (СПБ. 1890 и 1891).

урянх. = урянхайское, саянское или сойотское (въ Съв. Монголіи).

шор. = шорское (въ Кузнецкомъ округъ Томской губ.).

якут. = якутское (въ Енис. губ. и Якут. обл.).

->>>

Отдѣлъ первый.

ОБРАЗЦЫ СРЕДНЯГО СТИЛЯ

(ВЪ ТАТАРСКОМЪ ТЕКСТВ И РУССКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ).

1. Paschast o Bopt w chit ero 1).

Татарскій текстъ.

جهان سراینده بر پادشاه بار ایدی واول پادشاه ننگ مملکتنده بر اوغری بار ایدی اول اوغریننگ قولندان هیچکم قوتولهادی وتاغیاول مملکته بر اولوغ خواجه بار ایدی اول خواجه بر نیچه مال بلان خاتونین آلوب سفرکا چیقدی یوله بارغانده اول اوغری هه اوچراشدی لار اوغری بولارنی طالاب یالانفاچ قالدوروب اوزلرین وکیوملرین اوزیننگ تورا تورغان طاو تیشکینه قویوب خواجهننگ قوللارین بیلاب بر ارمهلگکا تاشلادی خاتون اوغری بلان عیش عشرت ده بولدی لار برنیچه کوندن صونگ خاتون اوغری دان یوکلی بولدی کوندن کون خاتون اوغری دان یوکلی بولدی کوندن کوندن کون خاتون اوغری دان یوکلی بولدی کوندن کوندندن کوندن کوندن کوندندن کوندن کوندن کو

¹⁾ Изъ 4-го изданія вниги Абдуль-Каюма Насырова "Соровъ везирей" قرف وزير, переведенной съ османскаго нарвчія и напечатанной въ Казани, въ типографіи Университета, 1891 года (стран. 36—38).

خورایوب یدی سکز آی بولدی آخر اول اوغری بولارنی قوتقاروب یباردی بولار ناغی طاو تیشوکندن چیفوب

لَا حَوْلَ وَلَا قُوهَ اللَّا بِٱللَّهِ ٱلْعَلَى ٱلْعَظَيمِ (1

دیب برطرف غه یوز توتوب کیتدی ار برشهر کاباروب کردی ار اول شهرده بر اورون نابوب آنده نوردیلار خانون ننك بالا نابار وقنی بنوب بالاسندان فوتولدي بر اير بالا تابدي وبولار بوبالاي اوغرى دان ايكانن بلهلر ایدی قبول اینماینچه بر مسجد ایشکی توبنه قویدی لار بر کونیادشاه اول مسجددان اوزغانده كوروب بوكم بالاسىديب صورادى شونداغى كشى لر بوبالاننك آتاسى آناسى فقير تربيه فيلور حال لرى يوق شوننك اوچون مونده طاشلاب کینکان در دیب جواب بیردی لر اول پادشاه ننگ بالاسي هبج بولماي ايكان مرحمت ايتوب اوغل لفغه بالالقاغه قبول ايتوب اوزی آلدی وآیتدی اکر خدای تعالی عمر بیروب وفات بولماسه اوزمدن صونك تختكا اوتوروب بادشاه بولسون ديدى بالاني سراىغه كيتوروب تربيه قيله في اوجون برحاتون غه طابشر دى لار بوبالا كون دن كون اوسه باشلادی مونکار کبوملر یاصادیلار بالایدی یاشنه یتدی بر کوزال اوفلان بوادی بر مرتبه یوزین کورکان کشی لر ایکنی مرتبه نافی كوروركا مشتاق ايدىلر بادشاه اوغلانني علم وادب اوكرانهك اوچون براسادغه بیردی بالا اون ایکی باشکا بندی علم وکمال حاصل ایندی آندان صونك صوغش علمين اوكرانوركا بيردى آنى ناغى آر كونده اوكرانوب يندى هركون ميدان فه كروب قولنه طوب آلوب اوينار ايدى بوتون شهر خلقی موننگ اوتکونلکنه حیران بولورلار ایدی یادشاه اوزی

¹⁾ Срав. Коранъ, гл. XVIII, 37 и словарь Гиргаса, стр. 196.

كوركان صايون شادلانور آيدي الله تعالى ننك آمرى بلان بادشاهننك ناغی برقزی بولدی برنبچه کورلر اونکاچ اول قز اوسوب بویغه یتدی اول اوغلان بو قرغه عاشق بولدی های بو قر منم قارنداشم بولهاسه من مونی آلور ایدم دیب صاغشلاب بورور ایدی اوغلان بکت وبهادر بولدى وزيرلر آننك بهادرلغنه تحسين ايتدىلر وبواوغلان بادشاهننك تیره بازیده نی قدر دوشهان لاری بولسه بارچهسین زبون ایتوب آناسنه باغوندوردی هیچ کم آنفك قلجینه قارشو توروب طاقت كیتورماس بولدى لأر اما بادشاه قزين ايكنجي بر بادشاه اوغلنه براشوب نكاح ابتكان ابدى وقت يتكاج قزنى بادشاهدان اسنادى لر بادشاه امر ابتدى طوىغه حاضر بولسون لأربو اوغلان اوزى ننك كونكلندا كين اشكاره ايتمك اوجون بر عالمدن مسئله صورادی بر کشی ننگ بر بانچهسی بولسه اول بانچه ننگ یمشی پشوب ینکاچ اول یمشنی بانچه ایاسی اوزی آشارمو غیریلار آشارمو دیدی عالم ابندی غبرکا آشانفونجه اوزی آشاغان بخشی راق در دیدی اما اوغلان ننگ بر بلکلی دوستی بار ایدی اوغلان ننگ مرادین آنکلادی چونکه علم اوچنورلی در برسی دین علمی در برسی فراست علمی در برسی بدن علمي در اما فراست علمي بولماينجه باشقهسي فايده ايتماس درمال اول دوستي ايندي اكر اول سن صوراغان بالجهده الله نعالي آشامانكن دیب طبغان بیش بولسه اول بیشدن ایاسی آشاماس غه کیراک اما آلای بولماسه اوری آشاغان آرنوق در دیدی اوغلان ایندی سن اول عالم چاقلی بیلمای سن اول عالم فقیه در من آنفك فتواسنه فاریم دیب توروب قزننك سرابنه كيلدى قزني آلوب شهردن جغوب كبندى بأروب ايكنجي برشهرکا کردی برطرف ده بادشاه غه کنیزاد ار فریاد ایتوب خبر بیردی لر همان پادشاه ننگ جان باشینه ساجرادی نیز عسکر آطلانسون آرتندان يتوب اوغلان توتسون لار ديب بيوردى درحال عسكر منوب اوغلاننك آرتندان کیتدی ار پادشاه ایندی یاور نسلدن وفا بولهاس ایکان دیب اوغلان اوغلان اوغلان اوغلان اوغلان اوغلان اوغلان اوغلان آرتندان یتدی اوغلان بر چنورغه یاشرندی پادشاه اوزوب بارغانده اوغلان چنوردان چنوب پادشاه ایده ایندی عسکر کوردی که پادشاه لاری هلاك بولهش پادشاه سر نیشلاسون از هر برسی بر طرفته قاچوب تارمار بولدی لار اوغلان قزنی آلوب بر شهر کا کیتدی هرنی آناسی ننگ هنرن توتوب اوغری ای غه صالوندی مرام شهوت دن یارا تولغان اوغلان ایدی اداره اوغلان ایندی هرنی اوغلان ایدی اصلنه قایتدی ه

Русская транскрипція.

Џіһан сарајында бір патша бар-ыіы, уа ул патшанын маміакатінда бір уры бар-ыіы. Ул урынын кулыннан іч-кім көтөлмады, уа тақы ул маміакатта бір өлө куџа бар-ыіы. Ул куџа, бір-ніча мал-бііан катынын алып, сафарга чыкты. Џулда барқанда, ул урықа өчөраштылар. Уры, быларны талап, џаланқач калдырып, ўзіарін уа кіјімнарін ўзінін төра-төрқан тау тішігіна кујып, куџанын кулларын байіап, бір арамаіівка ташлады. Катын уры-бііан қайшы гішратта булдылар. Бірніча көннан-суң катын урыдан џекі булды. Көннан-көн катынын көрсақы зурајып, џілі—сігіз ай булды. Ахыр ул уры быларны көткарып џібарді. Былар, тақы тау тішігіннан чықып,

لَا مَوْلَ وَلَا فُوَّةَ إِلَّا بِأَلَّهِ ٱلْعَلِيِّ ٱلْعَظِيمِ

діб, бір тарафка цёз тетен, кіттійр; бір шагарга барын кірдійр. Ул шагарда бір урын табын, анда терделар. Катыннын бала табар уакты цітіп, баласыннан кетелды; бір ір бала тапты. Уа былар бу баланы урыдан іванін бірійрірі; кабул ітміјінчі бір мачіт ішігі тёбёна куйдылар. Бір кён патша, ул мачіттан узванда, курін, "бу кім баласы?" дін, серады. Шундавы кішійр "бу баланын атасы-анасы факір, тарбіра кылар хаllарі шук,--шунын-өчен мында ташлап-вітван-дір!"діп, џауап бірдіlар. Ул патшанын баласы іч булмый-ікан, мархамат ітіп, уллыкка-балалыкка кабул ітіп, узі алды уа айтті: "агар Ходай Тақала гумір біріп, уафат булмаса, узімнан-сун, тахітка утырып, патша булсын!" діді. Баланы сарайда вітіріп, тарбіја кылмак өчөн бір катында тапшырдылар. Бу бала вённан-вён ўса башлады. Мынар кі іімнар часадылар. Бала, џіді џашіна џітті, бір гезаі улан булды, бір мартаба үөзөн курган кішіlар ікінчі мартаба тақы курарга муштакыјылар. Патша уланны гііім уа адап өйратмак-өчөн бір өстатка бірді. Бала ун-іві цашва цітті, гііім уа вамал хасіл ітті. Аннан-сун судыш гіімін өйранірга бірді; аны-тады аз көнда өйраніп цітті; ар көн майданда кіріп, кулына туп алып, уйнар-ыјы. Бөтөн шагар халкы мынын ўткіннігіна кайран булырлар-ыјы. Патша ўзі кўрган-сајын шадланыр-ыјы. Алла Тақаланын амрі-бірін патшанын тақы бір кызы булды. Бір ніча воннар ўтвач, ул кыз ўсіп буйда цітті. Ул улан бу кызда қашык булды, "ай, бу кыз мінім карындашым булмаса, мін мыны алар-ыјым!" діп, сақышлап үёрёр-і і Улан үігіт уа батыр булды. Уазіріар анын батырлықына тахсін іттіlар, уа бу улан патшанын тіра џакта ній-кадар дошманнары булса, барчасын забун ітіп, атасына бақындырды; іч-кім, анын кылычына каршы төрөп, такат кітірмас-булдылар. Амма патша кызын ікінчі бір патша улына џарашып, нівах іткан-і іі. Бақыт џітвач, кызны патшадан істадівр. Патша амір ітті: "туйда азір булсыннар! Бу улан, ўзінін куніціндагін ашкара ітмакөчөн, бір аlімнан масаlа сөрады: "бір кішінің бір бакчасы булса, ул бакчанын џіміші пішіп-џітвач, ул џімішні бакча іјасі ўві ашар-мы, қайрівр ашар-мы?" діді. Аіім айтті: "қайріга ашаткынча, ўзі ашадан цакшырак-тыр!" діді. Амма уланнын бір білікіі дусты бар-ыіы, уланнын мурадын аңнады, "чөн-кі гііім өч төріө-дір: бірісі дін гіімі-дір, бірсісі фірасат гіімі-дір, бірісі бадан гіімі-дір; амма фірасат гіімі булмыјынча, башкасы файда ітмас". Дар-хаі ул дусты айтті: "агар ул сін

сөрадан бакчада Алла Тадала "ашамадыз!" діп тыйдан үіміш булса, ул џіміштан і јасі ашамаска кірак; амма алай булмаса, ўзі ашадан артык-тыр!" діді. Улан айтті: "сін ул аlім чаклы біімій-сін, ул аіім факіх-тыр, мін анын фатуасына карыіым!" діп, төрөп, кызнын сарајына відді; кызны алып, шагардан чықып-вітті; барып, івінчі бір шагарга вірді. Бу тарафта патшақа канізакіар фіріат ітіп, кабар бірдііар. Ам-ан патшанын цан башына сачырады, "тіз гаскар атлансын, артыннан џітіп, уланны тутсыннар!" діп, бөјөрдө. Дар-хаl гаскар мініп, уланнын артыннан кіттііар. Патша айтті: "цауз насідан уафа булмас-іван!" діп, уланны уллыкка кабул ітіп, алқанына бів ўкінді. Патша гаскар-біван улан артыннан цітті. Улан бір чекерда цашірінді. Патша узып-барданда, улан чекердан чыдып, патшаны häläк ітті. Гаскар курді-кі патшалары haläк булмыш, патшасыз ній ішіасіннар? ар-бірісі бір тарафка качып, тармар булдылар. Улан, кызны алып, бір шагарга вітті, арній атасынын ўнарін төтөп, урылыкка салынды. Арам шахўаттан џаратылдан улан-ыјы, асылына кайтты.

2. Разсказъ о муравьт и паукт 1).

Татарскій текстъ.

قرمسقه بلان اورمکوچ قارنداشلاردر آدم پیغامبر دنیاغه کلکاچ بول قیلای قیلفان دان صونگ آق صو ذکرندن کیلدی آنی و دی دیرلر آدم پیغامبر قولی بلان ذکرین سغبتاشلادی الله تعالی ودی دن بو ایکی میوان نی

¹⁾ Изъ вниги رساله عزيزه شرح ثبات العاجرين, сочиненной Таджу'д-диномъ Ялчигиловымъ, изданной братьями Керимовыми Мухаммедъ-джаномъ и Шерифъ-джаномъ и напечатанной ими 1890 года въ типографіи Чирковой въ Казани (стр. 229—230). Книга ثبات العاجرين сочинена бухарскимъ шейхомъ Аллаяромъ-суфи, умершимъ 10 авг. 1713 года (ст. ст.). См. его біографію на стр. 339—341 журнала "Дъ́ятель" за 1896 годъ.

باراندی بزسی اورمکوچ وبرسی قرمسقه نجان که بوایکی حیوانننگ حرکت ایتوب بر یوزنا یورکان لرین آدم پیغامبر کوروب تانگ عجب فه قالدی ایتدی بارب بولارننگ فایده سی منم اوغلان لارم اوچون بولورمو بولار نی اوچون یاراندنگ دیدی جواب ربانی کیلدی کم یا آدم بو ایکی حیوان نی سننگ اوغلان لارنکدان ایکی دوستم اوچون یاراندم دیدی قرمسقه فایده سی اول ایدی سلیمان پیغامبرکا او گوت بیردی آننگ قصه سی سوره نملده جار الله العلامة تفسیر کشافیده اوزاق سویلاکان در آنده باقنگ اورمکوچ ننگ فایده سی اول در بزننگ پیغامبر یبز غارفه کرسه بو اورمکوچ ننگ اوی بوزولور ایدی دیدی لر و ناغی کوکارچن یومرقه اورمکوچ ننگ اوی بوزولور ایدی دیدی لر و ناغی کوکارچن یومرقه باسماس ایدی دیدی لر بو ایکی حیوان ننگ ایکی دوستی بولماغی ننگ باسماس ایدی دیدی لر بو ایکی حیوان ننگ ایکی دوستی بولماغی ننگ باسماس ایدی دیدی لر بو ایکی حیوان ننگ ایکی دوستی بولماغی ننگ

Русская транскрипція.

Кырмыска-біlан ўрмакўч карындашлар-дыр. Адам пақамбар дөнөjага віІгач, баул кылды; кылқаннан-суң ак сў закаріннан вііді; аны ўадій діаріар. Адам пақамбар кулыбіlан закарін сықып ташлады. Алла Тақала ўадійдан бу ікі кайбанны џаратты: бірісі ўрмакўч уа бірісі кырмыска. Качанві бу ікі кайбаннын харакат ітіп, џір џөзөнда џерганнарін Адам пақамбар куріп, таң-қаџапка калды, айтті: "џа Раббі! быларнын файдасы мінім уланнарым-өчөн булар-мы? быларны ній-өчөн џараттың?" діді. Цауабы Раббаны вііді-вім: " џа Адам! бу ікі кайбанны сінің уланнарыннан ікі дустым-өчөн џараттым!" діді. Кырмыска файдасы ул-ыіы: Сөlөйман пақамбарга ўгіт бірді. Анын кыссасы сөра-і Намірда — «Анын файдасы ул-дыр: бізнін пақамбарібіз қарқа кіргач, қар өстөна өй тукыды. Кафырларнын гуманы чыкты: "пақамбар қарқа кірса, бу ўрмакучнін ёjё бөзөлар-ыjы!" дідіlар, уа тақы "кугарчін иемерка басмас-ыjы!" дідіlар. Бу ікі кайбаннын ікі дусты булмақынын сабабі бу-дыр.

8. Разсказъ о днъ и ночи 1).

Татарскій текстъ.

اول وقت کون اورتاسی ایدی آندان صونك ایندی لر یا محمد سننك بلان ناغى بر اشهر قالدى آنى ناغى تمكرنكدن تيلاكه حاضر كيج بولسون آی قالقسون یولدوزلار کورنسون ببغببر دعا قبلدی قریاش بایودی کیچ بولدی آی قالقدی یولدزلار کورندی آندان صونا ایتدی ار یا محمد ایت بو آی ایکی کا بارلسون بارنیسی کوك بوزنده فالسون وبارتيسي سننك ابتاكنك كا توشسون بيغببر آيغه اشارت فيلدي آلار صوراغانتهه آی ایکی کایارلوب بارتیسی کواده قالدی ارتیسی بیغمبرننگ ایتاکینه نوشدی ایندی ار یا عمد بایاغیجه بولسون اشارت فیلدی باباغىچە بولدى اورنينه قايتوب بوتون بولدى آندان صونك ايتدىلر يا محمد تنكرنككا ايت كيه كيتسون باياغي كوندوز بولسون بس يبغبس دعا فیلدی بایاغیچه کوندوز بولدی فویاش چیقدی آندان صونا أيتدى لريا محمد سننك بلان بر اشهر ناغي فالدى اكر اول معجزاني كورسانسنك البنه ابهان كيتورورمز ايتدى ني تيلارسز ايتدى لرتنكرنكدن صورا بزننك اولكان آتالارمزني تركزسون كيلسون لرسننك بيغببرلكنككا ایمان کیتورسون لر تانوق اق بیرسون لر بس پیغمبر قول کوتاروب دعا قبلورغه تورغانده جبرافيل بو آيتني ڪيتوردي

¹⁾ Изъ книги جمع الخبار, составленной Абду'л-Каюмомъ Насыровымъ въ 1858 году и напечатанной имъ въ Казани 1895 года въ типографіи Университета (стр. 44 и 45).

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا الَيْهِمُ ٱلْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمَوْتَى وَمَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْ فَبُلاَّ أَمَا كُلَّ شَيْ فَبُلاًّ أَمَا كُانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلاًّ أَنْ يَشَاءَ ٱللهُ وَلَا كِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ (1

موندان صونك پيغمبر بو آيتنى اوقودى كافرلر مونى ايشتكاچ بارچهسى كيتدى اول مجلسده تاغى ايمان كيتوروچى بولمادى ينه ضلال قديمده قالدىلار ه

Русская транскрипція.

Äyäl бақыт көн уртас'-ы ы. Аннан-сун айттіlар: ча Мухаммат! сінің-білан тақы бір ішібіз калды, аны тақы Таңіріннан тіlа-кі азір кіч булсын, ай калыксын, фендезлар курінсін!" Падамбар дуда кылды, көјаш бајыды, кіч булды, ай калыкты, цөндөзлар күрінді. Аннан-суң айттіlар: "ца Мухаммат! айт, бу ай ініга царылсын, цартысы вув цёзёнда калсын, уа џартысы сінін ітагіна төшсөн!" Падамбар айда ішарат кылды; алар сөрақанынча ай ікіга џарылып, џартысы вувта калды, џартысы падамбарнің ітагіна төштө. Айттівар: "џа Мухаммат, бајадыча булсын!" Ішарат кылды, бајадыча булды, урнына кайтып, бөтөн булды. Аннан-сүн айттіlар: "uä Мухаммат, Таңіріна айт, кіча кітсін, бајады көндөз булсын!" Бас падамбар дуда кылды, бајадыча көндөз булды, көјаш чыкты. Аннан-суң айттірір: "ча Мухаммат, сінің-бірін бір ішібіз тақы калды; агар ул мерезаны курсатсан, албатта іман кітірір-біз!" Пақамбар айтті: "Ній тіläр - сіз?". Äйттіläр: "Таніріннан сора, бізнін ўІган аталарыбызны тіргізсін, кіlсіннар, сінің пақамбаріігіна іман кітірсіннар, таныклык бірсіннар!" Бас падамбар кул вутаріп, дуда кыларда төрданда, **Џа**браіл кіlді, бу аjатні кітірді:

¹⁾ Коранъ, глава VI, стихъ 111.

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا اللَّهِمُ ٱلْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ ٱلْمُونَى وَمَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلِّ شَيْء قُبُلاً مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا اللَّا أَنْ يَشَآءُ ٱللَّهُ وَلَا كِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهِلُونَ

Мыннан-суң пақамбар бу ајатні укыды. Кафырлар, мыны ішіткач, барчасы вітті. Ул маціріста тақы іман вітіручі булмады; уана залалы кадімда калдылар.

4. Завъщаніе Нуширвана 1).

Татарскій текств

نوشیر وان پادشاه ایندی کور ورسن که کیچه کوندز بربری آرتندان کیتوب تورور کیلوب تورور بس آدم تاغی حالدن حالکا دونها کنه خفا وملول بولهاغای یعنی شادلف کیتوب قایغو کیلسه قایغو کیتوب شادلف کیلسه آنکا اعتبار قیلها وهنرسز کشی دوست تونها هنرسز کشی دوست الف هنرسز کشی دوست لقغهده ودشهان لقغهده یاراماس قاچان بر اشنی برمرتبه اشلاب صونکندان اوکونسنگ ینه تاغی اول اشنی اشلامه صاقلان شولکشی دن که اوزی بر نرسه بلهاس اوزین بلکلی صانور اوز نفسنگ کا عدل الله ابت یعنی نفسنگ قولنگ دان کیلهاکان اشکا تکلیف قیلها اکرچه توغری سویله اکر دوشهان سرمنی بلهاسون دیسنگ دوستنگ غدی آلارنی ادنی درجه لی از منزلنده کورمه هنرسز وقدرسز کشی ارنی واقسوندرمه یعنی آلارنی ادنی درجه لی از معیشتم ده طارات بولهاسون دیسنگ اشلاکان اشنگنی ایاسنه

¹⁾ Изъ книги قابوس نامه ترجمه الله من , изданной Абду'л-Каюмомъ Насыровымъ и напечатанной 1882 года въ Казани, въ типографіи Университета (стр. 34—36).

باراندورغه جهد ایت اکر قایغولی بولمایم دیسنگ فایدهسز آلو صاتو اینمه یعنی اوّل قارا فایده بولورلق مو ضرر صانارلق نوکل مو آندان صونك آل همتسر كشىننك ايكماكن يمكدن آج تورمق آرتق اكر منك تورلو خيرخواهلت ايتسهده تجربه قيلنهامش كشيكا اعتماد ايتمه أوزنك دن ادنى ونوبان كشى لركا محتاج بولمف دان قيون اش بوق در دنيا أهلندن بر فاسق متواضع متكبر زاهددان آرتوقدر بلياكان نرسهناني بلامن دیب دعری قیلوب عهد مسنددن چنماسانگ آندان عیب اش بوقدر فاببده كى كيلاجك نعمتكا اشانوب قولنك داغى ماضر نعمتني ميرمك غايت مغبونلك در لكن بومباح بولغان نرسه لر مقنده در اما مرامني. بيروب حلالدن كيلور اميدى بلان بولسه حرام ننك اضعافى حلالكا توناشور براودن بر حاجت تلاسنك اول حاجتني ادا قيليق قولندان کیله ایکان ادا قیلماسه جهانده آندان خسیس کشی بولماس براو سنی آرتنكده بامانلاب آلدنكده دوست لق اظهار قيلسه موندان منافقراق كم بولور براوني دنيا ادبكا اوكرانهاسه آني ادبكا اوكرانورمن ديمه مشتننك ضايع بولور يعنى براو دنياده توروب يخشى يامانني كوروب اوزى عبرتلانباسه آني ترتبب كاصالبق مشكل در نادان في بغشي سوزبلان ابذكولككا كوندررمن ديمه نتاكه ديمشار

ره در سور در رود از سور سور در سرد مور سور در سرد المعلق المناسبة ما لا يفعل العاقل بعدوه

بعنی نادان کشی اوزینه اوزی قیلغان ی عقللی کشی دوشهاننه ده قیلهاس اکر خلف سنگ اید کولکه گفی دکر قیلوب مدح ایتسه ار سن کشی ننگ یامانلغین سویلامه اکر دوست لارم و بولد اش لارم کوب بولسون دیسنگ کدورت وکینه تونه اکر دنیاده زممت چیکه ایم وانسانیت اوستنه عمر کیچورایم دیسنگ اوز اشنگ بلان مشغول بولوب غیرلرننگ اشنه

خاتوشه اكر منى ديوانه ديب ايتباسون أر ديسنك حصولى محال بولغان نرسهنی استامه اکر یوز صووم توکولماسون دیسنگ حیا پیشه قیل اکسر آلدانمايم ديسنك تجربه قيلنمش اشارنى قريوب تجربه قيلماغان اشارنكا بابوشهه اكر بردهم يرتولهاسون ديسنك غيرلرننك بردهسين برتهه اكر منم آرتبده من دن كولماسون لر ديسنك ودم ايتماسون لر ديسنك قولنك آستونده بولفان لارنى باك تربيه قيل اكر اوكنوج دن ايمين بولايم ديسنك ننسنكا موافق كونكلنكا كيلكان هر بر نرسهني قيلماغه سعى ايتمه اكسر يزيراك آدمل بملهسندن بولايم ديسنك اوزنكني غير كشي ننك كوركوسنده قارا يعنى براونناف حركننه قارا ايدكو اشدهمي در يامان اشده میدر اکر یامانلف بولسه واول اش سندهده بولسه بس بلورسن بو اشلاكا ننك يامان اشدر وآنده بولغان ايذكو اش سندهده بولسه بلورسن سن هم ایف کو اشده ایمشسن بو اش ننگ ایف کوسین پامانین كورساتو جهنندن اول كشي سنكا كوركو بولدى اكر خوف سز بولايم دیسن**ڭ خلق بلان چیکشبه یعنی نزاعلاشبه وخلق رنجنکوچی بول**ها اکر خلق ایچنده مرمتلی بولایم دیسنے خلق مرمتن صاقلا اکر خلق منم سوزم بلان عمل فيلسون لار ديسنك اول اوزنك عمل فيل اوزسوزنك بلان اكركامل لردن بولايم ديسنك كمالت نورين كورساتما كان لردن سرنكى ياشر اشكاره قبلمه اكر خلف آراسنده بارچهدان اولوغ بولايم ديسنك نعبتنا في مول ايت بولاى كه ايكماك توز حتى اوچون استك اولوغ بولور اكر جوانبرد بولايم ديسنك كشىدن طبعنكنى كيس كونكلنكدن طبعنى كيتر براودن بوروچ غه بر نرسه آلسانك هيچ شكسز اول كشى كا قول بوالمنك اكر عدللك فيلغوچي لاردان بولايم ديسنك قوال آستونكده بولغان آدمارني خوش توت وغيرارننك ظلمندن مهايه قبل اكر عوامننك ونادانلارننك طعنهسندن ايميس بولايم ديسنك آلارننمك فعللرأينه وعبالرینه تعرض ایته اکر کاملاردان بولایم دیسنگ اورنکا لایق کورماکان اش نی خلف فهده لایق کورمه اکر کونکلهه زمیت صالباسونلار دیسنگ نادانلار بلان جدال ایتهه اکر خلق ننگ اید کوسی من بولایم دیسنگ تولنگدان کیلکان اید کولگنی دریغ ایته اکر ضرر وزیاندان یراق بولایم دیسنگ قولنگنی قصقه توت ه

Русская транскрипція.

Нешеруан-патша айтті: Күрірсін-кі кіча көндөз бір-бірі артыннан кітіп-төрөр, кіііп-төрөр. Бас адам-тақы хаідан хаіга дунмагіна хафа уа маіўі булмадай, јадны шадлык кітіп кайвы віlса, кайды вітіп шадлык віlса, анар ігтібар кылма, уа ўнарсіз вішіні дус тотма: ўнарсіз віші дуслыкка-да, дошманныкка-да џарамас. Качан бір ішні бір мартаба ішіап, сунынан ўвінсан, цана тады ул ішні ішіама. Саклан шул жішілан-кі ўзі бір наста білмас, ўзін білікіі санар. Уз нафсіна қадінік іт, јақны нафсінні кулыннан ішка такій кылма. Агар-чі туры сөйі амак ачі-дір, амма туры сөйіа. Агар дошман сырымны білмасін дісаң, дустына - да сырынны айтма. Өлө кішіlарні yak-сындырма, јакны аларны адна дараца і і і да вурма. Унарсіз уа кадірсіз läpні тірі санама, мајіт діп бір. Äгар макішатімда тарлык булмасын дісан, ішіаган ішінні і і і і і фараттырарқа цаніт іт. Агар кайдылы булмыным дісан, файдасыз алу-сату ітма, јадны аўаі: файда булырлык-мы, зарар сатарлык төгөімі, аннан-суң ал. Гімматсіз кішінің ікматін цімактан ач төрмак артык. Агар мін төріө хајырхунлык ітса-да кылынмамыш кішіга ігтімат ітма. Узіннан адна уа тубан кішіларга мөхтач булмактан кыјын іш цук-тыр. Дөнөја аһідіннан бір фасык-метавазық метакаббір-заһіттан артык-тыр. Білмаган настаңні бівмін діп, дау кылып, анді мөсаннаттан чыкмасан, аннан - қајіп іш **шук-тыр. Қајіптагі кі**лачак нақматка ышанып, кулыңдады азір надматні бірмак дајат мадбуннык-тыр; Іакін бу

мөбах булдан наставар хаккында-дыр, амма арамні біріп, аванна ківр өмете-бівн булса, арамнің асдафы авага тетатар. Віраўдан бір аџат тівасан, ул аџатні іда кылмак кулыннан ків-ікан; іда кылмаса, ціванда аннан хасіс кіші булмас. Біраў сіні артында цаманнап, алдында дуслык ізгар кылса, мыннан менафыкрак кім булыр? Біраўні денеја адапка ейратмаса, аны адапка ейратірмін діма, машаккатын зајыд булыр, јадны біраў денејада тереп, цакшы цаманны куріп, узі гібратванмаса, аны тартіпка салмак мешкев-дір. Наданны цакшы суз-бівн ізгійкка кундірірмін діма, ніта-кі дімішвар:

يَعْعَلُ آلْجُاهِلُ بِنَنْسِهِ مَا لَا يَنْعَلُ آلْعَاقُلُ بِعَلُوهُ

јакны: надан кіші ўзіна ўзі кылканны акыллы кіші дөшманына-да кылмас. Агар халык сінің ізгідігінні зікір кылып, мадіх ітсавар, сін кішінін цаманнықын сөйвама. Агар дусларым уа цулдашларым күп булсын дісан, күдүрат уа кіна төтма. Агар дөнөјада захмат чікмі і у у а інсані јат өстөна гумір кічіріјім дісан, ўз ішін-бівн машьўл булып, қайріврнін ішіна катышма. Агар міні діуана діп, айтмасіннар дісан, хусулы махал булдан настані істама. Агар цөз суым тугімасін дісан хаја-піша кыл; агар алданмыјым дісан, тафріба кылынмыш ішіарні куімп, тафріба кылмадан ішіаріна фабышма. Атар пардам уыртылмасын дісан, қайрізрнін пардасін уыртма. Атар мінім артымда міннан көімасіннар дісан, уа зам ітмасіннар дісаң, кулың астында булқаннарны пак тарбіја кыл. Агар ўкінічтан імін булыіым дісан, нафсіна муафык куніііна вііган ар-бір настані кылмада сады ітма. Агар зірак адамнар чёмёläcіннан булыіым дісан, узінні қайрі кішінін көзгөсөнда kapa, јации: біраўнін харакатіна кара, ізгі ішта-мі-дір, цаман іштамі-дір. Атар џаманнык булса, уа ул іш сінда-да булса, бас білірсін, бу ішлаганін цаман іш-тір; уа анда булдан ізгі іш сінда-да булса, бідірсін, сін һам ізгі ішта імішсін, бу ішнін ізгісін уаманын курсату уінатіннан ул кіші сіна көзгө булды.

Агар хауфсыз булыјым дісан, халык-білан чівішма, јацны: нізадлашма уа халык ранцітўчі булма. Агар халык ічінда вурматіі булыінм дісан, халык вурматін сакла. Агар халык мінім сузім-біlан амаl кылсыннар дісан, аўаl ўзін амаl кыл ўз сўзін-біlан. Ärap каміllардан булыіым дісан, камаlат нерен вурсатмаганнардан сырынны цашыр, ашвара кылма. Агар халык арасында барчадан өлө булыјым дісан, насматінні мул іт, былай-кі ікмак төв хаккы бчён ісімін өлө булыр. Агар уумарт булыјым дісан, кішідан тамақынны кіс, күңіііннан тамарны кітір. Біраўдан бөрөчка бір наста алсан, іч шаксіз ул вішіга көл булдың. Äräp қадіlік кылучылардан булыіым дісан, кул астында булқан адамнарні хөш төт уа қайрі арнін зөлмөннан хімаја кыл. Агар ауамнын уа наданнарнын тақнасыннан імін булыіым дісан, аларнын фыдылларына уа амаіläpinä тақаррув ітма. Äräp каміllардан булыным дісаң, ўзіна лајык курмаган ішні халыкка-да лајык курма. Āгар куңіііма захмат салмасыннар дісан, наданнар-біlан цідаl ітма. Äгар халыкнын ізгісі мін булыіым дісан, кулыннан візган ізгізівні даріқ ітма. Агар зарар уа зыјаннан цырак булыјым дісаң, кулыны кыска тет.

5. Разсказъ о буйволѣ и ослѣ ¹).

Татарскій текстъ.

اوَّلَی زمانده بر ایشاف بلان بر صعرا اوْتُوزی بر برسی بلان الفت بولوت برکا یوررلر ایدی بولار بر کون بر باغ یاننده توروب کیچ



بولغانده هرایکیسی باغه کروب هر تورلی به شاردن آشی باشلادی لار باغبان لارننگ بولاردن هیچ خبرلاری بوق ایدی بولار هر ایکیسی قارن لارین طویدروب آلفاج ایشاكیبیگ آقور رغه مرکت ایندی او گوز ایندی ای ابناش صبر این آقورمه بزمونده بیك بولورغه کیلمان بلکه اوغریلی غه کیلکانمز دیدی اکر آقورسانگ باغبان لار بلوب بزنی اوروب صوف وب باغدن چنار رلار هر اش ننگ بر وقتی بار حاضر آقوره تورغان وقت توکل در دیدی ایشاك ایندی هی آمی دنیاده آوازدان لطیف نرسه بولورمی لکن سننگ طبیعتنگ ده منم کیك شاعراتی بوق در سن بر صورا حیوانی بولغاننگ دان منم آواز بلان شعر اینکانم ننگ قدرین بلمای سن دیدی او گوز ایندی هی ابناش سننگ مکروه تاوشنگ ننگ قدرین کم بلسون باکیزه طبیعتلی ار سننگ تاوشنگ ی ایشتماس ایچون منگ آدوم برکا قاچالار نیتگ قرآن عظیم ده

أَنْ أَنْكُر ٱلْأُصُواتِ لَصَوْتُ ٱلْخَبِيرِ ١)

بیورمشدر اکر سن الحال نجقراسی بولسانگ اوتونچی ننگ وقتسز بیوکانی سببلی باشنه کیلکان بلا کبگ بزکاده کیلور دیدی ایشاگ اول نیچوگ واقع بولفان سزیله دیدی او تون ایندی کردفانده بر اوتونچی طاوغه اوتون کیسارکا کیتوب طاؤننگ بر خوش جاینه توغری کیلوب بر اون اون بش اوتورغان آدملرنی کوردی آلنلارینه بر میسکی قویوب هرتورلی آش وشرابنی آندان آلوب آشارلار ایدی اوتونچی مونی کوروب وشرابنی آندان آلوب آشارلار ایدی اوتونچی مونی حوروب سیمت لرینه باروب کردی واوتونچی ننگ مجلسن یاراتوب آرالارندان برایگ براوی ایندی ای اوتونچی بزدن هرنی متصودنگ بولسه ایت بیرایگ دیدی میرای میدی میرای اینشار اوتونچی

¹⁾ Коранъ, сура ХХХІ, стихъ 18.

آلنلاربندافی میسکی نی کوروب آنی تلادی آلار ابتدی لر مونی هم آبامی مز لکن صافلاوی بیگ مشکل بولور واطلوب کینسه همه خاصیتی باطل بولور بلکه برغیری فایدملی نرسه تله دیدی لر اول احمق اوتونجی آلارننك نصحت لرين آلماى بوق شول مبسكى في تلارم وقولم دان كبلكان قدری صاقلارغه طرشور من دیدی بولار ناغی میسکی نی بیردی لر بس اوتونچی آز وقت ننگ ایچنده کوب مالغه مالک بولدی بر کون بو اوتون صانوجي اوز دوستلارين جاقروب اوينده قوناق ايندي قوناق لار أول طلسهاى ميسكى في كوروب حيران فالدى لأربس اوتونجي كمال شادلفندان اول میسکی فی باشنه آلوب ای منم نعمتم ننگ سرمایهسی وای منم تریکلکمننگ کورکی دیب بیی باشلادی شول آراده آیاغی طایوب یعلوب مذكور ميسكي باشندان توشوب واطلوب چولياره كيلدي وني قدر مالی بار بولسه همهسی ضایع بولوب اوّلکیچه فقیر بولدی دیب او کوز سوزين تمام اينوب بواورنده نوفنادى وناغى ايندى اى احمق ايشاك اوتون صاتوجي ننك باشنه بو بلا كيلدى وقتسز بيركاننه كوره سنده ایشاك اینوب وقتسز آفررسانك باشهزغه هم شوننك كبك بر بلا كبلور ديدي لكن إيشاك اوكورننك نصحتي بلان عمل قيلماي درمال مكروه تاوشى بلان آفوره باشلادى باغ فاراولجىلارى ابشاك ننك ناوشن ایشتولری بلان باغفه ایشاك كركان ایكان دیب او كور بلان ایشاكنی توتوب خدا بركا فربانغه يبركان ديب اوكورني بوغازلاب فاورداق وكباب فيلوب آشادى لار وابشاكني بفلوب اولكانجه كا قدري آرفهسنه يوك آرنوب طاش طاشنديلار .

Русская транскрипція.

Äÿälri заманда бір ішäк-біläн бір сахра ўгізі бір бірісібіläн ёlфат булып, бірга цёрёрlар-ііі. Былар бір кён бір бақ џанында төрөп, кіч булқанда ар ікісі баққа кіріп, ар төріб џімішіардан ашый башладылар. Бақбаннарнын былардан іч кабарлары џук-ыіы. Былар ар ікісі карыннарын туйдырыбалқач, ішак бік акырарқа харакат ітті. Угіз айтті: "ай інташ, сабыр іт, акырма, біз мында бік буларқа кіімаган, баікі урылыкка кііганбіз!" діді, "агар акырсан, бақбаннар біріп, бізні өрөп, суқып, бақдан чықарырлар; ар ішнін бір бақыты бар, азір акыра-төрқан бақыт төгөі-дір!" ліді. Ішак айтті: "ай ахмак, дөнөјада ауаздан латіф наста булыр-мы? Іакін сінің табіқатында мінім-кубук шақырлык џук-тыр, сін бір сахра кайбаны булқаныннан мінім ауаз-бірін шықыр айтканімнін калрін бірімійсін!" діді. Угіз айтті: "ай іпташ, сінің макрух таушыңны кадрін кім бірсін? пакіза табіқатлылар сінің таушыңны ішітмас-өчен мің адым џірга качалар, нітак Көраны-қазімда

бејермеш-тыр. Äräp сін äl-хаl кычкырасы булсаң, утынчынын бақытсыз біјігані сабапіі башына кіІган баlа-кубук бізга-да ківр!" діді. Ішак "ул нічік уакіқ булқан, сөйід!" діді. Угіз айтті: Көрдефанда бір утынчы тауқа утын кісарга кітіп, таунын бір хөш џајына туры кіііп, бір ун—ун біш утырқан адамнарні курді. Алыннарына бір міскі кујып, ар төріө аш уа шарапны аннан алып, ашарлар-ыім. Утынчы, мыны куріп, сехбатіаріна барып кірді, уа утынчынын мацііісін џаратып, араларыннан бірауі айтті: "ай утынчы, біздан ар ній максудың булса, айт, біріјік!" діді. Магар алар парій таінфасынын қуламасыннан імішіар. Утынчы, алыннарындақы міскіні куріп, аны тііаді; алар айттііар: "мыны нам ајамыйбыз, іакін саклауы бік мөшкөі булар, уатылып-кітса, һамма хасыјаты батыл булыр; баікі бір қайрі файдалы наста тііа!" дідііар. Ул ахмак утынчы аларнын насіхатіарін алмый, "џук, шул міскіні тііарім уа кулымнан кііган кадары сакларқа тыры-

шармын!" діді. Былар тақы міскіні бірдіlар. Бас утынчы аз бақытның ічінда күп малқа малік булды. Бір көн бу утын сатучы ўз дусларын чакырып, ёјёнда кунак ітті. Кунаклар ул тылсымны місвіні куріп, кайран калдылар. Бас утынчы вамал - шадлықыннан ул місвіні башына алып, "ай мінім нақматімнін сармајасы уа ай мінім тірілігімнін куркі!" діп, білій-башлады. Шул арада алады талып рыдылып, мазвур міскі башыннан төшөп, уатылып, чіhіl-пара кіlді, уа ній кадар малы бар булса, һаммасі заіық булып, аўаігіча факір булды! діп, ўгіз сўзін тамам ітіп, бу урында туктатты уа тақы айтті: "äй ахмак imär, утын сатучынын башына бу баlā кilдi, бақытсыз бідіганіна күра сін-да ішакіл ітіп, бақытсыз акырсан, башыбызда һам шунын-күбүк бір бала кілар! піді; лакін imär ўгізнін насіхаті-біlан амаl кылмый дар-хаl таушы-біійн акыра башлады. Бақ караулчылары ішакнін таушын ішітуіарі-бііан "баққа ішак кірган ікан!" діп, угіз-бііан ішавні тотоп, "Хода бізга курбанда цібарган" діп, ўгізні буқазлап, каурдак уа кабап кылып, ашадылар, уа ішакні, шықылып ўІганчага-кадары, аркасына цёк артып, таш ташыттылар.

6. Прославленіе чая (стихотвореніе 1).

Tamapckiŭ mekcmz 2).

بو جهانده اول الله ننگ * لذیف نعمت لری کوب در ولکن بو برننگ برده * شول چای دای هیچ بری بوق در

¹⁾ Изъ сборника حگات رمثالات, составленнаго Абду'л-Аллямомъ Фейзъ-хановымъ и напечатаннаго 1890 года въ Казани, въ типографіи Вечеслава (стр. 11—13). Варіантъ пом'вщенъ въ أواكه الجلساء, книгъ Абду'л-Каюма Насырова (Казань, 1884), стр. 558.

بو جای کبك دوا يوق در * عجب خاصيتي كرب در اکر آچلار ایجار بسولسا 🚜 بلورسن همهسی طوق در كه ياى فصلنده براونى * هوا صوقسه اسىلكدن ایجار بولسه بو چاینی اول * قونلور اول شول آفت دن قیشننگ کونلرند تاغی * صالفون آلدورسه بر آدم. صهاوار بله جای ایجسه اول * صاوفلفی کینار نسام لوازمنداندر آننگ * يوقن مندفع ايلر بلور مونی محرب الر * حقیقت جای ایجکان ایرلر صماواردر تاغمى مطلوب * قلبلارده بولور مجبوب صباوار بلان جای ایجسه ار * ایجکان ارکا بولور مرغوب صهاوار صوتی دلکش در * مثالی سایراغان قوشدر كيلوب اولنورسه اوستالكا * قوناق ننك كونكلي بيك غوش در تي اقلى نعبتنك كوب در * صاوار بلان جاينك بوق در قوناق ننك كونكلي آچولماس * هميشه كونكلي صنوق در اکر جاینگنی کیلنورسانگ * آچولور باغداغی کلدای لطیف سوزارینی سویلاب * اوطرور کویا بلبلدای. الهي سن آيـورمـافـل * بو جايدان بارجه فولنكني ایچارکا جای بتدار بولسا 🚜 آلورغه بیرکای سن بولنی بوجای ننگ شرطلاری باردر * بجای کیلتوره سن آنی بیان اینام سنکا بر بر * قولاق صالغل منکا آخی آننگ شرطلاریننگ بری * صاواردر بولدی منکور ینه یاننے اللہ ہے مبدوب 🛊 اوطورا اول بولوب منظور شرافطدان تاغيي آننك * مصنى هم بولسون بالنك که چین کاسه کا صالوب اوق * کموش قاشق بلان آلنگ

اوشال بالنائی ایرزماکل * چنایای ایجنده کی چای ده اکر ایزار بولسانگ آنده * اول چای ننگ آدابی قای ده صوی بولسون آننگ بخشی * شبال غه قارشی آقفان صو عجب المنه بو سوزار کا * اطبادان بو گفت گوتاغی لیبون صالور بولسانگ * آننگ قدری بیگ اعلی در لیبون بلان چای ایجلسه * ایجکان لرکا کوب اولی در بو شرطلار بلان ایجسه لر * بولالار مسرور هم خوشحال بو شرطلار بلان ایجسه لر * بولالار مسرور هم خوشحال فیمالری بولسه آلارندگ * کینار همهسی ده اول حال فیمالری بولسه آلارندگ * کینار همهسی ده اول حال

Русская транскрипція.

Бу џіћанда ул Алланын läsis нақматlарі куп-тір, Уалакін бу бізнін цірда шул чайдій іч бірі џук-тыр. Бу чай-кубук дауа џук-тыр, **қаџап хасыјаты куп-тір.** Агар ачлар ічар булса, біlірсін, hammaci тук-тыр; Гах џай фаслында біраўні ayā cykca įcciliктан, Ічар булса бу чайні ул, көтөлөр үл шул афаттан, Кышнын көннарінда тақы салкын алдырса бір адам, Самауар-бійн чай ічса ул, сауклықы кітар тамам. Лауазымыннан-дыр анын џуқыны мөндафіг айlар

Біlір мыны мёцаррапlар, хакыкат чай ічкан iplap. Самауар-дыр тақы матлуп, калыпларда булыр махбуп. Самауар-біlä чай įчсаlар, ічканнарга булыр марьўп. Самауар сауты дікаш-тір, мысалы сайрадан көш-тыр. Kilin утырса өстаlга, кунакнын күңіі бік хөш-тыр. Ній чаклы нақматің куп-тір, самауар-біійн чаіін үүк-тыр. Кунакнын күңііі ачылмас, һаміша кунііі сынык-тыр. Агар чајінні кітірсан, ачылыр бақдақы гёlдей. Латыф сузіарін сөйійп утырыр гёја бөлбөлдөй. Ilāhi, сін ајырмақыл бу чайдан барча көлөннө, Ічарга чай бітар булса, аларда біргайсін полно. Бу чайнін шартлары бар-дыр, ба-џай кітірасін аны. Бајан ітам сіна бір-бір колак салдыл міңа, ахы! Анын шартларынын бірісамауар-дыр, булды мазкур. **Ц**ана џанында бір махбуп утыра, ул булып манзўр. Шарајыттан тады анынмосаффа нам булсын балын, Кі чын-касага салыб-ук, ь вөмөш kaшык-біlан алың.

Ушал балынны ізмагіl чын-ајак ічіндагі чайда. Агар ізар булсан анда, ул чайнін адабы кайда? Суы булсын анын џакшы, шамалқа каршы аккан сў. **Гаџапlанма** бу сузlаргаатыббадан бу гөфті-гу. Тақы лімун салыр булсан, анын кадрі бік ақла-дыр. Лімун-біlан чай įчіlca, ічканнарга куп аула-дыр. Бу шартлар-біläн iucalap, булалар масрур hам хөш-хаl; Бамнары булса аларнын, кітар һаммасі-да ул хаі.

(Науахіјі Казанда булдан бір мелланын асарі-дір).

7. Разсназъ объ Абу-Гали-Син и старух 1).

Татарскій текстъ.

ابوعلى سبنا مصردان كيتوب بخارا ولايتنده اصل توغان برى شجع ديكان قريه كا كيلدى كوردى كوب زمان لار اونو سببلى قارنداش اورودان دوست ايش دن براوده قالماغان آندان كيتوب بخارا شهرينه كيلدى بخاراننك علماسى وطلباسى بلان كورشكان دن صونك برنيچه كون آنده تورماغه نيت ايتدى آخر محتاجلىغه دوچار بولوب سافل لكدن

¹⁾ Ивъ вниги أبوعلى بينا قصه , напечатанной Абду'л-Каюмомъ Насыровымъ 1881 года въ типографіи Казанскаго Университета (стр. 82—95).

اوزین صافلامت اوجون سیمیا فرتی بلان بر هواسی نفیس یرده بر اوی بنا قیلوب بر آدمکا اون منگ آنچه فه صاتدی بر کون شهر صوباشی ننگ یولی اول ابو علیسینا صانقان اویننا یانندان اوزارغه توغری کیلدی بو شهرده شهنشین ممنوع ایدی نیکشی مونده پورط صالغان دیب صوباشی اول یورطنی بوزدردی صانوب آلفان کشی فریاد ایتوب من بو اوینی اونمنك آفچه فه آلدم بر آفچه لق ایندنگ خراب ایندنگ دیدی صوباش ایتدی بورطنی کمدن آلدنگ آنچهنائی آندان صورا بورطنی اوستنه تاشلا دیدی نیشلاسون بی چاره یو کروب ابوعلی سیناکا کیلدی ایندی اوینا عیبلی بقدی قایناروب آل آنجه منی بیر دیدی ابو علی سینا ایندی اوىننك نى عيبى بار اول آدم ايتدى اول اوى نى من شهنشين اوچون آلفان ايدم ايمدى اول اوى في شهر صوباشيسي واندى خراب ايتدى ابوعلى سينا ایندی شهنشین دیکاننگ دن مراد نی در اول آ دم ایندی کسب هوادر وجای کوننده نفیس صاف هوا بلان حضور اینه فدر دیدی ابوعلی سینا ایندی چونکه مرادنگ جیل ایکان بخارا پادشاهیننگ سراینداغی جیلنی سنکا صانایم نیکا آلورس دیدی اول ایتدی بونیسوز در مزاح زمانی توکل در همان کرم اینوب آنچه منی فایناروب بیر دیدی ابو علی سبنا ایندی هى آدم بار اوينكده بادشاهننك اوچ سراينداغى بولغان جيل اكربولهاسه كيل أتجهنكني بيرورمن ديدى أول آدم تعجب ايتوب نوقنا فاينوب قارايم درست ميكان ديب اوينه كيلدى ابوعلىسينا آندان مندمباروب پادشاهننگ سرای لاری فارشیسند برنیچه طاقنا قاداب برار افسون اوقودی بادشاه سراىلارندان جيل كيسواوب بوكشي ننك اوبنه كيلدى كوردى اوینده شول قدر جیلاس ایتورکا بارامی خاتونی قارشی جغوب هی سن قایده یوریسن اسبابلارمزنی جیل تارمار ایتدی دیب شکایت قبلدی بوکشی ایندی چو شاولاما بو هوا جیلی در صاقلان کشی کا سویلامه چونکه

بادشاه سرایندان کیلکان جیل در برکشی دن صانوب آلدم دیدی خاتونی تاغی شاد بولوب کیف صفاده بولدیلار بوطرف ده بخار ا یادشاهی سراینه اوتورور ایدی کوردی اصلاجیل اثری قالبادی قول یکتارینه ایتدی قارانکز ترزولر یابوقی در سرای غه طش هواسی برده کرمی له دیدی ایتدی لر بوق تقصیر ترزه لر همه سی آجوق در اما طش ده جیل یوق در ديدى لر پادشاه اوى ايچنده پشنوب تيرلب بانچه غه چندى باروب كوردى باقجه ده جيل هيبت كوب هاي نفيس جيل جغوب كيتدي ديب باقجه ده اخشام عمه كيف صفا قيلوب ينه سراينه كيلدي همان باياغي مسراي ده جیل بوق در بیك عجبلندی بر وزیرنی چافروب ایندی ای وزیر دانا ني حكمت در بوتون دنياده جيل بار بزننك سرايمزده اصلا جيل ايسماس ديب برآز شکایت قبلدی وزیر ابندی ای شاهم صبر ابنایك بلکه ایسر الی ديدي بانجه غه وباشقه طرف لارغه كشي يباروب بلدي لر هر قايده جيل بار مكر يادشاه سراينده غنه يوق در علما وحكما حيران بولوب موننك سربنه توشهادى لر آخر بروزبر آياق اوستنه قالغوب بيورنك بادشاهم بر نبچه کون بزننگ خانهمزکا تشریف ایتسوب تورنکز آنده نفیس هوا فراوان در كورايك برنيچه كون صبر ايتايك زمانه كوزكوسي ني يوز كورسانور ديدى معقول كوروب بادشاه وزيرننك سراينه كيلدى عجائب نفیس جیلاس هر ساعت ده آدم یباروب پادشاه سراین بلدرور ایدی همان جیل دن اثر بوق دیب خبر بیرورلر ایدی یادشاه تعجب ایتوب سبب نی ایکانن بلهگده عاجز قالدیلار نیشلاسون بر ایکی کون وزیر سراینده نوردی اوجونی کون کوردی وزیر سراینده ناغی هواننگاثری قالهادی یادشاه آندان کوچوب برنیچه کون بانجه غه باروب توردی بولای روایت قیلالارکه وزیرننگ سراینده جیل کیسولماکا سبب بو ایدی بر كون ابرعلى سينا خاتوني بلان سويلاشوب اوتورغانده سوز آراسنده

سوز جغوب ابتدى صوباشي بزكا خيانت ابتوب صانقان اويمزني واتوب خراب ایندی اوی فی صانوب آلفان آدم کیلوب آنجه سین قایناروب آلا باردی دیدی خاترنی ایندی آخری نیبولدی دیدی ابوعلی سینا ایندی نزاعمز روزكار اوجون ايدى من بادشا،ننك سراينده بولغان جيلنى همهسین اول کشی کا بیردم دیدی خانونی ایندی هی آدم نیچوك اینوب جیلنی کشی کا صاناس مکن مو جیل سننگ اختیارنا ده توکل در دیسی ابوعلى سينا علم سيميا قوّتى بلان هرنى اشلاماكا قادر ايكانن خاتوننه بربر بیان قیلدی همان خانونی ایندی کرم اینوب وزیرننگ سراینده بولفان هوانی اوز اویمزکاده کینوره کور دیدی ابوعلی سینا ایندی توقتا صبر ایت بر اوفری لق سنکسون الی دیدی لکن بولسادی چونکه ابوعلى سينا ملايم آدم ابدى خاترني كوب ايته تورغاج بارار آلايسه دبب بر افسون اوقودي همان وزيرننك سراينه بولغان جيل كيسولوب بولارننك خانهسنه كيلمش ايدى بادشاه هنوز بانجهده ايدى النصه كونلرده بركون پادشاه خانونیننگ آشنالارندان برخانون حمامغه باردی آنده ناغی اول خانونننگ آشناسی اوچراشوب جیل وهوا قصهسن سویلاشکانده ابو على سيناننك خاتونى هم آلاه بولوب ناقصاب العقل زمره سندن بولغان غه كوره لأف اوروبراق اول جيلني منمايرم ابوعلىسينا بركشي كاصاندي وزیرننگ سراینده بولغان جیلنی تاغی اوز اویمزکا کیتوردی منم ایرم هنرمند کوب اشکا قادر وهر صنعت ده ماهردر دیب بر آز مافتاندی اول بادشاه خاتونی ننگ آشناسی حمام دان جغوب توغری شاهننگ سراینه کیلای بادشاه خانوننه بر قصه نی سویلادی بادشاهننگ خانونی توروب ايرى بالجهده ايدى بولاى واقعه ايشتدم ديب باروب خبر بيردى وبادشاه موندان خبردار بولوب وزیر وزراسین جیوب بو قصهنی سویلادی هر برسی حیران بولوب توردی لار پادشاه ایتدی موننگ جارهسی نی در دیب مشورت قبلوشدی لار بر وزیر ایندی ابوعلی سینانی بر مرتبه مونده جافروب سويلاشوب فارايق ني ايتور ديب معقول كوروب سرهنك دبرلر بر آدم کوندردی لر اول سرهنگ کیلوب ابوعلی سیناننگ قابقاس فاقدی ابوعلى سينا جندى سرهنك ابندي ابدهنكز سزني بادشاه حضرت جاقرادر دیدی ابسوعلی سینا قصه نی آنکلادی برده قارشی سوز اینهای خوش بولسون باش اوستی دیب سرهنگ بلان برکا کیتدی یادشاه باننه کروب تعظیم قاعده سی هر نی بولسه یرینه ینکوردی دعا قیلوب قول باغلاب توردي بادشاه كورديكه بر فقير درويش در كوزبنه خور كورونوب اصلا رعابه قبلمادي اونور ديب اورون كورسانمادي فاطهالي بلان هي آدم ابوعلیسینا دیکان لری سنمی سن دیدی ابوعلیسینا ایندی بلی تقصیر بز فقیرنکز دیدی پادشاه ایتدی منم سرایهداغی هوانی کمکا صاتدنك ديدى ابرعلىسينا ايتدى اى دولتلى شاهم جيلننك خواجهسى من نوكل اوزم تلاكان يركا جيلني ايسدروركا ني قدرتم بار ديدي پادشاه ایتدی من ایشندم سننگ خاتوننگ مهامده شولای سویلاشکان ایمشدیدی ابوعلى سينا جواب بيروب ابتدى اى پادشاهم خانون لار سوزى پادشاه لار مجلسنده سوبلانيك عيب در آلارننك ساجى اورون عنلى فسنهدر خاتون لار سوزى بادشاهلار مجلسنده توكل ايرلر آراسنده ده قولاققه آلونهاس مذهبيزده خاتون لار سویلاکان سو زننگ خلافی راست در دیدی موندان صونگ یادشاه ملزم بولوب سویلار سوزی قالبادی نی ایناسن بلماینچه قووب چغارنکز شول قارت اتنى ديدى ابوعلى سينا جغوب كيتدى وكونكلندن كينه توترب خوش من ده سنكا صنعت لر كورساتايم عبرنك ده كورمك توكل ایشنکاننگده بولماس هر فقیرنی کوروب حقارت کورنگ بلان قارامادیب اوینه کیلدی شول آچودان خاتوننه بیك هیبت کنه ایبلاب برنی بیردی سنكا نىكا كيراك ايدى حمامده مونداين سوز سويلاشوب منكا بو قدر

شلته کا سبب بولدنگ منی کشی بلماسون او زحالم دهبر یرده مجهول آ دمبولوب تورایم دیساممنی خلف فه مشهور ایندنا دیب بر آز اورشدی خاتون توکل مو کونکلنٹن بڑ کینه توتوب مکر اوچون بر فکر قیلدی مگر بخارا شهرند بر ملعونه عجوزه قارجى بارايدى ابوعلى سيناننك خانونى ياننه همان كيلوب كيتوب يورور ايدى مكروميلهده دلهدن بردهكيم توكل ايدى نبجهبو رطلارنى خراب ايتوب نيجه سعر آميز اشالر فيلمش مكر وحيله فننده ختم كتب ايتمش ايدى دنیاده حیله بنسه یانکادان احیافیلورغه قادر ایدی حتی قارچی دنیا موندان کون ده نیچه مرتبه استعاده قبلور ایدی القصه بر کون بو مکاره قارچی تایاغن تایانوبرای نسبیعن تارتوبرای (بوعلیسیناننگ بورطنه کیلدی كوردى ابوعلى سيناننك خاتوني خفا وكونكل سز بولوب راق تورور ني حال نيك جابرق خفا توراسن ديدي ابوعلى سيناننك خاتوني واقعهني سويلاب يفلادي اول قارجق فكر ايتوب توردىده حيله توزاغن قوروب فتنه عورزاغن آچىى مكر قابچفن ميدانغه صالوب قزم خفا بولما اوچنـكنى آندان آلایق آنی بر هلاکت کا صالایق دیب در حال اورنوندان توروب کیتدی اما بر نبچه کون صبر ایتدی خلق آراسنده سوز کیسولدی جبل واقعهسی باصولدی بر کون بوقارچی ابوعلیسیناننگ خاص حجرهسنه كيلدى آوزين بورنون توتوب ادب بلان خطاب قيلوب ايتدى اى حكيم افلاطون مختاج لارغه شفاعتجي وعاجز قالغان لأرغه معين ويارد عي سنبوفنيره جاریهنگ بر یرده نورامن اویمه اصلا هوا کرمی جیل ایسمی در کرم ومروت اینوب بر آز جیل رحیم اینسنه دیب ایکی منك آنچه چغاړوب صالدی و کوب یالواروب زار یفلادی هر سورده اونکفاینچه سویلادی ابوعلىسينا مروت اياسى ومهربان آدمايدى قارچىننىك حيلهس بلمادى بي چاره ديب فزغانوب بادشاه سراي ننك هواسين اوّل بر آدم كا صانقان ایدی بر مرتبه اول آ دمدن آلوب بوقارچی ننگ اوینه کیتوردی بوقارچی ننگ

مرادى بولدى اوينه قايتوكيتدى كوردى اوينده بيل حيران ترزه لرندن جیلفراب ایسوب تورا اول کون صبر ایتدی ایکنچی کون کوردی همان جيلبار بادشاه سراينه كيلدى بادشاه فه دعاايتوب اى شاهم جيل اوغر لاغان آدمنی تابدم دیب قصهنی خبر بیردی قارچی بلان بادشاه سویلاشوب تو رغان ده جیل ننگ ایلکا رکی ایاسی کیلوب شکایت قیلدی ایزسی ابو علی سینا سرننك سراينكردان جيلني بركا صانقان اون ايكي منك آفجهمزني آلفان ایدی ایندی مندن آلوب بنه ایکنجی کشی کا صاندی وبزنی بیان فه آندی دیدی بادشاه بلدی شاهسر براش راست در زهرین ساچربنیز بر سرهنا فی چاقروب بیوردی بار ابوعلی سینا قایده بولسهده تابوب نیز آلوب کیل دیدی سرهنگ حاضر دیب یوکروب ابوعلی سیناننگ خانهسنه كيلدى ايشك قاقدى ابوعلىسينا چقدى ايده سنىشاه چاقرور تیز بول حاضر دیب بیك فزو نوندی ابرعلی سینا ابتدی بار اشنك دن قالما منم پادشاه بلان اشم يوق در سن خطاكيلكان سن ديدى سرهنا آچولانوب ایده البته آلوب کینارمن دیب ابوعلی سیناننگ فولندان کیلوب توندی همان كوردى (بوعلى سيناننك قولى صورولوب آننك قولنده قالسك موننك كبك وافعهنى كوركانى يوق ايدى حيران قالدى بادشاهدان شلته تیار دیب قورقدی ناشلاب کیندی بول ده ایک نجی سرهنا اوجرادی بادشاه بار نیزراک آلوب کیلنکز دیب کوندرمش ایدی نی بولدی قایده آبوعلی سینا دیدی بو سرهنگ بولای بولدی دیب واقعه نی سویلادی صونكندان اوچرافان سرهنا اوصال راق ايدى نى اوچون آلوب كيلمادنك اول سیاست کا مستحق آدم ایدی کیراك قولی نوكل باش صورولسون ایده آلوب بارایق دیب کیری قابندیلار بنه ابوعلی سیناکا کیلوب اويندن جافروب جفاردى لأر ايكىسى ابكي فولتوغندان نونوب آلوب كيتماكعي بولدى لأر ابوعلى سيناننك ايكي قولي ايكيسنده قالدي باقاسنه بابوشرى لار قوللارند قالىي باشنه يابوشرى لار قول لارنده قالى قاي برندن، توتسه لارهمان قول لارنه قالدى قول لارنه قالغان هربر اعضاس تاشلى تورغاج اورام ده خیل ایت کیسال الری جیولدی ایندی مونی نبجواد آلوب کیتما کیراك سرهنا الرحيران بولوب كونكالرينه قورقو توشدي تاشلاب كيتديلر شاه سراینه یتدیار قصهنی بر بر حکایت ایتدیار یادشاه اور سوزلی بر آدم ایدی غیرتلنوب بار نیجوگ آلوب کیلسهنکزده آلوب کیلنکز جيوب طوبالغه نوتوروب آلرب كيلنكز هيج بولماغانده ايتن اوطقه صالوب یاندرایق دیدی سرهنگار بر طوبال آلوب بنه کیلای ار یادشاهننگ امری بوينجه اورام دوتوكولوب قالفان تارفالمش اعضالارين طوبالغه توتوروب بادشاه حضورينه كيتوردى لر بادشاه بيوردى طوبالني آوداروب ايت بارهلرين ایدان کا توکدی لر کوردی لار طوبال ایجندان بر فارا ات چندی هاوهاو دبب برطر ف غه کیتای ببارمه توت او تور دیب قار اولجی لار تا باقلاب او تردی لر بنه کوردی لر ناغی بر آت صور ولوب باتا بارجه سی حیران بولدی لار بو بلادن نیچوك قونولورغه كيراك بلمادى لر وزيرلرى ایندى لر اى بادشاهم بو آدمنی جبر بلان كوجلاب قولغه كرنبك مكن توكل در جونكه دنيا بادشاهلاری بربرکا کیلسهارده آنی جینکهای مکمن توکل در بولسه عشی ای بلان بولور بيورسانكز برمز باروب جافرساق بلكه كيلور ديدى لر يادشاه ایتدی قادالوب کیتسون آنکا وزیرمنی یباروب آیاغنهمی یغلایم اکر کیتورماکا بر تدبیرنکز بولسه بار کیتورنکز دیدی وزیرلر بریسیده بر سوز اینهاینچه کونکل لرندن خیر اورنگ بلاس بز بلکانبزنی ایندگ ابرعلى سينا سنكا صنعت لر كورسانوركا تلارده داستان بولورسن ديب تهاشانی کوتوب توردی لار بادشاه غیرتندان توروب اوینه کیتدی برنچه كرن اوتدى اول بوى اوق اما ابوعلى سينا بادشاهننك مكرندن ابهبن غوكل ایدی دیوانغه كیلسه هلاك ایتامكن بلور ایدی سرهنك لركیلكان

وقتده بر اتنی اوز صورتنه قویوب ایشك دن جفارمش ایسی آلار بابوشنان ده قول لارنده ات اعضاسي قالور ايدى شول كيفيت ده اوزولكان اعضالارني طوبالغه توتوروب آلوب كيتدى لر ابوعلى سينا تأغي آلاربلان برکا دیوان فه کیلدی اخفافه چیکلوب برطرف ده توردی بر افسون اوقوب ينه اتنى اورصورتنه قايتاردى بولارننك معاملهسن تيك جيت دن قاراب تورور ایدی ودیوان خلقی نی سویلاکانن همهسین ایشتوب تورور ایدی آلار ابوعلى سيناني كورماس لر ايدي بس يادشاه اوينه قايتوب كيندي دیوان تارقالسی ابوعلی سینا هم خانه سنه قایتسوب راحت اوتوردی اما اول مکاره قارچی ننگ قیلفان اشالری هبیشه کو نکلندن کیتباس ایدی دایما بوقارچی دان نبجوك ایتوب اوج آلور من دبب همان فكرده ایدی بر كون كوردى اول ملعونه ينه اويرانكان عادنتجه ابوعلى سيناننك خانوني یاننه کیلای اونوردی لار سویلاشدی لر ابوعلی سینا هیچ بلمامش بولوب توردی اول قارحی اوی دن کینکانین صاغالات توردی ابوعلی سیناننگ ایشك توبنده بر طاش بار ایدی دایما آنده اوتورور ایدی قاریق چغرب کیتکانده ابی منم یانههده کروب کیت دیدی ملعونه خلاف لك ابتاركه فادر بولهادي كردى ابوعلى سينا فارجق دان حال احوال صوراشي كوباكه اوتكان ماجراسي ايشتهامش بولوب اشنالق طريقتجه معامله قيلدي قارچق هم كونكلندن فهم ايندىكه منم بادشاهغه باروب شكايت قيلفانمني ابوعلى سينا سيزماكان ايمش ديب خيال قيلدى بس ابوعلى سينا قارجة بلان سویلاشوب اوتورغانده ایندی ای ای سن بزدن اوتنوب جیلنی آلدنك اول كشى بادشاهغه باروب بزدن شكايت قيلغان ايمش بادشاه بزني جاقرتوب بزنى اوتره يازدى قولندان خلاص بولغونجه ني قدر زحمت لر حیکدک دیدی اول ملعونه قارجی تحقیق بلدی بوفسر زحمت لر جیکانین اول کشی در کوره ایمش دیب جواب بیره باشلادی رحمت عمر نکر اورون

بولسون بخشى ابتدنكز ابذكولك ابندنكر ديدى ابوعلى سيناايتدى بزننك هم سردن بر اونونوچمز بار ایدی کرماینوب شول عدرمزنی ادافیلاسز ایکی منك آفجه اورنگ ببركان ایدنگ همان كیموكانی بوق شول آفجهنی ببرایم اوچ منك آنچه ناغی بیرایم بزكاده بر ایدكولك اینسنه دیدی قارچق ابتدی بیورنکز اکر منم قولمدان کیله تورغان اش بولسه باش اوستى اما اول نبجوك اشدركه سر آندان عاجز بولاسرده بزكا ممكن بولا ديدى ابوعلىسينا ايتدى اول عدر مبودركه منمبر سرخاوم بارنيجه طبيبنى كوردم طبيب لأر بوسرخاومه دارو ايتودن عاجر ببولدى لار هيج بر طبيب سرخاومه علاجنابالمادى آخرى مصاحت فيلوشك ىلار باشقه علاجيوق مكر یانا نورغان آغاچ پارهسین میجدن آلوب بر خانوننگ عورتنه طغوب سوندروب كومرين بزكا كيتور شول كومردن بردوا ترتيب قيلوب علاج ایتارمز دیدی لر بواشنی براوکاده ایتکانم یوت ایدی چونکه سزننا بالان آشنالق بیدا بولدی ایمدی ابیم جانم بواش نی بتروب مرادمه ایرشدره کور دیدی بو مکاره قارچی بر آز فکر ایتوب آندان نی بولور منم بو اردها كبك جهنم كردارم نبچه نبچه اوتون آغاچى كبكنى يوتنانى بار ديب راضی بولدی آخر بی جاره غایت طبعسندان مکر قابچوغی برطاوب حیله طربالي سوتولوب دنياغه هنر صانقانده بر نبچه آنچه اوچون بلا توزاغنه كرفتار بولدى همان ابو على سينا تاغى فرصت غنيمت در ديب اورنوندان توردی اوجات ده یاناتورغان اوتون آغاجی ننگ برسین آلوب ملعونه ننگ یاننه کیلدی آرقاسی اوستنه یاتغوروب اوطلی آغاچنی بر نیچه مغدار طغرب سرندردی ملعرنه فریاد آبار خراب ایندنگ نیشلادنگ دیب عنلی کیتدی بر آزدان توروب ابوعلی سینانی سوکا سوکا کیتدی مکر ابوعلىسينا افسون ايتوب بر طلسم بلان شهرننك بارچه اوطين آننك عورتنده حبس ایتدی ملعونه شونناف بلان قوتولدم دیب کمان قیارب

انتقام ایکانن هنوز آنکلامادی اوچسز قوتولدم دیب کیندی آچیسندان تیز تیز کینار ایدی واسی لکندن صالفون صو سیبار ایدی بو طرف ده ابوعلى سبنا اوزىننك هنرين تمام فيلدى شهرننك اوطلاري همهسي سوندى هیج بریرده قرمسته كوزى قدر اوط قالمادى چاقمه چاقسهلار اوط چنبی براو قولندان براو آلوب چاغوب قاریلار اثری یوق شهرده اوط بتوننك سببين هيج كم بلماس ايدى دنياده اوط بر دولت ايمش نى دولت ایالری اوط حسرتندن دولت لری کورنارینه کورنماس ایدی شهرننگ اولوغلاری جیولوب پادشاهغه شکایت کاکیلای لر اما پادشاه لاری اوزی ده اوط آلورغه قایسی جهنمکا باراس بلماس ایدی ایمدی اوط غه قایده بارایق ودردکا درمان کمدن استایا دیدی لر پادشاه نی جواب بیرهسن بلماينچه صونك سز كمنى بلاسر كمدن درمان استاماكچى بولاسر ديدى بارچهسى بر آوردان بزیادشاه مزنی بلامزیادشاه مردان باشعه کمدن یاردم ایستایك ياردم استاب كيلدك ديدى لربادشاه ناغى وزبرلر بلان مشورت كا اونوروب كوب قيل وقال لر تورلوجواب وسؤال لر بولدى آخر بروزيز بارايدى غایت عاقل و داناایدی ایتدی ای پادشاهم بزننگ بلان مشورت ده ایتاسن سوزمزكاده اعتبار فيلمى سن بز تحقيق بلامز بواش همهسى ابوعلى سينا اشی در اکر آنکا خلاف تورسانکز بنه عجابب صنعت لر کورورسز دیدی پادشاه ایندی ابوعلی سیناکا اول قدر من نی قیلام اول بولای عامت. یوتون شهر اوطن باشرورکا دیدی وزیر ایتدی سبب بودرکه آنگا اعتبار قبلما دنكز حقارت كوزى بلان قارا دنكز ديوان دان سور دنكر قاطى لف بلان سرهنك كوندروب سياست ايتهك استادنكن شول جهت دن اول تاغى قوَّت وقدرت ده علم وحكمت ده اوزى ننك مرتبه سين بلدرمك استادى بولغاى ديدى بادشاه ايتدى بولغان اش بولغان يهنيشلامك كيراك بواشننگ علاجی ودردننگ درمانی نی در دیدی وزیر ایندی منقولنگ

جاروب عدر اینوب چاقرایم بلکه کیلور اکر کیلسه یومشاق لف بلان معامله بيورب عرت حرمت ايتنكز الاحسان يقطع اللسان نحواسجه انعام احسان قيلوب خاطرين خوش قيلنكز آندان صونك بودردننك درمانن استامك مكن بولور ديدى بادشاه اولوغ خوفكا توشوب بواشدن عاجز ایدی وزبرکاایتدی اکر بولای کرم ایتسه نکز زیاده منت دارمز دیدی بس وزير توروب ابوعلى سيناننك خانه سنه كيلدى ايشك قاقدى مهماننكز کیلدی دیدی ابوعلی سیناده قصه نی بلوب بر آز کولوبرا کی بر گوزال اتی بار ایدی آنکا خطاب قبلوب بار مهمانمزغه ایشک آج دیدی اول ات ناغی کیلوب ایشک آجدی وزیر کردی ابوعلی سینا وزیرنی حرمت ابتوب اورون كورساندي وزير اونوردي بر آزغير معهود طعام بلان ضيافت ايترب مرادين صورادي وزبر دعاايتوب يادشاه طرفندان دعوتعي بولوب كيلكانن سويلادى رنهار رحم ايته كورنكز ديدى ابوعلى سينا تاغى دعوتنى قبول ایتوب برتایاغی بارایدی برافسون اوفودی بریخشی آط بولدی آنكا آطلانوب وزيرننك باننه توشوب سويلاشه باردىلار بادشاه سراينه يتدىلر الجكارى كردىلر ابوعلى سينا بادشاه غه دعا وثنالر فيلغان دان صونك پادشاه آياق اوستنه توروب تعظيم وتكريم بلان اوزىننك ياننه اوتورتدى حال احوال صوراشوب تمام رعايه قيلدى وضيافت حاضرلنوب نوجه بخشش لر قيلفان دان صونك جيل واوط خصوصنده سوز جفاروب بادشاه هزار عدر نیاز بلان ای مکیم آفلاطون زمان بو دردننگ چارهسی سزارده در كرم ايترب بزنى بوعاجزلك دن خلاص بيورنك ديب زارى لق لارقيلدى ابوعلى سينا انكار قيلوب بو اشده منم اصلا كناهم يوف در نفصير عنو بیوراسز دیب بر آز ناز قیلای بادشاه شول قدر عذر ایندی که کیلوب ابوعلى سيناننك صقالن اوبدى آخر ابوعلى سينا بادشاه ننك بوقدر كبي لك علان عنر ایتوب اوتنوندن اویالوب خیر افندم بو اش فی من قیلمادم لکن

قیلفان کشی نی بلامن دیدی بادشاه ایندی ممان دردمزکا درمان بولسون نی طريقچه بولسهده مواسون كم قياسهده فياسدون اما بزننك حاجتمزكا اوط بولسون دیدی ابوعلیسینا ایندی ای شاهم بو اشنی قیلغان کشی بر جادو مکاره قارچی در فلان برده تورا اسمی فلانه در سعر وافسون کوب بلور نیچه بوزوق اشالری ظاهر بولمشدر بو جیلنی واوطنی حبس ايتوجى قارجق شول در اكر موننك حقيقتين بلماكا مراد شريفنكن بولا قالسه بر آدم كوندرنكر بارسون اول ملعونهننك اوط زنداننه بر بالاوز طقسون اكر يانهاسه منم همه سوزلرم يالغان بولسون آننك اوچونكه من بلامن اول ملعونه فارجى اوطني فرجنه حبس اینمش در دیدی بادشاه قصهنی فهم ایتدی قاریق دان انتقام اوجون ایمش دیب آنکلادی اما نيشلاسون باشقهعلاج يوقهمان اوط نابولسون فايسىجهت دن بولسه دهبولسون کیلسون دیب بر اوصال سرهنائی چاقروب بر بالاوز بیردی لر فلان محلهده فلانه اسملي برفارجي باردر تابوب اصلا سوزينه فارامايتجه همان باصوب فرجنه بالاوزني طغوب بالاوزغه ارط توتاشوب يابا باسلاسه آلوب كيل ديدى لر اول سرهنك حاضر ديب يوكروب كيتدى باروب قارچى ننك یورطین ازلت نابدی ایشكنی قاقدی آجدیلار همان ایجکاری كروب قارجی فه ایندی ای سننگ فرجنگ ده اوط بار ایمش بادشاه بیوردی بو بالأوزني فرجنكا طغوب اوط آلوب كيتسام كيراك ديدى قارچق فرياد ايتوب هي احمق سن ديوانه بولدونك منمفر جمده نيشلاب اوط بولسون ديدى سرهنك آننك سوزينه قاراماسدان ايركسزلب ياتفوردى جهنم كردارينه بالاوزني طقدي درمال تارتوب جفاردي كوردي بالاوزغه اوطأ توتاشمش كور كور يانار آلوب بادشاه سراينه كيندى اوطغه ممناج آ دماردن بول ده اوچراب های اوط منکاده بیر دیب آلماق تلادی ار هیچ برسی ماندروب آلالمادىلار چونكه اول اوطنى براودن براو هيج آلالماس ايدى

تاكه هركم اوزى باروب بالاوز باثوروب آلماغه محتاج ایدى نیچه نورلو تجربه ایتدی لر ممکن بولهادی سرهنادن صورادی لار سن بو اوطنی یا قای دان آلدنگ دیدی لر سرهنگ خبر بیردی همان شهر خلقی مونی ایشتوب هر اطراف دان قارچی ننگ بورطنه بوکروشدی لر سرهنگ بولاردان قوتولوب بادشاه سراینه کیتدی دیوانخلقی کوردی ار اوط یانار حیران بولدی لار پادشاه بو واقعه نی کوزی بلان کوروب ابوعلی سیناننگ علمنه وحکمتنه تحسین قبلدی بو طرف ده قارچی ملعونه اشنی آنکلادی وباشنه كيلكان بلاني بلدى اما ني علاج قاچمقدان باشقه چاره يوق لكن. خلق ایشكنی جرناب آلمشلار ایدی جغوب كیناركا پولیوق بورطیننگ برطرفنده ایسکی حاجت خانه بار ایدی آنده کروب بیکلاندی قوتولورمن دیب بلدی بوغای اول آراده خلق ایشائی واتوب کردی لر قارچی غه محكم يابوشدى لأر هرقايسيسي منكا اوط آلورغه نوبت قاچان تيار ايكان دیب تارتقالاشوب تورغان ده ایدانی جرا ایکان همهسی دفعت توشوب كيتدى لربيل جاقلي نيزاككا باندى لار جيت دن خلق جيلوب باولار بلان تارتوب جفاردى لارنيز اككاميز اككا قاراماين همان قارجى ننك اوط زنداننه بالأوز طغوب اوط آلمقءه بالأوز بولسون جرا بولسون بوتاقلي آغاج بولسون هرنی استعمال قیاسه لار یانار ایدی آنده جیولغان آدمار هـر قايسيسي اوزلرينه حاجت اوط آلغاچ يبارديلر قارچق بي چاره ايكنجي. محلهكا قاجدى آندهده اوطفه محتاج كشيار باصوب اوطآلباغه باشلاديالار آندان ایکنچی برکا فاچدی آنده هم طندرمادی لار اول کون نی خلف بار ایدی بارچهسی اوط غه بایودی لار اخشام بولغاج ینه اوطلاری سوندی ایرته سی کون ینه اوط فه محتاج بولدی لار اول مکاره قارچی بلدی بوشهرده تورورغه ممكن توكل متى شهردن چغوب قاچماغه تاغى درمانى يوق ايدى یغلاغاچ بر صو یاننه کیلدی بر آز یاندی یوقوغه کیندی اویغانوب کوردی کونیاقتورلمش صویاننه باروب جهنم او چاغنه صوسیبهاکاباشلادی آزراق فایده بولماس میکان دیب اویلادی یاناتورغان آغاچغه صوسیبکاچ توتون چنغان کبگ صو سیبکان صایون توتونی قوتلانوب هواغه چندی مکر شهر خلقی ایرته بلان توردیلار ینه اوط یحوق ایندی نیشلاسی قارچی فی به بایکان کشی یوق چار سزینه عمل قیلوب قارارلار ایدی خلق بر یرکا جیولوب حیران بولوب تورغانده کوردیلر بر یرده توتون بار دلالت عقلیه کفایه البته توتون بار یرده اوط تاغی بولمی کیراك دیب یوكروشدی لرباروب کوردی لر قارچی آخواخ ایتوب دریاده صوغه کروب اوتورمش در و توتوب یاتفوردی لار هر بر کیلکان آدم قولنده نی نرسه اوتورمش در و توتوب یاتفوردی لار هر بر کیلکان آدم قولنده نی نرسه بولسه همان اوط الاکتروب آلهاغه باشلادی لار اول کون هم کیچکاچه هر کشی کیراك قدر چه اوط آلدی آخرقار چینی کیتوروب بربرکایابدی لار هر کشی لر قویوب جماعت خزینه سندن آشامتی ایچمك تعیین قیلدی لار هر کمامت وقت ده اوط کیلوب آلور ایدی تمامبریل بو کیفیتچه کیچوردی لر آخر اول قارچی بو محنت دن هلاك بولدی ه

Русская транскрипція.

Абў-қалі-Сіна, Мысырдан кітіп, Бухара уілаўатінда асыл туқан фірі Шафақ діган карыјақа кііді, курді куп заманнар уту сабапіі карындаш урудан, дус-іштан біраў-да калмақан. Аннан кітіп, Бухара шагаріна кііді. Бухаранын қуламасы уа тулабасыбійан курішканнан суң бір ніча көн анда төрмақа ніјат ітті. Акыр мехтачлыкка дөчар булып, сајійіктан узін сакламак өчөн сіміја куаты-бійан бір ауасы нафіс фірда бір өй біна кылып, бір адамга ун мің акчақа сатты. Бір көн шагар су башынын фулы ул Абў-қалі-Сіна саткан өйнөн фаныннан узарқа туры кііді. "Бу шагарда шаһ-нішін мамнуқ іді, ній кіші мында ферт салқан?" діп, су башы ул фертне бөздөрде. Сатыб-алқан кіші фіріјат ітіп, "мін бу өйнө ун мің акчақа ал-

дым! бір акчалык іттін, харап іттін!" діді. Сў башы айтті: "цертне вімнан алдын, акчанны аннан сера, цертне ёстёна ташла!" діді. Нішіасін, бі-чара рөгөрөп, Абу-қалі-Сінага кііді, айтті: "бібн қаііпіі чыкты, кайтарыб-ал, акчамны бір!" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: " өйнен ній қајібі бар?" Ул адам айтті: "ул өйнө мін шаһ-нішін өчөн алқан-ыіым, інді ул өйнө шагар су башысы уатты, харап ітті!" Абу-қалі-Сіна айтті: "шаһ-нішін діганіннан мурат ній-дір?" Ул адам айтті: "касбі ayaдыр уа џай көнөнда нафіс саф ауа-бівн хузур ітмак-тір!" діді. Абў-қалі-Сіна айтті: "чөнкі мурадың ціг ікан, Бухара патшасынын сарајындады үііні сіңа сатыіым, нійга алырсын?" діді. Ул айтті: "бу ній суз-дір? мазах заманы төгөl-дір! haman, варам ітіп, акчаны кайтарып-бір!" діді. Абў-қалі-Сіна айтті: "hай адам, бар, өјөнда патшанын өч сарајындақы булқан ціг; агар булмаса, віl, акчанны бірірмін!" діді. Ул адам тақашууп ітіп, "тукта, кайтып, карыјым, дөрөс-м' іван!" діп, өјөна віді. Абу-қалі-Сіна, аннан мукаддам барып, патшанын сарайлары каршысында бір ніча такта кадап, бірар афсун укыды. Патша сарайларыннан үіl кісіііп, бу кішінін өјөна кінді, курді, өјөнда шул кадар viläc iтäprä vарамый, катыны каршы чыдып, "häй, сін кайда үёрасін? аспапларыбызны үіі тармар ітті!" діп, шіваjат кылды. Бу кіші айтті: "чу, шаулама,-бу ауа vili-дір! саклан, вішіга сөйійма, ченві патша сараіыннан вііган ціїдір, бір вішідан сатыб-алдым!" діді. Катыны тақы шат булып, вайфі сафада булдылар. Бу тарафта Бухара патшасы сарајында утырыр-ыјы, вурді, асыла џів асарі калмады, көл џігітläpinä äйтті: "kapagыя, таразаlар цабык-мы-дыр, сарайда тыш ауасы бір-да пірмій-lä!" діді. Äйттіläр: "џук, таксыр, таразаläp hämmäci ачык-тыр; ämmä тышта vil vyk-тыр!" дідіläp. Патша өй ічінда пішініп, тірlап, бакчақа чыкты; барып, вурді, бакчада vil айбат күп. "Хай, нафіс vil чықып-вітті!" діп, бакчада ахшамқача кайфі сафа кылып, цана сарајына кііді,һаман бајақыча сарайда ціі цук-тыр; бік қаџапіанді. Бір ўавірні чакырын, айтті: "ай ўазірі дана! ній хівмат-тір: ботон

дёнёјада ців бар, бізнін сарајыбызда асыла ців ісмас! " діп, бір аз шівајат кылды. Уазір айтті: "ай шаным, сабыр ітііів, баlві ісар-ālla!" діді. Бакчада уа башка тарафларда віші цібаріп, біддівр: ар кайда ців бар, магар патша сарајындақына шүк-тыр; құлама уа хукама кайран бұлып, мынын сырына төшмадіар. Акыр бір уазір ајак өстөна калықып, "бөјерең, патшам! бір ніча көн бізнін ханабызда ташріф ітіп төрөдөз, анда нафіс ауа фарауан! күрізік, бір ніча көн сабыр ітізік, вамана көзгөсө ній цөз курсатар!" діді. Макул куріп, патша ўавірнін сарајына вііді, дацаўіп нафіс цііас, ар садатта адам џібаріп, патша сарајын бідірір-і jj. "Хаман џідан асар џук!" діп, хабар біріріар-іјі. Патша тадаццуп ітіп, ній іканін білмакта қаңіз калдылар. Himlacin, бір ікі көн ўазір сарајында төрдө; өчөнчө көн күрді, уазір сараіында тақы ауанын асарі калмады. Патша аннан кучіп, бір ніча көн бакчақа барып төрдө. Былай ріуајат кылалар-кі ўазірнін сарајында ціл вісілмата cабап бу-ыjы: бір көн Абў-қалі-Сіна катыны-біlан cөйlашіп утырданда, суз арасында суз чыдып айтті: "Су башы бізга хыјанат ітіп саткан біббөзне уатып харап ітті. Өйне сатыб-алқан адам віііп, акчасын кайтарып ала-јазды!" діді. Катыны äйтті: "акыры ній булды?" діді. Абў-қалі-Сіна äйтті: "нізақыбыз резгар-ёчён і і і, мін патшанын сарајында булдан ціні һаммасін ул вішіга бірдім!" діді. Катыны айтті: "һай адам, нічів ітіп, цііні вішіга сатасын, момвон-мі? ціі сінің іхтыјарында төгөl-дір!" діді. Абў-қалі-Сіна сімі jā kyaты-біlан ар ній ішіамага кадыр іванін катынына бір бір бајан кылды. Хаман катыны айтті: "карам ітіп, ўазірнін сарајында булқан ауаны ўз бјёбёзга-да кітіра-кур!" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: "тукта, сабыр іт, бір урылык сінсін аllа!" діді. Labiн булмады, чөнкі Абў-қалі-Сіна мөlаіім адам і іі; катыны күп айтатөрдач, "џарар алайса!" діп, бір афсун укыды. Хаман уазірнін сарајында булқан ців вісігіп, быларнын ханасына вігміш і іі. Патша ханув бакчада ыјы. Ал-кысса веннарда бір кен патша катынынын ашналарыннан бір катын хамамда барды; анда-

тады ул катыннын ашнасы өчөрашып ціг уа ауа кыссасын сөйlашванда, Абу-далі-Сінанін катыны нам анда булып, накысабу'l-акыл зёмрасіннан булданда кура лаф өрөб-рак "ул џіні мінім ірім Абу-далі-Сіна бір вішіга сатты, ўавірнін сарајында булдан цііні тады ўз біббезга вітірді, мінім ірім ўнармант, куп ішка кадыр, уа ар санадатта магыр-дыр!" діп, бір аз мактанды. Ул патша катынынын ашнасы, хамамнан чықып, туры шаһнын сарајына кілді, патша катынына бу кыссаны сөйlаді. Патшанын катыны төрөп, ірі бакчада ыјы, "былай уакыда ішіттім!" діп, барып, хабар бірді, уа патша мыннан хабардар булып, ўазір ўазарасын цыјып, бу кыссаны сөйlаді. Ар бірісі кайран булып төрдөлар. Патша айтті: "мынын чарасы ній-дір?" діп, машуарат кылыштылар. Бір ўäsip айтті: Абу-қалі-Сінані бір мартаба мында чакырып, сөйlатіп, карыјык, ній айтар!" діп, макул куріп, сарһан діаріар бір адам күндірдііар. Ул сарһан кіііп, Абу-қалі-Сінанін капкасын какты. Абу-қалі-Сіна чыкты. Сарһан айтті: "айдагіз, сізні патша хазрат чакыра-дыр!" діді. Абў-далі-Сіна кыссаны аннады, бір-да каршы суз айтмі іін "хөш бүлсын баш ёстё!" діп, сарһаң-бійн бірга кітті. Патша џанына віріп, тадзім кадыдасы ар ній булса фіріна фітвірді. Дуда кылып, кул байlап төрдө. Патша күрді-кі бір факір даруіштір. Қузіна хүр курініп, асыла рақаја кылмады, "утыр!" діп урын вурсатмаді, каттылык-білін "häi, адам! Абу-қалі-Сіна діганнарі сін-мі-сін?" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: "баіі, таксыр! біз факірықыз!" діді. Патша айтті: "мінім сарајымдақы ауаны вімга саттын?" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: "ай, дау larli шаһым, vilнін хурасы мін-төгөl, ўзім тіlаган vipra vilні істірарга ній көдратім бар?" діді. Патша айтті: "мін ішіттім, сінін катының хамамда шулай сөйlашкан іміш!" діді. Абў-қалі-Сіна цауап біріп айтті: "ай патшаным, катыннар сузі патшалар мац-Іісінда сөйіанмак қајіп-тір,-аларнын сачы өзөн, акылы кыска-дыр. Катыннар суві патшалар маніісінда төгөі, iplap арасында-да колакка алынмас! мазгабібізда катыннар сөйlаган

сўзнін хівафі раст-тыр!" діді. Мыннан сун патша ўзі, мёвам булып, сөйlар сузі калмады, ній айтасін білмі інчі "куып, чықарықыз шул карт ітні!" діді. Абў-қалі-Сіна чықып вітті уа вуніціннан віна тотоп, "хош, мін-да сандатлар вурсатіцім, гумрінда курмак-төгөі, ішітванін-да булмас! ар факірны куріп. хакарат вузің-біlан карама!" діп, бібна віlді. Шул ачудан катынына бік айбаткіна іпіан бірні бірді, "сіна нійга кіракі і хамамда мындыіын суз сөйі ішіп, міна бу кадар шаітага сабан булдың? міні кіші білмасін, ўз халімда бір цірда мацгул адам булып, төрөјөм дісам, міні калыкка машгур іттін!" діп, бір аз өрөштө. Катын төгөі-мі күңііннан бір кіна төтөп, макір буби бір фікір кылды. Матар Бухара шатарінда бір малқуна қаџуза карчык бар-ыјы. Абу-қалі-Сінанін катыны џанына ар заман кilin, кiтin үөрөр-iji, макiр ya хайlада төlкөдан бір-да кім-төгөі і јі. Ніча фертларны харап ітіп, ніча сіхір-аміз ішіар кылмыш, макір уа хайій фаннінда хатмы көтөп ітміш-ііі; дөнөіада хайва бітса, цанадан іхіја кылырда кадыр-ыјы; хатта карчык дөнөја мыннан көнда ніча мартаба істідаза кылыр-ыјы. Ал-кысса бір көн бу маккара карчык тајадын тајаныбрак, таспіхін тартыбрак, Абў-далі-Сінанін џертена вііді, вўрді, Абў-қалї-Сінанін катыны хафа уа вуніісіз булыбрак, төрөр. "Ній хаі, нік џабык хафа төрасын?" діді. Абу-қалі-Сінанін катыны уакыданы сойіап уылады. Ул карчык фікір ітіп төрдө-да хайіа төзақын көрөп, фітна џезақын ачты, макір капчықын майданқа салып, "кызым хафа булма! ўчінні аннан алыјык, аны бір häläкатка салыјык!" діп, дар-хаl урныннан төрөп кітті, амма бір ніча көн сабыр ітті. Калык арасында сўз вісіді, ці уакықасы басылды. Бір вён бу карчык Абўқалі-Сінанін хас хоџорасына кіді, аузын бөрнен тотоп, адап біійн хытап кылып, айтті: "ай хавім Афлатўн, мохтачларда шафадатчы уа даціз калданнарда модін уа цардамчісін! бу факіра џаріјан-білан бір цірда төрамын, бібма асыла ауа вірмій, ці ісмій-дір! варам уа мёрёўат ітіп, бір аз ці рахім іт-сана!" діп, іві мін акча чыбарып салды уа вуп цалбарып

вар пылады, ар сузда унајынчы сейізді. Абу-қалі-Сіна мереуат іјасі уа мінрібан адам-іјі, карчыкнын хайвасін білмаді, "бійчара!" діп, кызданып, патша сарајынын ауасын äyal бір адамга саткан-ыjы, бу мартаба ул адамнан алып, бу карчыкнын бібна вітірді. Бу карчыкнын мөрады булды; бібна кайтып вітті, вурді, бібида ціл кайран таразаларіннай цілбірдап ісіп төра. Ул көн сабыр ітті, ікінчі көн курді, һаман үіl бар. Патша сарајына віді, патшада дуда ітіп "ай шаным, ці урылақан адамні таптым!" діп, кыссаны хабар бірді. Карчык-кајат кылды, айтті: "Абў-далі-Сіна сізнін сарајыдыздан цііні бізга саткан, ун-іві мін акчабызны алқан-ыіы, інді міннан алып, цана івінчі вішіга уа бізні цапанда атты!" діді. Патша біді, таксіз бу іт раст-тыр; запарін сачып, тіз бір сарпанні чакырып, бөјөрдө: "бар, Абу-қалі-Сіна кайда булса-да, табып, тіз алып-віl!" діді. Сарһан "азір!" діп, чөгөрөп, Абу-қалі-Сінанін ханасына віді, ішів какты, Абў-далі-Сіна чыкты, "айда, сіні шаһ чакырыр, тіз бул азір!" діп, бік кызў тетте. Абу-қалі-Сіна айтті "бар, ішіннан калма, мінім патша-білан ішім шук-тыр, сін хата віІган-сін!" діді. Сарһан ачуланып "айда, аlбатта алып-вітармін!" діп, Абў-қалі-Сінанін кулыннан вівіп тетте, наман вурді, Абу-далі-Сінанін кулы сурылып анын кулында калды, мынын-кібік уакықаны кургані цук-і ji, кайран калды; "патшадан mältä тіjäр!" діп, курыкты, ташлап кітті. Џулда ікінчі сарһан өчрады, патша "бар, тізрак алып вііігів!" діп вундірміш-і іі, "ній булды? кайда Абуқалі-Сіна?" діді. Бу сарһан "былай булды!" діп, уакықаны сөйізді. Суңыннан өчрадан сарһаң усалрак-ыіы "ній өчөн алыпвіімадін? ул сіјасатва местахак адам-іјі, вірав кулы-тегеі, башы сурылсын! айда, алып-барыјык!" діп, вірі кайттылар. **Џана Абу-қалі-Сінага кі**ііп, **ә**jөннан чакырып, чықардылар; івісі іві култысыннан төтөб-алып, вітмавчі булдылар. Абўцалі-Сінанін ікі кулы ікісінда калды; уакасына уабыштылар, кулларында калды; башына цабыштылар, кулларында калды;

кай џіріннан тотсалар, һаман кулларында калды. Кулларында калдан ар бір адзасын ташлый-төрдач, урамда хајі іт вісавіарі цыјылды. Інді мыны нічів алып-вітмав вірав, сарhäңнäр кайран булып, күңilläрiнä курку төштө; ташлап віттіјар, шаһ сарајына џіттіјар, кыссаны бір-бір хівајат іттіјар. Патіна ўз сувіі бір адам-і і , қайратіаніп "бар, нічік алыпвісагіз-да алып-віігіз, рыјып, тобалда тутырып-алып-віігіз! іч булмақанда, ітін утка салып, цандырыјык!" діді. Cäphäңнар, бір төбал алып, цана кіідііар; патшанын амірі бујынча урамда түгіііп-калқан таркалмыш ақзаларын төбалқа түтырын, патша хөзөрөна кіттірдіlар. Патша бөјөрдө, төбалын аударып, іт параларын іданга тувтіlар, вурдіlар, төбал ічіннан бір кара іт чыкты, "hay, hay!" діп, бір тарафка вітті. "Цібарма, төт, ўтір!" діп, караулчылар тајаклап ўтірдііар, чана курдііар, тақы бір іт сувылып цата. Барчасы кайран булдылар, бу баlāдан пічік котоларда кірак біімадіlар. Ўавірlарі айттіlар: "ай патшаным, бу адамні цабір-бійн вөчійн кулца кіртмак мөмкін төгөі-дір, чөнкі дөне і патшалары бір цірга кіlcalap-да аны цінмак мёмкін тёгёl-дір; булса, цакшылык-біlан булыр. Бејерсадыз бірібіз барып чакырсак, балы кілір! підівр. Патша айтті: "кадалып-кітсін, аңар уйзірімні цібаріп ајамыйдына цылыјым! агар вітірмага бір тадбірігіз булса, бар, вітірігіз!" діді. Ўазірlар бірісі-да бір суз айтміјінчі, вуніlläpіннан "хајір, узін біласін, біз білганібізні айттік! Абу-цалі-Сіна сіна санқатлар курсатарга тіларда дастан булырсын!" діп, тамашаны көтөп терделар. Патша қайратіннан тереп, ^ёjёна вітті. Бір ніча вён ўтті ул буй-ук. Амма Абў-қалі-Сіна патшанын макіріннан імін тогої-іјі; діуанда кіса, halak ітачагін білір-і і Сарһаннар вілан уакытта бір ітні ўз суратіна кујып, ішівтан чыцармыш-ыіы. Алар џабышканда, кулларында іт ақзасы калыр-ыјы. Шул кайфіјатта өзөіган ақзаларны тө**балқа** тутырың алып-кіттііар. Абў-қалі-Сіна тақы алар-бііан бірга діуанқа вііді. Іхфақа чігііін бір тарафта төрдө. Бір афсун укып, цана ітні ўз суратіна кайтарды. Быларнын мөгамавасін

тік чіттан карап төрөр-ыіы, уа діуан калкы ній сөйlаганін hаммасін ішітіп төрөр-ыіы; алар Абу-қалі-Сінані курмасlар-ііі. Бас патша бібна кайтып вітті. Діуан таркалды, Абў-қалі-Сіна һам ханасына кайтып, рахат утырды. Амма ул маккара карчыкнын кылдан ішіарі һаміша күңіііннан кітмас-ііі. Даіыма "бу карчыктан нічік ітіп ўч алырмын?" діп, һаман фікірдаіјі. Бір вён вурді, ул мальўна цана ёйранган вадатінча Абу-қалі-Сінанін катыны џанына віді. Утырдылар, сөйіштіläp. Абў-қалі-Сінä іч бімаміш булып төрдө. Ул карчык өйдан кітванін садалап төрдө. Абу-далі-Сінанін ішів төбөнда бір таш бар-ыіы, даіыма анда утырыр-ыіы. Карчык чықып кітванда "абій, мінім цаныма-да віріп-віт!" діді. Малуўна хівафійв ітарга кадыр булмады, вірді. Абў-қалі-Сіна карчыктан хаl-ахyāl сөрашты, гејакі ўткан мацарасы ішітмаміш булып, ашналык тарікынча мөгамала кылды. Карчык һам күңіліннан фанім ітті-кі "мінім патшада барып, шіка јат кылданымны Абу-қалі-Сіна сізмаган-іміш!" діп, хыјал кылды. Бас Абуқалі-Сіна, карчык-бівін сөйіршін утырқанда, айтті: "ай абій, сін біздан ўтініп цііні алдын! ул віші патшада барып біздан шівајат кылқан-іміш! патша, бізні чакыртып, бізні ўтіра џазды, кулыннан хылас булдынчы ній кадар захматlар чівтік!" діді. Ул малуўна карчык тахкік бідді, "бу кадар захматіар чівканін ул вішідан вура іміш!" діп, цауап біра башлады: "рахмат, гумірігіз өзөн булсын, џакшы іттігіз, ізгідік іттігіз!" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: "бізнін һам сіздан бір ўтінічібіз бар-ыіы, варам ітіп, шул гезеребезне іда кыласыз! ікі мін акча ўзін бірган-і і наман вімігані шук! Шул акчаны бірі і м, бч мін акча тақы біріјім, бізга-да бір ізгііік іт-сана!" діді. Карчык айтті: "бејерекез, агар мінім кулымнан кіlа-терган іш булса, баш ёстё! амма ул нічів іш-тір-ві сіз аннан даціз буласыз-да бізга мёмкін була!" діді. Абу-қалі-Сіна айтті: "ул гөзөрөм бу-дыр-кі мінім бір сархауым бар! ніча табіпны кўрдім, табіплар бу сархауыма дарў ітўдан қаціз булдылар, іч бір табіп сархауыма гівач таб'алмады; акыр маслахат кылыш-

тылар: "башка гііач цук, магар цана-төрдан адач парасын мічтан алып, бір катыннын гаўратіна тықып, сундіріп вумірін бізга вітір, шул вумірдан бір дауа тартіп кылып, гівач ітарбіз!" дідівр. Бу ішні біраўга-да айтванім шук-ыіы, чонкі сізнін-білін ашналык пайда булды. Інді, абілім, цаным, бу ішні бітіріп мерадыма іріштіра-кур!" діді. Бу маккара карчык бір аз фікір ітіп "аннан ній булыр, мінім бу андаһа-кібік цаһаннам-кірдарым ніча-ніча утын ақачы-кібікні фотканы бар! " діп, разы булды. Акыр бій-чара қајат тамасыннан макір капчықы рыртылып, хайlа төбалы сутіlіп, дөнөjага ўнар сатканда бір ніча акча ечен бала тозадына гіріфтар булды. Хаман Абуқалі-Сіна "тақы форсаты қанімат-тір!" діп, урныннан төрдө. Учакта џана-төрдан утын адачынын бірісін алып, малдунанін џанына кіді; аркасы-ёстёна џаткырып, утлы ақачны бір ніча мыкдар тықып сундірді. Малқуна фіріјат ітіп "абаў, харап іттін, ній-ішіадін?" діп, акылы вітті. Бір аздан төрөп, Абуқалі-Сінані суга суга вітті; магар Абу-қалі-Сіна афсун ітіп, бір тівісім-бівн шагарнін барча утын анын гаўратіна хабіс ітті. Малуўна "шунын-біlан котолдом!" діп, гуман кылып, інтікам іканін һанўз аннамады, "ўчеіз котолдом!" діп, кітті. Ачысыннан тіз тіз кітар-іјі уа іссілігіннан салкын су сібаріјі. Бу тарафта Абў-қалі-Сіна ўзінін ўнарін тамам кылды Шагарнін утлары һаммасі сунді, іч бір цірда кырмыска вузі кадар ут калмады. Чакма чаксалар, ут чыкмый. Біраў кулыннан біраў алып, чақып, карыйлар, асарі цук. Шагарда ут бітўінін сабабін іч-кім білмас-і і. Дөнө і ада ут бір даў вт іміш; ній-даўват і jalapi ут хасратіннан даўватварі вузваріна вурінмас-ііі. Шагарнін ололары цыіылып, патшада шівајатва віідіläp, амма патшалары ўзі-да ут алырда kaйсы µаһаннамга барасын біімас-іјі. "Інді утка кайда барыјык уа бу дартка дарман вімнан істііів?" дідіар. Патша ній цауап бірасін бііміјінчі суң "сіз вімні біласія? вімнан дарман істамакчі буласыз?" діді. Барчасы бір ауаздан "біз патшабызны білабіз, патшабыздан башка вімнан уардам істіјів? уардам істап віl-

дік!" дідіlар. Патша тақы ўазірlар-біlан машуаратка утырып, вўп кіл-у-каллар төріө цауап уа суаіlар булды. Акыр, бір ўазір бар-ыіы, қаіат акыл уа дана-ыіы; айтті: "ай патшам, бізнін-бівн машуарат-та ітасін, сузібізга-да ігтібар кылмыйсын! біз тахкік білабіз, бу іт hammaci Абў-қалі-Сіна іші-дір. Ärap анар хіваф төрсадыя, цана дацајіп сандатлар курірсіз!" діді. Патша айтті: "Абў-қалі-Сінага ул кадар мін ній кылдым, ул былай қаммат бөтөн шагар утын цашірірга?" діді. Ўазір айтті: "Сабап бу-дыр-кі аңар ігтібар кылмадықыз, хакарат кузі-білан карадықыз, діуаннан сөрдөгөз, каттылык-білін сарһан кундіріп сіјасат ітмак істадігів, шул цінаттан ул-тақы куат уа көдратта гііім уа хівматта ўзінін мартабасін біддірмав остады булдай!" діді. Патша айтті: "Булдан іш булдан! ча, ній-ішіамав вірав? бу ішнін гівіці уа бу дартнін дарманы ній-дір?" діді. Уазір айтті: "мін, көлен, барып, гезер ітіп, чакырыіым, баіві віlар, äräp віlcä, чөмөшаклык-біläн мөгамаlä бөјөрөп, гіззат хөрмат itiris, الاحسان يقطع اللسان фахуасынча інђамы іхсан кылып, хатірін хөш кылықыз! аннан-сун бу дартиін дарманын істамак мёмкін булыр!" діді. Патша өлө хауфка тёшёп, бу іштан қаціз-і jį, ў авірга айтті: "Äгар былай карам ітсагів, віјада міннат-дарыбыз!" діді. Бас ў авір төрөп, Абў-қалі-Сінанін ханасына вііді, ішів какты, "мінманыцыя вііді!" діді. Абўқалі-Сіна-да кыссаны біlіп, бір аз көlөбрак, бір гөзаl іті барыјы, анар хытап кылып, "бар, мінманыбызда ішів ач!" діді. Ул іт тақы кіііп, ішік ачты. Ўазір кірді. Абў-қалі-Сіна. ўазірні хормат ітіп, урын курсатті. Ўазір утырды, бір аз қаjір-махўт тақам-біlан зіjафат ітіп, мерадын серады. Уазір дуқа ітіп, патша тарафыннан дауатчі булып віlганін сой аді, "зінгар ракім іта курігіз!" діді. Абу-қалі-Сіна тақы дауатні кабул ітіп, бір тајақы бар-ыіы, бір афсун укыды, бір чакшы ат булды; аңар атланып, ўйзірнін цанына тёшёп, сойіаша бардылар, патша сарајына ціттівр, ічкарі кірдівр. Абў-қалі-Сіна патшақа дуқа уа саналар кылқаннан-сун патша ајак ёстёна төрөп, такзім уа такрім-білан ўзінін цанына

утыртты, хаl-ахуа сорашып, тамам рацаја кылды уа зіјафатар азірlаніп ніча бахшышлар кылуаннан-сун ціl уа ут хососөнда сүз чықарып, патша хізар гөзөр-ніјаз білан "ай хакім Афлатуны заман, бу дартын чарасы сізварда-дір! карам ітіп, бізні бу қаџізііктан хылас бөрөрөн!" діп, зарылыклар кылды. Абў-қалі-Сіна інкар кылып, "бу ішта мінім асыла гонагым цук-тыр, таксыр, қафу бөjөрасыз!" діп, бір аз наз кылды, Патша шул кадар гөзөр ітті-кі кіііп, Абў-далі-Сінанін сакалын үпті. Акыр Абу-қалі-Сіна патшанын бу кадар кічіік-біläн гөзөр iтin ўтінўіннан ојалып "ха́јір, афандім, бу ішні мін кылмадым, Іавін кылқан вішіні біламін!" діді. Патша айтті: "hаман дартібізга дарман булсын; ній тарікча булсада, булсын; вім кылса-да, кылсын, амма бізнін ацатібізга ут булсын!" діді. Абў-қалі-Сіна айтті: "Ай шаным, бу ішні кылқан кіші бір цаду маккара карчык-тыр, фаван цірда төра, ісімі фалана-дір, сіхір уа афсун куп білір, ніча бөзөк ішларі за пір булмыш-тыр; бу ціні уа утны хабіс ітўчі карчык шул-дыр! атар мынын хакікатын білмага мерады таріфігіз була-калса, бір адам күндірігіз! барсын, ул малқунанін ут зынданына бір балауз тыксын! агар цанмаса, мінім һамма сузіарім цалқан булсын, анын-өчөн-кі мін білімін, ул малуўна карчык утны фариіна хабіс ітміш-тір!" діді. Патша кыссаны фанім ітті, "карчыктан інтікам-өчөн іміш!" діп, аңнады, амма ній-ішіасін, башка гівач үүк. "Хаман үт табылсын, кайсы үінаттан булса-да, булсын, кісін!" діп, бір усал сарһанні чакырып, кулына бір балауз бірдіlар, "бар, фалан махалада фалана ісімні бір карчык бар-дыр! табып, асыла сүзіна карамыјынчы, ламан басып, фарціна балаузны тықып, балаузқа ут тоташып, џана башласа алып-кі! " дідіlар. Ул сарһан "азір! " діп, уёгёрёп кітті. Барып, карчыкнын џертен ізійп тапты, ішікні какты; ачтылар. Хаман ічварі кіріп, карчыкка айтті: "Абій, сінің фаруінда ут бар іміш, патша бејерде, бу балаузны фарціна тықып, ут алып-вітсам вірав!" діді. Карчык фіріјат ітіп "haй ахмак, сін діуана булдың-мы? мінім фарцімда ній-ішlan ут булсын?"

діді. Cäphäң анын сузіна карамастан іріксізläп цаткырды, үähäннäм-кірдарына балаузны тыкты, дар-хаl тартып чықарды, курді: балаузда ут төташмыш, гёр-гёр џанар. Алып, патша сараіына кітті. Утка мехтач адамнардан цулда өчөрап "haй, ут міна-да бір!" діп, алмак тівадівр, іч бірісі џандырыб-ал' алмадылар, чөнкі ул утны біраўдан біраў іч ал'алмас-ыјы, та-кі ар кім үзі барып, балауз батырып алмақа мохтач-ыіы. Ніча төріө таџріба іттііар, мемкін булмады. Сарһаннан серадылар: "сін бу утны кайдан алдың?" дідіläр. Сарһан хабар бірді. Хаман шагар халкы мыны ішітін ар атрафтан карчыкнын џертена џегерештејар. Сарћан былардан кетелеп, патша сарајына вітті. Діуан халкы вурдігар, ут цанар, хайран булдылар. Патша бу уакықаны вузі-бігін вуріп, Абу-қалі Сінанін гівніна уа хівматіна тахсін кылды. Бу тарафта карчык малуўна ішні аннады уа башына кіІган балані бідді, амма ній гііач? качмактан башка чара уук, Іавін халык ішівні чырнаб алмышлар-ыјы. Чықып кітарга уул уук, уертенен бір тарафында іскі аџат-хана бар-ыјы, анда кіріп, "котолармын!" діп, білді буқай. Ул арада халык ішівні уатып, вірдігар, карчыкка мёхвам џабыштылар. Ар кайсысы "міна ут алырда наўбат качан тіјар-іван?" діп, тарткалашып-төрқанда ідані чірів-іван, häммäci дафгат төшөп кіттіlар, біl чаклы тізакка баттылар; чіттан халык цыјылып, баулар-бійн тартып, чықардылар. Тізавка-мізавва карамыјын, һаман карчыкнын ут зынданына балауз тыдып, ут алмакта балауз булсын, чыра булсын, бөтаклы адач булсын, ар ній істігмал кылсалар, џанар-ыіы. Анда діläp. Карчык бійчара івінчі mäxällärä качты, анда-да утка мехтач кішіlар басып, ут алмақа башладылар; аннан ікінчі цірга качты, анда hам тындырмадылар. Ул вён ній халык барыјы, барчасы утка бајыдылар. Ахшам булдач, џана утлары сунді. Іртасі көн цана утка мехтач булдылар. Ул маккара карчык бідді, бу шагарда төрауда мёмкін тёгёі, хатта шагардан чыдып, качмада тады дарманы үүк-ыјы; үыладач, бір сў

џанына кідді; бір аз џатты, џекеда кітті; ујанып, курді, кен џактырылмыш; cy џанына барып, џаћаннам учадына cy cinмага башлады, азрак файда булмас-м'іван? діп, уйлады; џанатөрдан адачка сў сіпвач, төтөн чыккан-кібік сў сіпван-саіын, төтөнө куатланып, ауақа чыкты. Магар шагар халкы ірта-біläн төрдөлар, џана ут џук, інді ній-ішlасі? карчыкны-да біlган віші шук; чарасыз цана амаі кылып, карарлар-ыіы. Халык бір џірга џыјылып хайран булып төрданда курдіlар, бір џірда төтөн бар; دلالت عنايه كفايه , аlбатта: "төтөн бар џірда ут-тақы булмак вірав!" діп, цөгөрөштөіар; барып, вурдіар, карчык ах, уах ітіп, дарыјада сўда кіріп утырмыш-тыр; уа төтөп, џаткырдылар. Äр бір кііган адам кулында ній нарса булса, hаман ут іlантіріп, алмада башладылар. Ул көн һам кічкача ар віші вірав кадарынча ут алды. Акыр карчыкны вітіріп, бір цірга цаптылар. Кішіlар кујып, цамадат хазынасыннан ашамак ічмак тақыјін кылдылар. Ар вім ауат уакытта ут віііп аларыјы. Тамам бір уыл бу кайфіјатча вічірдіар; акыр ул карчык бу міхнаттан halar булды.

Отдѣлъ второй.

ОБРАЗЦЫ ВЫСОКАГО (СОВРЕМЕННАГО ЛИТЕРАТУРНАГО) СТИЛЯ

(BT TATAPCKOMT TEKCTE).

1. Разсназъ о разбойнинахъ 1).

آدم کرا آلماسدای طاولارده مقام توتقوچی کُرد طائفهسندن برنیچه قطاع الطریق لار چغوب اوزغان بارغان مسافرلرنی وتاجرلرنی طالاب وغصبلاب ماللارین آلالار ینه قاچوب مقاملارینه کیته لردیب عضدالدوله خلیفه کا خبر بیردی لر خلیفه آلارغه قهر قیلت اوچون بر حسن تدبیر قیلدی که تاجرلردن بعضیسی کیتورتوب آلتون کهوش صاوت لارایچینه زهر بلان مربی حلوا وطاطلی طعام لار طوطروب بر ایشاله کا یوالداندی واول تاجرکه فهملاتدی که بو یواد فلان امیرننگ خاتونندان فلان امیرننگ خاتوننه هدیه در دیب شایع قیلدی لار مذکور تاجر کاروان بلان بارغانده

¹⁾ Сборникъ Абду'л-Каюма Насырова فواكه الجلسا (Казань, 1884. Типографія Университета), стран. 138.

اول قطاع الطریق لار چغوب کاروان فی طالادی لار وقطاع الطریسی نین برسی اول مذکور ایشاگنی یوکی بلان بالغرز بناکلاب کیندی مقامنه باروب یوافنی آچوب قارادی کوردی که آلتون کهوش صاوت لارده نفیس نعبت او غیرلرینه بیرماس کاقصد قیلوب یاشر مکچی بولدی لکن بولد اشلاری سیزوب همه سی آچ بولفان لاری حالده بو زهرلی حلوالرنی طالاشوب آشادی لار کوب زمان کیچهای همه سی بردن هلاک بولدی لار مال ایالری هم قایسی سی مال لارین آلوب حلوادان طاطلی دعاغه خلیفه فی غرق ایندی لره

2. Разсназъ о халифъ Омаръ и пьяницъ 1).

حضرت عبر رضیالله عنه خلیفه زماننده بر ایسراکا راست کیلوب حد شربنی اجرا قبلت اوچون اول ایسراکنی نوتباغه امر قبلدی اول مردار ایسراک سوکونها جسارت قبلا باشلاغاچ عبر رضیالله عنه یبارنکز آنی دیب امر قبلدی ایتدی ار یا امیر البؤمنین خبر ایچکان اوچون حد کا مستعق وسوککان اوچون تعزیر کا مستعق بولبش ایدی یباردنکز نی حکبت در دیدی ار عبر رضیالله عنه ایتدی سوکوب منی آچیغلاندردی موننگ اوزرینه تعزیر ایتسام نفسه نصرت بیرمش بولورمن من بر مسلمان فه حمایة نفس ضمنده جزا بیرمائنی معقول کورمادم دیدی هسلمان فه حمایة نفس ضمنده جزا بیرمائنی معقول کورمادم دیدی ه

8. Разсназъ объ одномъ царѣ и его слугѣ 2).

قدیمکی پادشاه لاردان برپادشاه طعام آشاغانده آش بورته نورغان خدمتی ارندن بر خاص خدمتی های آشنی دسترخان به قدویغانده

¹⁾ Стран. 150 сборнива • فواكه الجلسا .

[•] فواكه الجلساء Стран. 150 и 151 сборника • فواكه الجلساء

پادشاه ننگ مهابتندن قاوشوب آیاغی سورتوندی طعام ننگ شور پاسند انبو مقد ارپادشاه ننگ کیرمنه ساچرادی پادشاه آچیغلانوب مذکور خادم ننگ موینون اورماغه امر ایتدی بوخادم پادشاه منی او ترور دیب جزما بلوب آلای ده اولام بولای ده اولام دیب همان آش نی دسترخان دان کوتاروب آلدی تمام پادشاه ننگ باشند ان آیاغنه قدر اوستنه توکدی پادشاه بو حال نی کوروب ای یکت شاشدنگ میس سن نی اشلادنگ دیب میران بولدی خادم ایتدی ای پادشاهم من شاشهادم عقلم صعیح در بوجر آت نی من اوستوم ده بولغان ایکماك توزونگ ننگ حقین اینا قبلت اوچون قصد ایتدم مقایته مینی خلی بو آزغنه خطا اوچون بغیر حق بی چاره خدم تی نی موند این اولوغ پادشاه تلی ایتمش دیب شأنکرکا طعنه ایتماسون از اوچون بو اولوغ بادشاه تلی ایتمش دیب شأنکرکا طعنه ایتماسون از اوچون بو اولوغ بادشاه تلی دیماکاری بلان ذات ملوکانه نکر ده قباحت اشی بلان جزاسین تابدی دیماکاری بلان ذات ملوکانه نکر ده قباحت اشی بلان بادشاه بر زمان فکرده تورفان دان صونگ ای فعلی قبیح واعتد اری کوزال بادشاه بر برمان فکرده تورفان دان صونگ ای فعلی قبیح واعتد اری کوزال بکت سننگ بویمان اشنگ و سن اعتد ارنگ اوچون باغشلادی لوجه الله یکت سننگ بویمان اشنگ و سن اعتد ارنگ اوچون باغشلادی لوجه الله یکت سننگ بویمان اشنگ و سن اعتد ارنگ اوچون باغشلادی لوجه الله یکت سننگ بویمان اشنگ اوستنه تاغی کوب احسان قبلدی ه

4. Разсказъ объ одномъ мудрецѣ и сырѣ ¹).

بر حکیم خلیفه مجلسنده طعام آشارغه او توردی قورو پینر صورادی ایتدی پینر بخشی نرسه در طعام نی هضم قیلور شراب نی لذتای قیلور می پاک قیلور وصاف ایتار دیدی خاضرده پینرمزیو فی در دیدی ایتدی کیرا که آخر ایتار دیدی خلیفه کولدی ده ایتدی ایمدی قایسی سورنا شابلان عمل ایتار دیدی خلیفه کولدی ده ایتدی ایمدی قایسی سورنا شابلان عمل

¹⁾ Стран. 196 сборника • فواكه الجلسا

خیلایت دیدی حکیم ایندی اکربولسه اولکیسی بلان بولماسه صونکغیسی بلان عمل فیل دیدی.

5. Разсказъ объ Абу'л-Асуадъ и одномъ арабъ ¹).

ابو الاسود دیکان برصاران آدم بربرده آشاب اوتورغانده برفتیر عرب كيلوب سلامبيردى ابوالاسود سلامن آلدى التفات سزهمان آشامق ده عرب بر لقبه طعام امیدی بلان سوز آچرب مونده کیلکانده ایونکرکا كروب جندم ديدي ابوالاسود ايتدى آلاي در كرسنك كركانسن جونكه بزننك ايومز سننك يولنك اوستنده واقع در ديدى اهل وعيالندن اصلا خبر صورامای همان آشاوی بلان مشغول بولوب عرب کا اصلا اوطر موطر دیبادی عرب ایندی خانوننگ یوکلی ایبش اسود ایندی بلامن شولاي در عرب ابتدى خاتوننك بالاسين تابقان ايمش اسود ابتدى قورصاقلي بولفاج البته تابار شول عرب ابتدى ايكز بالا توغدرغان ايبش اسود ایتنی خاتونمننگنسلی شولای در آناسی مرحومه ده هر قاچان ایکز بالا کیترور ایدی دیدی بس عرب بوروشچه سویونوچ بیرودن فایده بولما فاج قایغورتو ياغين قاراب بالانكننك برسى وفات بولدى ديدى اسود ايتدى يخشى بولفان ایکان آناسی ایکی بالا ایمزه آلماس ایدی عرب ایندی ایکنیی کون ایک چی سیده وفات بولدی اسود ایندی ایبداشی اولکاچ آننگ هم اولكاني يخشى عرب ايتدى آنالارى هم اولدى اسود ايتدى بالآلار حسرتي بلان اولكان در ديسى هيج فايغر اثرين اظهار قيلمادى عرب بر فايغور تودان ده فايده حاصل ايتباكاج هاى نغيس طعام ونغيس نعبت آشاىس ايبش دیدی اسود ایتدی شوننگ اوچون من بالغور آشایمن های عرب جهان في باشه ينسانك ده بر لقبه بيرمامن بار كيت ديدي .

¹) Изъ сборнива فواكه (لبلساء стран. 202).

6. Разсказъ объ одномъ судьт и женщинт 1).

بر خانون اوریننگ ایرین قاضی فه آلوب باردی ایندی ای فاضی افندی منم بو ایرم کون صابون آستنه سیه در دیدی ایری ایندی یوق قاضی افندی من اختیارم بلان سیبیم اورم نی توشم ده کورامن بر دینکن آطاونده بر بیوا سرای اوستونده آطفه آطلانوب تورامن آط دینکزدن صو ایچارکا اییوله در یغلامن دیب قورقفانم دان سیوب یبارامن دیدی قاضی افندی هم مونی ایشتکاچ آستنه سیوب یباردی خانون فه ایتدی بار یورمه یوی بلان بونوش نی کورکان کشی سیو توکل طجار دیدی و

7. Разоназъ объ Абду'л-Меликъ и одномъ арабъ ²).

عبدالهلگ بن مروان غطفان قبیله سندن بر بلیغ و تجربه لی آدم کا
ایتدی خاتون لارننگ احسنی و کو زالرا کی نی صفت ده در منکا بیان قبلسنه
دیدی اول کشی جواب بیردی ای امیر المؤمنین طنکلاب تور من سنکا
خاتون لارننگ مقبول صفت لارین بیان قبلایم سن آل شول خاتون نی که
آیاتی لاری ایتلاچ بولوب مخروطی کیفیتنده بولسون طوبو قلاری ایت بلان
اورتولمش بولوب سویا گلری بیلکوروب تورماسون وبالطرلاری ایتلی
بولوب یومشاق بولسون تز قابقاچ لاری ایتلی بولسون بوط لاری بر برینه
توتوش کیفیت ده بولسون بلاگلری سیمز و بوغان بولسون اوچ لاری کینگ
بولسون ایمچاگلری اوطروب تورسون یانکاتی لاری آل قزل بولسون
کوزلری توغیشندان سورمهلی بولسون قاش لاری نجکه بولسون بورنی ننگ
اوستی کا کری بولمای راف تیکن بولسون تش لری آف و روشن بولسون

^{&#}x27;) Изъ сборника فواكه الجلسا (стран. 244).

²) Тамъ-же (стран, 333).

وآغزی طاطلی بولسون چاچاری بیگ قارا بولسون موینی ملایم ویومشای بولسون قررصانی ایتاری حد اعتدالده بولسون ایرن لری ننگ قزل لغی معتدل وایکی قاش آراسی آچی بولسون دیدی عبد البلگ ایتدی ای های بوصفت ده بولفان خاتون نی قایدان تابارسن و موننگ کبگ دره و نادره کم قولنه کرور دیدی اول کشی ایتدی ای امیر البومنین بو صفت ده بولفان کوزال خاتون لارنی خالص عرب ایچندن و خالص فارسی ایچندن تابی مکن در دیب سوزین تبام قبلدی ه

8. Разсназъ о молодыхъ путешественникахъ и одной старухъ 1).

اصبعیدان منتول در عراق عرب اهالیسندن بر نیچه یاش مسافرلر بر منزل ده توقتاب آشاب ایچوب اوتورغان ده بانلارینه عرب دن بر عجوزه خاتون کیلوب توقتادی بولار بر عجوزه فی مرحبا قیلوب بر آزطعام بیروب آشارغه اوتورتدی لار و تاغی نبیدات دان بر کاسه خبر ایچردی لر قارچی نندگ بر آزباشنه کیتوب کوله باشلادی ایک پی برقدح فی بیردی لر قارچی آنی تاغی ایچدی قزاروب و قزوب ینه آرتوغراف کولها کا باشلادی اوچونی قدح فی تاغی توتدردی لار عجوزه یخشی راف سویلاشه باشلادی یکت لر نافی اویون کولکوسنه قاتوشوب ای یکت لر عراف ده سزننگ خاتون لارنکز نبید ات دان اچال می دیدی بلی اچالر دیدی لر اول عجوزه بلیغه آلارغه تأکید اوچون قسم ایتارمن که اول سزننگ خاتون پی فلانکز مقدم بولسه آرانکزده آتاسی معلوم البته زنا قیلور لار اکر بو سوزنکز حق بولسه آرانکزده آتاسی معلوم کیسه به پوی در دیب یکت لردن مسخره قیلوب کولوب کیتدی ه

¹⁾ Изъ сборника فواكه الجلسا (стран. 374).

9. Разсказъ о кофе, чат и березовомъ втникт ').

قراین تاریخیه کا قاراغانده پیغیبر علیه السلام دین آچی اوچون بلغارغه اوچ صحابه یباردی دیکان سوزننگ اصلی یوی توکلدر بلغار یورطنه خواه پیغیبر علیه السلامدان خواه خلفا واشدین دن کیلکان آدمالر بولسون آلای بولهاسون عبر بن عبدالعزیز زماننده کیلکان بولسون همان پیغیبردن کیلکان دیب توغری کیله خلفا واشدین طرفندان کیلسهده اول آراده پیغیبرننگ وفات خبری کیلوب ایرشکانی یوی ایدی عبربن عبد العزیز حضرت لری تاغی صاحب کرامات ایدی دیب مشهوردر صحاین الاخبارده مذکوردرکه هر سفرده وکفار صوغش لارنده عبرننگ آلدندان آق آطغه آطلانغان بر کیسنه یورور ایدی،

ایمدی قبچاق خانی ننگ قزی اول ایا چی ارننگ عملندن شفا تابوب آندان صونگ قایون سبرکیسی ننگ خاصیتی خلق آراسنده شایع بولوب هر کم سرخاو بولسه قایون سبرکیسی بلان حمام نه کروب یومشانفاندان صونگ شفا تابار بولدی لار شفا او چون استعمال قیلا قایون سبرکیسی حمام لارننگ لوازمانندان صایولمش در بو حمام لارده قایون سبرکیسی استعمال قیلمتی باشقه یورط لارده یوق دیب روایت قیلالار ه

روایت ار اقتضاسیچه چای قهره و قایون سبر کیسی او شبو او چنرسه ننگ رواجنه او چ عزیز سبب بولمش لاردر برسی سبر کی در که مذکور بولدی چای مقنده شولای روایت قیلنور که کون لرده بر کون کبار مشایخ صوفیه دن ابو العباس احمد الیسوی حضرت لری بر سفرده قطای چیکنده تورکستان قریه لرندن بر قریه کا مسافر بولوب غایت اسی کون ده ایشا کی او ستونده او زاق سفر قیلوب غایت زمت چیکدی بی طاقت بولوب بر دهقان ننگ خانه سنه قونانی

¹⁾ Изъ сборнива فواكه الجلسا (стран. 608 и 609).

بولدی لکن بو دهتان ننگ خاتونی بالا تابا آلماینچه عدابلانوب باتور البدى خواجه احمد بسوىنى بالعين والرأس دبب قبول ايتوب خانوني بالا تابهاغنه یاردم استادی خواجه احمد بسوی ایتدی هایت بی طاقت جولام آورو بولام اول ایشاکه اورن بیر اوزیمه اورن بیر بر آز استراحت قیلایم صبر ایت دیدی دهنان ناغی بالعین والرأس دیب بو اش لرنی کماهو آدا قبلفان دان صونك خواجه احمد يسوى حضرت لرى كافف قلم آلدی خود مارا جاشد خرمارا جاشد زن دهقان خواه زاید خواه نزاید دیب یاروب خانوننگ بیلینه باغلا دیب دهنان فه بیردی بس خاتون بريازوني باغلاغان ساعتي بلإن بالأدان سهل فوتولدي يعنى اوزيهه اورن بولدى ايشاكه اورن بولدى دهقان ننك خاتوني كيراك بالاسين فابسون كيرالة نابهاسون دبهك درآندان صونك بيك شادلق بلان دهتان احمد بسرىكا جاى قابناتوب كيتوردى خواجه احمد بسرى اجدى تيرلادي استراحت قابدى نهام سلامتلاندى وكيف حاصل ابتدى وابتدى هاى بو شفالی نرسه ایبش خسته لرنکزکا مونی ایرنکز موندان هرکم شفا تابار الله تعالى بونرسه كافيامت كاچه رواج بيرسون ديب دعا قيلدى احبد يسوى مضرت لرىننك مصاعتى دبب نينداين آورو بلان مبتلا آدمار بولسهده جلى ابيوب شفا تابدى لار آخر شفا طلب ابتوب امه اجه عادت بولوب قالمش در یسا قریهسی کاشفرننگ مشری طرفنده بر قصبه در اوچ یوز طوقسان آلتاجي بليده وفلت دريو

تاغی جهان نها کتابنده مذکوردرکه عربستان یورطنده یمن ولایتنه قدیم شیخ ابوحسن الشادلی دیکان بر عزیز آدم بار ایدی آننگ تاغی عزیزلردن شیخ عبر دیکان بر مریدی بار ایدی یمن طاولارندان بر طاوده ترکلگ قیلور ایدی بر زمان نا شهری خلقنه بر تورلو آورو پهدا بولوب هر کم مبتلا ایدی شیخ عمرکا کیلوب ها آلوب شفا قابارلار ایدی

نما بادشاهی ننگ قری ناهی بر آورو بلان مبتلا بولوب شبخ عبر تربیه سنه بیردی لر قر برنیچه کون شبخ عمر تربیه سنده بولوب صعتلاندی بو خصوصه خلق آراسنده كوب سوزلر بولوب شبخ عمر اوستنه بهتان قیلا باشلادی لار شیح عمر مونی ایشنوب شهردن چقدی برطاوغه باروب مقام توندی اول طاوده قهوه آغاجندان غیرنرسه بوی ایدی آش اورننه أيعبك اورننه قهوه استعمال قيلور ايدى ناغى مخا شهرنده بوخسته بلان مبتلا بولغان آدملر شيخ عمرنى ازلب كيتدىلر تابدىلار شيخ عمرنناك مجلسنده بولوب شخ عمر آلارغه جولماكده قهره قابناتوب اليحرور ايدى قهوودن تناول قبلوب هر قابسيسي صعت تابديلار بولار صعتلاتوب فا شهرینه قاینقان دان صونك هر بر مبتلا بولفان كشى لر بولار یاننه پوکروشوپ کیلدی لر سزلر نی بلان شفا نابدنکز دیپ صوراشدی لار آلار ایتدی ار شیخ عبر مجلسنه باردق بزکا قهره صوی ایچردی آننا بلان شغا تابعت دیدی لر آندان صونك بوخبرخلق آراسنده شایم بولوب هر بر مبتلا آدم قهوه استعمال قليسه همان شفا تابدىلار قهره شفالي نرسه أيكان ديب اچهاچه عادت بولوب کیتمش در شیخ عمر بدنجی یو زلر اثناسنده وفات در . قهوه ودخان حقنده برشاعر ديبشدر

ایکینرسه خراب ایتدی جهان نی پینننگ قهوهسی رومننگ دخانی

10. Разсназъ о праздникъ джіунъ 1).

ایمدی اوشبو خلق زمرسندان ایشنکلسن برخبر فی کسب بلان ترکلک قلالار دیسنگ اکر

^{1) &}quot;Джіунъ" (џыјын) знач. сборище. Изъ бротюры (16 стран. въ 16 д. л.), печатанной въ 1881 г. въ типографіи Казанскаго Университета.

ایدی موتلق دیکانسز اوشبو بیسته خلف ده چرخ حلال دیب ایتمسهده بلکه اوشیو معناده باىلارى كوب يارليسى كوب ملاسى كوب طالبي بار كيبنجي بارنكوجي باركوشي هم جينكيي أوشبو شهر خلقی اچره ترلیسی بار ای فلان بایلارندان کوبدر آننگ یاخشی کشی ایفلان چونکه بعضی کشیلار بار نسیه بولور بار مالی عبرى آخرينه ايرشه هبيشه تتعلامي جاني چونکه بعضی کیسهلار بار اوثر ور کیبت آچوب اجرهسنده اوتر ور اول آغرندان اوتلار صاحوب اول دخى آز يتماسه آنط ايتوب ايتا اى آغا اوشبو نرسهننگ بهاسی اوزمه فلان بها والله بو نبرسه اوزمه فبلان قبار كرچه بو حقفه آلماسنك بزكا بولور كوب ضرر صائولاشوب صائولاشوب بيرور اول بارطيسينه بل کتاب البیم اجره بارمر بر اش ایتسنه اوچ جبرائن بر قداق فه صائادر بعضی کشی شول سببداندر آلغه بارمى هيج اشى باشقه اشي توغرسنده بونكا قيلغل قياس كربتون كون سويلاسنك ده سوزى بتهاس وقتى اش راصعطني كوب توتادر داحوطينه قارامي توشاكينه قاراب اول صورماينجه آياغي آندان آلوب موندان آلوب راصعوط ني كوب تونوب فورمي جوروب كوراش ابتوب وعدهني كيته اوتوب

بین زمان دو اواسی بار مالین جیسوب آلا بوكاچه باي ديكانبز طانكده برئين سز قالا اوشبو نوعی کیسهارننگ بولماکینه بو سبب ابسكىدان قالبش جيونلاري بسولادر سبب كرچه كېلسه قوش كوني ايندى آول كشيسى کویا که آنی دوشهان کورادر بیسته کشیسی هر جایننگ کونی کیلسه آنی هم خوبلاب آلا آلماغه كيلورموس ديب اوزانا جغرب فالآ كيلسه جيون فه آلورغه جغادر بالا جاغاسي جات کشی بولسه ده خوبلی مثل اوزیننگ آغاسی اوشبو جيون ديكانهن بولادر مانور جاي كوني هنر ایاسی بولغان لار بیك خوب لاب كوته مونی آتامزدان بابامزدان قالا كيلكان اوشبو ديب صرف اینه جیون اوچون یوقلارین بار ایتوب تكويحي كيسهار بار جيونسز جيته ديب ترنى كرنى حاضرلانه آشامايوق المايسوك اوچ آی آلدان ماضرلاب قویادر کیراگاری كر بناكاه بارمي فالسه بانادر بوراكاري كيله جهارشنبه كون آلورفه صالا كشيسي شولای اولکرمکان بولادر بیسته کشیسی تورا موزيك ايرته بلان كيتره آطين جيكوب آندان آلا موندان آلا نرسهنی کوچکا جیتشوب جينـشكاچ ده (وتـوروب چغـوب كينـه باره آزراق ده جای اجار جیرکا جیته

کویمه آلدینه آزرای چارشار جابتاندای ایته ایری ارترمی چغداده جیداولاب کیته جوکره آلدان کروده برنی صالا فایده کیتدی بوتاهن دیب بیشکی کوتوب تورا

بای اچار جیرکا جینکاچ صایلی اورن یاخشیسن جولده چای اچکان بولوب بتره کوچتناج یارطیسن

> حمدن آلا طاقیاجین عمدن آلا بورکیدن عمدن آلا چیکهان فی عمدن آلا چینکیسن

دعی آربا کیبتندان بر سرانتاس اول آلا اوچ کونیته اوچ صوم آنچه اورضی آلوب قالا

آطلارنی آرباغه جیسکوب آلنوب آطلارنی اوتروردای اول جابه

یولده کورسناف سن آنی بلورسناف کویا کوپیس ارزی آلفان نرسهسی هم آنیستی باری بوروچ

جولده چای اِچکان چافنده صاحرانی فاراب بوری کیله قراولی اورض اورن ارچون آنچه صورۍ

امعی اوشبو روش و آول خه قاید بیته اوسنی انشی اسکی ایکان آول کفیسی نفای ایسی کیته

قارىلارده ميران بولا اوستكا بلشف كيكائين بلبي آلار بيسقه ارتناق كوب كشيدان آلفانين

ابعدى قايتوب كركان من صوفات بيرسه كوبراك بولاكين ليو حوتاروب جيفادر أبعدى مائننك جولماكين

کرچه بولاکی کوب بولسه عافا قاره مرنجامین تورادر تون اورطاحنده چشره آرش صومسامین نورا ایرنه بلان ایری نکاسین چغوب صویا آزبولسه خاتونينه بولاك تكا ايتين ياشروب قويا مونچهدان چفار روقت ه بشره اوباکا باورین 🕾 🔑 معناس موڑیا خاتونی بلبی قونای قدرین فايتسه بيسته قرناغي قبرآن اوقتفان ببولا كيله ملا قرآن اوقرغه قوناغي اسرك بمولا آشنی اجاده ایسروب کیته اورمان جیونیسه كيتادر جرلاشب تيالشوب مثل شيطان توينه جبعمه سنده أوقهس كيتمه أورمان جيونينه نونا اوصنكان ده آلا إيكهاك نغه ششه قرينينه بارسه اورمان جیونینه آنده طاغان آستی بار باش خانون قز ياش جكت لار آنده اوينار حصتى بار آنامه اوينس باشلاسالار برده بولمسي باشلفى شول سبب دان بولبي ايندي بومور يك ننك آشلغي **قای وقتدان بیرلی چتتان بو جیونننگ بولوی** هیچده فایسه بیرمی در ملالارننساف طیسوی 💮 جای کوننده جیون ایتوب قول توتشوب اوینی لار قرش كوننده تولا باصوب بركا اوبشوب اوينى لار بر جکت بر قن اوتوروب برکا تولا باصالار سويكانومبار بيرمه جاتهه ديب آناهه تل آجالار جات آول دان جارجي كيلسه تورمي قرلار جالنوب آناس بيركانجه كونس اوزى جفا جابشوب بو عشق بولوب جرو قزلار بارده جیون بولودان موسود میر بو جابشوب جغر فزلار ، بازده ، تولا باصودان من من من هر جبون آطناسی جبنسه بشرادر صراسین یارلیسیده کوره اویلی بلا فوناف کیلاسین بیسته کشیسی قایتر دیب قویا باشلی چولها کین صراصنه بال صالادر بیرسه کوبراک بولا کین

صراسی صبون بولوب اجبوی آننگ اوزه اون چیلاا و این ایزه ایزه

اچه باشلاسه صراسین اینادر بسماللهسین ایرق آلای برامی دیسنگ تابا آننگ حیلهسین

بو حرام توکلمی دیکاچ ایکماادن بولغاندی اول نیادارسرته دیب ایتسند برچاچا صالغاندی اول

کیلسه بیرام جلده ایکی هیچده ایسکا آلمیلار جیتسه جیونکونلری هیچده حاضرلانمی قالمیلار

بوجیون کم چغارغان هیجده موننگ اصلی جوت کیله بیرام جلده ایکی حرمت اینار حصتی جوت

نیکابولسون اول موڑیا فینائ آشلفی چاچکان صاین فطرنی عشرنی بیرمی در اول هر دایس

اوچ كونى دورت كونى اوتكاچ جيون دان قايتا ايلانوب مساب ايتوب قراسه لار بورچ فه بتكان بيلانوب

بعضیسندان چاین آلغان بعضیسندان شکرین بعضیسندان کوماج آلغان بعضیسندان ایکهاکین

بعضیسندان آنچه آلفان کوش یاکیم نکماك بولوب یاکه آلا کیمین یاکه صاورین زاکلات صالوب

آشاب اچوب یوری تورغاچ کیمنی اول جویه کر بیسته کا قایتر ایسه ایباسی صوری کیله

برسى كيله طاقيام ديب برسئ كيله جيلانم فاہسی کیلہ بورکم دیب فایسس کیلہ چینکم باشقه نرسه هبج كورنباس اويلارىننك اچنده باری قالفان کورنده وریغنه اوستینه دخى بعضى كشىلار آنده بارەدر اوزینه اول یمان یسولداشلار آلور فساد اشالران قیلور اول هییشه بسانلقده يسورور اول ايرنمه وكيجمه آشاب المسوب يورور اول مست سكران أورش صوغش وغفلت بالان هر آن ني اوچون ڪيلکانين بلسي هنج طانسوماس بلكم أول كوندوزمس ياكيم اشلاب آلفان آنجاسين كر نونسه راصعوطينه آلاسی بار کشیلار تارتا میراوایننگ صوطینه مشکل اش کا باردی بو ایندی فی حال ایناسی تاماغينه آشاسنمي كوب در آلفان كوناسي اول آراده بر ایکی آی اوتسه ایندی نیشلاسی بورچمنی بیراسی مو یاکه اییانا تولاسی أول جيون فه باى لأرندان بارمى در هيج بر كشى بارمی قالمی در هنر ایباسندین هیج برسی هنی باردر بعضی کیسه سن آنی تکوچی آتا اوشبو جيله اوزره داخل قايسىدر ايكماك صانا باشانجی بار چینکچی هم کاوش تککانلری اوشبو جملهدن صانانكن فألماسون هبج بسرى

بيل ابنابت يدوقور تكومي لر خلتنه مر کیمنی بیرور ایرسنگ نکام دیب آلوب کیته بيرور ايرسنا الكاكيم آىيورورسنا تيامروب منا برکون منه طاناده دیدی توتا کرتبوروب كربناكاه بيرور ايسنك سن آنكا ياخشي ناوار فكوجيده باتا ياتا آننك بارطيسي طوزار اوشبو نوعی کسهاردن تا بلورسنگ معتبر حق رسولیننا دعائس توشیکان اوشبو هنو بار دخی بر نوولی کیسه او هر نوولی نیری آلور جغوب آلور تیری بازارین جرناب آلور کر شهرننگ چیت لرندن بر تیری آلوب کیله بر کشی اول تیسرنی آلماغه کیلهلر اونسلاب کشی مين آلامن مين آلامن ديب آنجـه جيوب ماسكا صالوب آراسندان برسي آلادر جيوب اول تیرنی جیوب آلوب اوی کاسو براب آلوب کینه قيروغين كيسوب آلوب آندان فايده ايتسه شول سبب دن چقمش ایکان آلار فه قویر تی سویا کی الم بو بیك بایلاری بولهاس بلكی واق تیاكی بار دغی هم بر اورن سن آنی بازار آنا اشی یوق کشی لر آفده تورلی صرغان صائمه اوشبو نوعى كمسعلارننك اورنىدر بازار أوهب ولارفه أيارسه مملا صوفي هم آزار تورلی غیبت نورلی قبیع سوز آلارننگ اشی

شيطان آلار جيلكاسينه آطلانوب در مر بري

كربازارغه يقسه آلار سورني غيبتدن باشلىلار منا ديكان ملالارننك هم باى لارننك غيبتين آشى لار هم دخی یمانلقدان چقفانی بسوی نچه بسل تورسهلارده كرجه آلار شهر ایجره ایللی یا اوشبوخلق سويلاكانين قايسيسى تنكلاب تورور عقل كيتار يو (ش)كا شطان عاجيز قالور اوشب كيسهلر حقنه في ايتهاك كبراك ابندى بزكا مونى فويب باشقهنى ايتماك كبراك بيك باراماس برعادت باراوشبو ايل ننك خلقنده نی عادت دیب صوراسانکز مین ایتامن آنیده بر نادانغه قر ببرالار بولسه بایلغی طامان جیت جیرلارکا قز بیرالار بو دخی بیکراگ بهان اوشبو عادت بيك بمان در آنجه اوجون قز بيرو بلكه بولماس ايدى اورام لاركيز وبغانون فزيورو حیت جیرلرکا قز بیرالر آنجه اوجون بیك بمان ايرى تاشلاب كيتادر جيت قالاغه بر زمان ایری کیته فسزی قالا بر زمان محسروم بولوب ایر دن قالغان او شبو پاش قریو ری با شلی موت بولوب بل اوراملار بوروب كورساته باشلىدر اوزين بيك فجتقاج نيشلاسون اول اوت غهصالسون مى اوزين بيك باش قزنى قارت غه بيرالر ابرى كيته قارتابوب إوشبوياش قز كيته مسكين بارا تورغاج صارغايوب بل ایشتکل ایمدی دوستم اوشبولارننگ عبرین سویلایم مین اول عبردن جبلهسندن برین

— 91 —

ایکیسی ننگ آراسنده بل عبت بولی در یا سل عبت بولی در یاش یکت لرکوره کوره مسکین اول قر صارغایا در بل آراده نید عبت بولسون ای آغا کریورورکاچقسه آلار خاتونی آل ایری آرت فه قالا یورسه پوری بوکرایوب نرسه جویغان کشی کواک صوی بولسه قالتری در بیزکاک توتغان کشی کواک

صوف بولسه فالتریدر بیزگافئ تونغان بیگ فزغاندوچ فارتغه بیدرکان فرزلارنی راحتی یوف ارام اوته قش یازی هم جای کونی

هر کشی کا کیلاچگدر اوشبو قارتلق ای آغا قارنی اواسه خاتونی یاش بالالار محروم قالا آنچه اوچون صاتالار یاش عبرین قزلاریننگ شول سبب دن کینادر توفیقی قرلاریننگ

آنچه بلان نیشلاسون سویوشوب راحت بولهاسه شکر آشاب نی فایده بار کر تباغنگ تویهاسه قارته و یاشه و در تینکی نی راحت در شول کشی کا بولغاچ آننگ اوز تینکی

نی جیتادر شول عبرکا تینگ بولوب چوقرداشوب سویوشوب اوبشوب بالاسی توپرداشوب بیگ یاراماس ایللر اچره باردر بسر عادت نی عادت دیب صور استاک خاتون لارده بتدی ادب

نیکا کیراک اورام کیزوب خاتوننگنی بورتهاکا خاتون فی ایل کا یورتوب اوزین ایر دیماکا ایرلرنده اصلا یوی در دیدننگ غیرنی چراک کول کا سنبارورسنگ آلورسنگ کوب عبرتی بولا آننگ بلکان دوست قارچهی یانینه چاقروب کیله کشدی تانوماسون دیسب باشقه کیم لسر کیده بعضی ایر لارخاتونین اوزی بلان برکا آلوب یوری یول فی بلکاچ اول خاتون اوزی بالفز کو برافئی یوری کسر بالفان دیسندگ بوسوزنی ای فلان چیت اور املارنی کیزوب توش چراک کول کا همان کر بولورسنگ آنده هر کون اویله صونکی چراک کول دیکان ده نور خون او بله مونکی اوشبو چراک کول دیکان ده کوب در خاتون لار همان اوشبو چراک کول دیکان ده کوب در خاتون لار همان شوندای آزغان بوخانون لار جیتادر آخر زمان

II. Законъ о продавцахъ 1).

آیکنچی بودرکه آلاسی نرسهنی خورلاسافای و ماناسی نرسهنی مدح اینهکای اکر خلافین سویاسه یالغانچی بولور اکر اول سوزکا ایشانوب

¹⁾ Изъ вниги والشراء (36 стран. въ 16 д. л.), изданной Фатху'ллой, сыномъ Хамиду'ллы, Амашевымъ въ Казани 1875 года, въ университетской типографіи (стран. 9—17).

آلوچی آلسه اول کشیکا ظلم ایتبش بولور اوزی ظالمار کروهندن بولور اکر آلوچی آلباسه بالغان سویلاکانکناهی بولور و دخی مروّتسزلیك ایتبش بولور واکر سویلاکان سوزلری راست بولسه بوش و ما لا یعنی سویلبش بولور هر بر سویلاکان سوزکا قیامت کوننده حساب بولور مکر صاتوب آلوچی بلیکان صفتلاریی آلوچی غه بلدرمك اوچون راست سویلاسه اول ضرر بیرمس حددن تجاوز ایتبسه ه

اوچهی بودرکه صانو نرسهسینه رواج اوچون اوتکارمگ وقزقتورمای اوچون راستغه وهم یالفانغه آنط اجمکای آننگاوچون یالفانغه آنط ایچسه یمین غبوس ایتبش بولور یعنی بالکلیه کناهغه باطوب اولوغ کناه ایشلامش بولور نغود بالله تعالی واکر راستغه آنط ایچسه ادبسزلیك ایتبش بولور آننگ اوچون اللهتعالیننگ اسمشرینی بلان زبون دنیانی قصد ایتبش بولور مؤمن بولوب آخرت کا اعتقاد قیلوب آخرت کی کوتکان کشی کا لایق توکو در ه

دورتنجی بودرکه شریعت مسئله لرین بلماینچه بازارده صانو آلو ایتمکای آننگ اوچون بازار غفلت اورنی در عالم و پرهیز بولوب فایده و ضررنی بلمگ کیراگدر کم بازار آفت لرندن قوتولغای .

بشنچی بودرکه صاتفان نرسهسیننگ عیبین یاشرمکای بلکه نه قدر عیبی بردر آلوچی فه بلدرمگ کیراگدر ودخی برکشی برعیبلی نرسه نی عیبین ایتبایت ماتسه آلوچی مسلمان اول عیبنی بلمسه یاننده تورغان کشی آلوچی فه اول عیبنی بلکسی اوچیوز درهم کا کشی آلوچی فه اول عیبنی بلکرکای مصابت برکشی اوچیوز درهم کا بر دوه صاندی واثله بن الاستم حضرت لری یاننده حاضر ایدی مشتری دیهایی آلوب کیتکان دان صونگ واثله حضرت لری آرتندان چاقردی ایتبی که بو دوه نی یوگ یوکلار اوچون می آلورسن ویا ایت ایچون میبی آلورسن ایتدی یوگ اوچون دیبی واثله مضرتی ایتدی بودوه ننگ عیبی

باردر طابانی یارلغاندر دیدی صانوب آلوچی کیری قابتاردی آندان صونا یوز درهم بهاسین کیمتدی صانوچی ایتدی منم صانومه ضرر کیلتوردینا درهم بهاسین کیمتدی ایتدی بز رسول علیه السلام فه بیعت بیردا مسلمان لارغه نصبحت بولسون دیب بو اشنی اشلاما بو زمانه صانوچی لارینه کوچ کلور ولکن ایکی نرسه باردر آنی باسه آسان بولور بری بودرکه تلبیس و تزویر و حیله رزق آرتدرماس بلکه برکات نی کیترور وبردن هلاا ایدر اوغری آلهای بلان یا که طالم لار آلهای بلان یا که اورت فه یانهای بلان یا که صوغه غرق بولهای بلان ایک چی بودرکه آذرت نی دنیا فه صانبش بولور عاقل بولفان کشی فانی دنیا نرسه لارنی باق وابدی بولفان آخرت نعمت لاری اورننه اختیار ایتبس اللهم احفظنا من التزویرات و اخرت استال ایستال ایتبار ایتبار

آلته بودرکه خیانت دن صافلانفای صائولفان نرسه ایچینه باشقه نرسه لار قوشهای بلان شول کشی کبک محکایت برکشی دایم سودکا صوفوشوب صائار ایدی بر کون صو طاشوب سیل کیلوب صیرلارین کلسین اولتوردی بر کچکنه قری بار ایدی آناسینه ایتدی ای آنا سننگ سودکا قوشفان صولرنگ جمع بولوب او شبو صیرلاریمزنی آلوب کیتدی دیدی و دخی کیلده یعنی پوداوکاده و میزان ده و آرشون ده کم ایته خیانت در موننگ حقنده قانی قور قور قور قرقتوب قیامت کوننده ترلمالی انکار فیلفان کافرلرننگ صفتی بولوینه اشارت بیورمش در ه

ینه ی بودرکه زیاده قیبت بهابلان صانوب برکشی آلدامق دان صافلانغای حصایت بولیش درکه یونس بن عبید حضرت الری ننگ برنچه چاپان لاری بار ایدی بعضی سی دورت یوز درهم لیگ و بعضی سی ایکی یوز درهم لیگ ایدی اوزی مسجد کا کینکان ده قرنداش او غلین کیبتون ده

¹⁾ Коранъ, глава LXXXIII, стихъ 1.

قالدری بر اعرابی کلدی ایکی یوز درهملیك چاپان فی دورت یوز درهم کا آلدی یونسحضرت لری مسجد دن چنخان وقت ده قارشو راست كلدی چاپان فی اورنوکی بولغانین بلدی وایتدی بر چاپان فی نجه بهاغه آلدونك دیدی اعرابی ایتدی دورت یوز درهم کا آلدم دیدی یونس حضرت لری ایتدی بو ایکی یوز درهم دن آرنق لی توکل بار ایاسینه كیرو قایتار دیکان ده اعرابی ایتدی بو برننگ یورطبزده بیش یوز درهم کا کیتار من دیدی یونس حضرت لری ایتدی

ٱلنُّهُ عَيْ ٱلدِّينِ خَيْرٌ مِنَ ٱلدُّنيَا وَمَا فِيهَا ذُيُوبِ

آنی قابتاردی کیبوتنه کتوردی ایکی بوز درهمنی قابتاروب بیردی وقرنداش اوغلنه عناب ایتوب الله تعالی دان قورقه اسهوسن نصح نی تراف ایتارسن دیدی قرنداش اوغلی دخی عنر ایتدی اوزی رضا بولوب آلدی دیدی و

سکرنچی بودرکه آلفانده وصانفانده آلدانهای دان صاقلانفای آننگ اوچون آلدانهای دنیاده خلق آراسنده ماقتاولی ایش توکولدر دخی آخرتده ثوابده بوقدر نیت یوقلوغی اوچون سلف صالحین لار صاتو وآلوده زیاده بصیرت اوزره بولوب آزنرسه نی ده اوتکارماس لر ایدی اما هبه وصدقه نی الله تعالی ننگ رضاسی اوچون کوب نرسه بیر رلردی اما آلدانوچی ننگ آلدانها غی اوزی ننگ بصیرتی یوقلفندان بولسه آنده بر فایده حاصل بولهاس اما آلوچی یاصاتوچی فقیر کشی بولسه آنکا اوچسوز بیرسه یا که قیبت آلسه اول ضرر بیرسس بلکه ثواب حاصل بولور ه

مورد به به بخشدان صاقلانهای یعنی صانوچی بلان آلوچی آراسنه کیروب بهاسین یتکورکان دن صونگ بهاسین آرندرمات اوچون من آرنوق بها بیررمن دیر اوزیننگ آلو نیتی بولهاس بو اش حرام در ه

أوناجي استيام على سوم اخيه يعنى صانوچي بـلان آلوچي راضي

مبولوب عند باغلاغان صونکنده بر کشی کلوب اوزی آنی آلورغه جمد . قبلوب آلوچینی قایتار رغه مراد ایتار بو اش مکر وهدر .

آرن برنجی بودرکه صائر مجلسنده و مجلسندن صونك صائوچی نی اختیارلی اقاله قیلورخه تلاسه یعنی صائونی قایتارشورخه تلاسه اقاله قیلورخه راضی بولغای ه

آون ایکنچی بودر که نرسه صائرب آلسه بهاسین ممکن قفر کیچکدرمکای آننگ او چون کیچکدرمگ رنجو وظالم قبلها قدر آندان صافلانها قی کیرا الدر و

آون آوچهی بودرکه آلاچاقلی کشی چارهسز فقیر کشی بولسه قاطی قصتاب صور اماغای آننگ اوچون حدیث شریف ده کلمش درکه پر کشی آلاچاغی بار کشی کا وسعت بهرسه قصتاماسه هر بر کونینه صدقه ثوابی بولور .

آون دورتهی بودرکه آنچه آلفانده یخشی قاراب آلفای قانوشلی آنچهدان یعنی فالشی آنچهدان صاقلانفای آننگ اوچون خیانتلی آنچهنی بیراچاکینه بیرسه آلوچیبلمسه آلوچیخه ظالم اینمش بولور واکر آلوچی بلیب آلسهده خلق فه ضرردان خالی بولماس آننگ اوچون اول آنچهنی بلوب آلوچی ینه برکشیکا آلداب بیرمگدن حالی بولماس بوحال اوزره دایم یورور اول فالشی آنچه باربولغان مدتده فسادی عام بولوب اورندن صونگ دخی خلق فه ضرردان خالی بولماس

و مرد و مرد

إِنْقَاقُ دِرْهُمْ وَاحِلُ مِنَ ٱلزِّيْوِي أَشَدُّ مِنْ سِرْفَةِ مِاقَةِ دِرْهُمْ مِنَ ٱلجِيادِ

یعنی بر درهم فالشی آنچه نی صدقه بیرما بیردرهم صافی آنچه اوغرالا غاندان قانی راق کناه در آننا او چون یوز درهم صافی آنچه نی اوغرالا می بر کناه در تیز بتر دایم بولهاس اما باقر قانوشفان فالشی درهم نی صدقه قبلم دایم بولوچی کناه در آننا او چون اول فالشی آنچه خلق قولنده یوروکان مدت ده خلق فه ضرر دان خالی بولهاس اما قانوش لی تنکه نی آلوب ایک چی بر کومشکا قوشوب نرسه یسانسه خلق آراسنده یوروماسون او چون وخلق آننا ضرر دان خلاص بولسون او چون آننا ضرری یوق در بلکه ثوابی باردر ه

آون بشنچی بودرکه کوب بورچ ایتماادن صاقلانغای اکر حاجت بولوب بورچایتسه اوتاما نیتی بلان بورچ ایتکای آننا اوچون حدیث شرینی ده کیلمش درکه

یعنی برکشی اونامك نیت بلان بورچ اینسه آنکامؤکل فرشنهار باردرکه آنی حفظ اینوب آننك اوچون دعا قیلورلار اول بورچنی اوناکانکاچه و اون آلتهی بودرکه صانوده ربادان دخی رباغه اوخشاولی قرض بیروب فایده اینهاکدن صافلانغای و

آون یدنجی بودرکه ظالمکشی دن یا که غنیمت مال غه خیانت ایتکان کشی دن نرسه صانوب آلماتی دان صافلانغای ه سیدن یا که اوغری کشی دن نرسه صانوب آلماتی دان صافلانغای ه سیدن یا که اون سکرنجی بودرکه شهرکا صانارغه کیلکان نرسهنی طش فه قارشی

چیغوب آلماغای آننگ اوچون که بونرسه کا شهر خلقی محتاج ایکان قارشی چیغوب آلمانی شهر اهلنه ضرر ایتر الدین النصیحة مقتضاسین تسراف ایتبش بولور مسلمان من دیکان کشی کا لایق توکول در .

آون طوقز نچی بودر که مثلا بر صاوت بلان بر نرسه نی آلوب صاوتین فلان قدر کا قویمای بلان بیم فاسدر اما صاوتی بلان اولچاسه لر و ونکندان بوشاتوب صاوت آغری کیری چیکرسه لر درست در یاکه صاوتین ایچنده کی نرسه دن بار نرسه نی بریولی بار شوب آلسه لار درست در ه

یکرمنجی بودرکه ایکها صائوچی بر مقدار آنچه بیروب قریسه ایتسه که بر آنچه بیروب قریسه ایتسه که بر آنچه شول قدر ایکها صائوب آلورمن هرکون لازم بولغان قدری بیررسن دیسه بوعقد فاسددر ومکروه در اما آنچه نی بیرسه سویلهسه هرکون یارطی پوط یا بر پوط آلسه ایکها بهاسی بیلکولی بولسه درست بولور آننا اوچون آلفان زمانده بیع منعقد بولور آلفان زمانده صائو بهاسی معلوم در بیع صحیح در ه

یکرمی برنچی بودرکه کیبنچیدن بعض نرسه آلسه عقد ایتباینچه وهم حقین بیان ایتباینچه برنچه زمان دان صونك حساب قیلوشسه لار بوصاتو دخی درست توكول در مكر بهاسی معلوم وبیلکولی بولغان نرسه لرده درست در ایت وایکه کبت ایمدی بهاسی معلوم بولها غان نرسه لرنی آلفان وقت ده بهاسین تیعین ایته کیر الدر که بیم بالتعاطی طریقی بلان جایج و بولغای یعنی بری نرسه بیرکای و بری بهاسین بیرکای.

یکرمی ایکنچی بودرکه آدمننگ وحیوانننگ آزفون جیوب آلوب قیبتلانکاچ قیبت بها بلان صانار من دیب آلماسون آننگ او چون بو احتکار بولور والمحتکر ملعون در لعنت بولفان محتکر اول کشی در شول ولایت ده آشالا تورغان نرسه لر کیلکان ده آنی جبوب آلا قیبتلانکاچ صانارم دیب اما اوزی ایکنچیولایت دن کتورسه یا خود اوزیورطندان حاصل یعنی آنی صافلاسه قیمتلانکاچ صافار مدیب بولسه لعنت بولغان محتکر دن بولماس لکن خلایت محتاج بولسه افضل صافلاماینچه صافعات در زیرا حدیث شریف ده کیلمش در که

مَنْ جَلَبَ طَعَامًا فَبَاعَهُ بِسَعَر يَوْمِهِ فَكَأَنَّهَا نَصَدَّقَ

یعنی بر کشی ایکنچی ولایت دن طعام کتورسه اول کونننگ بازاری بهاسنه صاتسه صدقه ایتبش مرتبه سنده بولغای و دخی بعضی سلف دن حکایت بولبش در که واسط شهرندن بصره شهرینه بر کشی بوغدای یباردی و کیلنه یعنی پریکاشچکنه خط یازدی کم او شبو بغدای نی باروب یتسه صاتعای سن دیوانداخی صاتو چی لار ایتدی لر حاضرده او چزدر بر جبعه کیروب طورسنگ کوب فایده ایترسن دیب بو و کیل بر جبعه کیچکدروب کوب فایده بازوب ایترسن دیب بو و کیل بر جبعه خواجه سی دخی و کیلنه خط یازوب ایتدی که بز دینبزننگ سلامت لکی بلان آز فایده نه قناعت ایتد کسن خالفت قیلدنگ ایبدی خط باروب ایرشکان ده کیراک در کم مال ننگ کلیسن بصره فقراسنه صدقه قیلغای سن امیددر کم احتکار کناهندن قوتولورمزه

یکرمی اوچهی بودرکه برکچکنه صبی اوزی اوچون برنسته صاترب آلورغه صوراسه چیکلاوك کبك بهش کبك اول صبیغه آنی صاتباغای اما اویده فایده آلوناچی نسته نی صوراسه طوزکبك صابون کبك نرسه نی صاتسه ضرری یوی در آننگ اوچون ظاهر حال بودر اولکی صورت ده صبی مأذون توکل در یعنی رخصت لی توکول در صونکغی صورت ده مأذون در است

یکرمی دورتنجی بودرکه بر شهر اهلیننگ بر طعامغه احتیاجی بولا توروب اول شهر اهلنه صانباینچه قیمت صانبای اوچون شهرننگ بریاغنده بولفان کشی لرکا صانباغای بو دخی منهی در صافلانهای لازمدر ه

یکرمی بشنجی بودرکه بر کشیده بر نیچه پوداوکا آلاجاتی بفدایی یا آرپاسی بولسه اول بفدای یا آرپانی کوتارکا اوزینه صانسه درست بولماس آننگ اوچون عقد مجلسنده آنچه قبض بولماینچه افتراق عن دین بولمش بولور بو اش منهی در درست لیگ یولی بودرکه اول بوغدای نقبض اینکای آندان صونگ معین بولمال بلان صانغای بومسئلهننگ حفظی واجب در آننگ اوچون بعض کشی لر قرض غه بوغدای آلور ایاسی صوراغان ده بیرمس کوناچگکا آنچه بیرمکچی بولوب اوزنده کی بوغدای فی صانوب آلور و

یکرمی آلتهی بودرکه بر نرسه ی اولچاب یاکه حسابلاب وصاناب صانوب آلسه صانوب آلوچی کشی بر دخی تکرار اولچاکای یا که صاناغای ییبات وصانبی حلال بولغای آننات اوچون آرندوی اولچانبات احتبال بولور آرتوغی صانوچیننات در غیری کشی مالنده تصرف درست نوکولدر اما صانو صونکنده آلوچیننات آلدنده اولچالسه یا صانالسه کنایت اینر صانودان اول بولغان فه اعتبار یوق در نه قدر مشتریننات حضورنده بولسه ده و دخی بولار مجازفة یعنی کوز ابالی آلنسه اولچامات وصانامای لازم توکول در آرشونلانها فه حاجت یسوی در مکر کم هر بر صانوب آلسه ینه تکرار آرشونلانها هماجت یسوی در مکر کم هر بر آرشونلامای چه تعیین اینهش بولسه اول زمانده آلوچی تکرار آرشونلانها جایز توکول در و

یکرمی یدنجی بودرکه کوچروله تورغان نرسه نی یـورط بولماسه صانوب آلسه قبض ایتماینچه صانهای جایز توکول در اما آنچه ده تصرف قبض ایتماینچه جایزدر اما آنچه کیراك تعیین بولسون کیراك بولماسون متی بر نیچه آنچه فه یا خود بر پوداوكا بوغدای فه بر نرسه صانسه آنچهننگ یا خود بوغدای ننگ اورننه ایكنچی بر نرسه آلسه جایز بولور ه

12. Разсказъ о царѣ Тимурѣ ¹).

تأريخ هجرة النبى صلى الله عليه وسلمدن سكر يوز آلنمش ايكنجي یاده حضرت آقساق تیمرنی الله تعالی حضرتی مسلط ایتوب بو رایم مسكون دن كوب شهرلرنى خراب وهلاك ايتدى فسق وعصيان قبلغان شهرلركا وبچه بازارلارغه وهم ایجوچیلرکا وزانیلارغه الله تعالى امر معروف ونهي منكر ايتر اوجون مسلط ايتدي اول آقساق تيمر حضرت لري خطایننگ شرقی سر حدینه باروب نخت سلیمان دیکان شهرننگ قربنده آلمالی دیکان آول دان در اول زمان ده خطای ننگ بادشاهی منکر خان ایدی آنی دین اسلامغه دعوت ایتدی قبول قیلبادی آنی اولتوردی خطای ننگ کوب شهرلرین خراب ایندی آخرده خطای خلقی آنکا بیعت بيردى لر وخراج غه راضى بولدى لأر خطاى يورطنه جنكر خانننك اوغلى تورم طای بی بادشاه قویدی اول زمانده قزل باش ننگ مشهد دید کان شهرنده نادر شاه اسملی کشی خروج ایتدی اهل سنتننگ کوب شهرارین آلیی وعلمادان بولوچی لارنی قتل ایندی اوریننگ بید مذهبینه خلق نی دعوت ایندی آخرنده بخار انی وهم سمرقندنی واور کانچنی آلدى وغيواني آلدى وخانلارني اولتوردي اوزيننك باطل مدهبينه اوندادي اهل سنت والجماءة علمي يقلسي زيرا اهل سنت بولغان

¹⁾ Стран. 25—27 вниги مولینا و دکر مولینا (40 стран. въ 8 д. л.), напечатанной Исхавомъ Ахмедъ-Сафа Хамзинымъ 1887 года въ Казани, въ типографіи Чирвовой. Эта внига есть татарская льтопись, написанная жителемъ селенія Ташъ-билги Хусаму'д-диномъ, сыномъ Шерефу'д-дина, и оконченная имъ 15 числа Мухаррема 992 года гиджры (т. е. 18 января 1584 года).

جماعت آز ابدي روافض كروهي تيكراسنده جولفانيش ابدي اهل سنت لر زاریلت ایندی ار الله تعالی آلارننگ دعالارین قبول ایندی حضرت آقساق تيبر خطاىننك بيكن ديكان قلعهسنه عسكرى بلان عزا قیلورغه باراغلانوب تورغان زمانده الله تعالی خضر زنده بباردی بارغل قولم امير تيمركا ابت بخاراغه بارسون آلارني فزل باشلت دان خلاص ایتسون وهم نادر شاهنی اولتورسون سن آننك عسكرىننك مقدمنده بول ديب توشينه كردى القصه خضر عليه السلام قلعهسنه تيزليك بلان کیلوب حضرت میر تیمرکا بو خبرنی بیان ایندی حضرت میر تیمر خطای يورطندان عسكرى بلان چندى حدين الله تعالىدان غيرى بلبسدر عاقبت بيكن قلعهسين ونارن قلعهسين وخطاىننك غيرى قلعهلارين آلوب خراجغه راضى بولوب قالدىلار القصه حضرت ميرتيبر خضر عليه السلام بلان عزم بخارا ایتدی ترکستان او غرادی ترکستان ننگ خواجه احمد یسوی میر تیمرننگ نوشینه کردی ای یکت تیزلیك بلان بخاراغه بارغل ان شاع الله تعالى اولنادر شاهنئك اولهاكي سيننك آلدنك دهدر سيننك باشنك دان كوب اش لركيجسه كيراكدر ديدى جميع بخارا خلقى سنكا منتظر لاردر دیدی بو توشنی کوروب اویاندی سجده شکر قبلدی القصه ایرته توروب ترکستانننگ خانی اول زمانده نوغایباق دیکان خان ایدی آنکا كوب غزينه بيردى حضرت خواجه احمد يسوىننك قبرينه استانه بنا ابتهك بلان تركستان خاني عجابب بنا ابتدىكه انواع زبنت بلان الحال باردر آندان حضرت میر تیبر سبرقندکا عسکری بلان عزم ایتدی سبرقنده نادر شاهننگ بر بیکی بار ایدی آنی اولتوردی اول زمانده نادر شاه بخاراده ایدی آفساق نیبر کیلورین ایشتوب عسکری بلان بخارادان قلعه، مشهدكا قاجدى اوز اورنينه قرل باشدان بر بيكني بخاراغه فریسدی قرق منك عسكر بلان اول آراده آقساق تیمر بخاراغه

کیلدی قلعه نی حصار ایتوب آقساق تیمر به لان اول قزل باش بیکی ایکی آی جنگ ایتدی عاقبت آقساق تیمیر اول قیزل به بیگ نی انواع عذاب بلان اولتوردی قالغان عسکرنی بخاراننگ اولوغلارینه قل ایتوب تقسیم ایتدی بخاراده ایکی آی ساکن بولدی سلطان مراد دیکان طالب العلمنی بخاراغه خان قیلدی زیراکه اول سلطان مراد خان نسلندن ایدی نادر شاه اول اوغلان ننگ آتاسی سلیم خان فی اولتورمش ایدی بو سلطان مراد بیشائده بر دایه قولنده قالمش ایدی نادر شاه اول دایهدان صورادی قولنگدافی اوغلان کم اوغلانی دیدی سلیم اوغلانی نوکوم دی دیدی دایسه ایتدی منم اوزم دن توغان در بر قول لارمز دیب بواب بیردی نادر شاه آنی اولتورمادی شول اوغلان سلطان مراد ایدی جواب بیردی نادر شاه آنی اولتورمادی شول اوغلان سلطان مراد ایدی آنساق تیمر آنی بخاراغه خان قیلدی آنط (یجدی اول نادر شاه ی اهل منترمن قبول ایتماسه اولتوررمن دیب بخارادان چغوب کیتدی عزم مشهد ایتدی،

18. Поученіе о бъдности и нерадѣніи 1).

ا فقیرلگ بیل نی نسرسه بولور ای اوغل سنکا ایتیم اکر توتهاسانگ آندان خبرنی * اکرچه بولسهده فقیر ایسکی کیوم آستنده اوزین دولت لی کورساتسور خلق لار آلدنده * آج بولسه صولونی طوقلی دان اورور یعنی طویدیرور دوستای اوزیننگ دوشهان لاری

¹⁾ Стран. 89—92 татар. перевода персид. вниги نامه عطار (Казань, 1890 года), изданной въ третій разъ Шемсу'д-диномъ Хусеиновымъ и сочиненной Шейхомъ Фериду'д-динъ Мухаммедомъ, сыномъ Ибрагима, Нишабурскимъ, умершимъ въ 1229 году по Р. Хр.

بلان قیاور * اکرچه بواسه ده آرق دخی زار دخی ضعیف عبادت وقتنده کم بولهاس قوّت لی دان * نجان طولی کونکل نی تونادر بوش قول نی کورسانه در اولجاوده سیمزلگ نی * ای اوغل او زنگ نی درویش لرکا طابشر ناینکه سنی صافلاغوچی بولور الله نعالی * فقیرلر بلان هر کم ایبداش بولسه جنت سراینده محرم بولور .

۲ اورنائننگ خدانائدان غافل بولمه یعنی همیشه آننا ذکری بلان مشغول بول غافللار كبك شيطان بولنده بولمه * يغلامق اورنى در بو دنیا آنده کولمه عبرت کوزین آج ایرن ی باغلا * قرمصته کبا حرص دان هر طرف فه بارمه نصحت قیلوچی ننگ اوکتین جان قولاغی بلان ایشت * ای اوغل صبی توکول سن اوینامه اش نی شیطان فه اورناق لف بلان قبله * ياوز نفس كا كناهده ياردمنى بيرمه عبرنى يبلكا بوزوق اشدن بيرمه * هرقايك تهبت بولسه اول اورنغه بارمه حق يولغه صوقر كبك بارمه * بر دوشمان في توتسانك آندان ايمن بولمه باغانهس ترشام آستنده توروچی بولمه * فسف یولنده دخی نفس آرزوسی يولنده آتنى جابتورمه اوزنكني شيطان كولكوسي دوزمه * آننك اوجون سفرنی آلده نوناس آزینی آل اورنگننگ عبرنگنی بنه باشدان باش غه یعنی بارچهسین بیل توت یعنی بیل کبك نیز اوتوچی صای * اى اوغل ساغشنى بفاولاردان قبل ياوزنفسنى تبيبك بلان آياق آستينه قيل * تاينكه جهنم اوتينه يانهغاىسن توزكلافنى هنر قيل الله تعالى عدابندان بركنه اوىنى قيل * بارچه كشىننك باردر جهنم اوستينه اوتبكى غفلت اورنى توكول در كوب خطرلار بلان * اولوغ اوتنى آلده توناس ای فقیر اصلا خوفنك یوف جهنم اوتندان * ناغ دخی جوفر يولده در دخى يوكنك آغردر ارتبس يوكنك ايكنجي لرننك جهتي بلان * توتاس آلده قِیامت کونین خداینگدان یوف در قاجهای امکانی * ای

اوغل شریعت بولین آلده نوت بول بورسنگ اوزنگننگ مرادنگ قويباغين توت * موينني اورندكاننك خداينك حكمندن قايرمه تاينكه قالباس سن قيامت كوننده عذاب ده * شفقت في كورسات خداي تعالى بنده الرینه تاینکه تابارس عدن اوجهاخنده اورنی * تاینکه بیرورلر سنكا اورننى دارالسلام اوجماخنده فقيراركا كيچه كوندوز بير طعامنى * شاد اکر توزسنگ خستهنگ ایجین آچی کورورسن ایشکی باغلانغان جنتنی * هر کم کیلتورسه بو نصحت ارنی اورنینه ایکی عالمده آنکا رحبت بی باغشلار خدای تعالی * اکر کیلتورمسه بو وصیت بی اورنینه براق قالور شكسز اول خداى تعالى دان * اى خداى رحمت قبل بزلر كا بارچەمزغە عنو قبل بزننگ بارچە كناھىرنى بارچەمزننگ 🛊 عاجزمز كناهلارني فيلغانبر كوب يوق دور بزلركا سن دن باشغه ايكنجي كشي * اكر اونداسنك اكر سورسنك قلمز هر نرسه سننك مكمنك بواسه آندان خرسندمز * الله تعالىننك رحمتى بولسون شول كشىننك رومینه بونصعت لربی اوقر اول کوب * هرکم اوقسه بو واعظ کتابین بنه اميد توتسه مفظ قيلوجي الله تعالىنتك فضلندان * ذكر قيلسون دعاده ناظمنی ینه اونتماسون یازوچینی.

Отдълъ третій.

ОБРАЗЦЫ НАРОДНОЙ СЛОВЕСНОСТИ.

L ОБРАВЦЫ ВЪ ТАТАРСКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

I. Разсказъ о 7 своянахъ и I волкъ 1).

اولکی زمانده بر کشیننگ بدی قزی بار ایکان اول بدی قزین بیدی کیاوکا بیروبدر بز کون قزلارین کیاولری بلان برکا قوناق هه چاقر وب بارسینه ده نیکوزصی ومرمت ار قویفان آلای بولسه ده کیاولرننگ هرقایوسی قاین آناسی بلان قاین آناسینه باجالارندان آرتوفراق سوکلو بولاسی کیلوب در شولای برنیچه کون صیلانوب اوی ارینه قایتوب کینکان ار ایدی بارا تورفاچ بولده بولارغه بر آج بوری اوچراب بدی باجاننگ برسینه تاشلانوب آشای باشلاب در قالفان باجالاری بریگوب آنی بوری و تونقار و توکل بلکه هر قایوسی ایچلوندن ایته ار ایمش آشای بیرسون قاینیشین آنی بیکراك صیلاغان ایدی اول بولماسه مین سوکلورك

¹⁾ Изъ вниги Абду'лъ-Алляма Фейзъ-ханова حكايات رمنالات (31 стран. въ 16 д. л.), печатанной 1890 года въ Казани, типографіи Вечеслава (стран. 2 и 3).

بولورمن دیب آندان صونك بوری ایکنچیسینه یابشنان ایدی قالغان بیش کیاوی شولایوق آشای بیرسون اول بولماسه مین سوكلورك بولورمن دیب ایجلرندن اینكان لرایمش الحاصل اوزون سوزننك قسقهسی شول كم بوری بو یدی باجانی همهسینده برام برام آشاب بتوركان ایمش •

2. Разсказъ о медвъдъ и лисицъ 1).

بر وقت آبو بلان نولکی دوست بولغان لار بولار اورطانی بولوب شالقان چاچکان لر ایمش کوز بتوب شالقان فی اوزار وقت بنکاچ تولکی آیو فه ایتر ب در یا دوستقای مونه ایندی شالغان یتوشدی مونی بولشور کا کیراف سین بر آستونداغین تلای سن مو با که بر اوستونده کین تلای سن مو ميلنك بادشاه تلاكاننكى آل ديكاج آير اوستون اختيار قيلوب شالغانننك يافراف لارين جيوب آلوب اونينه فايتوب در آشاب فاراسه يمشننك برده تمى بوق دى فايده سر نرسه ايكان خذمتم ارم كيتدى ديب او كونه ايمش آندان صونك بر كون تولكيننك اونينه باروب به دوستناي سيننك أولوشنك نجورك نبي بارمو ديب در بس تولكي شالقان في جفاروب آلدينه آشاره، قویار آیو آشاب قاراسه ایجندن ایته ایمش اشبولای ایکان دوستم ميني آلدافان طرقته ابندي طاغون اورطاف بربرنرسه جاجساك آستون آلورمن دی ایمش ایکنجی بل بولار بنه اورطاق بولوپ بودای جامکان لر اوران وقنی بنکاچ بلطورغیدای بنه نولکی آیوغه بر آسنونداغین آلاس می یا پر اوستونده کین آلاس می دیکاچ آیو یوف بوف بر اوستونده کین آلمام بر آستونداغین آلامن دیبدر بس اولکی بودای نی اوروب آلوب آبوغه قاملين قالدروبدر آبر قاملني طامورلاري بلان

Отдѣлъ третій.

ОБРАЗЦЫ НАРОДНОЙ СЛОВЕСНОСТИ.

L ОБРАВЦЫ ВЪ ТАТАРСКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

I. Разсказъ о 7 своянахъ и I волн $^{-1}$).

اولکی زمانده بر کشیننگ یدی قزی بارایکان اول یدی قزین کیاوکا بیروبدر بز کون قزلارین کیاولری بلان برکا قوناق فه فروب بارسینه ده نیکورصی ومرمت ار قویفان آلای بولسه ده کیاولرننگ قایوسی قاین آناسی بلان قاین آناسینه باجالارندان آرتوغراق سوکلو سی کیلوب در شولای برنیچه کون صیلانوب اوی ارینه قایتوب کیتکان اری بارا تورغاچ یول ده بولارغه بر آج بوری اوچراب یدی باجاننگ ینه تاشلانوب آشای باشلاب در قالفان باجالاری بریگوب آنی میدن قوتقارو توکل بلکه هر قایوسی ایچلرندن ایته ار ایمش آشای قاینیشمن آنی بیکراك صیلاها ایدی اول بولماسه مین سوکلورك

яма Фейзъ-ханова с танной 1890 го 2 и 3).



¹⁾ Изъ книги Абду'лл (31 стран. въ 16 д. л.), типографіи Вечеслава (с

پولورمن دیب آندان صونك بوری ایکاچی سینه یابشنان ایدی قالغان پیش کیلوی شو**لا**یوق آشلی پیرسون اول پولیاسه مین سوکلورایی پیلورمن يرب ايميلوعن ايتكانكرايش الملسل اوذون سودتنك تستعسى شولكم مورت مو یعنی بلیلی حصین ده برام برام آشاب بتورکان ایسش • مورت مو یعنی بلیلی حصین ده برام برام

م دفت تو مل توش عرست میسولو میلو توطلی بیاید ستخر سعكر يستر كوريتوس شلتك، قدر وقت يشكيج نبك وه بوربو ، بوستی میمایشت شکنن پترشت مون پیشته! آوه بوربو ، بوستی میمایشت دوس و سبندعو کلیس و یا به و دستینده نگلی.» دوس و سبندعو کلیسی و یا به و دستینده نگلی سطريه خلمنك آربيكم تودخور خرقيب نلتون جماع ہوں توں فیے فیتوسل شند فارے بنزیک « بربیوی جسم بوسیک شبت ره کیشنگایی و شیعیم رسلوعد فيتح فط ويت ويت يه وسك آشای سن له می می می می می می می این اور می می می این اور می می می می این اور می زوارد دارا دراد برننان باطرننك مسر و تعديق المستعن يعيد توجيع منم آنم يابالان ديكان جار معرف من المالان ديكان جار معرف من المالان ديكان جار بإبالان اوزاوزين شلتهلب اوكرانوچىمعلم بولدوممو ياك آثمني شولاي غرجندن كماينبغي چف

وحكايات ومقار

یکرمی بشنجی بودرکه بر کشیده بر نیچه بوداوکا آلاجات بغدایی با آرپاسی بولسه اول بغدای یا آرپانی کوتارکا اوزینه صانسه درست بولماس آننگ اوچون عند مجلسنده آنچه قبض بولماینچه افتراق عن دین بولمش بولور بو اش منهی در درست لیگ یولی بودرکه اول بوغدای نی قبض ایتکای آندان صونگ معین بولمالبلان صانغای بومسئلهننگ حفظی واجب در آننگ او چون بعض کشی لر قرض غه بوغدای آلور ایاسی صوراغان ده بیرمس کوتا چگا آنچه بیرمکچی بولوب اوزنده کی بوغدای فی صانوب آلور و

یکرمی آلنجی بودرکه بر نرسه ی اولچاب یاکه حسابلاب وصاناب صانوب آلسه صانوب آلوجی کشی بر دخی تکرار اولچاکای یا که صاناغای یبک وصانیت حلال بولغای آننگ اوچون آرتوق اولچانیک احتمالی بولور آرتوغی صانوچیننگ در غیری کشی مالنده تصرف درست نوکول در اما صانو صونکنده آلوچیننگ آلدنده اولچالسه یا صانالسه کفایت ایتر صانودان اول بولغان فه اعتبار یوق در نه قدر مشتریننگ حضورنده بولسه ده و دخی بولار مجازفة یعنی کوز ابالی آلنسه اولچامک وصانامای لازم توکول در آرشونلانها فه حاجت یوق در مکر کم هر بر صانوب آلسه ینه نکرار آرشونلانها فه حاجت یوق در مکر کم هر بر آرشونلامای همین ایتیش بولسه اول زمان ده آلوچی تکرار آرشونلانها خاین توکول در همان در اینها میان توکول در همانوب آلوچی تحکوار

یکرمی یدنچی بودرکه کوچروله تورغان نرسه نی یه بورط بولهاسه صانوب آلسه قبض اینهاینچه صانهای جایز توکول در اما آنچه ده تصرف قبض اینهاینچه جایزدر اما آنچه کیراك تعیین بولسون کیراك بولهاسون حتی برنیچه آنچه نه یا خود بر پوداوكا بوغدای نه برنرسه صانسه آنچهننگ یا خود بوغدای ننگ اورننه ایكنچی بر نرسه آلسه جایز بولور ه

12. Разсказъ о царъ Тимуръ ¹).

تأريخ هجرة النبي صلى الله عليه وسلمدن سكز يوز آلنمش ايكنجي ياده حضرت آقساق تيمرني الله تعالى حضرتي مسلط ايتوب بو ربام مسكون دن كوب شهرلرني خراب وهلاك ايندى فسق وعصيان قبلغان شهرلركا وبچه بازارلارغه وهم ایجوچیلرکا وزانیلارغه الله تعالى امر معروف ونهى منكر ابتر اوجون مسلط ابتدى اول آقساق تيمر حضرت لرى خطایننگ شرقی سر حدینه باروب نخت سلیمان دبکان شهرننگ قربنده آلمالی دیدگان آول دان در اول زمان ده خطای ننگ یادشاهی چنکر خان ایدی آنی دین اسلامغه دعوت ایندی قبول قیلبادی آنی اولتوردی خطای ننگ کوب شهرلرین خراب ایندی آخرده خطای خلقی آنکا بیعت بيردى لر وخراج غه راضى بولدى لار خطاى يورطنه جنكز خان ننك اوغلى نورم طای بی بادشاه قویدی اول زمان ده قزل باش ننگ مشهد دیکان شهرنده نادر شاه اسملی کشی خروج ایندی اهل سنتننگ کوب شهرلرین آلیی وعلمادان بولوچی لارنی فتل ایتیی اوری ننگ بید مذهبینه خلق نی دعوت ایندی آخرنده بخارانی وهم سمرقندنی واورکانچنی آلدى وخيوانى آلدى وخانلارنى اولتوردى اوزىننك باطل مذهبينه اوندادي اهل سنت والجماءـة على يقلدي زيرا اهل سنت بولغان

¹⁾ Стран. 25—27 вниги مراك مولينا وذكر مولينا نواريخ بلغاريه وذكر مولينا نواريخ بلغاريه وذكر مولينا نواريخ بلغاريه وذكر مولينا نواريخ بلغاريه وخراب شهر بلغار (40 стран. въ 8 д. д.), напечатанной Исхакомъ Ахмедъ-Сафа Хамзинымъ 1887 года въ Казани, въ типографіи Чирковой. Эта внига есть татарская лѣтопись, написанная жителемъ селенія Ташъ-билги Хусаму'д-диномъ, сыномъ Шерефу'д-дина, и оконченная имъ 15 числа Мухаррема 992 года гиджры (т. е. 18 января 1584 года).

جماعت آز ایدی روافض کروهی نیکراسنده جولفانیش ایدی اهل سنتالر زاريلت ايتدىلر الله تعالى آلارننك دعالارين قبول ايتدى حضرت آقساق تيبر خطاىننك بيكن ديكان قلعهسنه عسكرى بلان عزا قیلورغه باراغلانوب تورغان زمان ده الله تعالی خضر رنده فی بباردی بارغل قولم امير تيمركا ايت بخاراغه بارسون آلارني فزل باشلت دان خلاص ایتسون وهم نادر شاهنی اولتورسون سن آننك مسكرىننك مقدمنده بول ديب توشينه كردى القصه خضر عليه السلام قلعهسنه تيزليك بلان کیلوب حضرت میرتیمرکا بو خبرنی بیان ایتدی حضرت میرتیمر خطای يورطندان عسكري بلان جندي حدين الله تعالىدان غيري بلبسدر عاقبت بيكن قلعهسين ونارن قلعهسين وخطاىننك غيرى قلعهلارين آلوب خراجغه راضى بولوب فالدىلار القصه حضرت ميرتيبر خضر عليه السلام بلان عزم بخاراً ایتدی ترکستان او غرادی ترکستان ننگ خواجه احمد یسوی میر تیمرننگ نوشینه کردی ای یکت تیزلیك بلان بخاراغه بارغل ان شاع الله تعالى اولنادر شاهننك اولهاكي سيننك آلدنك دهدر سيننك باشنك دان كوب اش لركيچسه كيراكدر ديدى جميع بخارا خلقى سنكا منتظر لاردر دیدی بو توشنی کوروب اویاندی سجده مشکر قبلدی القصه ایرته توروب ترکستانننگ خانی اول زمانده نوفایباق دیکان خان ایدی آنکا كوب خزينه بيردى حضرت خواجه احمد يسوىننك قبرينه استانمه بنا ایتها بلان ترکستان خانی عجابب بنا ایتدی که انواع زینت بلان الحال باردر آندان حضرت میر تیبر سبرقندکا عسکری بلان عزم ایتدی سبرقندده نادر شاهننگ بر بیکی بار ایدی آنی اولتوردی اول زمانده نادر شاه بخاراده ابدى آفساق نيمر كيلورين ابشتوب عسكري بلان بخارادان قلعه، مشهد کا قاجدی اور اورنینه قرل باشدان بر بیگنی بخاراغه فریدی قرق منك عسكر بلان اول آراده آقساق تیمر بخاراغه

کیلدی قامه نی حصار ایتوب آقساق تیمر بلان اول قرل باش بیکی ایکی آی جنگ ایتدی عاقبت آقساق تیمر اول قرل باش بیگ نی انواع عذاب بلان اولتوردی قالفان عسکرنی بخاراننگ اولوغلارینه قل ایتوب تقسیم ایتدی بخاراده ایکی آی ساکن بولدی سلطان مراد دیکان طالب العلم نی بخاراغه خان قیلدی زیراکه اول سلطان مراد خان نسلندن ایدی نادر شاه اول اوغلان ننگ آتاسی سلیم خان فی اولتورمش ایدی بو سلطان مراد بیشکده بر دایه قولنده قالبش ایدی نادر شاه اول دایه داید اوغلان کم اوغلانی دیدی سلیم اوغلانی دیدی سلیم اوغلان توکوم دی دیدی دایده ایتدی منم اوزم دن توغان در بر قول لارمز دیب بواب بیردی نادر شاه آنی اولتورمادی شول اوغلان سلطان مراد ایدی جواب بیردی نادر شاه آنی اولتورمادی شول اوغلان سلطان مراد ایدی آنساق تیمر آنی بخاراغه خان قبلدی آنط ایجدی اول نادر شاه نی اهل سنت ایترمن قبول ایتماسه اولتوررمن دیب بخارادان چغوب کیتدی عزم مشهد ایتدی.

18. Поученю о бъдности и нерадъніи 1).

ا فقیرلگ بیل نی نسرسه بولور ای اوغل سنکا ایتیم اکر توتهاسانگ آندان خبرنی * اکرچه بولسهده فقیر ایسکی کیوم آستنده اوزین دولت لی کورسائسور خلق لار آلدنسه * آج بواسه صولونی طوقلق دان اورور یعنی طوید برور دوست لق نی اوزی ننگ دوشهان لاری

¹⁾ Стран. 89—92 татар. перевода персид. книги بند نامه عطار (Казань, 1890 года), изданной въ третій разъ Шемсу'д-диномъ Хусеиновымъ и сочиненной Шейхомъ Фериду'д-динъ Мухаммедомъ, сыномъ Ибрагима, Нишабурскимъ, умершимъ въ 1229 году по Р. Хр.

بلان قیلور * اکرچه بولسه ده آرق دخی زار دخی ضعیف عبادت وقننده کم بولهاس قوّن لی دان * نجان طولی کونکل نی تونادر بوش قول نی کورسانه در اولجاوده سیه زلگ نی * ای اوغل او زنگ نی درویش لرکا طابشر ناینکه سنی صافلاغوچی بولور الله تعالی * فقیرلر بلان هر کم ایبداش بولسه جنت سراینده محرم بولور ه

۲ اورنائننگ خدانائدان غافل بولمه یعنی همیشه آننا ذکری بلان مشغول بول غافللار كبك شيطان يولنده بولمه * يغلامق اورنى در بو دنیا آنده کولمه عبرت کوزین آج ایرنی باغلا * قرمصته کبك حرص دان هر طرف غه بارمه نصیحت قیلوچی نناف اوکتین جان قولاغی بلان ایشت * ای اوغل صبی توکول سن اوینامه اشنی شیطان فه اورناق لق بلان قبله * ياور نفسكا كناهده باردمني بيرمه عبرني بيلكا بوزوق اشدن بيرمه * مرقايك تهبت بولسه اول اورنغه بارمه حق يولغه صوقر كبك بارمه * بر دوشمان في توتسانك آندان ايمن بولمه باغانهس ترشام آستنده توروچی بولمه * فسف یولنده دخی نفس آرزوسی يولنده آتنى جايتورمه اورنكني شيطان كولكوسي دوزمه * آننك اوجون سفرنی آلده نوناس آزق فی آل اورنگ ننگ عبرنگ فی ینه باشدان باش فه یعنی بارچهسین بیل توت یعنی بیل کبك نیز اوتوچی صای * اى اوغل ساغشنى بغاولاردان قبل باوزنفسنى نبيبك بلان آباق آستينه قيل * تاينكه جهنم اونينه يانهفاىسن توزكلكنى هنر قيل الله نعالى عدابندان بركنه اوى فيل * بارچه كشىننك باردر جهنم اوستينه اونبكى غفلت اورنى توكول در كوب خطرلار بلان * اولوغ اوتنى آلده توتاسن ای فقیر اصلا خوفنك بوق جهنم اوتندان * نَّاغ دخی چوقر يولدودر دخى يوكنك آغردر ارتبس يوكنك ايكني لرننك جهتى بلان * توناسن آلده قِیامت کونین خداینگدان بوق در قاجهای امکانی * ای

اوغل شریعت یولین آلده نوت یول یورسنگ اوزنگ ننگ مرادنگ قويباغين توت * موين اورنك ننك خداينك حكمندن قايرمه تاينكه قالباسسن قیامت کوننده عذاب ده 🛊 شفقتنی کو رسات خدای تعالی بنده الرينه تاينكه تابارس عدن اوجماخنده اورنني * تاينكه بيرورلر سنكا اورننى دارالسلام اوجماخنده فقيراركا كبعبه كوندوز بير طعامني * شاد اکر توزسنگ خستهنگ ایجین آجی کورورسن ایشکی باغلانفان جنتنی * هر کم کیلنورسه بو نصحتارنی اورنینه ایکی عالمده آنکا رحبت بی باغشلار خدای تعالی * اکر کیلنورمسه بو وصیت بی اورنینه براق قالور شك سز اول خداى تعالى دان * اى خداى رحمت قبل بزلركا بارجهمزغه عنو قبل بزننك بارجه كناهمزني بارجهمزننك * عاجزمز كناهلارني قيلغانمز كوب يوق دور بزلركا سندن باشقه ايكنجي كشي * اكر اونداسنك اكر سورسنك قلمز هر نرسه سننك حكمنك بواسه آندان خرسندمز * الله تعالىننك رحمتى بولسون شول كشيننك رومینه بونصحت لربی اوفر اول کوب * هرکم اوقسه بو واعظ کتابین ينه اميد توتسه حفظ قيلوچي الله تعالىننك فضلندان * دكر قيلسون دعاده ناظمنی ینه اونتماسون یازوچینی.

.

Отдѣлъ третій.

ОБРАЗЦЫ НАРОДНОЙ СЛОВЕСНОСТИ.

L. ОБРАВЦЫ ВЪ ТАТАРСКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

1. Разсказъ о 7 своянахъ и 1 волкъ ¹).

اولکی زمانده بر کشیننگ یدی قزی بارایکان اول یدی قزین یدی کیاوکا بیروبدر بز کون قزلارین کیاولری بلان برکا قوناق هه چاقروب بارسینهده تیکوزسی ومرمت ار قویفان آلای بولسهده کیاولرننگ هرقایوسی قاین آتاسی بلان قاین آناسینه باجالارندان آرتوغراق سوکلو بولاسی کیلوبدر شولای برنجه کون صیلانوب اوی ارینه قایتوب کیتکان ار ایدی بارا تورفاچ یولده بولارغه بر آج بوری اوچراب یدی باجاننگ برسینه تاشلانوب آشای باشلابدر قالفان باجالاری بریگوب آنی برسون قاینیشنز آنی بیکراك صیلافان ایدی اول بولهاسه مین سوکلورك بیرسون قاینیشنز آنی بیکراك صیلافان ایدی اول بولهاسه مین سوکلورك

¹⁾ Изъ вниги Абду'лъ-Алляма Фейзъ-ханова حكايات رمنالات (31 стран. въ 16 д. л.), печатанной 1890 года въ Казани, типографіи Вечеслава (стран. 2 и 3).

بولورمن دیب آندان صونك بوری ایکنچیسینه یابشنان ایدی قالفان بیش کیاری شولایوق آشای بیرسون اول بولماسه مین سوكلورك بولورمن دیب ایچلرندن ایتكان لرایدش الحاصل اوزون سوزننك قسقهسی شول کم بوری بو یدی باجانی همهسینده برام برام آشاب بتوركان ایمش •

2. Разсказъ о медвъдъ и лисицъ 1).

بر وقت آیو بلان نولکی دوست بولغانلار بولار اورطانی بولوب شالقان چاچکان لر ایمش کوزیتوب شالقان فی اوزار وقت بنکاچ تولکی آبوغه ابتربدر با دوستناي مونه ابندي شالنان بتوشدي موني بولشوركا کیرافی سین بر آستونداغین تلای سن مو با که بر اوستونده کین تلای سن مو ميلنك يادشاه تلاكاننك ق آل ديكاج آير اوستون اختيار قيلوب شالناننك يافراق لارين جيرب آلوب اونينه فايتوب در آشاب فاراسه يمشننك برده تمی یوق دی فایده سزنرسه ایکان خذمتم ارم کیتدی دیب او کونه ایمش آندان صونك بر كون تولكىننك اونينه باروب يه دوستقاى سيننك اولوشنك نبيرك تمي بارمو ديب در بس تولكي شالفان في جفاروب آلدينه آشاره، قویار آیو آشاب قاراسه ایجندن ایته ایمش اشبولای ایکان دوستم مینی آلداغان طرفته ایندی طاغون اورطان بربرنرسه چاچساك آستون آلو رمن دی ایمش ایکنی یل بولار بنه اورطاق بولوب بودای جایکان لر اوران وقنی بنکاچ بلطورغیدای بنه تولکی آبوغه بر آستونداغین آلاسنمی یا بر اوستونده کین آلاسنمی دیکاچ آیو بوق بوق بر اوستونده کین آلمام بر آسنونداغین آلامن دیب در بس آولکی بودای بی اوروب آلوب آيوغه قاملين قالدروب در آيو قاملني طامورلاري بلان

¹) Стран. 3-я иниги - «А у править пр

یولنوب اونینه آلوب قایتوب آشاب قاراسه ینه آشین بیگ نمسزنابنان و تولکی ننگ آشین بیگ یخشی نابنان آندان صونگ اوز ایجندن اینه ایمش حیلهلی کشی نورلی یاقدان نوزاق قوروب میننگ کبا آنکفرانی توزاق غه نوشوره ایکان دیدد ایمش ه

3. Разсказъ о журавл и лисиц $^{1}).$

بر وقت طورنا بلان تولکی دوست بولوب تولکی طورنانی اوز اوینه قوناق فه چاقرفان ایمش وطابا اوستینه بر آز صیوی فنه کسال صالوب قونافی ننگ آلدینه قویوب شونده اوزی ده برکا اولتورفان ایمش طورنا صیوی کسال نی نی قدر چوقوساده طومشوفینه بر نرسه ده ایلا کمای ایمش اما تولکی آشاسنه صیلوقونافم دیدی کسال ننگ بارین یالاب بتوروب درده قونافی شولای آج قالوب در طورنا تولکی ننگ بوحیله سین ایچینه صالوب اول ده بر کون تولکی نی اوینه قوناق فه چاقر وب بر طار وتیران چوله گذنگ توبینه بر آز بور چاق صالوب تولکی ننگ آلدینه قویوب درده اوزی ده شونده برکا اولتوروب آشارفه کرشوب آشاسنه قونافم سین مینی فلانچه وقت ده کسال بلان بیگ صیلافان ایدنگ نیگ برده آشامای سن دیدی اوزی آزوقت ده بور چاق فی بارین چوقوب بتروب تولکی نی آچ قالدرفان ایمش شولای بایافی بور چین تولاکان دی ه

4. Разсказъ объ одномъ бъднякъ и лисицъ 2).

بر یارلی کشی اورمانغه اوطون کیسارکا باروب آنده بر اولکان تولکی تابقان ایمش بو تابوشدان سوینوب اوطنده کیسمای شول

¹) Стран. 4-я книги - аll стран. от гран. от гран.

²) Тамъ-же, стран. 4 и 5.

تولکی ایکهاک قابچوغینه صالوب اوینه قایتوب کیتوب در بر آغای اوینه قایتسه خاترنی میچکا یاقفان ایکان باشندان قولانچینین صالفان ده تیزوک اوت فه آطقان ایمش خاتون سنکا نی بولدی قولانچیننگ و اوت فه باقدنگ دیکاچ نچتورمه خاتون تولکی توتدوم یانکی قولانچین تکامن موندای ایسکی قاراسه اوت فه یاقمی نیشلایم دیب در آندان صونگ قابچوغین آلوب قاراسه قابچوغی تیشولکان ایدی تولکی ده یوق ایکه که اورلار قولانچین ده یانوب اوت بولغان اول ملعون تولکی یوری ایکه اورلار ایجون اولکان کا صالشوب یاتفان و شوندای حیله بلان قابچوق نیشوب هم اوری توشوب قالوب بار ایکه گفی ده تو شورکان ایکان شوندای ساباق اوقو غاچ آغای عمر بوینچه ایسکی نی خور کورماس کا اوکوت و نصبحت اوقو غاچ آغای عمر بوینچه ایسکی نی خور کورماس کا اوکوت و نصبحت برگان ایمش و

5. Pasckasъ o coвъ и воробьъ 1).

¹) Стран. 5-я вниги - айко - айко - айко - айко - айко - акко -

6. Разсказъ объ одномъ портномъ и волк 1).

بر کیوم تکوچی یالغوز یولده باروب نورغانده بر آج بوریکا اوچراب بوری مونی آشامانجی بولغانایمش تکوچی آنکا ایتربدر باطر سین مینی آشامانجی بولاسن چارام یونی لکن اوّل بوینگنی وایننگنی اولچاب قاراماینچه قارننکه صیارمنمی ایکاندیب بوری یارار اولچاب قارا دیکانایمش تکوچی قابچوغندان نیمور آرشونین چغاروب واولچاکانبولوب بوری ننگ قویر وغندان طوتوب آلوب شولای کیسکانایمش حتی بوری ایسسز بولوب یینلوب قالوب درده تکوچی اوزیولنه یوری بیرکان ایمش بر آز وقت دان صونگ بوری ایسین ییغاچ اوز اوزینه ایته ایمش یه منکا بویومنی اینومنی اولچاتورکا نیکا کیراك ایدی مین آصل کیوملر تکتورامنمو یا که عسکر خذمتینه کرهمنمو بوکشیبارسیده قارنیمه صیماسه بر آزین آشاب کیتسام بولمای ایدیمو دیکان ایمش ه

7. Разсназъ о богачъ и бъднянъ 2).

بر کون بر بای کشیکا برفقیر کیلوب بیك قیوچی اف بلان اوینه کروب اولتوروب در وبرده توبانچی لك کورساتمای وادب صاقلامای آلاسی بار کشی شیکل آنچه صوراب در بای موننگ ایشندن حیران بولوب ایچندن یوق ایسه بو کشی کا اوزم اونوتفان بورچوم بارمیکان دیب اویلاب ادب بلان کنه یافرنداش نیندای آنچه صورای سن مین ده حقنگ بارمو دیب در فقیر ایتوب در بلی حقم بار بز باره زده بر آدم آناننگ بالالاری بر در بر مزکا قرنداش لار بولام و فرنداش لارننگ مالی اور طاق بولورغه تیوش

¹⁾ CTPAH. 5 и 6 книги منالات - حكايات ومنالات

²) Тамъ-же, стран. 6 и 7.

سیننگ بوقدر بایلغنگدان منکا تیوش اولوشنی صورای کیلدوم دیبدر بای بیگ خوش کیلدنگ قرنداش راستنی ایتهسن مین سنکا تیوش اولوشنی آرتوفی بلان بیرایم دیب کیسهسندن بر قارا آنچه چفاروب بیروبدر فقیر بو نیچوك ظلم بوقدر بایلقدان مینم اولوشوم بر آنچه فنهمو دیکاچ بای ایتوبدر مینم بو قدر بایلف بواسه شول قدر اوق سیننگ کبك قرنداش لارمده کوب اکر اول قرنداش لاریمه همهسین شولای برار آنچه دان بیره کیسام ایدی بو مالم فنه تو کل دخی موننگ قدر بورلب آرتوق بولب آرتوق بیردوم کوب دعوی قیلا باشلاسانگ بوبر آقچه ننگ بوز اولشندن توقسان بیردوم کوب دعوی قیلا باشلاسانگ بوبر آقچه ننگ بوز اولشندن توقسان توقرین قایناروب بیرورکا کیراك بولور دیکان ایمش بوجوابنی اینکاچ توقرین قایناروب بیرورکا کیراك بولور دیکان ایمش بوجوابی اینکاچ اویات سر درویش ملزم بولوب شول بر آقچه نی سوینوب آلوب

8. Разсназъ объ обманщикъ и объ умникъ 1).

بورونغی زمانده بر آلدالای بار ایکاندر هر کمنی بواسهده آلدای ایکان بر اوزین بیك عقلی وینوز صابوب یورکان کشی بار ایکان وهر وقت اینه ایکان مین شول آلدارغه یولوقسام آنکا هیچده آلدانباس ایدم دیب بر کون بو کشی یول بلان بارا یاتقانده یول یاننده بایاغی آلدار بر کاکری قاین تراب تورا ایبش موننگ یولداشلاری مونه الیدگی مشهور آلدار شول دیب مونکا آلدارنی کورساتکانلرایش بو آننگ یانینه باروب یا دوست سینی آلدار دیب اینهلر وییگ آلدار دیب اینهلر مینیده آلدار

¹⁾ CTpan. 7 и 8 книги حكايات ومقالات.

آلورسنمی به آلداب قارالی دیبدر آلدار ایتربدر نیک سینی آلدای آلهایم بیك نیز آلدار ایدمده براوی حاضر یانمده آلدار قابعوغم بوق اویده قالدی دیبدر بو بیکت اوریننگ اویاولغینه اوشانوب دیبدر بار اوینگدن قابعوغنگنی آلوب کیل مین مونده کوتوب نورورمن آلدار ایتوبدر اوی بارور ایدمده مونه بوقاین آوارغه نورا کیتارکا یارامی دیبدر بو کشی بیگ اورسالنوب بارسانه قابعوظنگنی کیتورسنه مین سین کیلگانچه قایننی نراب بارسانه قابعوظنگنی تراب قاین آستینه کیلوب کاکری قایننی نراب قالوبدر آلدار شول کیتکان ایمش بو یتوز الیده بولسه کاکری قاینی تراب تورا ایمش،

9. Разсказъ о женъ крестьянина и о женъ кирпичника 1).

برکشیننگ ایکی قری بار ایکان در برین ایکون ایکوچیکا وبرین کیر بچ صوغوچی به بیرکان ایکان بر کون هر ایکی قری آنالاری ننگ اوینه قوناق بولوب کیلکان ار ایش آنالاری قزلارندان صوراسه ایمش به قزلاریم نیچوگ کون کوره سز کیاولرنگزننگ کسب لری نیچوگ دیب برسی ایتوب در کسبمز یمان توکل یخشی بو یل کوب ایگون چاچدگ بر اوق ایکایم دعاده بولا کور خدای تعالی یاویم لار بیرسون دیب در ایک چی قزی ایته ایمش بزننگ ده حالمز خدای به شکر ایرم کوب کیر بچ صوغوب ایته ایمش بزننگ ده حالمز خدای به شکر ایرم کوب کیر بچ صوغوب ایته ایمش انکای دعا قبلا کورنکز آیازلار بولسون یاویم لار بولا

¹) Стран. 8 книги - айка - ай

10. Разсказъ о муллъ-взяточникъ 1).

کونلرده برکون بر ملا آنگسزدان صوغه توشوب کیتوب ایندی باطوب اوله دیکان ده کشی لر یتشوب تقصیر بیر قولنگنی دیب قیقرشقان لار ایمنی ملاغه بیر دیکان طاویش بیگ اونکای سز ایشتلکان ده قولین ضورماغان ایمش اول کشی لرننگ آراسنده بر بلوگلی کشی مونی آنکلاب مه تقصیر طوت قولوم دان دیکاچ ملا اولوم ایسر وکلکنده بو کشی صدقه بیره بوغای دیب نیز اوق قولین صورغان ده شولای صودان طارتوب جفارغان لار ایمش .

II. Разсназъ о двухъ муллахъ 2).

بر عقل ی ملا بر مجله کا امام بولفان ایبش اول محله نفات کشی اری دیگ قارا نادان خلق ایکان برده مسجد کا نمازغه کیلمای ار ایکان ملا نمازغه یورومکان اری ننگ سببین اکرینلب صور اشغاج بولای ایتوب در ار اوقور اید که لکن ملالار هر نمازغه طهارت کیراک دیب ایته ار طهارت آلورغه بز ایرینه مز دیب ملا ایتوب در مون کچه سزکا ملابولغان لار نادان لار ایکان نماز صاین طهارت توزو توبده کیراک توکل ایرته توروب بیت یوونا تورخان سر شول وقت ده طهارت آلسانکز ینه نمازغه غنه کیله بیرنکز شولای دیکاچ خلق آغلوب مسجد کا یوری باشلاغان لار ایبش و تورا بارا نماز اوقو آلارغه بتون لای عادت بولوب کیتکان بر نیچه وقت دان صونگ بو ملا کیتوب بو محله کا باشقه سی کیلوب در و بو خلق ننگ طهارت سز ناوز اوقو غان لارین آنکلاب سببین صور اشغاچ اوّل کی ملا ایرته بلان

¹⁾ Стран. 8 книги - «Alylin «Alylin » «Alylin

²) Тамъ-же, стран. 8 и 9.

یوونسانکز شول بولور آرتوق طهارت آلورغه کیرالا توکل دیب ایته تورغان ایدی دیب جواب بیرکان لر ایمش بوملانیکی اوّلکی ملانی کوروب شلنه قبلا باشلاب در نیچولا سین شریعت کا خلاف طهارت سزده نماز درست دیب آلارغه ایتدناف دیب در اول جواب ده ایتوب در بوخلق اوّل ده طهارت توزور کا ایرینوب مسجد کا یاقین کیلمای تورغان لار ایدی وبردن هم نمازغه وطهارت کا کوندرو ممکن توکل ایدی آلای بولسه ده مین آلارنی نماز اوقورغه کوندردم مسجد کا یورو آلارغه عادت بولدی ایندی سین نماز اوقورغه کوندردم مسجد کا یورو آلارغه عادت بولدی ایندی سین تلارنی طهارت توزور کا کوندر دیب جواب بیرکان ایمش ه

12. Разснавъ о пътухъ и лисицъ 1).

بر کون انج باطر حراملریننگ صعبتندن یالقوب ایراک آچار اوچون آولدان طشقاری سیرکا چفوبدر آنده بر دیوار اوستینه منوب آری بیری قارانوب دنیاننگ ایرکینلکنن وصعراننگ خوش لغندان کیفی کیلوب قاناط لارین قاغوب فچقورا باشلاب در اول برده بر تولکی بار ایکان انجننگ طاوشین ایشتوب بو آونی منکا خدای بیردی طوقتا بر حیله بلان مونی آولاب آشایم دیب دیوار توبینه کیلوب در انج مونی کوروب سنکا نی کیراک نی بوششنگ بار دیب در تولکی ایتوب در مین شهرده قایتوب کیله ایدم سیننگ بیگ خوش آوازنگنی ایشتوب طاوشنگ دان اینی ایشتوب طاوشنگ دان ایتایم دیب کیلدم دیکان ایمش آنج اول نیندای خبر سویله چی ایشتایم ایتایم دیب کیلدم دیکان ایمش آنج اول نیندای خبر سویله چی ایشتایم دیکاچ تولکی ایتوب در شول کون ارده پادشاه حضرت اری فرمان قیلغان دیکان مینم بر بری بلان دوست بولسون لار وطاتو

¹) Стран. 9—11 вниги - «Азіль «Азіль»

تورسون لار وكونكل لرندن اوصال فكرلرين جفارسون لار كوچلى كوچسزكا قول صورماسون آرسلان تویهننگ موینین اوزماسون طاری ات تولکی ننگ طونن برطماسون تولكي دغي طاوق ني بوماسون وتويلكان جبش في آلماسون بوری بلان قوی بر آبزارده نورسون لار کوکارچن بلان قارچفه بر اویاده طنج اولنورسون لار دیب بیورغان ایکان آلای بولغاچ بزننگ آرامزده یاط لق بولماسون وكونكل لرمزده بربرمز حقنده سوعظن بولماسون بس سين ديوار اوستندن توشوب مينم يانمه كيل ايكى دوست بركا صحبت ايتايك وپادشاه فرمانین برینه کیلتورکان لگنی ایل کا کورساتایک دیکان ایمش انج تولكىننك سوزلرينه كرب قولاق صالماى ديوارننك ايكنجى ياغنه قاراب تورا ایمش تولکی ایتوب در ای باطر سین پادشاه فرمانین ایسنا کا آلاسنك كيلمىمو مينم ايتكان سوزيمه قولاق صالماىسن كيرى ياقفه قاراب توراس دیبدر انج جوابده اینوبدرکه توقناالی آول یاغندان آریق ننلی ضور قولان لی اوزن قویر وفیلی بر جانوار بو یافی تابا میلدای بیلوب کیلهدر شول نیندای حیوان ایکان دیب حیران بولوب قاراب نورامن دیکان نولکی بو سوزنی ایشنکاچ انچنی آولامات قایفوسی قالمای آبتراب اوزینه صینورغه ییر ازلی باشلاب در اتج ینه ایته ایمش نيك طنج سر بولاسن توقتا الى اولمونده كيلسون كورايك اولنينداى حيوان ایکان دیب در تولکی ایتوب در سو زنگ کا قاراغان ده اول طازی ات کا اوخشای در آننا بلان کورشوده کوب خیر یوق کیلوب مینی کوره قالسه طونمنی برطمای قالماس ديب دراتج سين في سويلى سن پادشاه هيچ كمبر كم كاظلم ايتماسون ديب بیورغاندی سن آلایبولغاج اتننگ نیمدیبار بزکانیارکادیبدر تولکی ایترب درکه درست شولای غهشولای آلای بولسه ده آنکا کورنما کانم خیرلی در احتمال اول پادشاه ننك فرمانين ايشتماكان در ديب برياق عه تيزوق قاچوب پوصقان ایمش انجده آننگ میله سنه میله قوروب شرندن قوتلفان ایمش ه

13. Разсказъ объ охотникъ и волкъ 1).

کونلرده برکون بر آوچی صعراغه آوغه چندی وبانندهغی بایهسین آلوب اوغین قوردی براق ده کیتهکان ایدی شول مال بر کیدائی كوروب آطوب آلدى وآني آرفاسنه كوناروب اوينه نابا يوردي شولاي قایتوپ بارا بانقان ده نکاه آلدنده بر قبان دونکغوری کورندی ویر توزلاو بلان آنكاده آنوب بباردي واوغى خطا كينماي اوارلك ايتوب آننك تنينه كروب فادالدى دونكغوز جان آجووندان اولوم ايسركلكنده آوچینی فروب یندی وفازوق نشاریبلان آنی شولای اور وبیندی کم بیجاره آوجی متهلنوب کیتوب قولندهغی بایهسی بر باقیغه باروب توشدی شول ساعت آوچی بلان دونکغوز هر ایکیسی شونده بردن اولوب قالدیلار اول نیراده بر بوری بوری نورغاچ ایسننگ مدایتی بلان بولارننگ اوستینه کیلوب چقدی وبولارنی بوحالده کوروب شادلانوب أوزاوزينه ديدى كور اللهننك قدرتين نينداى أولجهفه توش كيلدم واويلاماغان بيردن موندى رزففه تاببولدم آوچى كييك دونكفوز منكا ایندی بایتات غه جات لی آشارغه بیتار ولکن بو کونکی کونکا بالغوز بایه كريشيده يتوب تورور شوني باشلاب آشارغه توتونايم وقالغان نعمت لرني كيلاچك كوناركا فالدرايم ديب نشى بلان كريشنى آشارغه توتوندى

¹⁾ Стран. 40 и 41 части II татар. перевода араб. книги клади, исполненнаго Абду'лъ-Аллямомъ Фейзъ-хановымъ и напечатаннаго имъ въ Казани. І часть напечатана въ 1889 году въ типографіи Университета, ІІ часть въ томъ-же году въ типографіи Вечеслава (на счетъ Мухаммедъ-Зарифа, сына Ахмедъ-джана, жителя селенія Макса-башъ Лаишев. у. Казан. губ.) и ІІІ часть 1891 года въ типографіи М. Чирковой (на счетъ братьевъ Керимовыхъ: Мухаммедъ-джана и Шерифъ-джана).

اول آرا بولهافان ایدی چاینی تورغاچ کریش اورلوب کیندی ویایهننگ بر یاغی کمیتوروب موننگ مانکلاینه اوردی وموندان باشی یارلوب شونده جان بیردی •

طول امل قبلوب كونلك رزق فه قناعت اینهاى آلداغى كونلر اوچون بيوب وصاقلاب قويهاى ننك آخرى اوكونج لك وعاقبتى هلاك لك در ه

14. Разсказъ о птицѣ "рыболовъ" и ракъ ¹).

بر آق چارلاق بر کول یاقه سنده مقام تونا ایدی وهر کون شول کولدن بر نیچه بالق آولاب یونا ایدی بر نیچه یل شولای اوتکاروب آخر قارتایدی وضعیف بولوب بالق آولارغه کوچی یتباس بولدی همت بلان بالق لارنی آولای آلماغاچ حیله بلان آولامق فکرینه بیرلدی بر کون باشین توبان صالوب قنات لارین صالپر ایتوب تیران فکرکا کینکان دای تورا ایدی یاننه بر قبصفج کیلدی وموننگ اوی ده تورغانین کوروب ای چاپگ قوش نی اویلاب توراس ونی او چون بولای قایغوراس آق چارلاق دیدی قایغورمای نیشلایم و نیچوك اونونایم مونه بو کون موندان بالقچی لار او توب کیتدی لر وبو کولده کی بالق لارنی تونها نچی بولوب سویلاشدی لر ایندی طویماس کوز آدم اوغللاری کیلوب بار بالق نی تونوب آلسه لار کیراك مینم رزقم بالق آوند آن مینم حالم نیچوك بولسه کیراك قبصفج بو خبر نی ایشتکاچ توکهای چاچهای تیز اوق بالق لارغه باروب اینکاچ آلار ایش خراب ایکان دیب قورقشدی لار آخر اوز آرا کینکاشوب هر نه بولسه خراب ایکان دیب قورقشدی لار آخر اوز آرا کینکاشوب هر نه بولسه دنیا کورکان و عمر سورکان قارت قوش شاید بزکا بر مصاحت بیرور

¹⁾ Стран. 47—49 части I татарскаго перевода вниги .

ديب آق چارلاق يانينه كينكاشكا كيلدى لر وايندى لر مونه قبصتج سيندن بزكا برخبر يتكوردى اول خبر طنج لغمزنى كيتاروب بزنى قايغوغه صالدى أكرجه سين بزننك جنسبزكا دوشهان وكوب لرمزننك قانين اليجكانسن اما سینی دنیا کورکان عقللی قارت دیب کینکاش کا کیلدا شاید حالمزکا لایق نصحتنا فی بزدن دریع ایتهاسسن آق چارلاق اکر بالقلارغه توب نوغر و سز کا یخشی لف قیلورغه نیلای من دیب ایک نجی کول کا کوناروب كوچرايم ديسه بالقلار اشانماسيني بيلكاني اوچون حيله بلان اوز فايدهسي شونده ایکانین قاندروب مقصودینه مقدمهلار قوردی ودیدی بلیبوسورنی مين اوز فولاً غم بلان بالغجى لاردان ايشتدوم وشوندان بيرى قايغوده توروب آرقلاب ببتدوم چونکه سر بیلهسر من قناعت اینوب کون ده بر ایکی بالق آشاب وقت اوتکارهمن اکر بو کول دن بالق لارنی بتورسهار مین رزق اوچون قایده بارورمن آلای بولسه مینم کونکلیمه بوفکر کیله موندان براق نوکل برکینگ کول بار اوزی کورکو کبی آرو نوبی بیگ تيران ایچنده کوب بالقالاربار وتیکراسنده قامش لار اوسار اکر باروب اول كولكا كيره آلسانكز آدم إدغلى شرندان امين بولورسز وعمرنكزني طنجلقده اوتكارورسز بالقالار بيك قاوشاغان لارندان يه بو آق جارلاق نی اوچون بولای قایغوروب تورا ایکان اوزی شول کول کاباروب آنداخی بالقالرنی نیك آولامای ایكان بو وقت غهچه بزننگ قانمزنی ایچوب قارتایدی نجوا بركا بردن مرحمتلى بولدى ايكان ديب اويلاو خاطرلارينهده كيلمادى بارچهسی آننك سوزین معقول كوروب اى آفسقال باطر اوزنك بیلهسن بز قوریده یوری آلهای مز بزنی آنده کم یکتورور اکر سین بولهاسانگ کمبزکا مد قولین بیرور دیدی لر آق چارلانی خیر نبچه بللار برکا عمر سوردوك يولداش لق وكورشى لك حتى اوچون سركامر حبت قيلايم وشول كول كاسرنى کوتاروب کوچرایم دیدی بالقلار موننگ سوزین جانلارینه منت بیلدی لر وهر قابسی مبنی آل مینی آل دیب اولکوروش کا آننگ اوستینه تاشلانور بولدى لأر اول خابن ابكيشار اوجارين آلوب اوجار ايدى وبرطاوغه ايلتوب توبغانچه آشاغاچ قالغانين قارانكفو كونكا ذخيره ايتوب قوياايدي الحاصل بر نبعه کون لر آق جارلاق ننگ ایشی شول بولدی و کوال بو پیجاره لارننگ دشمان سوزينه آلدانوب اوزلرين هلاكتكا آتقان لأرندان كولوب توردي آخربر كون كاسه نى آق جار لاق ننك او زينه يتكور دى شولاى كم مذكور كول ده بالق لار آزايغاچ فيصفېده آق چارلاق حضوربنه كيلوب شول كولكا كوچروركا اوتندی آق جارلاق قبصنچننك آپپاق ماین كوروب طمع اونی یاندی ومونكاده بالقالر نصيبين بيرماكيى بولدى شولاى يخشى ديب موينينه قويوب كوتاروب كيندي وباياغي بالقلارني آشاي تورغان اورونغه يندي قيصفي آنده بالق سوياكارى أويولوب يانقانين كوركاج ايشننك آصلين بیلای وبو امیدسزلگ مالینده کونکلین تازارتوب اوز اوزینه دیدی كرچه من دوشهان سوزينه ايشانوب آننك خيانتلى قولينه بيرادوم وبو خصوص ده عقل دان کینکاش آلمای اولوغ خطا قیل وم اما ماضر مینم و فلیغهم بودور تقديركا موافق قبلماق اللهدان مين بر تدبير قبلايم واياكارى واك حمله فیلوب بویوزی قارادان اوچ آلو مندماتنی قورایم اکر تدبیرم تقديركا موافق بولماسه اولوم بر اول وقت ده يكت لك وغيرت صفتى مينم آرتمده قالور ۱ کر تدبیرمنی خدای راست کیتورسه جانم بوبلادن قوتلوب قالغان بالقلارننك موينينه منتمبولور شولاى ديب تيمورداى آياقلار بلان آف چارلاقننا موینندان قبصیوب آلدی ادل خاین طاقت سر بولوب هوادان بركا ابندى تاجاني جيقفانجه يبارمادي آخر شولاي اولوب قالدي وقيصنج كولينه كيرى قايتوب قالغان بالقلارغه بوواقعهدان خبر بيردى. بعض وقتده حیلهدن دوشهان فه هیچ ضرر ایرشهای حیلهچیننگ أوزبنه ضرر كبتورور وكشى قورغان توزاق، اوزى ايلاكور.

ІІ. ОБРАЗЦЫ ВЪ РУССКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

I. Сназна о трехъ братьяхъ 1).

Äÿälі бір кішінін өч улы булдан дій; аларнын өлө улы атасыннан сөрадан дій: "Атій, мін базарда чыдып кіріјім, бір-бір кіші џалламас-м'ікан?" діган дій. Атасы аны базарқа џібарган дій. Ул барып віргач, бір картны өчөраткан дій; өчөратып, аннан сөрақан дій: "Бабай, џалла міні!" діган дій. Ул карт аңар айткан дій: "Бір көнга өч цөз сум бірам!" діган дій. Ул малай анар кунган дій, бу карт-білан ікісі вітваннар дій. Карт бір біја алқан дій, алар бір біјів тау катына барып, біјані сујып, ічін алып, тірісін-гіна калдырқаннар дій. Бу kарт малайқа пычак бірган-да дій айткан дій: "Мін сіні шушы біја тірісінін ічіна кіртармін-да тігарім тірісін, аіган дій, "сіні көшлар, күтаріп, тау ёстёна алып, мінаріар!" діган дій, "сін, мінгач, пычак-білан царып, чык-та міна гаўар-таш ырқыт!" діган дій. Шулай карт, малайны тірі ічіна віртіп, тівкан-да дій чітва вітіп карап-төрган дій. Көшлар шунда кутаріб-алып мінганнарда дій бу малай пычакбіläн џарып, чықып, картка гаўар-таш ырқыткан дій. Каја бу малай ырдыткач, карттан төшарга сөрадан дій. Бу карт аңар џауап біріп айткан: "Сінін-кук байтак кіші бітті інді анда!" діган дій. Шуннан-ары малай уылақан-да дій уатып чекладан дій; чекладач, аны кешлар кіііп, ашап, бітірганнар дій.—Ул малай бига кайтмадач, уртанчы малајы атасыннан тады сөрадан дій: "Атій, адайны-да алып, кайтармын; чыдып віріјім базарда!" діган дій. Аны атасы цібарган дій. Бу малай базарда барып віргач, бу малай тады тігі картка ёч цёз сумда џалландан дій. Бу карт-біlан малай біја алып кітканнар дій. Бір бів бідів тау катында бідані судып, ічін алып,

¹⁾ Стран. 54-59 вниги Г. Балинта "Kazáni—tatár nyelvtanulmányok. I. Füzet. Kazáni—tatár szövegek. Budapest, 1875" (170 стран. 8°).

малайнын кулына пычак бірган дій. Малайны біјанін тірісінін ічіна кіртіп, біланін тірісін тіккан дій. Тіккач аны, кошлар кутаріб-алып, міндіlар дій; мінгач, малай царып чыккан-да дій картка гаўар-таш ырдыткан дій; ырдыткан-да дій, картка айткан дій: "Бабай, төшөр міні!" діган дій. Ул карт анар каршы айткан дій: "Сінің-кук байтак кіші бітті інді анда!" діган дій. Шулай дігач, бу малай цылақан, цылақан-да дій шунда џатып џекладан дій; џекладач, аны кешлар ашап бітірганнар дій.—Каја ул-да өйга кайтмадач, ін кічі улы атасыннан сөрадан дій: "Атій, мін адайларны ізваб-алып кайтыјым!" діган дій. Атасы мынысын-да цібарган дій. Ул калақа віргач, тақы шул картка џалландан дій. Бу картбіläн малай бір бі jä алып віттіläр дій. Каја вітсаläр, бір бі і тауқа фітваннар дій; фітвач, бі јані суйқаннар дій; ічін алып, тірісін-гіна калдырданнар-да дій, бу малайда пычак бірган дій. ІПулай ітіп, малайны тірі ічіна віртіп, тігіп, чітва вітіп, карап-төрдан дій. Мінгач, бу малай "адайларны-да шушылай ітіп ўтірганнар-дір!" діп, уйлады дій. Шулай ітіп, картка гаўар-таш ырдытмый вітван дій; бір сукмак-білан бара бара; бара-төрцач, бір таш пулат күрінган дій, ул таш пулат көшлар патшасыныкы ікан дій.—Ул малай шул пулатка-да џітван дій; џіткач, бу малай шул пулатка кіріп чыккан дій. Ул анда бір віші-да курмаган дій. Тақын ул малай ікінчі булмага вірган дій; анда бір карт віші утырдан дій. Ул карт бу малайда айтнан дій: "Сін адам-мі, alla шайтанмы?" діган дій. Бу малай аңар џауап бірган дій: "мін адам!" діган дій. Аннан-ары бу карт анар айткан дій: "сін айсан, міна уллыкка балалыкка кірчі!" діган дій. Бу малай картка кііішкан-да дій айткан дій: "царар айсан, бабай!" діган дій. Ву карт малайда бар ачкычын бірган дій, тік бір-гіна ачкычын бірмаган дій. Каја бу малай чықып, бу ачкычлар-білан сарай-сајын ачып, карап-џёрган дій. Сарай-сајын ак-буз ат булдан дій. —Бу малай шунда "бу бабай будан ачкычын бірді, нів бір ачкычын бірмаді-іван?" діп, уйлап-цөрган дій. "Тукта, мін ул ачкычны сөрөјем-чы!" діган-да дій, віріп-вітван-дій.

Кіргач, бу малай картка айтван дій: "Бабай, тігі ачкычны бір-чі міна!" діган дій. Ул карт малайда айткан дій: "Мін ул ачкычны сіңа бірсам, сін ўlарсін!" діган дій. Бу малай картка айткан дій: "Цук, бабай, ўІмам, бір!" діган дій. Бу карт малайда ачкычны бірган дій; малай ачкычны алып чыккан-да дій, бір віlатні ачып, карақан дій. Каја ачып-караса, вівт ічінда ву дій, ву ічінда төріө-төріө чачавіар булдан дій. Бу малай чачаквар ічіна кіріп, утырқан дій. Ул кувга өч вўгарчін віііп төшван дій. Бу вугарчіннар туннарын салыпкуйдылар дій. Каја бу кугарчіннар, туннарын салып-куйдач, кыз булданнар дій. Каја бу кызлар чумыналар дій, чумыналар іван; бу кызларнын бірісі айтван дій: "Ии! адам і іісі (ici) віlа!" діган дій. Чумындач, былар туннарын відіп вітваннар дій.—Кыздар вітвач, бу малай картка віріп айтван дій: "Бабай, тігі кунга оч кугарчін кінді, туннарын салдылар-да бік матур кызлар булдылар!" діган дій. Бу карт ул малайда айтван дій: "Сін шунда кіріп утыр-да, алар кіlгач, сін матурнын тунын үйшіріп-күй!" діган дій. Аннары бу малай шул віїатва віріп утырдан дій. Каја кугарчіннар шунда віііп, туннарын салқаннар-да дій чумына башлақаннар дій. Былар чумындач, бу малай ін вічісінін тунын үйшіріп-куйдан дій. Бу кызнын туталары туннарын віјіп өчөп-вітваннар дій. Бу кызны тігі малай алып-калды дій. Бу кыз-біlан малай ipli катынны булып төра башлақаннар дій. Каја мынын катыны көрсаклы булдан дій, бу малай бір көнө картка айткан дій: "Бабай, міні катыным-бірін өйгі кайтар-чы!" діган дій. Бу малай кайтарда діп авіріанган дій; карт анар оч ак-був ат бірган дій, тақы бік күп акча-да бірган дій. Каја бу малай кайтарқа діп өч ак-буз ат џіккан дій. — Бу карт малайны өзатарда көшларын үйбарган дій. Бу малайны көшлар өзаткан нар дій. Бу малай өјөна кайтып цітван чақында аулқа кайтып віргач, вішівар бів куркышканнар дій, "патша" діп. Бу малай аулда кіргач, бір ару бинб сатыб-алдан-да дій, шул ойга вірган дій. Каја віргач, бу малай ўз атасын сөрарда

башлыкларны чакыртып кітірткан. Бу малай айткан дій башлыкка: "Бу аулықызда бір-бір карт бар-мы?" діган дій. Малай ній атлы іванін сорадан дій; бу малайнын ўз атасына туры кіІган дій. "Анын ніча улы бар?" діган дій. Бу башлык малайда айткан дій: "өч улы бар!" діп. Малай ул картны чакырырда џібарган дій.—Бу карт вішій, "патша" діп, куркып-төрсан дій; каја мыны ёстёраб-алып кіддіар дій; ёйда ішік төбөнда күркып, калтырап-төрдан дій. Бу малай ул карттан сөрадан дій: "Сінін улларын бар-мы?" діган дій. Бу карт "бар" діган дій. Малай: Älį-да төралар-мы улларын?" діган дій. Карт айтван дій: "Ін іІгарігі оло улым базарда вітті-да џубалды; аннары уртанчысы вітті-да џубалды; аннары ің вічісі вітті-да ууқалды!" діган дій. Бу малай картка айтван дій: "Ін кічі улын мін айсан!" діган лій. Бу карт улыбііан танышкан-да дій, карт малай-бііан катыны өчөсө бірга төра башлақаннар дій. Бу малай катынын тунын сандыкка салып-куйдан ікан дій. Бу малай ўзі бір-да бір көнө џөрөшка чықып-кіткан дій. Ул ачкычын өнөтөп калдырқан дій, катыны мынын ачкычын алдан-да дій, сандыкны ачып, тунын алданда дій відіп, кугарчін булып, ой тубасіна мініп утырдан дій. Каја бу цігітнін ісіна төшкан дій ачкычы; "ах!" діган-да дій цёгёрёп, kaйтып-кіткан дій. Öйга kaйтып-кірса, kaтыны утыра дій ой тубасінда; катыны іріна айткан дій: "сау бул інді!" діган-да дій өчөп-кіткан дій. Аннан-ары бу цігіт бік пошаманқа төшван-да дій бів цабыккан дій. Бу малай бір вөнө уйладан дій: "ällä тігі бабай катына барыіым-м'ікан?" діп. Бір көнө бу цігіт тігі бабасы катына кіткан дій, барып, кірган-да дій "бабай, мінім катыным вітті!" діган дій. Карт аңар айткан дій: "Сін нік ачкычынны оыјып тотмадың?" діган дій. Малай айткан дій: "Мін оноттом!" діган дій. Бу карт, көшларын чакырып, сөрақан дій: "Шул кугарчіннарні вурмадігіз-мі?" діп. Кошлары "вурмадів!" діп, айтваннар дій. Бу карт айткан дій: "Міннан-да өлөрак бір ақам бар, анында көшлары күп!" діган дій. Бу малайда карт цазу цазып

џібарган дій ўз ақасына. Ул цігіт барып, кірган-да дій цазўны бірган дій. Карт цазўны укыдан-да дій кошларын чакырып сөрадан дій: "Шундый кугарчіннарні курмадігіз-мі?" Мында көшлар "курмадік!" діганнар. Бу карт малайда айткан дій: "Міннан-да өлерак адам бар, анын-да көшлары бів куп!" діган-да цазу цазып, малайны цібарган дій. Малай картка барып кірган-да дій џазўны бірган дій. Карт џазўны укықан-да дій көшларын чакырып сөрақан дій. Бу картнында көшлары вурмаганнар дій. Картнын катыны көрсаклы іван дій; бу катын іріна көшларнын сөјагіннан сарай салдырырда айткан дій. Карт сарай салырда көшларны цыйдан дій. Буқан көшлары віІганнар дій, тів бір џабалак-кына віІмаган дій. Бу карт ул цабалакка көшлар цібарган дій. Бу көшлар џабалакны аран алып-кilганнар дій. Патша бу џабалакка айткан дій: "Сін нік кіімадін, чакырқач?" діган дій. Џабалак айтван дій: "Мін ақачны санадым!" діган дій. Џабалакка патша айткан дій: Көрө ақач куп-мі, чій ақач куп-мі?" діган дій. Џабалак айткан дій: "Мін бір бөтады көрөне көреда санадым, бір тёшё-да көре тёгёінё чійга санадым; катыннар сузіна караданны катыннарда санадым!" діган дій.— Бу патша "катыннар сузіна карыінм-іван!" діп, катынынын муйнын кылыч-біläн чабып ёзган дій. Аннары патша цабалакка айткан дій: "Сін мундый кугарчінні курмадің-мі?" діган дій. Џабалак айтван дій: "курдім!" діган дій. Патша џабалакка айткан дій: "Сін бу цігітні алып-бар-чы!" діган дій. Џабалак "алып-барырмын", діган дій, "ашарда азіріасагіз!" діган дій. Патша бік күп бөрөрлар азіріаткан. Џабалак тігі бөрөрларны бір канат астына тыккан дій, бу малайны ікінчі канат астына тықып, алып-кіткан дій. Баралар-баралар дій, бік куп төшка ціткач, быларнын ашамныклары біткан дій; бара-төрдач, рабалак айткан дій рігітка: "Цігіт, ашамнықыбыз-да бітті, бітабіз!" діп, айткан дій. Аннан-ары цігіт цан-башыннан кiciб-алып, бірган дій. Џабалак айткан дій: "Інді міна арўрак!" діп. Тады бік куп цір кітканнар дій;

бара-төрдач, фабалак тады тігі малайда айткан дій: "Џігіт, тады ашасым віlа!" діп. Џігіт тады івінчі фан-башыннан кісіб-алып, бірган дій; тады быларда факшырак булдан дій. Аннары баралар-баралар дій; бара-төрдач, діңіз фары куріна башладан дій. Діңіз фарына кіlіп, чыктылар дій; кіlіп, фіткач, фабалак фігіттан сөрадан дій: "Сін, кајан (кайдан) кісіб-алып, бірдің тігі калфанны?" діган дій. Џігіт курсаткан ікан фанбашын "мына!" діп. Џабалак төкөрган дій; төкөргач-та төзал-ган дій. Аннан-ары фабалак кірі кайтып-кіткан дій. Шунда фігіт бара ікан, салдатлар уйнаданны курган дій; шул салдатлардан сөрадан дій: "Шундый кугарчінні курмадігіз-мі?" діп. Салдатлар бу малайда курсатканнар дій. Џігіт кургач, тігі кыз-біран курішіп, бік фылашканнар дій. Шуннан-ары ікісіна бік айбат өй салданнар-да дій; аннан-ары ікісі-да бірга төра башладаннар-да дій бік байданнар.

2. Пословицы ¹).

- 1. Адашканның ајыбы џук, кайтып, өјөн тапкан суң; ачылқанның ајыбы џук, ÿві біліп џапкан суң.
- 2. Акчалынын кулы уйный, акчасызнын кузі уйный.
- 3. Акыллы уйлап-төрданда, тінтак ішін бітірір.
- 4. Ала-каргада аласын булсын, курыкма.
- 5. Алдан кіlган урын-өчөн, суңнан кіlган тамак-өчөн.
- 6. Алты џашар џулдан кilca, алтмыш џашар курјша барсын.
- 7. Алтын башлы катыннан бакыр башлы ір артык.
- 8. Ана сөтө-біlан кірмаган тана сөтө-біlан кірмас.

¹⁾ Стран. 9—14 сборника Мухаммедъ-Шакира, сына Шахъ-Ахмеда, Салихова (Казань, 1880 года, въ типографіи Коковиной. 16 стран. въ 8 д. л.). Заглавіе сборника: تابوشات الرهم هر تورلي خلق آراسنده ایتوله تورغان مقال لر

- 9. Анын ашы май, ічі бөјөрак сөт, өстө каймак-кібік.
- 10. Аркана уклау туккан-мы? ній бөкөрай'алмыйсын?
- 11. Асыл сөјак зур булмас, каја барсада кур булмас.
- 12. Ат кішінашіп біліша, адам сөйлішіп таныша.
- 13. Ат мінмаган ат мінса, чаба чаба ўтірір; тун віймаган тун кійса, кақа-кақа туздырыр.
- 14. Ат џаманы тай-біјан уйнар, адам џаманы бала-біјан уйнар.
- 15. Атың џаман булса, сатып көтөлөрсөн; катының џаман булса, нічік көтөлөрсөн?
- 16. Аузы кыјык булса-да, бай улы сөйlасін.
- 17. Ачка казан астырма, туңданда ут џактырма.
- 18. Ачнын кузі ікмакта, тукнын кузі хівматта.
- 19. Ачтарканда сыјыр бір акча, кіlä-кіlä мін акча.
- 20. Äдам бар, вім адамнарнін накышы-дыр; адам бар, кім кайбан аннан џакшы-дыр.
- 21. Äй Хөдајым, бала бір; бала бірсаң, акыл бір! Äгар акылсыз булса, бірі артыннан бірін ала-бір!
- 22. Äйläніч булса-да, џул џакшы; сукыр булса-да, кыз џакшы.
- 23. Атій аній бар булсын, аузы бөрөнө цук булсын.
- 24. Бай булқанда, барын бірмас; џарлы віші караптермас.
- 25. Байнын ішігіннан-да кіра, тішігіннан-да кіраlар.
- 26. Байнын іші фарман-бійн, џукнын іші дарман-бійн.
- 28. Баланы үйштйн өйрат, катынны баштан өйрат.
- 29. Балта бірдім, шіша алдым, алдаладым татарны діп айтті дій.
- 30. Башыңда міјің булмаса, ајақыңа аурлык.
- 31. Біјаій аркылы бармак курсата.
- 32. Біімаган іш шук, куйіандірган төш шук.
- 33. Бір ір катын алса, алтмыш катын уылар-іміш.
- 34. Бір төкөрган төкөрөкне кірі фотоп-булмый.

- 35. Бу дөнөјанін буклықы барда акча џуклықы.
- 36. Булыр адам ун џашінда баш булыр, булмас адам кырыкка џітса-да џаш булыр.
- 37. Дөнөја бір бітін курсата, бір кутін курсата.
- 38. Дөнөјанін ачісін төчөсөн татықан кіші.
- 39. Дус-біlан аша іч, амма алыш біріш ітма.
- 40. Заман сіңа мујын куймас, сін заманда бујың куй.
- 41. Заманасына кура дундызны цівній діарсін.
- 42. Ікі кіма көјөрөсөн өчладан кіші суда кітар.
- 43. Ікі кішінін бірісі ёстён, бір кішінін бурікі ёстён.
- 44. Іві сігіз ун-алты іванні ар вім-да біlа.
- 46. Ір äyälінда џафа курмій акырын-да уафа тапмас.
- 47. Ірта уңмадан кіч уңмас, кіч уңмадан іч уңмас.
- 48. Іскі байнын бөігані цана байнын көігані.
- 49. Іскісіз цана булмас, цамансыз цакшы булмас.
- 50. Іт ўтеіннігін төікө сөймас, ауру кіші көікө сөймас.
- 51. Ітнін башын табакка салсан, тугаран төшар.
- 52. Казанда џакын кіісан, карасы џедар; џаманда џакын кіісан, баіасі џедар.
- 53. Кајын-анадады віјаўдан карданылдан іт артык.
- 54. Калақа барқан барқан кішідан өч көнгача акыл серама.
- 55. Капкададыны капмаса, картайданча кайдырыр.
- 56. Капкан-сајын калџа булмас.
- 57. Капмасаң-да, май џакшы; бірмаса-да, бай џакшы.
- 58. Карқа баласы бук чукыр, мөлла баласы вітаи укыр.
- 59. Картлар сўзін капчыкка сал, џаш џігітіарнівін џанчыкка сал.
- 60. Каршы адам ујын бөзар, тінтак адам үыјын бөзар.
- 61. Келне мактансын дісан, алышка сат.
- 62. Кујанны камыш утіра, ірні намыс утіра.

- 63. Кујын кытыклықы уактында төнда-да Абду'р-рахман патша діаріар.
- 64. Кунак кунакны сөймас, өй іјасі бірісін-да сөймас.
- 65. Кырык џыл чабата џасап-төрөп, чабатада өлтән сала-біјмаган.
- 66. Kiläci kaза булса, күрір күзің күрмас булыр, ішітар көлақың ішітмас булыр.
- 67. Кіјаўга төрса-да тадзім, утырса-да тадзім.
- 68. Қім өйратті дісаlар, узім білдім дігін.
- 69. Кім чанасына утырсаң, шунын џырын џырларсын.
- 70. Кірпі баласын нөмшақым діар, ају баласын аппақым діар.
- 71. Кіші булыр баланын кіші-біläн іші бар; кіші булмас баланын кіші-біläн ній іші бар?
- 72. Қішіга казықан базқа ўзін төшарсін.
- 73. Көн курмаган көн курса, көндөз чыра џандырыр.
- 74. Қуздан џырак булса, күңі дан-да џырак булыр.
- 75. Қузің аурса, кулыңны тый; ічің аурса, тамақыңны тый.
- 76. Кујазнін кулы цітмас, назлынын іші бітмас.
- 77. Куктан із аганні Алла цірдан бірді.
- 78. Куп картнын ічінда бала булса, дана булыр; куп баланын ічінда карт булса, бала булыр.
- 79. Кўп сўзнін азі цакшы, аз сўзнін ўзі цакшы.
- 80. Куп цашаган ній білір? купні курган ул білір.
- 81. Куп цөрган азар, куп сөйlашкан цазар.
- 82. Мөлла барында, тідің тый; өста барында, кулың тый.
- 83. Ній думбыра білмаган, ній сыздыра білмаган.
- 84. Өјөң қіріп, ашың ашый; тышка чықып, буқың ашый.
- 85. Ӫјёндагі хаlні курішіннан сөра, курішіндагі хаlні башка аулдан сөра.
- 86. Сабанда сайрашмасан, ындырда ыңқырашырсын.
- 87. Сакалына вура іскагі, сабасына вура піскагі.

- 88. Сініві мініві діган ку́ңіі тарлыды; ары џат, бірі џат тушак тарлыды.
- 89. Суфы судан сөймас; курса, кабыдын-да куймас.
- 90. Сук-біlан көрашканнін көлады шук, казы-біlан көрашканнін башы шук.
- 91. Сыр дусы куп булыр, сырны төткан дус бір булыр.
- 92. Тапкан віјар іві ыштан, тапмақаннын вуті ыштан; јақны: бай віші іві-өч ыштан-да віја, факірнын бір-да џук.
- 93. Татар тура булса, чабатасын турга алыр.
- 94. Тіl-біlан айтмі і нчі бармак-біlан төртөп-булмый.
- 95. Тірі капчықы тулса-да, кузі туймас.
- 96. Тіші чыккан балақа чайнап-бірган аш булмас.
- 97. Төјанін (дөјанін) көйөрөдө үірга үітканін кім курган?
- 98. Төннөгөннан vil өрмөй, ішігіннан кіші кірмій.
- 99. Тўданда кара тўданны ній чаклы сабыннап уўсац- да адармас.
- 100. Утыз улым булдынчы усырак ірім булса-чы.
- 101. Ўз ^өj^өнд^а ^өйр^а пішіра-біlмаган кіші ^өj^өнда бутка пішірір.
- 102. Уві бітін ајамадан віші бітін чіјадій кылыр.
- 103. Ўзін џарлы булсан-да, акчан куп булсын.
- 104. Узіннан тубанга карап шөкөр іт; узіннан џуђарыђа карап фікір іт.
- 105. Ўткан көннөн біігісі шук, кіткан көннөн кайдысы шук.
- 106. Уксіз бызау асрасац, аузың бөрнөң май булыр; уксіз бала асрасац, аузың бөрнөң кан булыр.
- 107. Ўткан ішка ўкінма, ўкінсан-да ціткізмас; калдан күніі чыккан цан бөрөндөдөй ціткізіімас.
- 108. Халык кайдысын хан чігар, хан кайдысын вім чігар?
- 109. Хайlакар катыннын хайlасі кырык ір хайlасіннан артык булыр.
- 110. Чуаш-бійн дус булсаң, чабатасын џанына алыр.

- 111. Чыннап чыннап фыласаң, сукыр куздан фаш чықар.
- 112. Џабада тайны курлама,-џазда чыккач ат булыр.
- 113. Џакшы ајакнын јшј џакшы, џакшы ананын кызы иакшы.
- 114. Џакшы атка бір камчы, џаман атка мін камчы.
- 115. Џакшы-біјан џулдаш булсаң, џітарсін мөратка; џаман-біјан џулдаш булсаң, калырсын өјатка.
- 116. Џакшы катын арыш өнөн кабап ітар; џўнсіз катын бөдай өнөн харап ітар.
- 117. Џакшыда вөн џук, џаманда ўіім џук.
- 118. Цаман ат-біläн тірläгäннäн џакшы ат-біläн ўlräн џакшырак.
- 119. Џаман булсаң, асарлар; џуаш булсаң, басарлар.
- 120. **Цама**н катын ÿlcä, тушак џаџарыр; џакшы катын ÿlcä, баш канқырыр.
- 121. Џараусыз кішіга суз айтсан, џарыла-џарыла џертка џајар.
- 122. Џарлы віші акчасы төрна булып кычкырыр.
- 123. Џарлы кішінін акчасын џаман тауар бітірір.
- 124. Царлылыктан џакшы наста џук, џатып ашар аш булса.
- 125. Царлынын улы булдынчы байнын көлө бул.
- 126. Џаун-бівн фір кутарір, дуқа-бівн ір кутарір.
- 127. Џітіз ўзін бітірір, акыртын ішін бітірір.
- 128. Џітімнарнін байрамі цана кулмак кійганда.
- 129. Цёв сум акчан булдынчы цёз дусын булсын.
- 130. Џёрган таш шымарыр, џаткан таш мукванір.
- 131. Џулдашын сукыр булса, күзін кысып-төр.
- 132. Цўіар катынын мактар, акыллы атын мактар.

8. Поучение противъ соблазновъ 1).

Сіз ішітейнсіз бөрөндөларда айтейні: "уйнашлык ітма!" діганні. Амма Мін сізга айтамін: "Катын-кызда аздын напіс-бійн караучы ар-вім ўз вўнійнда анын-бійн уйнашлык ітіп бітірган була. Агар уң вўзің сіні кызыктырса, сін аны ўзіңнан сўрыб-алып ташла: бөтөн танің тамук утына ташланасы булдынчы, саннарыннын бірісі-гіна бітўі сінің-өчөн џакшырак іч. Агар сіні уң кулың кызыктырса, сін аны ўзіннан вісіп ташла: бөтөн танің тамук утына ташланасы булдынчы, саннарыннын бірісі-гіна бітўі сінің-өчөн џакшырак іч. Тады айтіран: "Кім катынын аімрса, аңар аімрў џазўын біріп шібарсін!" діп. Амма Мін сізга айтамін: "Кім ўз катынын уйнашлык аімбы булмадан вөір аімрып шібарса, ул аны уйнашлык сала; вім аімрып шібарган катынны алса, ул-да уйнашлык іта".

4. Загадни ²).

- 1. Дурт татар, дуртісі-да бір тішівва атар.— Сыјыр сауданы.
- 2. Бір тычканда ікі көјөрек.—Чабата.
- 3. Ана бара, ізі шук.—Кіма.
- 4. Ајў акыра, чене кејела.—Тігірман.
- 5. Џамаун бар, џеје џук.—Ала сијир тірісі.

¹⁾ Стран. 15 вниги "Святое Евангеліе на татар. яз. Изд. Православ. Миссіонер. Общества. Каз. 1891. Типогр. М. А. Чирковой" (401 стран. въ 6 д. л.). Переводъ этотъ исполненъ священ. В. Т. Тимооеевымъ. Мато. V, 27—32.

²) Стран. 376 — 378 тома XIII "Извѣстій Общества Археологіи, Исторіи и Этнографіи" (Каз. 1896. Типогр. Унив.), изъ статьи А. К. Насырова "Образцы народной литературы казанскихъ татаръ".

- 6. Туз чіванта тарантай уйный.—Куз.
- 7. Төрса, төјадій; џатса, кујандый.—Чыбылдык.
- 8. Џалт-џалт ітар, џалмап џетар.—Џалкин.
- 9. Акылы џук, џаны бар.—Садат.
- 10. Утыз кіші арыш суқа, Сөlөймін көlті айlандіра. Тіш-біlан тіl.
- 11. Утыз тіштан чыккан утыз адамта ца jila. Макал.
- 12. Цуқары мінар һай һай, тубан төшар һай һай, уртасында сандуқач көш.—Бішікта бала.
- 13. Ун ат џівтім, сабан сёрдём; шівар сачтім, тез бітті.—Кычу.
- 15. Атасы ат џіккінчі, улы Пітырбырқа барып џіта. Төтөн.
- Ішівтан вірір іңвајіп, тўрга мінар туңкајып. Салкын.
- 17. Ары лап лап, бірі лап лап, сөңгө саплап, кіјіз каплап.—Көймак пішірўі.
- 18. Бөрөнө бөртас, карны картас, атка мінмас, цајаў цёрмас, тік төрмас.—Көмдан.
- 19. Башы тарак, куті урак, аны білыйган дурак.—Атач.
- 20. Чій чій ітар, чітанга кунар, алтын кашлы, алама башлы; аны тапкан нез нашіі.—Бал керте.
- 21. Ӫй башында дыранча, дыранча сајын бір акча.— Ботаклы такта.
- 22. Өй тубасінда ају білій.—Төтөн.
- 23. Аттан біјік, іттан табанак.-- Іјар.
- 24. Цанныдан џансыз туа, ул ній наста?—Цемерка.
- 25. Ул ній-дір вім канқа өшар, каны џук; џоміа бујын кан алып-тыр, џаны џук; аlāli џук, кушы бар, уланнарынын саны џук. — Џіläв.
- 26. Ул ній-дір вім башы ајырык, төгө бар, башы өстөнда ак тімірдан буркі бар. Хак Тақаладан фарман віlса, џан алырқа ірві бар.—Ук.

- 27. Ул ній-дір вім цоз-дір анын бармады, сігіз ајак остонда-дір тормады, біш башы бар, біш тані бар, дурт цаны; ній дацап-тыр: біш барып, дурт кайтма-ды.—УІган вішіні дурт віші зыјаратка алып-барданы.
- 28. ¹) Ходай бірган туп-кына, ајақы кулы џук-кына; ука-біlан тупчықан, џіпак-біlан тіпчіган.—Каун.
- 29. Кічкіна-гіна тіран вуі, тірак анын ічінда; чатма кійган, камқа кійган кызлар анын ічінда; біііна кылыч байіаган шігітіар анын ічінда.—Көзгө.
- 30. Џаратканда џабышкан.—Ісім.
- 31. Өй түрінда із бар, будыра чачі кыз бар; алырын, малым шук; кіші алыр діп шаным шук.— Умарта көртө.
- 32. Зірів вірік віркітар, вірік төбөн сілкітар; су бакасы бакырыр, солтан біка чакырыр.— Бішік тірбатуі бала шылауы.
- 33. Бөхарадан кіlган піl, уртасында тасма тіl; џанныдан џансыз туар, ул ній булыр, аны біl.—Кара саут, какм, џаву.
- 34. Тугарагі шардый, тесе кандый, тамі балдый.—Чіја.
- 35. Бір адачнын башында бір асыл көш утыра; бёгён тақыда кіімаса, кітам діді, утыра.—Келмак.
- 36. Чат ајазда болот џук, чал такада могоз џук. Козго.
- 37. Billi біlli біран ат, біlі нічка гіран ат; тауқа мінса, таймас ат, тулакласа, уімас ат.—Кырмыска.
 - 38. Іві тўдан ар уакитны ајырылып төрмейлар; цул аркылы төрсалар-да, бір біріні курмійіар.—Іві куз.
 - 39. Төшса, суца батмый-дыр; ут кабынса, џанмый-дыр; кумсан, џірга чірімій-дір, бійасы-мі, ул кій-дір.—Ісім.
- 40. Ікі апада бішар бала, ар кайомна бір ісім.—Бармаклар.

¹) Загадни 28—58 всяты изъ сборника М.-ИІ. Салихова, упомянутаго выше.

- 41. Аршынны төгөі, петле төгөі ар вімда бар.— Акыл.
- 43. Џука-да ак, вічкіна-да тўгарак, ар вімга кірак.— Көмөш танва.
- 44. Дібір-дібір дуртаў, дібірчагі бішаў, Іуан адай іваў, Шабан адай шап-цалдыз.—Купчакіар, ікі тарта, ат.
- 45. Балам балан баллы-дыр, балан суы кайный-дыр, унікі ақач өнө-дір, уlам діді шылый-дыр.—Іскіріпка уйнауы.
- 46. Өй турінда дурт бурі, дуртісіда кук бурі, кутарііді, барііді шатыр-чатыр царылды.—Утын царуы.
- 47. Мітрій башлы, мін кузіі.—Уймак.
- 48. Цай үййлар, кыш кышлар, үйшіл катат тун тышлар.— Өрөм.
- 49. Äräp віссан башны, цёраті ham алына; аз азгіна ічірсан, сөйіашарга салына.—Кауры каіам.
- 50. Џаны џашіі џаулыклы, чатма көмөш і jäpli; катыннар і чагі џуқанда, біз-да анда булы ык, тал төбөн бусы бусынк, кејерекне кысы ык.—Сајыскан.
- 51. Ары-да өчар Кара-чай, бірі-да өчар Карачы-ай, тал төбөнда тынқан сўны тындырып ічар Карачы-хай.— Бөрча.
- 52. Баш астында баллы кашык.—Џеке.
- 53. Біјік-біјік каңқылар, карчықалар өјалар, іті арам, шурпасы äläl; ул ній булыр, мөллалар?—Умарта өјасы, көрт, бал.
- 54. Тансів төра, тіlсів сөйlämä, іч-кім аны курмій, аркім аны ішіта.— Даңдырау кырда һам урманда.
- 55. Ціз алачык ічінда цізній аты кішній-дір.—Кыңқырау.
- 56. Імамінва-тімамінва кыным бар, кыным ічінда фонном бар, фонном ічінда тамнім бар.—Чікіаўк.

- 57. Ады астый, карасы віштій, бөрөнө бөздөй, вўзі төвдөй, џёгёргані кыздый.—Сајыскан.
- 58. Аузы бір, тіlі іві, џаны џук, сөйläräн сузінін іч саны џук.—Кара саут, каläм, џаву.

5. Пѣсни ¹).

- Џырла џырла діп айтасіз, Џыручы џігіт мін төгөі; Мін џырлап вурсатсам, Күп џыручылардан вім төгөі.
- 2. Џырла-да дісан, фырлыјым, Геріа-да дісан, геріејем; Сін, фаныкан, какы ечен Сандукач булып санрыјым.
- Ак кадазда мін џаздым
 Кёl-гіна сінін ісмінні;
 Алладан башка іч-вім біlмас
 Сін матурда тёшван дышкымны.
- Көјаш чықар џалтырап, Кызлар сачін ўрганда; Џаным танім шат була-дыр, Айдый џёзённё кўрганда.
- Гёl бакчасында вімнар џёрёй,
 Іві кулларына гёl өчлап?
 Шул џаныкай-біlан бір каушсам,
 Џекелар-қына ыјым тынычлап.

¹⁾ Взяты со стран. 61—64 вниги Вагапова "Самоучитель для русских по-татарски и для татаръ по-русски. Каз. 1892. Унив. типогр. Изд. 11-е".

- 6. Кашлар кара көш-кук, Бујың туты көш-кук; Сін матур-біlан уйнақаным Џекемда курган теш-кук.
- 7. Сары чыпчык баласын Атыб-алдым бөдайдан; Төнө көнө зары кылам, Сін, џаныкайны, Хөдайдан.
- Діпав пота байіійсін,
 Байіасан, чіша біімійсін;
 Баџап-тір сінін акылын,
 Упваїасан, ўба біімійсін.
- Ak-тыр мінім біlатім,
 Сабыннап цудым төнагін;
 Төнагін курган цігіт өчөн,
 Äl-да булса, цана цөрагім.
- Џігіт џігіт діганда,
 Џівіна мінім џорагім;
 Кызлар кулы міна тійганда,
 Балаузқа айlана сојагім.
- 11. Біјік таунын башында Карчықа џонон кақынқан; Өчкөлек тотса тот ісінда, Мін булырмын сіні сақынқан.
- 12. Џаныкајым, сінін чачін бів кара, Ällä канапір мајы сөрттөн-мі? Џаныкајым, бујын бів зіпа, Ällä бақ алмасы ашап устін-мі?

- 13. Алм'ақачларның алдына Сандуқач кунар талына; Шул џаныкай-біlан кауштырырқа Ній алырлар-іван џалына?
- 14. Ак калпадың вій-сана, Кыңыр салып фор-сана; Бігірав матур кыз іван-сін, Мін сіні сојамін ді-сана.
- 15. Џір џіlагі пішвінчі, Нійдій џіміш сојасін; Увінні ўзін бітіріп, Нів сін мынча војасін?
- 16. Біз фырлыйбыз, фір вув фылый, Нів фырлыйбыз-іван біз былай? Џырламас-ыјык біз былай, Џан сөйгін фардан ајырды Ходай.
- 17. Џајык сумнын бујында Шаулый-дыр біјік камышы; Бышыклыкнын хаlі мөшкөl-ікан, Сарқайтты-ла міні сақышы.
 - Ак кујан діп атканым
 Біјік таунын катлауы;
 Ары џактан біраў віlä,
 Бізнін џаныкайнын атлауы.
 - 19. Ајаз булса, сумтар, Белетле булса, џылытар; Тунан ускан џіріарні, Тінтак кіші енетар.

- 20. Сакмар сўы адым сў,
 Ташка басар-ыіым, ајадым таймаса;
 Как џаздан булса, каушырбыз,
 Тупрак анда агар џазмаса.
- Сандык сандык бақ алма, Сайласам-да чыкмый бөтөнө; Ічім-да тышым ут џана, Денејага чыкмый төтөнө.
- 22 Ауадан өчкан ак көшнөн Аузы тулы балауз; Таң ата, џаный, төр інді, Сёйlаш'алмый-калабыз.
- 23. Кітан вуімав тівтірдім, Ар цомда-саімн ві і арга; Ходай бізга цаздан-ікан, Кузіар вуріп војарга.
- 24. Цандыр џауар тізіііп, Тойма тойма озоіоп; Цігітіар-очон кызлар џылый, Цаш уландый озоіоп.
- 25. Бара-төрқач утырдым, Ајакларым талқанқа; Цылый џылый, катлар џаздым, Џёракім уттый џанқанқа.
- 26. Кулымдақы џаулықымны
 Чыннасам чігар ітармін;
 Міні ташлап, џатны сәйсан,
 Біла сіні кур ітармін.

- 27. Ауадан ак көш өча-дыр, Канат өчларын талдырып; Кітма, џаныкай, нік вітасін, Міні мында џалдыз калдырып?
- 28. Кара бурів, цашіі чук Паш цігітіарнін башында; Бії-сіна, цаныкай, калірімні, Пырлаб-ук-төрамын кашында.
- 29. Чачінні біштан ўрмасіар, Сіні міна бірмасіар; Бірмасаіар, бірмасіар, Сандыкка бікіап-куймаслар.
- 30. Кызарып-чыккан көјашка, Каршы барма, пішарсін; Сөйган џарінні џатлар алса, Сіміріп утка төшарсін.
- 31. Џулдан віlä ёч атлы, Бірісі анын тай-вув; Мінім џаныкајымны серасадыз, Атна віч тудан ай-вув.
- 32. Алты мыскал үіпак алдым, Палауларымны үбйі рга; Сін үаныкайқа төшкан қышкымны Мёмкін-төгөі сөйі арга.
- 33. Бу кіча вўрган төшөмда, Џанымда іміш гөзаіім; Өјанып-кітсам, џук гөзаіім, Өзөібп-кітті ўзагім.

- 34. Џатма Џајык-суы бујына, Џајык бујын су алыр; Сейган џаран, џыйқан малың, Улганнан-суң џатларқа калыр.
- 85. Көјаш-кына бөлөт астында, Дөшманнар бізнін кастында; Как Тақала бізга рахімін салса, Дөшман калыр ајак астында.
- 36. Кашың-біlан кувінні Мін сөјамін сінің узінні; Мін сөйганні шуннан біl, Іч алмыймын сіннан кузімні.
- 37. Мін қашыкмын сінің узіна, Кашың-біlан кузіна; Іртагі көјаш, кічагі айдый, Курінасін мінім кузіма.
- 38. Ішік алдынны сібіріп-тот, Бітсін уак барангі; Бу дёнёјанін машаккатын куп курдім, Цакты дёнёја булды каранды.
- 39 1) Өлө џулнын мајады, Ак џукадач тајады; Чыдарыдыз кызыдызны, Аксак төгөl-мі ајады?

¹⁾ Пѣсни 39—59 взяты изъ статьн С. М. Матепева, Свадебные обычаи и обряды врещенныхъ татаръ Уфик. туб.", помѣщенной въ 5 вып. ХІП т. "Изв. Общ. Арх., Ист. и Этн." за 1895—96 гг. стран. 317—353.

- 40. Цёгёрёп тёштём мін іңішка, Іңіш бујында пішкан шішка; Аул кызы кук булса булыр, Цемакнын ічіндагі парішта?
- 41. Кара урман артыннан Кара бөлөт кіlä-дір; Кара бөлөт кар булмас, Цігіті матур кызы кур булмас.
- 42. Біјік таунын башында Џазып төштөм ташына; Кайда џёрса-да, кур булмас, Алла ісаннік бірсін башына.
- 43. Урак урдык ызансыз,
 Пічан чаптык мыџасыз;
 Ій бір Ходајым, чын Таңірім,
 Гуміріарін уздыр нуџасыз.
- 44. Чачтім бөдай, чачтім бөдай, Чачкан бөдајымны бір, Хөдай; Сөкланмыјык кіші малларына, Уз бахітіарін бірсін бір Хөдай.
- 45. Цігіт булсаң, бул цігіт, Кёмёш кейдер кајыш цёганга; Цігіт гумірінні зай уткарма, Кабін кыйдыр цаның сёйганга.
- 46. Ціпавай џаулык башында, Џівар ала-дыр-да віта-дір; Џівіртап- ўсван зіба буйны, Џігіт ала-дыр-да віта-дір.

- 47. Џівбір фівбір фівбір фук, Нік фівбіртій фівда фук; Сізнін-кук пар ківган, Аул-да төгөв, ів-да фук.
- 48. Іві ідіі пар вііган, Анын ақар џірі тар вііган; Казанда тёгёі, џук Масваўда Сіз івігіз-вув пар вііган.
- 49. Кара сыјыр мёгёзён Кајырыб-алырда кіlдік біз; Äнікасіннан, бабікасін, Ајырыб-алырда кіlдік біз.
- 50 Ай індік бів, індік бів, Ідінарні кічіп, кіндік бів; Ідін кічіп, пулда кунып, Бір кыз алыр-бчён кіндік бів.
- 51. Сары сандуқачнын баласын Џабыштырып-куйдым тіракка; Сізнін-бііан інді баш кушабыз, Гумір буйларына кіракка.
- 52. Чылтыр чылтыр дуқалар, Кыз алырқа кііган көдалар; Ўвігіз тўрда, атықыз ўрда, Нійга џырлашмыйсыз, көдалар?
- 53. Пупнын сөјөп кушкан аты Ібан-біlан Ыстапан; Нійга џырлашмыйсыз, көдалар, Älla сіјірак тіја-мі ыстакан?

- 54. Өлө џулнын такыры, Кёмёт акчанын бакыры; Ајырылмабыз діган-іјік, Ајырылышабыз акыры.
- 55. Өлө џулнын бујында Сўрылып ўса бір џўа; Џылашманыз, кызлар, џылашманыз, Ајырылыша-төрнан бір џела.
- 56. Ішік алды шау нарат, Нік шаулый-ікан бір нарат? Шауламас-ыіы ул нарат, Аіырылып-кіта бір канат.
- 57. Біlазігімнін біlкасі, Ун ікі-дір анын сіркасі; Інді-гіна біздан ајырыла, Сіз булырсыз анын анкасі.
- 58. Тўгарак ёстаі ёстёнда, Кўтаріп-суккан аш-паулык; Кадірсіз ўскан бала тёгёі, Кадірсіз ітмагіз башалук.
- 59. Бура-да бура ак бөрчак, Тукмій, чачмій-төтөбөз; Інді біздан ајырыла, Какмый, сукмый-төтөбөз.
- 60 ¹). Укый-төрдан намазлыдым Чупlамаган џірі калмадан; Курган-сајын карыймын, Іч віlмаган џірің калмадан.

¹⁾ Пѣсни 60—166 взяты изъ вышеупомянутаго сборника. А. К. Насырова (стр. 547—556) فواكه الجلساء .

- 61. Таразам төбө асыл таш, Алтын-біlан џаны аралаш; Бармақың камыш, џөзөң көјаш, Акылларың каміl, ўзін џаш.
- 62. Ak ідіlіарні вічар-іјім, Ідінін бујы саз-дына; Цезенне геіга тіннар-іјім, Геінен гүміріарі аз-дына.
- 63. Кашларың нічка бік айlанган, Казанда бёккан дуқадый; Цёзёң кўрсам, бујың зіпа, Банкаларда ўскан кынадый.
- 64. Цайлый пічан чапмадым, Бёрlёган ёзёп капмадым; Кўп џёрёдём, кўп ізlадім, Сіннан матур џарні тапмадым.
- 65. Сў буйларында бадана, Башларын тулкын када-ла; Сін џаныјымнын біт уртасы, Џемакларда пішкан бад алма.
- 66. Көмөш каlам џасадым, Кішіга-төгөі, ўвіма; Ауадан өчкан паріштадій, Кўрінасін мінім кузіма.
- 67. Біјік таунын башында Ікі ат џёрёй тышаулы; Ўјазда-тёгёl, џук Казанда, Сін џаныйқа өшаулы.

- 68. Бакча ішігін ачык куй, Көјаш тёшсён, џаный, тўтаіга; Кўзім тёшса, курііім тёшмёй, Сін џаныйдан башка бўтанга.
- 69. Цырласаң үігіг, ачі уырла, Цекедағы кызлар ејансын; Дартіі бар-дыр, дартсіз бар-дыр, Дартііlарнін күңііі уўансын.
- 70. Ауадан өчкан ак көшнөн Ајакларын курган бар-м'ікан? Бу денеја арнін ічінда, Міннан-да меңне бар-м'ікан?
- 71. Џіlпір џіlпір џёрганда, Џіl ача-дыр мінім куйнымны, Џабыдып-џітіп џёрганда, Џыр ача-дыр мінім куңіlімні.
- 72. Ауада џендез ніча-дір, Ніча-гіна баксан куча-дір; Ніча айлар, ніча џыллар, Гуміріарім зай кіча-дір.
- 73. Арықы џакка чықар-ыјым, Бірігі џакта салым џук; Шул џаныјымнын қышкыннан Көрө гаудам џёрёй, саным џук.
- 74. Алтын іјар, ыштўф міндар Ак буз атнын сақырында; Шул џаныйнын айткан сузі, Тіllарімда-төгөl, баурымда.

- 75. Алтын саплы, көмөш пакі, Цашіі бііаўіарга сызыіым; Хедайдан сіні серејем, Сін булмасан, ацаі тііііім.
- 76. Көмөш џезек кейдердем Аппак-кына садаптан; Бу џырларымны џырлыймын Церагім џанқан сабаптан.
- 77. Каланпір-біläн бадыјан Кай џірläрдä чачак ата-ікан? Кара кашым карлықачым Кай џірläрдä џалқыз џата ікан?
- 78. Арыды џакта ак џітін, Бірігі џакта вўв џітін; Каланпір сіпван тушавта Џалдыз џатулары бів чітін.
- 79. Ak өйläрнін ічінда Өчөп-кына-џёрёй кубаlак; Шул џаныјым ісіма тёшкач, Кулларымны џыјам чугаlan.
- Цаныјым џіпак ірій-дір
 Тігар џіптан бір аз нічкарак;
 Цаныкајым міні көта-м'ікан
 Ікіндідан бір аз кічкарак.
- 81. Сатыб-алдым сары алма Џёрӓгім башы талқанқа; Бу џырлар міңа таспіх-тёгеі, Мін џырлыймын џерӓк џанқанқа.

- 82. Чарлакта ішамнар џана-дыр, Майлары іріп тама-дыр; Сінің қышкың сабабіннан Цөрагімда утлар џана-дыр.
- 83. Көмөш џезек бармакта, Кашлары анын балдакта; Шул џаный-бірін бір курішіп Сейгі бір курішіп
- 84. Алса-ыјы џаный, алса-ыјы,
 Ақызмақан баллар булса-ыјы;
 Äläl малың біріб-алқач,
 Кул тіймаган џарlар булса-ыјы.
- 85. Бу віча айнын дурті бар, Туасы айнын вурві бар; Царні џарга каlам кашка Кауштырса Какнын ірві бар.
- 86. Ал-сана, џаный, ал-сана, Ал бішівіарга алып, сал-сана; Ал бішівта џекем віімій, Бір куйнына алып џат-сана.
- 87. Таразам төбө ўрма гөі, Сў сіпміјінчі џаный ўрмій-дір; Сіннан башка џаріарні Кўңііарім кабыл курмій-дір.
- 88. Äйläнä көjaш, haй äйläнä, Талларқа ціпак байläнä; Äйтäсі сузім куб-іјі, Узінні кургач, тігім байläнä.

- 89. Асламчылар віІса-чі, "Ал ыштўфлар сатам" діса-чі; Ауадан парішта інса-чі, Інді каушасыз діса-чі.
- 90. Ак ідіllарнін бујында Уса-м'ікан бөдай бақдасы? Сін, џаный, біlан каушырқа Џіта-м'ікан Какнын уақдасі?
- 91. Бакчада вімнар ферей-дір, Іві кулларына геі ечлап? Шул фаный-бііан бір каушсам, Џекелар-ыіым фекем тынычлап.
- 92. Кёмёш үёзёк кейдердем Џалан кёмёш акчадан; Ізläдім сіні, таптым, џаный, Гёl чäчäкläp аткан бакчадан.
- 93. Џёгёрёп чыктым урамда, Тўгарап-кіlа пар алма; Пар алмадый пар кітіріп, Кауштырыр-м'ікан бір Алла?
- 94. Таразаlардан кімнар карый, Öстlаріна кійган гөі сары? Уйнап көlөп, кузіма карый, Мінім куңіlаріма шул џарый.
- 95. Таразаlардан ук аттым, Џым џым іткан сары чачакка; Сандуқач булып, өчар-ыјым Сін џаныјым џайган тушакка.

- 96. Кара урманны віч уздым Кара сосар ізіннан; Карасам, кузім ал'алмыймын Тулқан айдый нерле фёзённан.
- 97. Бідік таунын артыннан Бөлөт кіlä, кура-мі-сін? Кіlcä, џаный, бір ўп-сана, Бір упканнан џықылып уlä-мі-сін?
- 98. Көјаш чықар айlаніп, Алм'ақачларына байlаніп; Ісан булып, сау төрсак, Älla каушырбыз айlаніп.
- 99. Ізў бауым ал ціпак, Алып чалып булмый-дыр; Цёміа бујына цыпар сіпкан, Кўргач, ајырылып булмый-дыр.
- 100. Інціі цака, шау ука, Пірга төша, цаный цунала; Персан цер куз алдымда, Сіні кургач куніім цуана.
- 101. Allā сітса вўІмагін, Кій-сана зіпа бујына; Зіпа бујын äläl ітіп, Кір-сана мінім куйныма.
- 102. Ак өйläрга кірірсін, Акырын басып цёрёрсён; Куйныма качан сін кірсаң, Сары май булып ірірсін.

- 104. Цайlарга чыккач, біз уйнарбыз, Беленда тёшёп il-біlан; Бігірак заук ішlар-ікан Кіч џеклауы нічка біl-біlан.
- 105. Сўсадым, џаный, сўлар кайда? Даріја сўы ічіп, ній пайда? Сўсацан чакта бір ўпсан, Көйган џөракіарга шул пайда.
- 106. Сандуқач кайда сайрый-дыр? Тал башларында өјада; Сандуқач-кібік сайрашып, Каушырбыз-м'ікан дөнөјада?
- 107. Алм'аша, џаный, алм'аша, Алм'ашасам, тішім камаша; Сін ташламасан, мін ташламам, Қазрајыл џаным алмаса.
- 108. Сандуқачыңа џім салмыйсын, "Сайрамый-төрсөн" дідің-мі? Сақынқан чакта џук саlамің, "Сарқајып ўсін" дідің-мі?
- 109. Сівіріп тёштём бакчада, Назів чыбык алмада; Назів чыбык тал чыбык, Кёта-м' іван џаный талчыдып?

- 110. Таразам төбө сандуқач, Өјанып-вітам сайрақач; Џырлау-төгөі, џыларсын, Ісіаріна төшөп сақынқач.
- 111. Кара урман артында
 Карлықач булыр кақынқан;
 Өчкөлөк тетса, тет ісінда,
 Мін булырмын сіні сақынқан.
- 112. Бакчада гёlläр алмалы, Алмалы-тёгёl, чалмалы; Сіннäн башка џук сёйгäнім, Інан тіlläрімä уалланы.
- 113. Бакчада былбыл сайрый-дыр, Банда гёllёр талында; Іртё ісімдё, віч тёшёмдё Сін, џаныјым, мінім џадымда.
- 114. Ак Ідіінін бујында
 Сііаўсін чықар ујында;
 Сііаўсін-кібік нічка біі,
 Качан кірір-ікан кујында?
- 115. Сінің сачің сутімас, Ука-бійн урсаң-да; Узінні курган-кібік булам, Алып-куйқан кумагің курсам-да.
- 116. Тўгарак кўіга марџан салдым, Ал-сына, џаный, больатып; Кўз алдымда төтөр-ыјым, Цук хайіаіар-бііан џўатып.

- 117. Казаннан Маскаў куріна-м'ікан, Бідік баскычларда баскачтан? Бізнін џаный садына-м'ікан, Кіч тушакваріна џаткачтан?
- 118. Каланпір-біläн бадыјан Кай џірläрдä сäчäк ата-ікан? Сандуқач-кібік сайрақач, Кай џірläрдä џалқыз џата-ікан?
- 119. Утырдым усак төбөна Көјөlа-дыр џашіl џапрак; Іртагі көјаш, кічкі ай Кайда џөрөй-ікан џалтырап?
- 120. Сары ат џівтім џаратып, Капкаларда-таба каратып; Џаныкай бізні көта-м'ікан, Бір күрір-өчөн џан атып?
- 121. Асыл көшлар сайрый-дыр, Кызыл гөllар сачак атканда; Сін џаныйдан саlам көтам, Тан џарылып, шапак батканда.
- 122. Тарава тобо сігіз гої, Сігізі-да анын тігіз гої; Міні ташлап, цатны сойсан, Каста бірсін сіна Ходай сігіз цыл.
- 123. Біјік таунын башында Самауар кайный кумірсів; Міні ташлап, џатны сөйсің, Сөйгін џарің булсын гумірсів.

- 124. Ауада бөлөт ақыла-дыр, Таудан тауқа кақыла-дыр; Денејада матур бір сін тегеі, Кайқыларын кургач табыла-дыр.
- 125. Салкын сарай алдында
 Тііпініп-төра бір курка;
 Сач бөртөкі рің сары ука,
 Сарқайтасын міні іч џукка.
- 126. Алыр-ыјым, сатар-ыјым Бөхаранын кызыл басмасын; Міннан башка џарјар куріп, Хөш мөбарак күңігің азмасын.
- 127. Іві џіран пар вўран
 Нів џібардін, џаный, су буйлап?
 Сёјасі булсан, сёй тізірак,
 Нів џёрёйсён інді, вуп уйлап?
- 128. КўІмагі́ң сіні́ң палатна,
 Былчыракта віі́іп, аны чылатма;
 Сёјасі булсан, сёй тізірав,
 Цаш бала-вібів міні цуатма.
- 129. Бі і і сарай алдына
 Алып-куйдым, џаный, көлакчын;
 Міні ташлап, џатны сөйсан,
 Џанын тамукка өлаксын.
- 130. Чіітаріі чана, кынқыраулы, Тартаlарі џашіі тубылқы; Төнө ўткан кічіарда Кім мујыннарына салдың кулыңны?

- 131. Тўгарак вўіда дўрт ўрдак, Аксаклары нічік цөза-ікан? Цакында төрөп, кўзі кўріп, Цаннары нічік тўза-ікан?
- 132. Бакча ішігін ачык куй, Көјаш төшсөн, џаным, ак бөзга; Џаный, кунііін каты іван, Таш џемшар-ыіы бу сузга.
- 133. Төп төп ітіп, баскан туры, Тубыклары үйшіг төт ікан; Төшмәсін қышкың матур уйрга, Гумірга сунмас ут ікан.
- 134. Гёl бакчасына вірір-іјім, Гёl чачавіаріна бујалам; Сін, џаныјым, ісіма тёшкач, Џекеларымнан џылап ујанам.
- 135. Бакчада гёl бітар-мі, Арасыннан былбыл ўтар-мі? Узің-біlан сёйlашмагач, Катка џазып, сўзlар бітар-мі?
- 136. Іві џіран ат кіlа-дір, Таш урамнарны сіlкітіп; Ташлар булсан, нік ўптін, Мінім џёрагімні џіlкітіп?
- 137. Урам бујы ташлык џул, Дађалы булсын атларың; Цёрагім башын ёзёб-ала, Кіча-гіна кіган катларың.

- 138. Біјів таунын башында Самауар кайный џіl-біläн; Бышык төтөп каушмақан, Бір біз-гінä төгөl il-біläн.
- 139. Таразам төбө гөl сачак, Гөl сачакка кіlмій бір сачак; Мінім сөјўlарім артык кіlір, Мізаннарқа салып ўlчасак.
- 140. Таразам төбө көl џіміш, Ашасым кіlмій, туксынып; Öйläprä кірам, тышка чықам, Сін џаныкајымны џуксынып.
- 141. Таразаң төбө џакты-іван, Утырып марџан тізарга; Анадан зіпа туып-сын, Мінім баурларымны өзарга.
- 142. Кара урманнын артында Џір џіläгі џыйдым џаулыкка; Сін џаныйда қышык төтөп, Іч туј'алмыймын саулыкка.
- 143. Кајынныкнын какысын, Џыјып ашар-ыјым, татлысын; Уалланы, џаный, бік сёјамін, Кіl, ташлама Алла какы-ёчён.
- 144. Біјік таунын башына Мініп-кіна булмый, тамырлык; Хөдайдан уақда шіткінчі, Уві бірсін бізга сабырлык.

- 145. Бізнін урам аркылы
 Ақа-дыр сунын салкыны;
 Ічім тышым ут џана,
 Тышка-қына чыкмый џалкыны.
- 146. Кук кугарчін геріей-дір, Іві сулык аркылы; Узібіз урам аркылы, Қышыкларыбыз утнын џалкыны.
- 147. Ауадан өчә ікі көш, Бірісі баулы, бірісі буш; Тёшёмда күріп, күңілім хөш, Ујанып-кітсам, күйным буш.
- 148. Іві ідіі бір дінгів, Абулары анын бір тігіз; Курсагіз, салам айтігіз, Сабышыннан сарбайбан дігіз.
- 149. Ак көш өчар, сў кўріп, Былбыл өчар, гёі кўріп; Цыракта-тёгёі, бік џакында, Садынданда булмый бір кўріп.
- 150. Ауада, џаный, куп төман, Мін бу іllарда куп төрмам; Сузін булса, айт шушында, Сін сақынқан чакта мін булмам.
- 151. Акырын атма, бік атма, Аткан уқың џуқалтма; Сін ташламасаң, мін ташламам, Міннан куңірі суытма.

- 152. Ачтым вібіт тактасын, Тапмадым мімач басмасын; Сіні міңа, міні сіңа, Дошманнар качан мактасын.
- 153. Алтын тупса, кўн ішік, Кёмёш сіртма, гёl бішік; Каста џатып, сарқаймадым, Сарқайтты міні бу қышык
- 154. Алдым атнын аласын, Öч äйläндім Казан каласын; Сёjäçi булсаң. сёй тізірак, Тіз сёймасан, міннан каласын.
- 155. Алтын вёмёш байларда, Џемре тејак тайларда; Сабынмам дірсін, сарбајырсын, Џір џіlагі пішван айларда.
- 156. Тігірман алды тіран вуі, Бідаріі џаулык џудым мін; Бідаріі кашым, џан вісагім, Џан войдорор-очон тудың сін.
- 157. Бірізігін, фаный, ікі пар: Бірісі інні, бірісі тар; Уалла, фаный, бір хакыкат, Бір күрірга булам ынтызар.
- 158. Цайга чыккач, чык бөлөнда, Балан діган ціміш ашама; Булыр булмас царга ышанып, Булып бітайн царні ташлама.

- 159. Быјыл көйқан көймамны Џазқы џіllар какшатты; Џаннан артык сёjä-jjiм, Дешман џёзё кара ташлатты.
- 160. Ісапіап уйлап-терамын Бу башымны алып-кітарга; Бір џырлыймын бір уйлыймын, Іч бііміймін ній хаі ітарга.
- 161. Ајав булса, айда көч, Белет булса, көнга көч; Кайда барсаң, бір кејаш, Кубаlактій газіз џанда көч.
- 162. Асыл куlмак асылмас, Сандыкка салмый басылмас; Калқан катір, чыккан џан, Сатыб-алсан, табылмас.
- 163. Казан діган шагарда Ахшамсыз капка џабылмас; Ўткан гүмір, калқан катір Сатыб-алсан, табылмас.
- 164. Пітірбур каласы таш кала, Барча калаларда баш кала; Цігіт-ёчён цігіт віші Баш вітаріів ішні башкара.
- 165. Сандуқач сайрар тахтында, Тён уртасы, сахар уактында; Булма џарсіз, булма малсыз, Ўсіп, буйқа џіткан уактында.

- 166. Алмалар салдым даріјага, Шөгіаіарі төштө дөнөјага; Мін туқынча, таш туса-чы, Зікір ітар-іјі Аллақа.
- 167. Төп іткан туры атнын Тустақандый төјақы; Утка џанмас, сўқа батмас Саўдагар џігіт сөјагі.

6. Разсназъ объ уходъ въ солдаты 1).

Утырдым кајын төбөна Кајын џіваті пішвінчі; "Пісір віва" діп ішітвач, Иыладым, вўзім чішвінчі.

> Іман адач каты адач, Кајын адач чыр-адач; Пісір џазды, мін кіттім, Патшада џарадач.

Äнікай, сінің умартаң Көн-да саіын аіырсын; Сөйган улыңны алып-калып, Інді бігірак баіырсын.

> Äнівайнін ашларын Тамін бідіп капмадым; Цылама, анівай, нів фылыйсын? Сөйган улың факладың.

²) Этотъ стихотворный разсказъ пом'вщенъ на стран. 21—23 вниги Г. Балинта "Kazáni-tatár Szövegek. Budapest, 1875".

Äнівай, кукі кычкыра Ындыр арты зыратта; Сақынырсын, зар булырсын, Бакый булыр џыракта.

> Быјыл тівкан казакыјым Мін кіймадім куанып; "Älla быјыл кітмам" діп, Џереган-іјім цуанып.

Быјыл тіккан бурікімні, Атікай, ўзін кій-сана; "Базіз мінім балакаым Бакый" дідій сөй-сана.

> Кічкіна чуімак, аузы тар, Салдатларнын ашлары; Кай џіріардан айіанмій Салдатларнын башлары.

Цанайларнін урамында Мін цөрмадім, царпајып; **Цаш башымнан салдат булдым,** Гумірім ўтар сардајып.

> Ісві мачіт манара, Џана мачіт салалар; Џылама, анікай, нів цылыйсын? Сёйган улын кала-ла.

Ішігім ачып карасам, Ауада цөндөз алмаша; Каһар суккан іспыраўнік, Чықарды бір тамаша. Ак-буз атым бар-ыјы, Аны алыштым ак атка; Талыйқалы манда булсам, Кітмас-іјім салдатка.

Сівіріп тёштём абзарқа, Кулым салдым атларқа; Кашка џіран атларым Інді кала џатларқа.

> Салдатлар бура бурый-дыр, Öсläрінда буран уйный-дыр; "Ступай, салдат, походъ" дігач, Цаулыкларын бөлқап иылый-дыр.

7. Разсназъ объ убівнім Уничъ Ахметомъ 1).

Сівіріп тёштём бакчақа Кызарып пішкан алма ёчён; Ахмат абызый, сіңа айтам: Суйма-сана Алла ёчён.

> Міндім таунын башына, Бастым үйшіг ташына; Ахмат діган үбэб кара Цітті мінім башыма.

Міндім таунын башына, Карадым аул каршына; Џёзё кара Ахмат іван, Кійіп тёштё каршыма.

 $^{^{1}}$) Этотъ стихотворный разсказъ помѣщенъ на стран. 18—21 вышеупомянутой-же книги Γ . Балинта.

Кара кытат камвулымны Кіјіп чыктым кіlаттан; Базіз џаным чыкканнан суң Танім талқа іlавван.

• Оло џулнын бујында Äнікай џорой ізlаніп; Газіз џанымны алдылар Кукрак остома тізlаніп.

> Өлө фулнын бујында Өвөб-алдым бір кузак; Уніч міскін кайтыр-ыіы, Цуллар булқан бік өзак.

Кің бөленда пічан чаптым, Павусларым бермалы; Ахматва ірів бірмас-іјім, Кулда керал булмады.

> Кің бөленда таллар бар, Тал тёбёнда каннар бар; Ізіі бујы кің беленда Äдам суйқан џіріар бар.

Кің бөлөнда пічан чаптым, Павус башым сў алды; Ізіі бујы вің бөлөнда Базіз башым џуқалды.

> Кің бөлөнда пічан чаптым, Пакусларым кіпмаді; Äтікай-бііан кайтырларқа Ходай насіп ітмаді.

Таш-вірманнін чішмасі Ақа-м'іван бөз булып? Калпак віјіп, чачак байlап, Џермей-калдым, кыз булып.

> Уң џақыма карасам, Сандуқачлар сайрый-дыр; Сул џақыма карасам, Ахмат пычак кайрый-дыр.

Ціпав чуклы каўшімні Кіјіп-чыктым кіlаттан; Ахмат абызый "таныјым" дігач, Кіlіп тотто біlавтан.

> Бакыр көмдан аузы тар, Бар малынны шунда сал; Міні ўтірган Ахматнін Башын віс-та сўва сал.

Ахмат війган ак куімав Ітагі, џіңі кан булқан; Уніч міскін суіылқачтын Бетен іІга дан булқан.

> Џан таразам төбөнда Џазу џазды џапратіі; Ізіі бујы кің бөлөнда Џанымны алды Азрақіл.

8. Разснавъ объ одномъ б \pm дняк \pm 1).

Мына бөгөн бішінчі чісла, Џарый інді куш, Кісаварні караштырсам, Āр бірісі-да буш.

> Байқа бардым алмақа, Артыкларны салмақа; Артыкларны алмады, Кісама-да салмады.

Џылас'-ыјым, џаш чыкса, Нуџа какына тансыкка; Мін кайтырқа самауар куй діп, Äйтмаган булсам карчыкка.

> Мін кайтырда, самауар Бік шатырдан кайнадан; Чайні кішідан алас'-ыіык, Шікар іч-та калмадан.

Карчык-біійн іваўійшіп, Бів аптырап кайдырдык; Чайні іртага ічарбіз діп, Самауарны какмый калдырдык.

> Көјаш бајып, ай калыккач, Ашарда џібаріп алдырдык; Ашаданда џактыртсын діп, Тіliп, чыра џандырдык.

^{1).} Этотъ стихотворный разсказъ пом'вщенъ на стран. 16—19 книжки "Стихи на крещено-татарскомъ языкъ. Изд. Православ. Миссіонер. Общества. Казань, 1888. Типографія М. А. Чирковой" (32 стран. въ 16 д. л.).

Біш алты төріб ашақач, Карчык барангі пішірді; Ірііарін сін аша діп, Табакны міңа ішірді.

> Былай куңіlдан сыйлақач, Карчыкка сејенен карадым; Аңар кузім тешкачтін Кайқысы барын аңнадым.

Сін, карчык, кайдырма діп, Катынны уўата башладым; Чай ічмаганім ісіма тёшкач, Аны уўатўны ташладым.

> Џатырқа урын цайгачтін Ікібіз-да кәјендек; Іртага термеш терірнір діп, Өмет тетеп сејендек.

Ірта-біlан төрқачтын, Атны џівтім арбақа; Карчык-біlан кіңаш іткач, Утыра башладым бармақа.

> Мін бармақа утырқач, Алашам вінат пышкырды; Барасы џіріна тіз бар діп, Карчықым чықып кычкырды.

Барасы џірга бардым, Бірўчідан алдым; Алқанымны саклыјым діп, Цанчыкка івідік салдым. Öйга кіттім таңіllан, Атым біг-ўк талчыккан; Ікі тіјін бакырым-да Тёшёп-калдан цанчыктан.

Акчам уудын біргачтін, Башым кашый башладым; Атым арып бар'алмадач, Аны уулда ташладым.

> Öйга кіттім уйјаўlан, Ајақым-да талчыккан; Кайтў-бііан шіітаіар дін, Бік курыктым карчыктан.

Каја, мін кайтырда, карчывым Чачін тарап ўрган; Анын былай шөмарўын Тіра џаклар вўрган.

> Мін ўзім-да аны вўргач, Ісім кітіп алрадым; Карчыкны рандыз калдырўдан Пайда рудын аннадым.

9. Наставленіе о пріемъ гестей 1).

Мына џітті байрам, Бізга кіlір кунаклар; Аларқа сый азіріа, Тіјішіцча кадіріа:

¹⁾ Это стихотворное наставление помѣщено на стран. 10 вышеупомянутой книжки "Стихи на врещено-татарскомъ языкъ".

Џумартны утырт фудары, Саранны утырт савіга, Џуашны утырт фанда, Бадіні утырт алда, Џакшыны утырт ущада, Усалны утырт ушада, Өјатсызда фарар бусада.

Сыйлақанда, сак бул: Џумартны џўннай сыйла, Саранны сак сыйла, Џўашны џўанып сыйла, Бадііні кўанып сыйла, Џаманны џайлап сыйла, Усалны уйлап сыйла, Бусадақыңар булса џарар, Булмаса, алдына карар.

10. О блаженствъ праведника и гибели нечестивыхъ 1).

Бөзөкларнын кіңашіна бармақан, џазыклылар џулында төрмақан, џукка чықарўчылар џыіынында утырмақан кіші бахітіі. Іркін Хөдай законында төтөп, Анын законына көн төн өйраніп-төра ул. Ақым сўлар џанына утыртылып, ўз бақытында (уактында) џімішін біріп, џапрақын-да төшөрмөй-төрқан ақач-кук булып-төра ул; ній-гіна ішіаса-да, ул барына-да өігөрар. Амма бөзеклар, алай төгөі, алай төгөі: алар џір өстөннан џіі өрөп џібара-төрқан тузан-кук. Шунныктан бөзеклар сөрауда, џазыклылар ізгііар џанында төр'алмаслар. Ізгі- іарнін џулы Хөдайқа біігііі шул. Бөзекларнын џулы џукка чықар.

¹⁾ Этотъ псаломъ (первый) взятъ со стран. 3—4 книги "Псалтирь на татар. языкъ. Изд. Православ Миссіонер. Общ. Казань, 1891. Типогр. М. А. Чирковой" (214 стран. въ 6 д. л.).

О свойствахъ истиннаго праведника и наслъдника жизни въчной ¹).

Äй, Хөдай, Сін төра-төрдан урында кім төр'алыр? Ца Сінің арў тауында кім урыннашыр? Шіксіз цөрўчі, дөрөсlөк кылучы, куңінда чынны сөйlаўчі. Аннары тілі-білан цумаламадан, цакынына усаллык кылмадан, цакыннарын курладанны кабыл курмаган кіші, цаманнык ітўчіні цукка саный-төрдан, амма Алладан куркучыларны мактый-төрдан, цакынына іткан антын бөзмөй-төрдан кіші; акчасын арттырыб-алырда бірмаган кіші, даііпсізіарні даііпіатір-өчөн бірган булакні кабыл алмадан кіші; шушыларны кылучы думірга куздалмас.

12. Переводъ молитвы "Отче нашъ" 2).

Ай куктагі Атабыз, данны булып-төрсөн ісімің Сінің; кісін патшалықың Сінің; џірда-да куктагіча булсын іркің Сінің. Бöröн кöннöк ікмагібізні бір бізга. Бурычларыбызны кічір, біз-да бізга бурычлы булқаннарқа кічірган-кук. Бізні алданырқа ірік џібарма; џаманнан көткар бізні.

Патшалык, куат, өлөлөк қумірга Сінікі шул. Аминь.

(Конецъ первой части).



¹⁾ Этотъ псаломъ (четырнадцатый) взять со стран. 16—17 книги "Псалтирь на татарскомъ языкъ".

²) Этотъ переводъ (Мате. VI, 9—13) взятъ со стран. 18 книги "Святое Евангеліе на татар. яз. Каз. 1891. Типогр, М. А. Чирковой. Изд. Православ. Миссіонер. Общ.".

Оглавленіе части І.

		Стран.
Предисловіе		1- 22
	сокращеній	
Отдѣлъ 1.	Образцы средняго стиля	25— 73
1. Разсказъ	о воръ и сынъ его	25 30
2. "	о муравьв и паукв	3 0— 32
3. "	о див и ночи	32 34
4. Завъщані	е Нуширвана	
5. Разсказъ	о буйволъ и ослъ	39— 4 3
6. Прославл	еніе чая (стихотвореніе)	43 47
7. Разсказъ	объ Абу-гали-Синъ и старухъ	47 — 7 3
Отдълъ II.	Образцы высокаго стиля	74—105
1. Разсказъ	о разбойникахъ	74— 75
2. "	о халифъ Омаръ и пьяницъ	75— 75
3. "	объ одномъ царъ и его слугъ	75— 76
4. ,	объ одномъ мудрецв и сырв	76— 77
5. "	объ Абулъ-Асвадъ и одномъ арабъ.	77— 77
9. ,	объ одномъ судъв и женщинв	78 — 78
7. ,	объ Абдулъ-Меликъ и одномъ арабъ.	7 8— 79
8. ,	о молодыхъ путешественникахъ и	
	одной старухв	79 79

		Стран.
9.	Разсказъ	о кофе, чат и березовомъ въникъ. 80— 82
		о праздник в джіун в 82— 92
11.	Законъ	о продавцахъ 92—100
		о царъ Тимуръ
13.	Поученіе	о бъдности и нерадънии 103-105
0т	дѣлъ III.	Образцы народной словесности $106-168$
1.	Образцы	въ татарской транскрипціи 106—119
1.	Разсказъ	о 7 своякахъ и 1 волей106-107
2.	7 7.	о медвъдъ и лисицъ 107-108
3.	n	о журавлъ и лисицъ 108-108
4.	n	объ одномъ бъднякъ и лисицъ . 108-109
5 .	"	о совъ и воробъъ 109-109
8.	n	объ одномъ портномъ и волкъ 110-110
7.	n	о богачь и бъднявь
8.	n	объ обманщикъ и объ умникъ 111—112
9.	n	о женъ крестьянина и о женъ
		кирпичника
10.	n	о муллъ взяточникъ
11.	27	о двухъ муллахъ
12.	n	о пътухъ и лисицъ
13.	"	объ охотникъ и волкъ 116—117
14.	n	о птицѣ рыболовѣ и ракѣ 117—119
II	. Образць	и въ русской транскрипціи 120—168
		трехъ братьяхъ
		ы (№№ 1—132)
		противъ соблазновъ
		(№№ 1—58)
		Ñe № 1—167) 135 — 159
		объ уходъ въ солдаты 159—161
		объ убіеніи Уничъ Ахметомъ 161—163

		Стран
8.	" объ одномъ бъднякъ	. 164—166
	Іаставленіе о пріемъ гостей	
10. 0	о блаженствѣ праведника и гибели не) -
чести выхъ		. 167—168
11. 0	о свойствахъ истиннаго праведника	И
насл ѣдника	а жизни въчной	. 168—168
12. II	Гереводъ молитвы "Отче нашъ"	. 168—168

замъченныя опечатки.

Стран.	Cmp.	Напечатано:	Слъдуетъ:
13	23	бываетъ	въ началъ бываютъ
25	10	کیوملرین	ر کیوملرین
44	13	نی چافلی	نی چافلی
5 0	16	ناقصاب	ناقصات
52	20	رحيم	رمم
63	3	āllā	älį
n	2 9	āllā	älį
64	3	kысабу	кысату
65	25	кызым	kызым,
66	24	įjį	ыјы
69	12	"тақы форсаты	тақы "форсат
70	29	сөйlаді,	с ёй läдį,
82	14	فليسه	فيلسه
n	19	زمر	زمره
83	18	سببدان ایسکیدان	سببدن ایسکیدن
84	4	ایسکیدان	ایسکیدن

Стран.	Cmp.	Напечатано:	Слъдуетъ:
n	5	ا قوش	قش
86	9	جهعهسنال	جبعهسيندو
n	12	حصتي	قصري
n	14	سببدان	سببدن
n	18	قوش ٔ	قش <u> </u>
87	14	حصتي	قصدى
89	1	اينابت	انابت ،
93	10	نغوذ	نعوذ
" "	13	توكو	نوكول
94	23	کیبتونده	كبتنده
96	16	حالی	خالۍ
97	1	الزِّيوفِ	الزُّيُونِ
n	13	وَكِّلَ	ُ وُكِّلَ
101	7	دبكان	ديكان
103	15	ايتيم	ايتايم
"	17	كورسانور	كورسانور
104	6	خدانك	خداینك
109	16	أولهيم	اولايم
n	19	منم	مينم
110	8	يولنه	يولينه

Стран.	Cmp.	Напечатано:	Слъдуетъ:
112	1	فارالي	قارا الى
115	3	لطونن	لمونين
115	4	نورسون	تورسون
n	25	نيزوف	تيزوك
116	14	مو ندي	مونداي
117	1	چاینی	چاینای
n	18	نيزاون	نيزوك
118	9	بیری	بيرل
n	10 .	من	مين
n	12	قایده	قابده
119	4	دشہان	دو شمان
152	10	К өjөlа	Көјөла

Кромѣ того въ текстахъ русской транскрипціи иностранныя слова съ гортанными звуками и долгими гласными транскрибированы различно; напр. "ауа" и "ауа"; "шагар", "шахар" и "шар"; "һар", "ар", "ар" и "гар"; "патшаһым" и "патшам"; "іммат", "хіммат" и "гіммат"; "гаман", "хаман" и "һаман" и т. п. Установить фонетическую точную транскрипцію иностран. словъ было не возможно, ибо сами татары произносили мнѣ одни и тѣ же слова различно, смотря по тому, были-ли они грамотны, или малограмотны, или вовсе неграмотны. Невыдержанностью транскрипціи у меня отличаются иногда и слова арабской транскрипціи; напр.

и مين и سن и مين и مين и ايداغى (ты), مين и مين и مين и ايداغى (ты), أيدهغى и آيداغى (такодящійся въ мѣсяцѣ), خبت и كبرت (лавка), فابرن и قابن и تابرت и . Это объясняется тѣмъ, что ореографія не установилась и у самихъ татаръ.

У татаръ самымъ высокимъ стилемъ считается обыкновенно современный стиль турецкихъ научныхъ книгъ; такія книги не рѣдкость, и потому турецкихъ текстовъ я не привожу вовсе.

Н. Катановъ.



.иятарэпо киннаремає

Стран.	Cmp.	Напечатано:	Слъдуетъ:	
9	28	тўöрд	тўöрт	
103	9	توكومدى	نوكولمي	
104	4	توکومدی صا قلا غرچی	صافلاوچی	
119	12	حالينده	حالنده	
n	20	فيصيرب	قيصوب	
127	14	akырын-да	акырынд а	
129	n	көйөрөдө	kөjөр ө ҕө	
130	4	įшį	iुंपi <mark>ु</mark>	
132	13	äŭ	ай	
133	15	т ірб ат ў і	т ірбат уื้і,	
n	22	Колмак.	Көлмак.	
134	14	барііді	бäpįlдį,	
137	27	џi p läрнį,	џipläрнį	
142	1	ψyk,	чyk,	
n	11	Äнįкасіннан, ба-	Äнjкäcjннäн	бабіка-
		бікасін,		сі́н
143	17	ёст ён да,	ёс тёнда	
n	29	166	167	
144	19	уртасы,	уртасы	

Стран.	Cmp.	Напечатано:	Слъдуетъ:
145	5	Џырласа ң	Џырласаң,
149	21	Allä	Ällä
155	11	Ӫ й Ӏӓҏӷӓ	Öğläprä
156	3	Иjи	MjrŢ
157	3	сің а ,	сіңа
n	15	сарқајырсын,	сарқајырсын
160	11	балакаым	балакајым
n	17	Џ анайларнін	Џа найlарнін
	27	іспыраўнів,	іспыраўнік

Н. Ө. Катановъ.

МАТЕРІАЛЫ

къ изученію

KABAHCKO-TATAPCKATO HAPBYIA.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ.

Русскій переводъ образцовъ книжной и устной литературы казанскихъ татаръ.



КАВАНЬ.Типо-литографія Императорскаго Университета

Печатано по опредъленію Историко - Филологическаго Факультета И м п в рат о р с к а г о Казанскаго Университета.

Деканъ А. Смирновъ.

Отдѣдьный оттискъ изъ «Ученыхъ Записокъ И и ператорскаго Казанскаго Университета» за 1898—1899 гг.).

МАТЕРІАЛЫ

КЪ ИЗУЧЕНІЮ КАЗАНСКО-ТАТАРСКАГО НАРФЧІЯ.

Часть вторая.

Русскій переводъ образцовъ книжной и устной литературы казанскихъ татаръ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Иредставляемый при семъ русскій переводъ образцовъ книжной и устной литературы казанскихъ татаръ почти везлъ. именно тамъ, гдъ было можно, сдъланъ близко къ подлиннику. Вольный переводъ допущенъ въ тъхъ сравнительно немногихъ мъстахъ, гдъ дословный переводъ не передавалъ мысли въ настоящемъ видъ. Слова, поставленныя въ скобки, въ текстъ не им вются, но необходимы для пониманія рвчи. Прим вчанія касаются лишь біографических дать лиць, упоминаемых въ текстахъ; свъдънія-же о сочиненіяхъ, тексты которыхъ цитируются и переводятся, и объ авторахъ этихъ сочиненій здёсь не приведены, такъ какъ некоторыхъ сведеній нельзя было найти, а нёкоторыя свёдёнія, напр. о сочиненіяхъ, переведенныхъ съ другихъ языковъ, могутъ быть легко добыты изъ другихъ восточныхъ литературъ: арабской, персидской и турецкой. Какъ монголы украшеніемъ своей рібчи считають употребленіе словъ тибетскихъ и санскритскихъ, турки-употребленіе словъ арабскихъ и персидскихъ, такъ и здёшніе татары свою "бъдную" и "некрасивую" по ихъ мнънію ръчь укращаютъ

словами арабскими, персидскими и турецкими. Чёмъ больше употреблено словъ иностранныхъ, въ особенности, если эти слова разставлены такъ, что преврасно риемуютъ, тёмъ рёчь съ точки зрёнія и здёшнихъ татаръ, и турокъ-османлы считается красивёе и убёдительнёе. Для большей убёдительности и красоты рёчи татары часто при изложеніи одной и той же мысли пользуются и отдёльными словами, и цёлыми фразами всёхъ трехъ языковъ: арабскаго, персидскаго и турецкаго и такимъ образомъ нерёдко употребляютъ сряду слова и фразы совершенно однозначущія и лишнія, такія слова и фразы, которыя съ русской точки зрёнія, загромождая рёчь, совершенно нарушаютъ точность слога. Такія совершенно однозначущія слова и фразы въ русскомъ переводё для разнообразія переведены словами синонимными.

- >- >@{ - (-

Н. Катановъ.

Отдѣлъ первый.

ОБРАЗЦЫ СРЕДНЯГО СТИЛЯ.

1. Разсказъ о воръ и сынъ его.

Быль въ семъ мір'в одинъ царь, а во владініяхъ того царя быль одинь ворь. Оть рукъ сего вора никто не избавлялся. Въ томъ государствъ быль также одинь большой богачь. Этоть богачь, взявши свою жену и некоторое количество имущества, отправился въ путь. Находясь въ пути, наткнулся на того (т. е. упомянутаго) вора. Воръ, ограбивъ ихъ и оставивъ голыми, ихъ самихъ и востюмы ихъ номъстилъ въ горной пещеръ, гдъ пребывалъ самъ; (тутъ) онъ связалъ богачу руки и выбросиль его въ густую рощу. Жена занялась съ воромъ любовными удовольствіями. Спустя нівоторое время жена забеременила отъ вора. Животъ (этой) женщины сталъ съ важдымъ днемъ увеличиваться. Прошло 7-8 мъсяцевъ. Навонецъ, тотъ воръ випустилъ ихъ на свободу. Они, выйдя изъ горной пещеры, сказали: "Мощь и сила-только въ Богв Высовомъ и Великомъ!" и отправились въ одну сторону. Пришли они въ одному городу и вошли (въ него). Въ этомъ тородъ они нашли одно мъсто и на немъ остановились. Пришло женицинъ время родить, и она родила ребенва, родила (она) одного мальчика. Они знають, конечно, что этоть ребеновъ-отъ вора. Не желая (его) принять (въ себъ), они положили (его) у дверей одной мечети. Однажды царь, провзжая мимо мечети, увидълъ (ребенка) и спросилъ: "Чей эторебеновъ?" Находившіеся туть люди отв'єтили (ему): "Родители этого ребенка — бъдные, воспитать (его) они не въ состояніи. Воть почему они (его) здісь подвинули! "Тавь вавь у царя дътей вовсе не было, то онъ сжалился (надъ ребенкомъ), взяль (его) себъ въ дъти, въ сыновья, и сказаль: "Если Господь Всевышній дасть жизнь (мальчику), и онъ не умреть, то пусть онъ после меня сядеть на престоль и царствуеть!" Привезя ребенка во дворецъ, онъ поручилъ воспитание (его) одной женщинъ. Этотъ ребеновъ съ каждымъ днемъ сталъ рости. Одъли его въ востюмы (царевича). (Этотъ) мальчивъ достигъ 7-лътняго возраста и сталъ прекраснымъ отрокомъ. Люди, видавшіе его одинъ разъ, сгорали нетерпиніемъ видить и другой разъ. Царь отдаль отрока для обученія литературъ одному наставнику. Мальчикъ достигъ 12 лётъ и усвоилъ всю литературу. Потомъ его отдали въ изучение военной науки; онъ и ее въ короткое время изучилъ. Ежедневно онъ выходиль на арену и играль въ мячь. Всъ горожане дивились его способностямъ. Царь всякій разъ, видя (его), радовался. По изволенію Господа Всевышняго у царя была еща одна дочь. По истеченіи нівкотораго времени эта дівочка выросла и достигла зрълости. Мальчикъ влюбился въ нее и, думая про себя, говорилъ: "Ахъ, если-бы эта дъвушка не была моей сестрой, я женился-бы на ней!" Мальчивъ сталъ молодиемъ и богатыремъ. Министры дивились его богатырской силв. Этотъ юноша поворяль всёхъ окрестныхъ враговъ какое-бы ихъ число ни было, и подчинялъ ихъ всёхъ своему отцу. Никто не могъ устанвать противъ его меча. Но царь готовился выдать свою дочь за-мужъ за сына другого царя. Когда пришло время, потребовали у царя (его) дочь. Царь приказаль готовить свадьбу. Вышеупомянутый юноша, желая выяснить то (сомнаніе), которое было у него въ сердца, спросиль одного ученаго: "Если у одного человъка есть садъ и если въ томъ саду фрукты уже поспъли, то кто будетъ ъсть эти фрукты: самъ-ли хозяинъ сада, или другіе?" Ученый сказалъ: "Лучше самому всть, чемъ давать (ихъ) всть другимъ". У юноши быль одинь сведущій другь. Онь выслушаль вопрось юноши, (и сказаль:) "Науки бывають 3 родовь: одинь-наука религіи, другой-наука мышленія и третій-наука вещественная!" (Затёмъ) тотъ другъ сказалъ: "Если въ томъ саду, о которомъ ты спрашиваеть, есть фрукть, который Господомъ Всевышнимъ запрещено тебъ ъсть, то хозяину не слъдуетъ ъсть этого фрукта, въ противномъ-же случав лучше самому ъсть! " Юноша замътиль: "Ты не знаешь столько, сколько тотъ ученый, тотъ ученый-юристъ. Я буду поступать согласно его опредъленію! Всталь онъ и пошель во дворець дъвушки; взявъ дъвушку, выбхалъ изъ (этого) города и убхалъ въ другой городъ. Служанки завопили и донесли тутъ царю. Это поразило царя, и онъ приказаль: "Пусть сворве съдлають коней и, догнавши юношу, поймають (его)!" Войско сейчась-же съло (на коней) и пустилось догонять юношу. Царь сказаль: "Низвое происхождение върностью не отличается!" и сталь сильно ваяться въ томъ, что юношу взялъ (себѣ) въ сыновья. Царь вийсти съ войскомъ погнался за юношей. Юноша спрятался въ одинъ оврагъ. Когда царь провзжалъ мимо, юноша вышель изъ оврага и умертвиль царя. Войско увидало, что царь погибъ, и, не зная безъ царя, что дёлать, разсёялось въ разныя стороны. Юноша, взявши девушку, ужхаль въ другой городъ и, следуя ремеслу своего (родного) отца, занялся воровствомъ. Онъ былъ юноша, родившійся отъ запрещенной страсти, и (потому) вернулся въ своему происхожденію.

2. Разсказъ о муравьъ и паукъ.

Муравей и паукъ—братья. Пророкъ Адамъ, родившись, (однажды) мочился. Послъ того, какъ онъ помочился, изъ

члена его вышла бълая вода; ее называють "ведій". Пророкъ Адамъ выжаль (эту воду) изъ члена рукою, и Господь Всевышній сотвориль изъ "ведія" упомянутыхъ двухъ животныхъ: одно-паукъ, а другое-муравей. Пророкъ Адамъ, увидъвши, какъ они двигаются и ходять по земль, удивился и сказаль: "О Господи, польза отъ этихъ (животныхъ) не для моихъ-ли дътей будеть? Для чего Ты создаль ихъ?" Господь отвътиль: "Эй Адамъ, этихъ двухъ животныхъ я создалъ для двухъ своихъ друзей изъ твоего потомства!" Польза муравья былата, что онъ давалъ наставление пророку Соломону. Разсказывается объ этомъ въ главъ Корана (XXVII) "Муравьи", (тавже) Джару'лла 1) въ своемъ толкованіи Корана "Аль-Кашшафъ" говоритъ (объ этомъ) много. Смотрите тамъ. Польза паука-та, что, когда нашъ пророкъ (Мухаммедъ) вошелъ въ пещеру, (паукъ) затянулъ ее своимъ домомъ (т. е. тенётами), и невърные перестали сомнъваться, говоря: "Если-бы проровъ вошель въ пещеру, то тенета этого паука разрушились-бы, и голуби не нанесли-бы (тутъ) яицъ. Вотъ-причина того, что эти два животныя-друзья.

3. Разсказъ о днъ и ночи.

Въ прежнее время (однажды) быль полдень. Тогда (невърные) сказали: "Эй Мухаммедъ, у насъ съ тобою осталось еще одно дъло. И объ немъ попроси ты Господа своего: пусть сейчасъ-же наступить вечеръ, ввойдёть луна и покажутся звъзды!" Пророкъ сотворилъ молитву, (послъ чего) закатилось солнце и наступилъ вечеръ, взошла луна и показались звъзды.

¹⁾ Полное имя его-—Абу'л-Касимъ Махмудъ Аз-Замахшари; (грамматикъ, богословъ—экзегетъ, филологъ) жилъ въ 1074—1144 гг. Комментаріи его на Коранъ называются:

الْـكَشَّانُ عَنْ عَنْافِقِ ٱلْتَنْزِيلِ.

Потомъ (невърные) сказали: "Эй Мухаммедъ, скажи, пусть эта луна раздёлится на двё части; изъ нихъ одна пусть останется на небъ, а другая упадеть тебъ въ полу платья!" Проровъ сдёлалъ указаніе луні, и луна, вавъ они просили, распалась на двъ части; изъ нихъ одна осталась на небъ, а другая опустилась пророку въ полу платья. Они сказали: "Эй Мухаммедъ, пусть будетъ по-давешнему!", и по указанію (пророка) стало по-давешнему: (дуна) вернулась на свое мъсто и стала цёлою. Затёмъ сказали: "Эй Мухаммедъ, скажи Господу своему: пусть ночь пройдеть, и наступить давешній день!" Потомъ пророжъ помолился, и наступилъ по-давешнему день: взошло солнце. Послѣ этого сказали: "Эй Мухаммедъ, у насъ съ тобою осталось еще одно дело! Если покажешь (намъ) то чудо, то, конечно, исповъдаемъ (твою) въру!" Онъ спросилъ: "Чего просите?" Они отвъчали: "Попроси у Господа своего: пусть Онъ воскресить нашихъ умершихъ отцевъ, чтобы они пришли и, увъруя въ твое пророчество, засвидътельствовали (о семъ)!" Затвиъ, когда пророкъ поднялъ руки и сталъ, чтобы творить молитву, (архангель) Гавріиль принесь (ему) следующій стихь: "Если-бы Мы ниспослали къ нимъ ангеловъ, если-бы заговорили съ ними мертвые и если-бы Мы собрали нередъ ними все существующее, (всетаки) ови не сдёлались-бы върующими, если не захочеть того Богъ; большая часть ихъ однако-невъжды". Затъмъ пророкъ прочиталъ этотъ стихъ. Невърные, услышавъ это, всъ ушли, и въ собраніи томъ опять не было никого, кто-бы исповедаль веру. (Неверные) опять остались въ прежнемъ заблужденіи.

4. Завъщаніе Нуширвана.

Царь Нуширванъ ') сказалъ: Ты видишь, что ночь и день смъняютъ другъ друга: приходятъ и уходятъ, и человъкъ

¹) Персид. царь, сынъ царя Кобада; въ его царствованіе родился Мухаммедъ.

потому не долженъ горевать и сокрушаться, если онъ изъ (одного) положенія попадаеть въ (другое) положеніе, т. е. если уходить радость и приходить печаль, или если уходить печаль и приходить радость, значенія тому не придавай. Съ бездільникомъ не дружись, (ибо) бездёльникъ ни для дружбы, ни для вражды не годится. Когда ты, сдёлавши разъ какое нибудь дело, впоследствии покаешься, вторично за то дело не принимайся. Берегись (затъмъ) того человъка, который самъ ничего не знаетъ, а выдаетъ себя за знатока. Твори своей душею правду, т. е. не принуждай свою душу дълать то, чего ты не въ состояніи достичь. Хотя говорить правдугорько, однако говори правду. Если хочешь, чтобы твоей тайны не зналъ врагъ, то не выдавай своей тайны и другу своему. Веливихъ людей не считай мелвими, т. е. не держи ихъ на одномъ уровит съ людьми низкостепенными. Людей бездвльныхъ и недостойныхъ живыми не считай, обращайся (съ ними), какъ съ покойниками. Если хочешь, чтобы въ твоемъ содержаній не было стісненія, то старайся, чтобы работа твоя понравилась хозяину. Если не хочешь быть печальнымъ, то не занимайся безполезной куплей и продажей, т. е. сначала посмотри, будеть-ли (купля) полезная и продажа не принесетъ-ли вреда; потомъ бери беззаботно. Быть голоднымълучше, чемъ есть чужой хлебь. Если какой-нибудь человекъ не испытанъ, то не довъряйся ему, хотя-бы онъ выразилъ 1000 разныхъ благопожеланій. Нёть дёла-труднёе, какъ нуждаться въ людяхъ, которые ниже и незначительнее тебя самого. Изъ людей сего міра вроткій развратнивъ-лучше, чёмъ гордый отшельникъ. Если ты, выдавая себя за знающаго то, чего не знаешь, будешь (въ томъ) настаивать, то нътъ ничего постыднъе этого. Надъясь на будущее неизвъстное добро, отдавать настоящее въ твоихъ рукахъ находящееся добро-очень обманчиво, однако это-относительно вещей, дозволенныхъ закономъ; но, если, отдавши запрещенное, надъяться на позволенное, то запрещенное вдвойнъ возмъщается

нозволеннымъ. Если у кого-нибудь просишь взаймы, то долженъ имъть ввиду уплату; если-же не уплатить, то въ міръ нъть человъка презръннъе его. Если кто-нибудь будеть заочно тебя хулить, а въ лице дружить съ тобою, то кто будетъ лицемърнъе его? Если кого-нибудь люди хорошимъ манерамъ не выучили, то ты не берись выучить его (этимъ) манерамъ: безпокойство твое будеть напрасное, т. е. если кто-нибудь въ семъ мірѣ, испытывая хорошее и худое, самъ (изъ нихъ) поучаться не будеть, то привести его въ порядку-трудно. Хорошими словами расположить невъжду къ добру-не берись, ибо говорять: "Невъжда дълаетъ себъ то, чего не сдълаетъ своему врагу умный". Если люди, перечисляя твои добрыя качества, стануть хвалить (тебя), то ты не говори о худыхъ качествахъ (тъхъ) людей. Если захочешь, чтобы у тебя было много друзей и товарищей, то ты не огорчайся (ими) и не памятуй (ихъ) злобы. Если захочешь не имъть въ семъ міръ огорченій и проводить жизнь по-челов вчески, то занимайся своим в делом в и за чужія діла не берись. Если не хочешь, чтобы считали тебя сумасброднымъ, то не берись за вещи обманчивыя. Если желаешь сохранить свою честь, то веди себя скромно. Если обману подвергнуться не желаешь, то не оставляй дёль испытанныхъ и не берись за дъла неизевстныя. Если хочешь сохранить свою честь, то не задъвай чести другихъ. Если хочешь, чтобы подчиненные твои не смізлись въ слідъ тебів и не порицали (тебя), то обращайся съ ними добросовъстно. Если не хочешь разочаровываться, то не старайся дёлать то, чего не принимаеть твоя душа. Если хочешь прослыть человъкомъ смътливымъ, то посмотри на себя въ зеркалъ другого человъка, т. е. смотри на дъйствія другого: хорошо-ли онъ дълаетъ, или худо; если онъ поступаетъ худо и если и ты также поступаешь, то ты конечно поймешь, что твои поступкиплохи, если-же ты поступаешь такъ-же хоропо, какъ и онъ, то ты поймень, что твои поступки-хороши, и тотъ человъкъ, ноказывая свои хорошіе поступки и худые, быль тебъ зеркаломъ. Если хочешь быть безъ страха, то не препирайся съ людьми, т. е. не заводи (съ ними) споровъ и не оскорбляй (ихъ). Если хочешь пользоваться отъ людей уваженіемъ, то и ты уважай ихъ. Если хочешь, чтобы люди поступали сообразно твоимъ ръчамъ, то сначала ты самъ поступай, какъ говоришь. Если хочешь быть человекомъ совершеннымъ, то скрывай свои секреты отъ тъхъ, кто не обнаружиль еще свъта совершенства, т. е. не говори (имъ ничего). Если хочешь быть между людьми старшимъ, то будь щедръ, и благодаря хльбу и соли имя твое возвеличится. Если хочешь быть щедрымъ, не завидуй другимъ и удали изъ сердца свою алчность. Если ты у кого-нибудь взяль взаймы, то безъ всякаго сомнънія ты сталь его рабомъ. Если хочешь прослыть справедливымъ, то обращайся хорошо со своими подчиненными и береги (ихъ) отъ жестокости другихъ. Если хочешь спастись отъ насмѣшекъ простыхъ людей и невѣжъ, то не обращай вниманія на ихъ дізла и поступки. Если хочешь быть человъкомъ совершеннымъ, то не считай приличнымъ и для людей того, чего не считаешь приличнымъ для себя. Если не хочешь получать огорченія для сердца своего, то не спорь съ глупцами. Если хочешь быть лучшимъ изълюдей, то не раскаивайся въ томъ, что рука твоя творитъ добро. Если хочешь удаляться отъ ущерба и вреда, то держи покороче свои руки.

5. Разсказъ о буйволъ и ослъ.

Въ прежнее время одинъ оселъ и одинъ буйволъ, подружившись, ходили вмъстъ. Однажды они находились подлъ одного сада. Когда наступилъ вечеръ, они оба вошли въ садъ и начали ъсть (тамъ) всякіе плоды. Объ нихъ садовникамъ ничего не было извъстно. Когда они оба удовлетворили свой голодъ, оселъ захотълъ-было сильно ревъть. Буйволъ сказалъ: "Эй товарищъ, погоди ревъть,—мы пришли сюда не для того,

чтобы быть князьями, а для того, чтобы воровать! Если заревешь, садовники узнають и, побивши, выгонять насъ вонъ изъ сада. На всякое дъло есть свое время, теперь-же не время ревъть!" Осель сказаль: "Эй дуракъ, есть-ли въ семъ міръ что-нибудь пріятнъе голоса? ты не родился такимъ поэтомъ, какъ я! ты не можешь оцънить ни моего голоса, ни моей поэзіи, ибо ты-дикое животное!" Буйволъ свазаль: "Ну товарищъ, кто не знаетъ твоего отвратительнаго голоса! благородные люди, чтобы не слышать твоего голоса, убъгають за 1000 шаговъ и въ Коранъ великомъ сказано: "Самый непріятный изъ голосовъ есть, во истину, голосъ осла!" Если тебъ хочется теперь кричать, то и съ нами случится такая бъда, навая случилась съ дровосъкомъ изъ-за того, что онъ не во время плясаль". Осель сказаль: "Скажи, какъ это случилось". Буйволь отв'ячаль: "Въ Кордофан одинъ дровос къ отправился на гору рубить дрова и, придя въ одно хорошее мъсто, увидѣлъ сидящихъ 10—15 человѣкъ. Они положили передъ собою одну миску и доставали изъ нея всякія яства и напитки. Дровосъкъ, увидъвши это, подошель къ нимъ для компаніи. Одобряя сообщество дровостка, одинъ изъ нихъ сказалъ: "Эй дровосъкъ, проси у пасъ всего, чего хочешь, и мы дадимъ (тебѣ)!" Они были ученые разряда пери. Дровосъвъ увидълъ паходившуюся передъ ними миску и попросилъ ее. Они сказали: "Мы и ея не пожалъемъ, только беречь ее очень трудно: если она разобьётся, то всв ея особенности исчезнуть, проси лучше какую-нибудь другую полезную вещь!" Глупый дровосъкъ, не слушаясь ихъ совъта, сказалъ: "Нътъ, прошу эту самую миску, и я постараюсь сберечь ее всти возможными средствами! "Они отдали миску. Дровосъкъ въ короткое время добыль много богатства. Однажды этоть продавець дровь позваль къ себъ въ гости своихъ друзей. Гости, увидъвъ • упомянутую дивную миску, удивились. Затемъ дровосекъ въ избыть радости взяль миску на голову и началь плясать, говоря: "Вотъ-причина моего богатства! вотъ-прасота моей

жизни!" Въ это самое время поскользнулись у него ноги, и онъ упаль; упомянутая миска свалилась у него съ головы и разбилась на 40 частей; исчезло все добро, которое у него было, и онъ по-прежнему сталь бёднякомъ". Такъ кончилъ тутъ свой разсказъ буйволь и остановился, затъмъ сказалъ: "Эй глупый осель, ты видишь, какъ съ дровосъкомъ приключилась бъда, потому что онъ не во время плясаль! если ты не во время заревешь, и (этимъ) выкажешь свой ослиный поступокъ, то и надъ нами стрясется такая-же бъда!" Однако осель не послушался ув'вщаній буйвола и сейчась-же сталь ревъть своимъ отвратительнымъ голосомъ. Караульщики сада услышали голосъ осла и, говоря: "въ садъ забрался, видно, осель!", поймали буйвола и осла. "Вогъ послалъ намъ (буйвола) для жертвы!" сказали они, закололи (его) и стали готовить изъ него и ъсть жаркое и печеное, а на ослъ возили выокомъ камни до тъхъ поръ, пока онъ не свалился и не издохъ.

6. Прославленіе чая.

У Господа на семъ свътъ много вкусныхъ благъ, но изъ нихъ въ нашей странъ нътъ ничего, равнаго чаю. Нътъ лекарства, подобнаго чаю, (ибо) онъ имъетъ много особенностей. Если будутъ пить (его) голодные, то знай, всъ они будутъ сыты. Если вто-нибудь въ лътнее время въ самую жару простудится (напр. попивши холодной воды) и если онъ попьетъ этого чаю, то онъ избъгнетъ смерти. Если также простудится кавой-нибудь человъкъ въ зимній день и если онъ попьетъ за самоваромъ чаю, то простуда его окончательно исчезнетъ. Обязательное его качество—онъ отгоняетъ сонъ. Знаютъ это люди опытные, мужи, пивавшіе настоящій чай. Требуется также самоваръ, (который) будетъ для сердца пріятенъ. Если пить чай за самоваромъ, то пьющіе получаютъ

удовлетвореніе (желаній). Голось самовара—увлекателень, подобенъ поющей птицъ. Если гость придетъ и сядетъ за столъ, то сердце (гостя) будетъ очень веселое. Сколько-бы у тебя ни было добра, но разъ у тебя нътъ чаю съ самоваромъ, сердце гостя не раскроется и все время оно будетъ надломленное (т. е. мрачное). Какъ только принесешь свой чай, (сердце его) расцвететь, точно цветокъ въ саду, (самъ гость), говоря ласковыя слова, будеть сидёть подобно соловью. Боже мой, рабовъ своихъ всёхъ не лишай Ты этого чаю! Если не будеть хватать (имъ) для питья чаю, давай (имъ) денегь на покупку (его)! Есть условія для этого чаю, ты должень приводить ихъ въ исполнение. Я перечислю (ихъ) тебъ по порядку, а ты, братъ мой, выслушай (ихъ). Одно изъ условій его — самоваръ, о которомъ ръчь была выше. Второе — пусть около тебя сидитъ какой-нибудь любимый человъкъ, (на котораго-бы можно было тебъ) смотръть. Еще одно изъ его условій-чтобы быль у тебя также настоящій мёдь, который нужно положить тебъ въ чайное блюдечко и брать (его оттуда) серебряною ложечкою. Этого самого меду ты не мъщай съ чаемъ, который находится въ чайной чашкъ; если-же (его) смѣшаешь, то хорошія его качества (дѣваются неизвѣстно) куда. Вода его пусть будеть хорошая, вода (изъ ръки) текущей прямо на съверъ. Ты не удивляйся этимъ словамъ, (ибо) эти слова-отъ врачей. Если положишь также лимону, то достоинство его сильно поднимется. Если пить чай съ лимономъ, то для пьющихъ-много лучше. Если пить (чай) при этихъ условіяхъ, то (пьющіе) будутъ веселы и радостны; если есть у нихъ невзгоды, то всв онв тотчасъ-же исчезнутъ.

Сочиненіе одного муллы, жившаго близь Казани.

7. Разсказъ объ Авиценъ и старухъ.

Авицена 1) ушелъ изъ Египта и пришелъ въ городовъ, который назывался Шаджа и быль въ Бухарскихъ владеніяхъ его роднымъ мъстомъ. Онъ увидълъ, что съ теченіемъ времени изъ братьевъ и родственниковъ, друзей и товарищей никого не осталось. Оттуда онъ пришелъ въ городъ Бухару. Повидавшись съ учеными и студентами Бухары, опъ вознамфрился пробыть тамъ пъсколько дней. Наконецъ, встрътившись съ нуждою, онъ возвель одинь домь на мість съ мягкимъ воздухомъ, чтобы кормиться (тамъ) прошеніемъ милостыни и силою магіи, и продаль (этоть домь) одному человъку за 10.000 рублей. Однажды начальникъ городскихъ водъ проходиль какъ разъ мимо того дома, который продаль Авицена, и сказаль: "Въ этомъ городъ дачи запрещены! Какой человъкъ поставилъ здъсь домъ?" Начальникъ водъ вельлъ сломать этотъ домъ. Человъкъ, купившій (домъ), завопилъ, говоря: "Я купиль этоть домъ за 10.000 рублей, а ты приравняль (его) 1 копъйкъ и разрушилъ!" Начальникъ водъ сказалъ: "Кто продаль теб'в домъ, у того требуй свои деньги и домъ брось ему!" Что дёлать? Бёдняга побёжаль, пришель къ Авиценъ и сказалъ: "Твой домъ вышелъ съ изъяномъ, -- возьми а деньги мои отдай!" Авицена спросиль: (его) обратно, "Какой недостатовъ у дома?" Тотъ человъвъ отвъчалъ: "Я купиль тоть домь для дачи, теперь-же начальникь городскихь водъ разрушиль тоть домь и опустошиль!" Авинена свазаль: "Чего-же ты (собственно) желаешь отъ дачи?" Человъкъ отвъчалъ: "Пользоваться воздухомъ и въ летніе дни дышать пріятнымъ воздухомъ!" Авицена свазалъ: "Тавъ какъ ты желаешь вътра (отъ жары), то я продамъ тебъ тоть вътеръ, который находится во дворцъ у Бухарского царя! За сколько ты ку-

¹⁾ Полное его имя— Абу Алій Хусейнъ Ибнъ-Сина; жиль въ 980—1037 гг.; врачь, юристь, философъ и лиривъ.

пишь (его)?" Тотъ сказалъ: "Что это за слова? теперь невремя шутить! сейчась-же ты, будь милостивь, возврати (мнь) мои деньги!" Авицена сказаль: "Эй человъкъ, ступай! у тебя въ домъ-вътеръ, бывшій у царя въ 3 дворцахъ! если (его) нътъ, приходи, и я твои деньги возвращу!" Тотъ человъкъ удивился и сказаль: "Погоди, я вернусь и посмотрю, правдали это!" Пришель онь къ себъ домой (во дворь). Авицена пошель раньше его, прибиль противь царскихь дворцовь нъсколько досовъ и надъ каждою прочиталъ по одному заговору. Вътеръ въ царскихъ дворцахъ прекратился и перешелъ въ домъ упомянутаго человъка. (Этотъ) увидълъ, что жена его, не будучи въ состояніи сносить такой вътеръ, вышла на-встръчу и стала бранить (его): "Эй, гдъ ты ходишь? вътеръ разбросалъ (всѣ) наши принадлежности!" Человъвъ сказалъ: "Тсъ, не шуми, это-вътеръ (пріятнаго) воздуха! остерегайся говорить людямъ, такъ какъ это-вътеръ, пришедшій изъ царскаго дворца! я купилъ (его) у одного человъка!" Жена тоже обрадовалась, и они стали блаженствовать. Въ этой сторонъ Бухарскій царь сидъль у себя во дворць и увидёль, что вётру не осталось ни слёда. Онъ свазаль своимъ слугамъ: "Посмотрите, не заперты-ли окна, -- во дворецъ не попадаетъ вовсе наружный воздухъ!" (Царю) свазали: "Нътъ, государь, овна всё отврыты, но на удице неть ветра!" Царь, изнемогая внутри дома отъ жары и вспотвыши, вышель въ садъ; онъ пошелъ (туда) и увидълъ, что въ саду вътра удивительно много. Сказавши: "Ай, какой пріятный поднялся вътеръ!", онъ до вечера проблаженствоваль въ саду. Опять пришелъ онъ во дворецъ, (но) во дворцъ по-давешнему не было вётра. Онъ весьма удивился и, призвавъ одного министра, сказаль (ему): "Эй, министрь мудрый! что сіе значить, что вътеръ во всемъ міръ есть, а въ нашемъ дворцъ онъ вовсе не дуетъ!" (Такъ) онъ пожаловался немного (министру). Министръ сказалъ: "Государь мой, потерпимъ, (можетъ быть), еще будеть дуть!" Пославши людей въ садъ и другія стороны, узнали, что вътеръ есть вездъ, только нътъ (его) во дворцъ царя. Ученые и мудрецы удивились, (но) въ чемъ севретъ, не поняли. Наконецъ, одинъ министръ поднялся на ноги и сказалъ: "Соблаговолите, государь мой, пожаловать на нъсколько дней въ нашъ домъ и пробыть (тамъ), - пріятнаго воздуха тамъ въ изобиліи! потерпимъ нъсколько дней и посмотримъ, какое лице покажеть зеркало времени!" Царь одобриль (это предложеніе) и перешель во дворець министра, (тамъ была) удивительно пріятная прохлада. Посылая ежечасно царь следиль за своимъ дворцемъ. Признаковъ ветра все еще нътъ!" говорили (ему). Царь дивился (этому), но, что за причина была этому, узнать не могъ. Нечего делать, 1-2 дня онъ пробыль во дворцѣ министра. На третій день онъ увидѣлъ, что и во дворцѣ министра не стало вовсе вътра. Царь выселился оттуда и, отправившись въ садъ, пробылъ (тамъ) нѣсколько дней. Передають такъ, что причиною прекращенія вътра во дворцъ министра было слъдующее. Однажды Авицена сидълъ со своею женою и, бесъдуя (съ нею), въ разговоръ замътилъ: "Начальникъ водъ, плутуя противъ насъ, разломалъ и разрушиль проданный нами домъ. Человъкъ, купившій домъ. пришелъ и чуть-чуть не взялъ назадъ своихъ денегъ". Жена спросила: "Что-же вышло наконецъ?" Авицена отвъчаль: "Тяжба наша была изъ-за куска хльба. Вытерь весь, бывшій во дворць царя, я продаль тому человьку!" Жена спросила: "Эй человъкъ, какимъ образомъ ты продаешь людямъ вътеръ? возможно-ли (это)? (въдь) вътеръ не-въ твоемъ распоряжени". Авицена разсказаль своей женъ по порядку, что онъ съ помощью магіи можеть делать что угодно. Жена его сейчась-же сказала: "Пожалуйста, вътеръ, находящійся во дворив министра, попробуй перевести въ нашъ собственный домъ!" Авицена сказалъ: "Погоди, потерит, пусть теперь скроется одно воровство!" Однако (ничего) не вышло, (ибо) Авицена быль человъкъ мягкій. Когда жена много стала говорить, онъ сказалъ: "Если такъ, -- ладно!" (Затъмъ) онъ прочиталъ

одинъ заговоръ, и вътеръ, бывшій во дворцѣ министра, сейчасъ-же превратился и перешель въ ихъ домъ. Царь все еще быль въ саду. Разк одна женщина изъ знакомыхъ царицы пошла въ баню. Тамъ встретилась знавомая той женщины и, когда онв заговорили о ветре и погоде, была туть и жена Авицены. Будучи изъ категоріи людей съ недостаточшымъ умомъ, она стала хвалиться, говоря: "Тотъ вътеръ проданъ моимъ мужемъ Авиденой одному человъку, онъ-же перевель въ нашъ собственный домъ и вътеръ, бывшій во дворцѣ министра. Мужъ мой-искуснивъ, могущій двлать многое. и способный на всякіе фокусы". (Такъ) она немного похвасталась. Та женщина, знакомая царицы, вышла изъ бани, прямо пошла во дворецъ царя и передала объ этомъ царицъ. Царица встала, и (такъ какъ) мужъ ея былъ въ саду, она ношла и свазала (ему), говоря: "я слышала тавъ то!" Царь, узнавъ объ этомъ, собралъ всъхъ министровъ и разсказалъ (виъ) о вышечномянутомъ событія. Всё удивились. Царь, совътуясь, свазалъ: "Какой исходъ изъ этого (дъла)?" Одинъ министръ отвівчаль: "Позовёмте сюда разъ Авинену и поговоримте (съ нимъ)! посмотримъ, что скажетъ! "Одобривъ (это). послади одного человъка, военачальника. Тотъ военачальникъ пришель и постучаль въ Авицент въ калитку. Авицена вышель, и военачальникъ сказаль: "Идите, Васъ зоветь Нарское Величество!" Авицена выслушаль дело и, не говоря противъ (ни одного) слова, свазалъ: "Хорошо, готовъ къ услугамъ!" Съ этими словами онъ отправился вивсть съ военачальникомъ. Придя къ царю, онъ привътствоваль (его) по вебмъ правиламъ. Помолившись, онъ сталъ, скрестивши (въ знакъ смиренія) руки. Царь увидаль, что это-какой-то б'ядный, нищій, и не почтиль (его), ибо онь показался ему нивкамь: мъста ему, чтобъ, състь, не указаль, (напротивъ) обратился (къ нему) грубо, говори: "Эй человъкъ, ты-ли тотъ, вого зовуть Авиценой?" Авицена отвъчаль: "Да, государь, мы-Вашъ

поворный слуга!" Царь спросиль: "Кому ты продаль вътеръ, бывшій у меня во дворців?" Авицена отвізчаль: "Эй, почтеннъйшій государь мой. Я не-ховяннъ вътра, я самъ нужлаюсь въ томъ, чтобы вътеръ дуль тамъ, гдъ-бы я хотълъ!" Парь сказаль: "Я слышаль, что твоя жена въ банъ говорила тавъ-то и тавъ!" Авицена (ему) отвъчалъ: "О государь мой, слова женщинъ передавать въ собраніяхъ царей-грішно, (ибо) у нихъ волосы длинны, а умъ коротокъ. Словъ женщинъ не только въ собраніяхъ царей, но и между (обывновенными) мужчинами нельзя слушать. По нашей въръ слова женщинъ приводять въ противоположному (результату)". Этимъ царь быль пристыжень, и ему не осталось ничего говорить. Не зная, что делать, онъ свазаль: "Выгоните эту старую собаву!" Авицена вышелъ и, затаивъ въ сердцѣ злобу, свазалъ: "Ладно, и я покажу тебъ искусство, (котораго) не только видъть въ своей жизни, но и слышать не приводилось, чтобы ты (впредь), видя б'ёдняка, не смотр'ёлъ (на него) глазами презрвнія!" Пришель онь въ себв домой и оть гивва удариль разъ очень ловко свою жену, говоря: "Зачёмъ тебе было нужно говорить въ банъ такія слова и причинять мит стольво непріятностей? въ то время, какъ я хотёль-было скрыться въ какомъ-нибудь місті, чтобы меня никто не зналь, въ кавомъ положенім (нахожусь), ты разславила меня людямъ!" Такъ онъ побранилъ (ее) немного. Что-же касается жены, она затапла въ сердцъ злобу и задумала хитрость. Въ городъ Бухаръ была одна провлятая дряхлая старуха. Она часто посъщала жену Авицены. Она въ отношении коварства и хитрости нисколько не уступала лисицъ: сколько она разрушила домовъ и сволько учинила чародействъ! Въ наувахъ воварства и хитрости она прошла весь курсъ. Какъ только вончалась въ мірѣ хитрость, она ее снова оживляла. Вотъ вакова (была) старука! Свёть сколько разъ просиль у нея ежедневно помощи! Однажды упомянутая коварная старуха, важно опираясь на свою палку и перегибая свои четки, пришла въ домъ Авицены и увидъла. что жена Авицены ходитъ весьма печальная и мрачная, "что случилось? почему ходишь печальная?" спросила (старуха). Жена Авицены разсказала, въ чемъ дёло, и заплавала. Та старуха стала въ раздумін, (потомъ) поставила ловушку хитрости и отомкнула замокъ злодъянія. Выложивши на площадь вошелевъ коварства, она свазала: "Дочь моя, не горюй,--мы отомстимъ ему и погубимъ его!" Сейчасъ-же она поднялась съ мъста и ушла. Она подождала несколько дней. Толки въ народе прекратились, затихло и дело о ветре. Однажды эта старуха пришла въ собственную комнату Авицены. Закрывши ротъ и носъ, она деликатно обратилась (къ нему), говоря: "О мудрый Платонъ, ваступникъ нуждающихся, покровитель и помощникъ слабыхъ Я, твоя несчастная рабыня, стою въ одномъ месте. Ветеръ въ мой домъ вовсе не попадаетъ и не дуетъ. Окажи милость и великодушіе, одолжи немножко вътру!" Съ этими словами она выложила 2000 рублей и, много льстя, горько плакала. Каждое слово она говорила складно. Авицена былъ человъвъ великодушный и магкосердечный. Хитрости старухи онъ не подозрѣвалъ. Жалѣя (ее), какъ несчастную, онъ ввялъ прохладу парскаго дворца отъ человъка, которому (его) сначала продаль, и перевель (его) въ домъ упомянутой старухи, и желаніе старухи всполнилось. Она вернулась въ себъ домой и увидёла, что въ дом' у нея вётеръ удивительный и что онъ дуетъ въ окна. Она обождала тотъ день. На другой день она увидела, что ветеръ все еще есть, и пришла во дворецъ царя. Помолившись за царя, она свазала: "О государь мой, я нашла человъка, укравшаго прохладу!" и разсказала, въ чемъ дело. Въ то время, какъ царь разговаривалъ со старухою, пришель съ жалобою и первый хозяннъ вътра; онъ сказаль: "Авицена продаль намъ вътеръ изъ Вашего дворца и взяль (за него) 10000 рублей. Теперь онъ взяль (вътеръ)

у меня и продаль (его) другому человеку, а насъ выбросиль въ степь (т. е. оставиль безъ вниманія)". Царь поняль, что это дело бевъ сомпенія вереюе. Пылая титвомъ, онъ бистро позвать военачальника и приказаль (ему): "Ступай, найди Авицену, гаф-бы овъ ни находился, и немедленно приведи (его сюда)! Военачальникъ сказаль: "Сейчась!". прибъжаль въ дому Авицены и постучался въ дверь. Авицена вышелъ. "Ступай, тебя зоветь царь, собирайся проворний!" Такъ онъ принуждаль его. Авицена свазаль: "Иди, не упускай своего дъла, у меня съ царемъ дъла нътъ. Ты пришелъ по отповъв!" Военачальникъ осердился и крикнуль: "Ступай, а не то я потащу тебя (силою)!" Подошель онь и схватиль Авицену за руку и увидълъ, у Авицены рука оторвалась и осталась у него въ рукахъ. Ничего подобнаго сему (раньше) онъ не видалъ и удивился. Боясь получить отъ царя пориданіе, онъ испугался в, бросивъ (его), ушелъ. Дорогою встретился другой военачальникъ, (воторый) сказалъ: "Царь сказалъ: "Ступай, и сейчасъ-же приведите!" и послалъ (меня). Что-же вышло? Гдъ Авицена?" Тотъ военачальникъ разсказалъ, какъ дъло происходило. Второй, встръчный, военачальнивъ быль погрубъе. Онъ свазалъ: "Почему ты не привелъ? Онъ-человъвъ, достойный расправы. Нужды неть, что у него оторвалась, надо хоть-бы roloba Намъ взять собою!" Съ этими словами ови пошли Авиценъ; они вызвали пришли въ дому и оба, схвативъ (его) подъ мишки, хотели-было вести (въ царю), (но) объ руки Авицены остались въ ихъ рукахъ; умватились они за вороть, -- онь остался у нихъ въ фукахъ; ухватились за голову, (и она) осталась у нихъ въ рукахъ, (одважь словомъ) въ рукахъ у нихъ оставалось все, за чтобы они ни брались. Отъ брошенныхъ членовъ его на улицъ образовались кучки кусковъ мяса. Теперь военачальники стали втупикъ, (не вная) какъ увести (Авицену); въ сердне ихъ запалъ страхъ, и они, бросивъ (его), ушли. Пришли въ цар-

свій дворець и разсвазали, какъ діло происходило. Царь быль человъкъ, любившій настанвать на своемъ. Онъ, расхрабрившись, свазаль: "Ступайте, доставьте (его), какъ хотите, соберите въ ворзину и принесите! Если-же ничего нельзя будеть подівлеть, тівло его положими вы огонь и сожжемы!" Военачальники взяли одну корзину и опять пришли. По приказанію царя они наполнили ворзину уленами, разсілянными на удица, и понесли въ царю. Царь приказалъ перевернуть корзину и куски тала высыпать на поль. Увидали, изъ корвины вышла одна черная собава и съ лаемъ убъжала въ одну сторону. Говоря: "Не пуская, держи, убей!", караульщики убили (ее) палвами. Опять увидёли, тянется еще одна собака. Всв удевились и не знали, какъ избавиться отъ этой бъды. Министры сказали: "О государь нашъ, подчинить этого человъка силою не возможно. Если-бы собрались въ одно место (всв) цари земли, и (тогда) было-бы не возможно побъдить его. Если возможно, -- развъ только добромъ. Если угодно Вамъ, одинъ изъ насъ пойдеть и пововеть, --быть можетъ, онъ придетъ!" Царь свазалъ: "Провались онъ, ношлю за нимъ своего министра и поклонюсь ему въ ноги! Если привести (его сюда) найдете какое-нибудь средство, то ступайте, приведите!" Ни одинъ изъ министровъ не сказалъ ни слова, про себя-же подумали: "Ладно, ты самъ знаешь, мы сказали, что знали. Авищена (хочеть) повазывать тебъ фовусы, и ты будешь притчею во языцваз!" Стояли они и ждали картины. Царь храбро поднялся и пошель въ себъ домой. Прошло нъсколько дней такимъ-же порядкомъ. Но Авицена зваль, что онъ не безопасень отъ коварства даря и что, если придеть вы государственный совыть, (царь) можеть ногубить (ero). Когда пришли военачальники, онъ далъ одной собань свой обликъ и выпустиль изъ двери. Когда они ухвателись, въ рукахъ у нихъ остались члены собачьяго тела. Членами, такимъ образомъ оторвавшимися, они наполнили

корзину и унесли. Авидена съ ними-же пришелъ въ государственный совёть; оставаясь незамётнымъ, онъ стояль въ сторонв. Онъ прочиталь одинь заговорь и собаку снова обратиль въ себя (т. е. въ Авицену). Онь сповойно стояль въ отдаленіи, наблюдая за ихъ ділами и слыша все, что говорять люди государственнаго совъта, они-же Авицепы не видали. Затемъ царь вернулся къ себе домой, советь разошелся, и Авицена, вернувшись домой, сталь сповойно сидеть, только не уходили у него вовсе изъ ума дела вышеупомянутой коварной старухи, онъ все время размышляль: "Какъ-бы мнъ отомстить этой старухв?" Однажды онъ увидвлъ, что эта провлятая старуха по заведенному ею обычаю опять пришла въ женв Авицены. Усвлись онв и стали разговаривать. Авицена стояль какъ-будто ничего не знающій; онъ стояль, поджидая, когда эта старуха выйдеть изъ.дому. У дверей Авицены быль одинъ камень, (Авицена) всегда сидвлъ на немъ. Когда старуха вышла, онъ сказалъ (ей): "Бабушка, зайди и во мив!" Старуха не могла противиться и зашла. Авидена спросиль старуху, какъ идутъ дъла, какъ-будто о происшедшемъ не слыхаль, и обращался (съ нею) какъ со знакомою. И старуха подумала про себя: "Авицена, въроятно, не догадывается, что я ходила въ царю и жаловалась (ему)!" Тавъ она размышляла. Затъмъ Авицена, сидя и разговаривая со старухою, свазалъ (ей): "О бабушка, ты съ мольбами взяла у насъ вътеръ. Тотъ человъвъ пошелъ нъ царю и пожаловался на насъ. Царь позваль нась и чуть-чуть не убиль. Сколько мы перенесли непріятностей, пока не избавились отъ его рукъ!" Старуха знала навърное, что столько непріятностей онъ перенесъ отъ того человъва, и стала (ему) отвъчать: "Спасибо! да продлится Ваша жизнь! Вы сдёлали хорошо, поступили прекрасно!" Авицена сказалъ: "И у насъ есть до Васъ просъба! Савлайте милость, исполните эту нашу просьбу! Ты дала сама 2000 рублей, (которые) до сихъ поръ цёлы. Я отдамъ

этп деньги, дамъ еще 3000 рублей. Оважи-же и ты намъ добро!" Старуха сказала: "Извольте, если это дело зависить отъ моихъ рукъ, то я готова къ услугамъ, но это какое такое дело, которое Вы не въ состояни сделать, а мы можемъ?" Авицена сказаль: "Эта моя просьба-следующая. У меня есть болько. Сколько врачей я ни видаль, ни одинь изъ нихъ не могъ справиться съ этою мосю болезнью, и вылечить ее не могъ. Наконецъ, они посовътовали: "Другого средства нътъ, какъ только взять изъ печи горящую головню, васунуть ее въ скромное мъсто какой-нибудь женщины, потушить (ее) и угли принести намъ, и мы составимъ изъ этихъ углей лъкарство и вылъчимъ (имъ тебя)!" Вотъ что они сказали. Объ этомъ дълъ я еще никому не говорилъ. Такъ какъ я завель съ Вами внакомство, то теперь, бабушка моя, исполни мев это двло и удовлетвори мое желаніе!" Упомянутая коварная старуха немного поразмыслила и свазала: "Что же выйдеть (худого) изъ того? этоть (самый) мой адскій кругъ, подобный дракону, поглощаль и не одну вещь, подобную головић!" Она согласилась. Наконецъ, несчастная, изъ безпредельной жалности раворвавъ кошелекъ коварства и расплетя корзину хитрости, попалась въ силокъ бёды ради полученія отъ людей за (свое) искусство нізкоторой суммы денегъ. Авицена сейчасъ-же, сказавши: "Время-деньги!", поднялся съ мъста и, взявши изъ печви одну горящую головню, подошель въ провлятой, свалиль ее на спину, засунулъ (ей) горящую головню насколько разъ и потушилъ. Провлятая завопила, говоря: "Ай, ай! ты погубиль, что ты сдълаль?" Она лишилась сознанія и, черевъ нёкоторое время поднявшись, начала ругать и бранить Авицену. Авицена-же прочиталь заговорь и однимь заговоромь заключиль всё огни города въ ея детородный членъ. Провлятая, думая, что этимъ спаслась. все еще не поняла, что это была месть. Она пошла, думая: "Я отдълалась дешево!" Отъ боли она пошла посворъе

и отъ жара стала брызгать холодною водою. Съ этой стороны Авицена свое искусство уже кончиль. Огни города всъ потухли, нигай не осталось огня величиною даже съ глазъ муравья. Высбилють огнивомъ, но огня не выходить. Берутъ (огниво) другъ у друга и пробуютъ высвиать, но (огна) и следа нетъ. Причины, почему въ городе не стало огня, нивто не зналъ. Огонь сталъ единственнымъ счастіемъ міра, и люди счастливые, горюя объ огив, не ставили своего счастія ни во что Начальники города собрались и пришли въ царю съ жалобою, но царь и самъ не зналъ, въ какой нужно идти адъ за полученіемъ огня. "Куда пойдемъ теперь за огнемъ и вого будемъ просить помощи въ (нашемъ) горъ?" говорили (они). Царь, не зная, какой дать отвёть, сказаль: "Кого вы знаете? у кого будете просить помощи?" Вей въ одинъ голосъ свазали: "Мы внаемъ своего государя! у кого-же, какъ не у своего царя, просить намъ помощи? мы принции просить помощи!" Царь усвяся съ министрами для совъщанія. Было туть много разсказовь и различныхь отвётовь и вопросовь. Наконедъ, быль одинъ министръ, весьма умный и знающій, онъ сказалъ: "О, государь мой, ты совътуещься съ нами, а (между твив) по нашимъ словамъ не поступаень. Мы доподлинно знаемъ, что это дело всецело принадлежить Авиценъ. Если будете противиться ему, то и еще увидите удикительные фонусы!" Царь свазаль: "Что такое я сдалаль Авиценъ, что онъ спраталъ огонь всего ръшительно города?" Министръ отвъчалъ: "Причина та, что вниманія на него не обратили, посмотръли на него глазами презрънія, выгнали изъ государственнаго совъта, послали (за нимъ) военачальнива и пожелали расправиться съ нимъ грубо. Поэтому и онъ, въроятно, пожедалъ показать свое достоинство посредствомъ сильнаго знанія и могучей мудрости!"- Царь сказаль: "Что было, то было! ну, что же нужно делать? какъ-же выйти изъ этого дела и помочь въ беде?" Министръ сказаль: "Я,

рабъ твой, пойду, усиленно попрошу, -- можетъ быть, онъ придетъ. Если придетъ, то обойдитесь (съ нимъ) мягко, окажите уваженіе и почтеніе, облагодітельствуйте его сообразно (пословиць): "благодыяніе зажимаеть роть", сдылайте его сердду пріятное, а потомъ будеть можно попросить (у него) въ этомъ дълъ помощи!" Царь сильно испугался, не зная, что дълать, и свазалъ министру: "Если окажете такую милость, то весьма обяжете!" Затвиъ министръ всталъ, прищелъ въ дому Авицены, постучался въ дверь и сказалъ: "Пришелъ въ Вамъ гость!" Авицена-же, зная, въ чемъ дело, немного улыбнулся. Была у него одна хорошенькая собака. Онъ обратидся къ ней со словами: "Ступай, отвори нащему гостю дверь!" Эта собака пошла и отворида дверь. Министръ вощель. Авидена изъ почтенія къ министру указаль (ему) мізсто для сиденія. Министръ сель. (Авицена), угостивъ (гостя) необывновенными кушаньями, спросиль о его желаніи. Министръ помодидся и сказалъ, что онъ явился со сторовы царя просителемъ. "Пожалуйста, окажите милость!" свазалъ онъ. Авицена принялъ просьбу (приглашеніе). Была у него одна палва. Онъ прочиталъ (надъ нею) одинъ заговоръ, и она стала хорошею лошадью. Съвши на нее верхомъ, онъ отправился, вдучи рядомъ съ министромъ и разговаривая. Прибыли они во дворцу цара и вошли внутрь. Когда Авицена сотвориль за царя молитву и славословіе, царь поднялся на ноги и съ почтеніемъ и уваженіемъ усадилъ (его) рядомъ съ собою. Спрашивая, какъ идуть дела, онъ оказаль (ему) вниманіе. Угостивши (его) и одаривши, царь заговориль относительно вътра и огня и обратился (въ нему) съ 1000 просьбъ и молевій, говоря: "О мудрый Платонъ (нашего) времени! Помощь въ этомъ горъ-у Васъ. Сдълайте милость, избавьте насъ отъ этой безпомощности!" Такъ онъ умодяль (его). Авицена сталъ отговаряваться и кичиться: "Въ этомъ дълъ я вовсе не виновент! извините, государь!" Парь сталъ

такъ умолять Авицену, что пришелъ и поцеловалъ у него бороду. Авицена, наконецъ, поддавшись такому сильному упрашиванію и умаливанію, сказаль: "Ніть, государь мой, этого дёла я не дёлаль, но человёка, который (его) дёлаль, знаю!" Царь сказаль: "Пусть сейчась-же будеть исполнена наша просьба! какъ это ни будетъ, пусть такъ и будетъ! кто-бы ни сдёлаль, пусть сдёлаеть, быль-бы только у насъ для нашей надобности огонь!" Авицена сказаль: "О государь мой, человъкъ, сдълавшій это діло, — одна коварная відьма. Живетъ она въ такомъ-то месте, имя ея-такое-то. Она знаетъ много чародъйствъ и заговоровъ. Сколько было у нея нечестныхъ дель! Арестовала ветеръ и огонь эта самая старуха. Если явится у Васъ благосилонное желаніе узнать, правда-ли это, то пошлите какого-нибудь человъка. Пусть онъ идеть и въ темницу огня у этой проклятой вложить воскъ (съ ватою). Если не загорить, то всв мои слова будуть ложны. (Я говорю) потому, что знаю, что огонь заключила въ свой детородный членъ эта проклатая старуха!" Царь подумаль объ этомъ и поняль, что это месть старухв, но дълать нечего, другого исхода нътъ. "Пусть сейчасъ-же найдется огонь! гдъ-бы онъ ни быль, пусть будетъ здъсь!" сказалъ (царь) и, позвавши одного грубаго военачальника, далъ (ему) воску, говоря: "Въ такомъ-то кварталъ съ такимъ-то именемъ есть одна старуха. Разыщи (ее) и, не взирая вовсе на ея слова, сейчасъ-же вложи въ ея членъ воскъ и, какъ только воскъ (съ ватою) загорится огнемъ, принеси сюда!" Военачальникъ сказалъ: "Сейчасъ!" и побъжалъ, пошелъ и разыскаль домъ старухи, постучался въ дверь. Отворили. Сейчасъ-же вошелъ внутрь и сказалъ старухъ: "Бабушка, у тебя въ детородномъ члене есть, кажется, огонь. Царь привазаль приложить этоть воскъ къ твоему члену и принести ему обязательно огонь!" Старуха завопила, говоря: "О дуравъ, не сдурълъ-ли ты? какими судьбами въ мой членъ попадетъогонь?" Военачальникъ, не обращая вниманія на ея слова, свалиль ее силою и въ адскій кругь ея вложиль воскъ, сейчасъ-же выдернуль назадъ и увидълъ: воскъ горитъ огнемъ, сильно пылающимъ. Взявши, онъ пошелъ во дворецъ царя. Дорогою встрвчались ему люди, нуждавшіеся въ огнв, и врича: "Ай, дай и мив огня!", просили дать (имъ огня), (но) нивто зажечь не могь, такъ вакъ этого огня одинъ другому передавать вовсе не могъ, каждый долженъ былъ идти самъ, вложить воскъ и взять. Сколько они ни пробывали, (взять) было нельзя. Военачальника спросили: "Гдъ ты взяль этотъ огонь?" Военачальникъ объяснилъ. Горожане, услышавъ это, сейчасъ-же отовсюду сбъжались въ дому старухи. Военачальникъ, избавившись отъ нихъ, пошелъ во дворецъ царя. Члены совъта увидали, что горить огонь, и удивились. Царь, увидъвъ это собственными глазами, одобриль знаніе и мудрость Авицены. Въ этой сторонъ, провлятая старуха поняла дъло и увнала, какая надъ нею стряслась беда, но какъ спастись? Другого исхода, какъ бъжать, нътъ. Однако народъ обступиль дверь, и выйти никуда нельзя. Въ одной сторонъ дома было старое отхожее мъсто. Она вошла туда и заперлась, думая (этимъ), навърное, отдълаться. Тъмъ временемъ народъ разбиль дверь и вошель, и крыпко присталь къ старухы. Каждый говориль: "Когда же придеть моя очередь брать огонь?" Когда (люди такъ) тягались, --полъ былъ гнилой, --вев разомъ провалились и вплоть до поясницы погрузились въ навозъ. Со стороны собрались люди и (провалившихся) вытащили веревками. Не обращая вниманія на навозъ и нечистоты, сейчасъ-же засунули старухъ въ темницу огня воскъ. Чего они ни употребляли для полученія огня, воскъ-ли, или лучину, или суковатое дерево, (все) загоралось. Собравшіеся тамъ люди брали и посылали (домой) огня, сколько каждому было нужно. Бъдная старуха бъжала въ другой кварталъ, и тамъ люди, нуждавшіеся въ огнё, стали прикладывать (воскъ) чи брать отонь. Оттуда она бъжала въ другое мъсто, и тамъ не оставили ея въ повоъ. Въ тотъ дель, сволько ни было народу, все стали богаты огнемъ. Когда наступиль вечеръ, огни опять потухли, а утромъ опять стали нуждаться въ огиф. Коварная старуха поняла, что оставаться въ этомъ городъ не возможно, выйти-же изъ города и бъжать тоже не возможно. Со слезами она пошла на берегъ одной ръви и немного полежала, заснула; проснувшись, увидёла, что день уже наступилъ. Подощла она къ водъ и начала плескать на адскій огонь воду, думая, не будеть-ли немного пользы. Каждый разъ, какъ она плескала воду, усилвался и поднимался въ небу дымъ, подобный дыму, поднимающемуся въ то время, когда на горящее дерево плещуть воду. Горожане утромъ встали, огня опять нать. Что теперь далать? Нать и человава, воторый-бы зналъ, гдв находитси старука. Нечего двдать, они опять стали пробовать (всяко). Люди, собравшись въ одно мъсто и дивясь, увидъли: въ одномъ мъстъ есть огонь. Указанія умственнаго достаточно: гдв есть дымъ, тамъ додженъ быть и огонь. Они побъжали и увидъли: старуха, ахая и охая, вошла въ воду рѣки и сидитъ (тамъ). (Ее) схватили и свалили. Всв пришедшіе люди начали сейнасъ же брать огонь на все, что только было въ рукв. Въ тотъ день всякій человікь до вечера браль огня по мірів надобности. Наконецъ, старуху понесли и заперли въ одно и всто, приставили (въ ней) людей и назначили (ей) пищу и питье на средства общества. Всякій въ случай надобности приходиль и браль огня. Такъ провели целый годъ. Наконецъ, эта старуха отъ такой бёды погибла.

Отдѣлъ второй.

ОБРАЗЦЫ ВЫСОКАГО (СОВРЕМЕННАГО ЛИ-ТЕРАТУРНАГО) СТИЛЯ.

1. Разсназъ о разбойнинахъ.

"Изъ племени курдовъ, обитающаго въ недоступныхъ людямъ горахъ, выдълилось нъсколько разбойниковъ, (которые) грабятъ и обираютъ проъзжающихъ и проходящихъ путешественниковъ и купцовъ, а имущества ихъ отнимаютъ. Затъмъ они убъгаютъ и скрываются въ свои стоянки!" Такъ доносили халифу 'Адуду'д-девлету '). Халифъ, чтобы наказать ихъ, сдълалъ одно прекрасное распоряженіе: велълъ позвать одного изъ купцовъ, золотые и серебряные сосуды (его) наполнить сладкими явствами и халвою, смъщанными съ ядомъ, и навьючить одного осла. Того купца онъ научилъ говорить: "Эта кладь отъ жены такого-то князя слъдуетъ въ подарокъ женъ такого-то князя!" Когда упомянутый купецъ шелъ съ караваномъ, разбойники вышли и ограбили кара-

¹⁾ Бувейидскій халифъ, вступившій на престолъ въ 949 году.

ванъ. Одинъ изъ разбойниковъ взялъ упомянутаго осла вмѣстъ съ его кладью одинъ и увелъ. Прибывши къ мѣсту стоянки, онъ развязалъ вьюкъ и, посмотрѣвши, увидѣлъ, что въ золотыхъ и серебряныхъ сосудахъ — изысканныя яства. Онъ рѣшилъ другимъ не давать, а спрятать. Однако товарищи догадались и, такъ какъ всѣ были голодны, поѣли эти сладости, смѣшанныя съ ядомъ, отнимая другъ у друга. Немного спустя погибли всѣ до одного. Хозяева имуществъ, получивши каждый свое добро, сотворили за халифа усердную молитву, болѣе сладкое, чѣмъ халва.

2. Разсназъ о халифъ 'Омаръ и пьяницъ.

Святой 'Омаръ 1), да будетъ Богъ имъ доволенъ, въ бытность халифомъ встрътился съ однимъ пьяницей. Чтобы указать предълы питья, онъ велълъ поймать этого пьяницу. Когда этотъ мертвецки пьяный отважился ругаться, 'Омаръ, да будетъ Богъ имъ доволенъ, приказалъ отпустить его. (Люди) сказали: "О, повелитель правовърныхъ! онъ за питье вина достоинъ былъ ограниченія и за ругань достоинъ наказанія, (но) Вы дали (ему) свободу! какъ понять (это)? 'Омаръ, да будетъ Богъ имъ доволенъ, сказалъ: "Онъ ругался и (этимъ) разгивалъ меня. Если-бы я за это наказалъ (его), то далъ-бы волю своему характеру (гитъу), (тогда какъ) я (никогда) не считалъ разумнымъ давать какому-нибудь мусульманину возможность мстить въ состояніи вспыльчивости".

3. Разсказъ объ одномъ царъ и его слугъ.

Когда одинъ изъ древнихъ государей ълъ пищу и когда одинъ изъ его собственныхъ слугъ, подававшихъ пищу, ста-

¹⁾ Вступилъ на престолъ въ 634 году.

виль на скатерть кушанье, и отъ страха передъ царемъ оробыть, ноги его поскользнулись. Нёкоторое количество бульона брызнуло на одежду царя. Царь разсердился и приказаль упомянутому слугъ голову. Этотъ слуга, будучи твердо уверень, что царь казнить его, сказаль: "Я и такъ умру, и сякъ умру!", взялъ сейчасъ-же пищу со скатерти и облиль (ею) царя съ головы до ногъ. Царь, видя это и удивившись, спросиль: "О юноша, сдурвль что-ли ты? что ты сдълаль?" Слуга отвъчаль: "О государь мой, я не сдуръль, умъ мой еще въ порядкъ! я отважился сдълать (это) съ цълью, чтобы отплатить тебъ за хлъбъ-соль, на моей шев остающуюся, и поступилъ справедливо, т. е. чтобы люди не упревали Вашего Величества, говоря: "За такую малую провинность такой великій государь казниль напрасно несчастнаго слугу". Вотъ почему я совершилъ этотъ низвій проступовъ, чтобы люди, (объ этомъ) слышавшіе, говорили относительно меня, что я получиль возмездіе за свой мерзкій проступокь, и чтобы Ваша парственная особа отъ нарежаній была свободна". Царь нъкоторое время подумаль и сказаль: "О дурно-поступающій и прекрасно извиняющійся юноша, я прощаю теб'я этотъ твой дурной проступокъ ради прекраснаго твоего извиненія! Именемъ Божіимъ освобождаю тебя!" Кромъ того онъ оказалъ ему много благодъяній.

4. Разсказъ объ одномъ мудрецѣ и сырѣ.

Одинъ мудрецъ въ обществъ халифа сълъ всть кушанье и попросилъ сухого сыру, говоря: "Сыръ—хорошая вещь: способствуетъ пищеваренію, услащаетъ напитки, а вино очищаетъ и улучшаетъ". Сказали: "Теперь у насъ сыру нътъ". Мудрецъ сказалъ: "Если такъ, его не нужно, (ибо) сыръ портитъ зубы, (человъка) дълаетъ забывчивымъ, а явыкъ неповоротливымъ". Халифъ разсмъялся и сказалъ: "Теперь со-

образно которымъ твоимъ словамъ будемъ дъйствовать?" Мудрецъ сказалъ: "Если (сыръ) есть,— по первымъ, въ противномъ случав—по вторымъ (словамъ) поступай!"

5. Разсказъ объ Абу'л-Асуадъ и одномъ арабъ.

Когда одинъ скупой человъкъ, но имени Абу'л-Асуадъ 1), сидълъ въ одномъ мъстъ и ълъ, подошелъ (къ нему) одинъ бъдный арабъ и поздоровался съ нимъ. Абу'л-Асуадъ принялъ его привътствіе, не обращая (на него) вниманія и продолжая бсть. Арабъ, надбясь получить одинъ кусокъ пищи, началъ разговоръ: "Передъ тъмъ, какъ идти сюда, я заходилъ въ вашъ домъ! "Абу'л-Асуадъ сказалъ: "Такъ, если заходилъ, то заходиль, ибо нашъ домъ случился на твоей дорогв!" Не спрашивая о домочадцахъ и семь своей ничего, онъ продолжаль всть и арабу състь и потолковать не предложиль. Арабъ сказаль: "Жена твоя была беременна!" Асуадъ "Знаю, такъ!" Арабъ сказалъ: "Жена твоя родила ребенка!" Асуадъ сказалъ: "Она была беременна, какъ ей не родить?" Тотъ арабъ сказалъ: "Она родила близнецовъ!" Асуадъ сказалъ: "У жены моей такъ въ родъ: покойная ея мать всегда носила близнецовъ! Затемъ арабъ, такъ какъ отъ пріятныхъ въстей пользы не было, посмотрълъ, нельзя-ли опечалить. "Одинъ изъ твоихъ ребятъ скончался!" сказалъ онъ. Асуадъ сказаль: "Случилось, оказывается, хорошо: матери кормить грудью обоихъ было-бы невозможно!" Арабъ сказалъ: "На другой день скончался и второй ребеновъ!" Асуадъ сказалъ: "Если одинъ изъ товарищей умеръ, хорошо умереть и дру-

¹⁾ По мивнію одного казанскаго мусульманина, Абу'л-Асуадъ жиль вскорт послт халифа 'Аліл; если это—такъ, это быль, можеть быть, Абу'л-Асуадъ Ад-Дуалій, умершій между 660—688 гг., грамматикъ.

гому!" Арабъ сказалъ: "Умерла у нихъ и мать!" Асуалъ сказалъ: "Она умерла отъ тоски по дътяхъ!" и не обнаружилъ и слъда какой-либо печали. Арабъ, не получивши пользы и сообщениемъ печалей, сказалъ: "Ай, какое тонкое блюдо и изысканное добро ты ъшь!" Асуадъ сказалъ: "Потому-то я одинъ и ъмъ! Ай, арабъ, если ты и міръ перевернешь на мою голову, я (и тогда) не дамъ ни одного куска. Ступай, уходи!"

6. Разсказъ объ одномъ судьт и женщинт.

Одна женщина привела къ судъв своего мужа и сказала: "О господинъ судъя, этотъ мой мужъ мочится подъ себя каждый день!" Мужъ сказалъ: "Нътъ, господинъ судъя, я мочусь не по доброй волъ. Я вижу во снъ: на острову одного моря, наверху одного высокаго дворца, я сажусь верхомъ на коня; конь наклоняется, чтобы попить изъ моря воды, и я, боясь упасть (съ коня), выпускаю мочу!" И господинъ судъя, услышавъ это, сходилъ подъ себя и сказалъ женщинъ: "Ступай, не шляйся по-пусту: человъкъ, видящій такой сонъ, не только за малымъ, но и за большимъ можетъ сходить.

7. Разсказъ объ 'Абду'л-Меликъ и одномъ арабъ.

'Абду'л-Меликъ 1), сынъ Меруана (Мервана), сказалъ одному красноръчивому и опытному человъку изъ племени Гатафанъ;
"Разъясни-ка мнъ, какова должна быть красивъйшая и изящнъйшая изъ женщинъ!" Тотъ человъкъ отвъчалъ: "О повелитель правовърныхъ, слушай, я опишу тебъ пріятную наружность женщинъ. Ты бери такую женщину, чтобы ноги ея
были мясисты и длинны, лодыжки ея были покрыты мясомъ
и кости не были замътны, икры были мясисты и мягки, колънныя чашечки были мясисты, бедра ея были вплотную,
руки были жирны и толсты, ладони были широки, а груди

^{1) &#}x27;Омейядскій халифъ, вступившій на престолъ въ 685 году.

были горою, щеки были розовыя, глаза были отъ рожденія насюрмлены, брови были тонки, носъ быль не горбатый, а прямой, бёлый и свётлый, ротъ быль сладкій, волосы были очень черные, шея была нёжная и мягкая, мясо живота было соразмёрное, губы были достаточно красныя, промежутовъ между 2 бровями быль открыть". 'Абду'л-Меликъ сказалъ: "Ай, женщину съ такими качествами гдё найдеть? и подобная этой рёдкая жемчужина кому достанется?" Тотъ человёкъ, кончая свою рёчь, сказалъ: "О повелитель правовёрныхъ, прекрасныхъ женщинъ съ такими качествами можно найти не только между арабами, но и персами!"

8. Разсказъ о молодыхъ путешественникахъ и одной старухъ.

Асма'и 1) передаетъ: Когда изъ обитателей Ирака Арабскаго нъсколько молодыхъ путешественниковъ, остановившись въ одной гостинницъ и сидя, ъли и пили, къ нимъ подошла одна дряхлая изъ аравитянокъ старуха и остановилась. Они пригласили эту старуху и, усадивъ за столъ, стали угощать (ее) кушаньями, также угостили (ее) одной чашкой вина изъ финиковой настойки. Немного попало старухъ въ голову, и она стала смъяться. Подали (ей) вторую чашку, старуха выпила и ее. Раскраснъвшись и охмълъвши, она стала еще пуще смъяться. Подали и третью чашку. Старуха стала говорить еще лучше. Она присоединилась къ веселію и смъху юношей и сказала: "Эй молодцы, въ 'Иракъ ваши жены пьютъ-ли настойку?"—"Да, пьютъ!" сказали (они). Разговорчивая старуха сказала: "Для убъдительности я готова поклясться, что ваши женушки, несомнънно, прелюбодъйствуютъ. Если

¹⁾ Имя его—Са'идъ 'Абду' л—Меликъ; умеръ въ 829 г; филологъ.

эти ваши слова—истинны, то между вами нѣтъ ни одного съ опредѣленнымъ отцемъ!" Такъ она осмѣяла юношей.

9. Разсказъ о кофе, чат и березовомъ въникъ.

Въ внигъ "Кара́ини Тарихія" — "Историческія справки" усматривается, что проровъ (Мухаммедъ), миръ ему, ради пропагандированія вёры послаль въ Булгарь троихъ сподвижниковъ 1). (Эти) слова сказаны не безъ основанія. Пусть это будуть люди, пришедшіе въ Булгарскую страну или отъ пророка, миръ ему, или отъ халифовъ правовърныхъ, или будетъ иначе: пусть будутъ ови пришедшими во времена 'Омара ²), сына 'Абду'л-'Азиза,—всетаки верне будеть, если они пришли отъ пророка. Если они пришли отъ халифовъ правовърныхъ, то въ то время извъстіе о кончинъ пророка еще не дошло (до Булгара). Известно также, что святой 'Омаръ, сынъ 'Абду'л-'Азиза, былъ способенъ творить чудеса. Въ книгъ "Саха́ифу'ль-ахба́ръ" — "Страницы извъстій" упомянуто, что въ каждомъ походъ и битвъ противъ невърныхъ передъ 'Омаромъ разъвзжалъ какой-то человекъ, сидящій верхомъ на бълой лошади.

Послѣ того, какъ дочь Кипчакскаго (т. е. Булгарскаго) хана ³) благодаря трудамъ вышеупомянутыхъ посланниковъ получила исцѣленіе, свойства березоваго вѣника стали извѣстны

¹⁾ По татарской летописи Хусаму'д-дина, оконченной въ 1584 г., имена ихъ: 'Абду'р-рахманъ, сынъ Зубейра, Зубейръ, сынъ Джа'ды, и Талха, сынъ 'Осма́на.

²) 'Аббасидскій губернаторь изъ потомковь Абу-Дуляфа 'Иджли, съ 893 г. управлявшій Курдистаномъ.

³⁾ По Хусаму'д-дину хана звали Айдаръ, а дочь его Туйбике́; посланники прибыли (по тому-же лѣтописцу) 9 ч. Рамазана въ 9-й годъ гиджры (21 декаб. 630 г.).

въ народъ, и всякій, захворавши, сталъ ходить въ баню съберезовымъ въникомъ и, попарившись, получать испъленіе. Употребляясь все время ради испъленія, березовый въникъсталъ необходимою принадлежностью бань. Передають, чтотакого употребленія березоваге въника, (канъ) въ этихъ (нашихъ) баняхъ, въ другихъ странахъ нътъ.

Сообразно преданіямъ быстрому распространенію этихъсамыхъ 3 вещей: чая, кофе и березоваго въника были 3 побудительныя причины. Первая — вёникъ, который упомянутъ. Относительно чая передается такъ, что однажды святой Абу'л-Аббасъ Ахмедъ Ясави 1), (одинъ) изъ высовихъ суфійскихъ шейховь, во время путешествія близь Китайскихь границьзавхаль въ одно изъ Туркестанскихъ селеній. Въ чрезвычайножаркій день путешествуя долго верхомъ на ослъ, онъ неимовърно утомился. Лишившись силь, онъ завхаль въ гости въ домъ одного поселянина, жена-же этого поселянина лежала, мучась отъ невозможности родить ребенка. (Поселянинъ) приняль ходжу Ахмеда Ясави, говоря: "(Готовъ служить тебъ) глазами и головою!", и попросиль помощи для того, чтобы женъ родить ребенка. Ходжа Ахмедъ Ясави сказалъ: "Я чрезвычайно обезсильль, забольль. Сначала дай мъсто моему ослу, (потомъ) дай мъсто мнъ. Немножко отдохну, потерпи!" Поселянина опять сказаль: "Готова ка твоима услугама!" Посль того, какъ онъ справиль дела какъ следуетъ, святой ходжа Ахмедъ Ясави взяль бумагу и перо и, написавъ слова:

خود مارا جاشُ خَر مارا جاشُ زَن دهقان خواه زاید خواه نزاید

далъ (ихъ) поселянину и сказалъ: "привяжи въ поясницъ

¹⁾ Нѣвій Гулямъ-Мухаммедъ, сынъ муфтія Рахиму'ллы, житель Лагора, на стр. 531—532 своей книги "Хазинэту'ль-Асфія" (біографіи суфіевъ) говоритъ, что ходжа Ахмедъ Ясави умеръ 562 года (1166 г.) и погребенъ въ Яси (тамъ, гдѣ теперы г. Туркестанъ).

жены!" Жена въ тотъ-же часъ, какъ привязала эту записку, легво родила ребенка. (Выше приведенныя слова) означаютъ: "Мнъ было мъсто, ослу было мъсто, жена поселянина можетъ родить ребенка, можетъ не родить!" Затъмъ поселянинъ съ веливою радостью вскипатиль чаю и принесь (его) Ахмеду Ясави. Ходжа Ахмедъ Ясави попилъ, вспотелъ, отдохнулъ и окончательно поправился, сталъ въ хорошемъ настроеніи духа и, молясь, сказалъ: "Ай, это, оказывается,--целебная вещь. Поите ею своихъ больныхъ, --ею вылъчится всякій. Господь Всевышній да дасть ей до скончанія віжа широкое распространеніе!" Говоря, что (лівчиться чаемь)-совівть святого Ахмеда Ясави, чай стали пить и (отъ него) получать испъленіе люди, какими-бы то ни было одержимые бользнями. Въ надеждъ получить испеленіе, (люди) стали пить и пить (чай), и это вошло въ обывновение. Яса есть селение, на востокъ отъ Кашгара. Умеръ (Ясави) въ 396-мъ году.

Въ внигъ "Джиганъ-нума" — "Міроуказатель" 1) упомянуто также, что въ Аравійской странъ, въ области Іеменской, въ древности былъ одинъ почтенный человъкъ, по имени шейхъ Абу Хасанъ Аш-Ша́дили. У него изъ почтенныхъ тоже (людей) былъ одинъ ученикъ, по имени шейхъ 'Омаръ. Онъ жилъ въ одной изъ Іеменскихъ горъ. Однажды въ народъ города Моха появилась какая-то особенная болъзнь, (которою) былъ одержимъ всякій. (Люди) приходили къ шейху 'Омару и благодаря его молитвамъ получали исцъленіе. Когда этого болъзнью захворала и дочь Мохскаго государя, ввърили (ее) заботамъ шейха 'Омара. Дъвица, пробывии нъкоторое время подъ попеченіемъ шейха 'Омара, выздоровъла. Относительно этого въ народъ возникло много словъ, и на шейха

¹⁾ Сочинилъ ее Мустафа б. 'Абди'лла Хаджи-Хальфа, умершій въ 1658 г. (библіографъ, географъ).

'Омара начали клеветать. Шейхъ 'Омаръ, услышавъ это, удалился изъ города и, пошедши на одну гору, сталъ жить (тамъ). На той горъ кромъ кофейнаго дерева ничего не было. Онъ сталъ употреблять кофе и вмъсто пищи, и вмъсто питья. Люди, одержимые въ городъ Мою того бользнью, сталя искать шейха 'Омара и нашли. Когда они были у шейха 'Омара, шейхъ 'Омаръ сталъ варить въ горшей кофе и поить (имъ) ихъ. Принимая кофе, каждый сталъ выздоравливать. Когда они, выздоровъвши, возвратились въ городъ Моху, всъ хворавшіе поб'єжали въ нимъ и стали спрашивать: "Чёмъ вы излічились? "Они отвічали: "Мы пошли въ шейху 'Омару, и онъ давалъ намъ пить кофе, имъ-то мы и вылёчились!" Посл'я того это изв'ястіе распространилось въ народ'я, и всякій хворающій человікь, употребляя кофе, сталь сейчась-же получать исцеленіе. Говоря, что вофе-целебная вещь, стали часто пить его, и это стало привычкою. Шейхъ 'Омаръ умеръ въ 700-хъ годахъ (гиджры).

Относительно вофе и табаку есть одинъ стихъ: Двъ вещи погубили міръ: Кофе Іеменскій и табакъ турецкій.

10. Разсказъ о праздникъ джіунъ.

Выслупай теперь одно извъстіе относительно толпы народа. Если ты спросишь, какъ живутъ (люди),—у этого городского народа такъ называемое мотовство считается вещью позволительною. Хоть они (этого) и не говорятъ, но, по крайней мъръ, (поступаютъ) въ этомъ смыслъ. О ты, имя-рекъ, среди этого самаго городского люда есть различные: есть богатые и бъдные, есть муллы и студенты, есть лавочники, портные, есть калошники и сапожники. О ты, имя-рекъ, между богачами есть много и хорошихъ людей. У нъкоторыхъ людей есть имущество, которое все взято въ кредитъ; когда жизнь ихъ приходить къ концу, то ни разу не успокаивается у нихъ дуща. Некоторые люди сидять, открывь лавочку; сидять они внутри ея, а изо ртовъ своихъ извергають пламя. Эй брать, если у нихъ немного не хватаетъ (отмъреннаго или денегь), они начинають класться, говоря: "Півна этой самой вещи-моя такая то (покупная) цёна! Ей Богу, эта вещь мнё самому стоить то-то и то-то; если ты по этой цвив не купишь, то намъ будетъ много убытку". Торгуясь и торгуясь, онъ отдаетъ (товаръ) за половину (цены). Узнай и скажи, предвидено-ли это дело въ законе о торговле. Некоторые люди ³/₄ фунта продають какъ 1 фунть. По этой самой причинъ не двигается впередъ ни одно дъло. Сравни съ этимъ и прочія діла. Если разсказывать (объ нихъ) и цілый день, слова не кончатся, (твмъ болве что) время (занято) двломъ. Делають большіе расходы, не соображаясь съ доходами, а обратившись къ тюфяку своему, (сообразно ему) не протягиваютъ ногъ 1). Берутъ тамъ, берутъ здёсь и дёлаютъ много расходовъ. Расхаживають въ формѣ, устраивають борьбу, а срокъ (кредита) пропускаютъ. Въ скоромъ времени кредиторъ (соб. хозяинъ) собираетъ у него все имущество, и тотъ, кого мы сегодня вечеромъ называли богачемъ, завтра остается безъ копъйки. Обдъляютъ-же этотъ сортъ людей такъ потому, что таковы особенности (праздника) джіуна, оставшагося издревле. Если въ зимніе дни будуть приходить (для продажи) деревенскіе люди, то городскіе люди будуть смотръть на нихъ, какъ на враговъ. Когда-же наступаетъ лътній день, встрівчають (прівхавшихь) съ радостью, говоря: "Не покупать-ли прівхаль?", и выходять провожать. Придя на джіунь, діти выходять покупать; если (покупатели) чужіе

¹⁾ Равносильно русской пословиць: "По одежкъ протягивай ножки".

люди, то они-пріятны, какъ родные братья. То самое, что мы зовемъ джіуномъ, бываетъ въ хорошій літній день. Ремесленные люди ждутъ его съ великою радостью, говоря: "Онъ достался намъ отъ нашихъ отцовъ и дъдовъ!", и, доставляя то, чего не было, расходують ради джіуна. Портные всь говорять: "Вотъ подходить нашъ джіунь!" и готовятся (къ нему) ночью и днемъ, не употребляя ни пищи, ни питья. Нужныя вещи они готовять за 3 мъсяца раньше; если нечаянно они не повлуть (на джіунь), то горять у нихъ сердца. Деревенскіе люди приходять покупать въ среду, а городскіе все еще не готовы. Встаетъ мужикъ рано утромъ и прівзжаеть на своемъ запряженномъ конв. Береть вещи тамъ, беретъ вдёсь, сколь хватаетъ силъ, а какъ наберетъ, садится и выбажаеть. Вдеть недолго и добажаеть до туда, гдб пьють чай. Передъ собою ставить навъсъ, которымъ прикрывается какъ занавъсью. Мужъ, не желая сидъть, уходитъ (куда то) пѣшкомъ; (жена) забъгаетъ впередъ и ударяетъ (его) разъ. Говоря: "куда онъ опять ушелъ?", стоитъ и ждетъ (его) ямщикъ. Пришедши туда, гдъ пьють чай, (мужикъ) выбираетъ получше мъсто. Распивая по дорогъ чай, онъ кончаетъ половину гостинцевъ. У нъкоторыхъ онъ береть ермолку, у нъкоторыхъ шапку, у нъкоторыхъ кафтанъ, у нъкоторыхъ сапоги. Изъ экипажной лавки онъ береть также 1 тарантасъ, русскій (за прокать) береть съ него за 3 дня 3 рубля. Запрягаеть онъ въ телегу коней и гонить ихъ, становя дыбомъ. Увидя его дорогою, ты подумаеть, что это-купецъ. Вещи, имъ взятыя, всё въ долгъ. Распивая дорогою чай, онъ смотрить въ степь. Приходить караульщикъ-русскій и за місто просить денегь. Теперь онъ такимъ образомъ возвращается въ деревню, (что) съ головы до ногъ онъ (одътъ) хорошо, и деревенскіе удивляются ему. Смотрять на него и удивляются его одъянію сверху донизу, (но) не знають, что (это) взято у многихъ городскихъ людей. Теперь онъ (съ гостями) воз-

вращается (къ себъ домой) и даетъ (женъ) побольше подарковъ, (жена-же) проворно выносить (для варенія пищи) свой засаленный горшовъ. Если будеть (у гостей) много подарковъ, (жена) затапливаетъ свою черную баню, встаетъ въ полночь и печетъ ржаные пироги съ говядиной. Мужъ рано утромъ встаетъ и колетъ барана. Если подарковъ женъ будетъ мало, она прячеть баранье мясо. Въ то время какъ (мужу съ гостями) выходить изъ бани, (жена) варить легкія и печень, безтолковая мужичка не понимаетъ достоинства гостей. Когда городскіе гости вернутся (изъ бани), тогда заставляютъ читать Коранъ. Приходить мулла читать Коранъ, а гости пьяны. Вдять пищу и пьяные уходять на празднивь въ лъсъ, уходять (туда) съ пъснями и нагрузившись, точно на бъсовскій пиръ; уходятъ они на праздникъ въ лъсъ, не прочитавъ и праздничной молитвы. Держать стаканы, беруть хлъба и за пазуху владутъ посудину. Какъ нойдутъ въ лъсъ на праздникъ, тамъ есть следъ очага. Молодыя женщины, девицы и парни рвутся туда играть. Когда они станутъ тамъ играть, то наль ними нътъ ни одного старшаго; вотъ поэтому-то у мужика и нътъ хльба. Съ какого времени начался этотъ джіунь? Запрещенія мулль не приносять никавой пользы. Въ льтніе дни играють на джіунь, хватая другь друга за руки, а въ зимніе дни играють, цёлуя другь друга и играя въ игру "тканіе сукна". Одинъ парень и одна дівушка сидать вивств и ткуть сукно, а (потомъ) объявляютъ отцу, говоря: "Вотъ-предметъ моей любви, не отдавай за другого!" Если явятся сваты изъ другой деревни, то дівицы не стоять (на мъстъ) и жалобно просятъ, и прежде чъмъ отдастъ ихъ отецъ, онъ, не дожидаясь, выходять сами и пристають (къ сватамъ). Эта любовь зарождается отъ участія всёхъ дёвицъ на играхъ въ джіунъ, а желаніе дъвицъ поскорье выйти (за-мужъ) происходить отъ игры "тканіе сукна", какъ только подходить недъля джіуна, варять пиво. Глядя (на богатыхь), и бъдные

думають и знають, что прівдуть гости (и кънимь). Ожидая прівзда городскихъ людей, они начинають браться за горшви (чтобы варить пищу). Если дають (имъ) побольше подарковъ, они кладутъ въ пиво меду. Когда пиво станетъ пожиже, начинается его питье. Въ 10 ведеръ пива владутъ 1 фунтъ меду и (потомъ) это мъщають. Начиная пить, говорять: "Во имя Бога Единаго!" Они говорять, что такъ нельзя, и находять тому объясненіе. "Разві это не запрещено?" говорять они, "въдь это сдълано изъ хлъба!" (Имъ) отвъчають: "Какъже это опьяняеть, когда это (лишь) изъ посвыя? Если-бы праздникъ былъ въ году и 2 раза, имъ это вовсе не по чемъ: какъ только приближаются дни джіуна, (люди) безъ приготовленій не остаются. Кто выдумаль этоть джіунь, никто того не знаетъ (соб. основаній тому ніть), праздниковъ въ году приходится 2, и почитать (ихъ) намфренія нотъ. Какъже можетъ родиться у этого мужика хлёбъ каждый разъ. вогда его посвють? Въдь онъ не даеть всегда подарковъ (муллв) на разговвніе и жалованіе. Когда пройдеть 3-4 дня, съ джіуна возвращаются домой; когда станутъ подсчитывать, опутаны кругомъ долгами: у нъкоторыхъ взяли чаю, у нъкоторыхъ сахару, у некоторыхъ взяли калачей, у некоторыхъ хлёба, у нёкоторыхъ взяли денегъ, чтобы сшить за нихъ калоши или платье, или берутъ (съ нихъ) въ закладъ платье или самоваръ. Во время гулянія посл'в употребленія пищи и питья онъ теряетъ платье; когда онъ вернется въ городъ, хозяинъ (платья приходитъ) и требуетъ его. Приходитъ иной и требуетъ ермолки, а иной приходитъ за халатомъ, иной приходить и требуеть шапки, а иной сапоги. Другихъ вещей въ домъ не видно, а остальное, находящееся на глазахъ, (находится) все лишь на немъ. Нъвоторые люди ъдутъ туда и беруть съ собою дурныхъ товарищей. Они творять всегда. дурныя дела и заняты ими съ утра до вечера. Эти пьяницы ходять, вдять и пьють, занимаясь все время дравами, столк-

новеніями и небрежностью; зачёмъ они явились, не знають: вовсе, они не могутъ распознать, день-ли это, или ночь. Когда они израсходують свои заработанныя деньги, то кредиторы тащутъ ихъ къ мировому судьв. Сталь онъ въ затруднительное дёло. Что же теперь дёлать? Будетъ ли онъ сыть, когда ждуть за нимъ большіе долги? Когда пройдеть тъмъ временемъ 1-2 мъсяца, что дълать дальше: отдаватьли долги, или платить подати? На этотъ джіунъ изъ (крупныхъ) богачей не вдетъ ни одинъ человъкъ, (но) изъ ремес ленниковъ ни одинъ не остается, чтобы не идти (туда). (Наджіунь) есть также нькіе люди, ты назови ихъ портными. Сверхъ того входять (на джіунь) и нівкоторые, продающіе хльбъ. Есть башмачники, сапожники и шьющіе калоши. Вы вносите въ счетъ (бывающихъ на джіунѣ) всѣхъ, пусть ни одинъ не остается. Знай, что нътъ довърія обществу портныхъ: если дать (ему) одно платье, онъ сважетъ: "Сошью!" и унесеть (его). Если дашь (ему) платье для шитья, то будешь ходить (за нимъ) съ огорченіемъ мѣсяцъ. Будетъ онъ говорить: "Вотъ-сегодня, вотъ завтра!" и, держа (платье), будеть заставлять ждать. Если нечаянно ты дашь ему хоро-шій товаръ, то, пролежавъ у портного, онъ на половину обветшаетъ. По этому самому разряду людей ты поучайся, что молитва посланника Божія не коснулась (ихъ) ремесла. Есть еще одного сорта люди, (которые) беруть всякаго рода шкуры. Они выходять и собирають шкуры, собирають ихъ, обходя базаръ. Если съ окраинъ города придетъ какой-нибудь человъкъ, неся одну шкуру, то покупать эту шкуру идеть 10 человъкъ. Одинъ говоритъ: "я возьму, я возьму!" и, набравши денегъ и забастовавши, выходить изъ толпы и забираетъ (шкуры). Собравши эти шкуры, онъ волочитъ (ихъ)домой; отръзавъ прочь хвосты, онъ изъ нихъ извлекаетъ пользу. Вотъ почему вышло для нихъ (названіе) "кости отъ хвоста". Но это не-очень большіе богачи, а мельіе бойцы. Есть

тавже нѣкое мѣсто, зови ты его базаромъ. Люди, у которыхъ дёль нёть, продають тамъ разный лувь. Базаръ есть мёсто для этого разряда людей. Если-бы послёдовали за ними муллы и суфіи, и (тв-бы) сбились съ пути. Разныя хульныя и разныя мерзкія слова у нихъ въ употребленіи, (ибо) на шею каждаго изънихъ усълся дьяволъ. Какъ только выходять они на базаръ, ръчь начинаютъ хулою, вотъ они поносятъ упомянутыхъ муллъ и богачей. Если-бы они и 50 леть пробыли въ городъ, то и въ течение нъсколькихъ лътъ они не оставили-бы дурноты. То, что говорять эти самые люди, нъкоторые слушають, (тогда какь) передь этимь деломь теряется умь и слабветь дыяволь. Что-же надо двлать съ этими самыми людьми? Теперь намъ следуетъ ихъ оставить и говорить о другихъ. Въ этомъ самомъ народъ есть одинъ весьма неприличный обычай. Если спросите, какой это обычай,-я скажу и объ немъ. За одного глупца выдають (за-мужъ) дочь, (ибо) его богатство (нужно) во время. Выдають дочь въ дальнюю сторону,--это тоже весьма дурно. Этотъ обычай, выдавать дочь за деньги, - весьма плохъ. Можетъ быть, этого не былобы, если-бы не гуляли по улицамъ женщины и дъвушки. Выдавать дочерей за деньги въ дальнюю сторону весьма скверно. Мужъ на некоторое время оставляетъ (жену) и уезжаетъ далево. Мужъ убзжаетъ, а жена остается, будучи на нъвоторое время безъ удовлетворенія. Эта самая оставшаяся безъ мужа молодая женщина начинаетъ ходить и веселиться. Знай, она ходить по улицамъ и начинаетъ показывать себя. Когда сильно зачешется, что-же ей дълать? не въ огонь-же ей броситься? Отдають (также) очень молодую девушку за старика. Мужъ уже старъ, а эта самая молодая девушва, несчастная, живетъ и желтъетъ. Знай и слушай теперь, другъ мой, про ихъ жизнь. Я разскажу относительно этой жизни, изъ цёлаго ряда про одну. Знай, что между обоими (супругами) любви не бываетъ. Молодыя парни глядятъ (на девушку) все время, и эта несчастная девушка (отъ любви къ нимъ) желтеетъ.

Знай, о брать, будеть-ди какая любовь между (супругами). Если они выйдуть, чтобы идти (куда-нибудь), жена идетъ впереди, а мужъ остается сзади. Если (мужъ) идетъ, то идетъ, сгорбившись, точно человъкъ, потерявшій вещь (и ищущій её). Когда холодно, онъ дрожить, точно человівкь, одержимый лихорадкою. Очень жалко, что выдають дочерей за стариковъ: удовольствія ніть, и едва проходять дни зимніе, весенніе и літніе. Эта самая старость придеть, о брать, во всякому. Если старикъ умретъ, то жена и малыя дети останутся безъ помощи. За деньги продають жизнь молодыхъ девицъ; поэтому и нътъ добродътели у дъвицъ. Что дълать деньгами, вогда нътъ наслажденія въ любви? Что пользы въ яденіи сахару, когда желудовъ пусть? Пусть (мужъ) будеть старъ, или будетъ молодъ, лишь-бы былъ ровня. Какое будетъ у этого человъва (женщины) наслажденіе, если мужъ будетъ ему ровня! Какъ (пріятно) бываеть въ жизни ворковать съ ровнею, любить, цёловать другь друга, въ то время какъ ребятишки возятся. Есть въ людяхъ одинъ весьма неприличный обычай. Если спросишь, какой дескать обычай, --- у женщинъ не стало благонравія. Зачемъ нужно посылать теб'в жену для гулянія на улицу и, посылая жену въ людямъ, самому называться мужемъ? У мужей нътъ вовсе религіознаго чувства. Пойди ты въ Гнилому озеру 1), и увидишь много примъровъ. Есть у нея (т. е. у жены) знакомая подруга - старуха. (которая) пригласить (ее) въ себъ. Чтобы люди не не узнали, (жена) надвнеть особыя одежды. Невоторые мужья гуляють вмёстё со своими женами, а узнавши дорогу, эти женщины ходять часто (и) однъ. Если ты, о имя-рекъ, считаешь эти слова ложными, то пройдешь по дальнимъ улицамъ, спустись и къ Гнилому озеру. Если побываешь тамъ,

¹⁾ Мъсто народнаго гулянія въ г. Казани.

то думай потомъ (объ этомъ) каждый день. На Гниломъ озеръ бываетъ полно женщинъ и дъвицъ. На этомъ такъ называемомъ Гниломъ озеръ бываетъ много въ особенности женщинъ, женщинъ, сбившихся такъ съ пути. Наступаетъ (кажется) послъднее время.

11. Занонъ о продавцахъ.

Продавцы въ торговив пусть остерегаются 27 преступленій.

- 1) Въ торговат пусть не будуть чрезвычайно жадны. Эта жадность тушить свъть воздержанія, ктому-же жадность не можеть дать того куска хатова, который опредёляеть (одинъ) Богъ Всевышній; только повиновеніе волт Бога Всевышняго можеть увеличить блага и добро Его. Уповая въ торговат (только) на Бога Всевышняго, можно получить отъ Него пропитаніе и пользу.
- 2) Покупаемую вещь порицать и продаваемую вещь хвалить нельзя. Кто будетъ говорить наоборотъ, тотъ станетъ лгуномъ. Если, положившись на эти слова, покупатель возьметъ, то этому человъку сдълали насиліе, и (продавецъ) станетъ въ разрядъ людей несправедливыхъ. Если покупатель не возьметъ, то (продавецъ) согръщитъ (лишь), какъ лгунъ и поступившій безчеловъчно. Если сказанныя (продавцемъ) слова будутъ справедливы, то (продавецъ) будетъ свободенъ (отъ гръха) и невиновенъ, т. е. будетъ сказавшимъ (нужное), и каждое сказанное слово въ день воскресенія мертвыхъ будетъ принято въ расчетъ. Но, если (продавецъ) ради разъясненія покупателю неизвъстныхъ покупателю свойствъ скажетъ правду, то это убытка не принесетъ, лишь-бы не вышло изъ границъ.
- 3) Ради быстрой продажи вещи и ради навастриванія и прельщенія нельзя божиться ни по правд'я, ни ложно. Если (вто) ради этого побожится ложно, то онъ совершить ложную клят-

- ву, т. е. вполнѣ впадетъ въ грѣхъ и совершитъ грѣхъ великій. Просимъ у Бога Всевышняго защиты (для него)! Если онъ побожится по правдѣ, то поступитъ неучтиво, потому что онъ священнымъ именемъ Бога Всевышняго мерзко повусился на (весь) міръ. Если онъ—вѣрующій и ожидаетъ будущей жизни, то (дѣлать такъ, какъ онъ) не прилично человѣку, ожидающему будущей жизни.
- 4) Не зная статей закона, торговлей на базарѣ заниматься нельзя, ибо базаръ есть мѣсто нерадѣнія. Будучи ученымъ и воздержнымъ, слѣдуетъ знать пользу и вредъ, чтобы спастись отъ базарнаго преступленія.
- 5) Не следуетъ сврывать недостатка продаваемой вещи: сколь великъ недостатовъ, надо сообщить (объ немъ) покупателю. Если какой-нибудь человъвъ, не говоря о недостатвъ вещи, продастъ (ее), а покупающій (ее) мусульманинъ того недостатва знать не будеть, то недостатви должень указать человъвъ, стоящій рядомъ. Разсказъ. Нівній человывь за 300 сребрениковъ продалъ одного верблюда. Рядомъ находился святой Василе, сынъ Аль-Асва 1). Когда покупатель, взявши верблюда, пошелъ, святой Василе позвалъ его сзади и свазалъ: "Покупаешь-ли этого верблюда для перевозки кладей, или повупаеть на мясо?"—"Для кладей!" отвъчаль (повупатель). Святой Василе сказаль: "У этого верблюда есть недостатовъ: у него поръзана подошва." Покупатель вернулъ (верблюда). Продавецъ сбавилъ затёмъ цёну на 100 сребрениковъ и сказаль: "Ты моей продажь причиниль убытовъ!" Святой Василе сказалъ: "Посланнику (миръ ему!) мы дали влятву въ томъ, чтобы давать совъты мусульманамъ. Исполнять эти дъла-продавцамъ настоящаго времени будетъ трудно. Есть

¹⁾ Одинъ изъ сподвижниковъ Мухаммеда; умеръ въ 706 г. въ царствование 'Абду'л-Мелика, сына Меруана (см. объ немъ выше).

- однако 2 вещи; если ихъ знать, будеть легко. Одна—та, что обманъ и поддёлка не увеличатъ средствъ къ существованію, напротивъ удалятъ благословенія (Божіи) и когда нибудь погубятъ (виновнаго): или чрезъ воровъ, или чрезъ людей злыхъ, или чрезъ пожаръ, или чрезъ потопленіе. Другая—та, что будущую жизнь мёняютъ на теперешнюю. Человъкъ разумный вещи бренной жизни предпочитать благамъ въчной и неизмённой будущей жизни не станетъ. Боже мой, (предохрани) насъ отъ обмановъ!
- 6) Следуеть избетать плутней, (напр.) внутрь продаваемой вещи вкладывать вещи постороннія, какъ (делаль) следующій человекь. Разсказг. Одинъ человекь продаваль всегда, стремясь къ барышамъ. Однажды разлилась вода и, нахлынувши, умертвила всёхъ его коровъ. У него была одна маленькая девочка. Она сказала своему отцу: "О родитель, твои предназначенныя для барышей воды скопились и унесли этихъ самыхъ нашихъ коровъ!" Плутнею считается также обмериваніе въ пудовке (мере ёмкости), весе и аршине (мере длины). Относительно этого въ Священномъ Слове Бога Всевышняго есть весьма страшныя угрозы, въ главе (начинающейся словами) "Горе обмеривающимъ" весьма сильно угрожаетъ (Богъ) и указываетъ на нихъ, какъ на людей неверующихъ, отрицающихъ воскресеніе въ день возстанія мертвыхъ.
- 7) Нужно беречься обманыванія какого-нибудь человѣка и продаванія (ему) по весьма высокой цѣнѣ. Разсказъ. Было у святого Юнуса, сына 'Убейда, нѣсколько халатовъ: нѣкоторые въ 400 сребрениковъ, а нѣкоторые въ 200 сребрениковъ. Самъ онъ, уходя въ мечеть, въ лавкѣ у себя оставилъ сына (своего) брата. Пришелъ одинъ бедуинъ и халатъ, стоившій 200 сребрениковъ, купилъ за 400 сребрениковъ. Святой Юнусъ, выходя изъ мечети, наткнулся какъ разъ (на покупателя) и, узнавши, что халатъ былъ изъ его собственныхъ, спросилъ: "За какую цѣну пріобрѣлъ этотъ халатъ?"

Бедуинъ отвъчалъ: "Я пріобрълъ за 400 сребрениковъ: " Святой Юнусъ сказалъ: "Этотъ дороже 200 сребрениковъ не стоитъ, — ступай и отдай (его) хозяину обратно! " Бедуинъ сказалъ: "Этотъ въ нашей мъстности уйдетъ за 500 сребрениковъ, — я этою (цъною) довольствуюсь! " Святой Юнусъ сказалъ: "Доброжелательство въ религіи — лучше, чъмъ сей міръ и всъ его пороки. " Вернулъ его и привелъ въ свою лавку. Вернулъ (ему) 200 сребрениковъ и, обратившись съ упрекомъ къ сыну брата, сказалъ: "Развъ ты не боишься Бога Всевышняго, что покинулъ доброжелательство? " Сынъ брата извинился и сказалъ: "Онъ взялъ самъ добровольно. "

- 8) При покупкъ и продажъ надо беречься, чтобы не обмануться, потому-то самообманъ среди людей сего міра и не считается дѣломъ похвальнымъ, ктому-же нѣтъ (за это) награды и въ будущей жизни. Не имѣя намѣренія (наживаться), люди добрые и благочестивые въ продажѣ и покупкъ бываютъ весьма осмотрительны, они не пропускаютъ даже мелочей, напротивъ ради благоволенія Бога Всевышняго раздаютъ много вещей, какъ дары и милостыни. Если обманутый человѣкъ былъ обманутъ по своей неосмотрительности, онъ въ томъ никакой пользы не получитъ; но, если покупатель или продавецъ будутъ люди бѣдные и если (продавецъ богатый) отдастъ дешево, или (продавцу бѣдному) дадутъ дорого, вреда въ томъ не будетъ, напротивъ будетъ награда (въ будущей жизни).
- 9) Следуетъ остерегаться перебиванія цень, т. е., войдя между продавцемъ и покупателемъ, после установки цень, ради возвышенія цень говорить: "я дамъ дороже!", (въ то время какъ) у самого намеренія покупать нетъ,—такое дело не позволительно.
- 10) Перебиваніе купли у ближняго своего, т. е. послів того какъ продавець и покупатель сошлись и заключили сділку, придти какому-нибудь человіну и стараться взять

самому, а покупателя желать устранить, — такое дело возбраняется.

- 11) Если (вто-нибудь) пожелаеть добровольно отговорить продавца въ самый актъ продажи и послѣ онаго, т. е. пожелаеть вернуть продаваемое, то (продавецъ) долженъ быть доволенъ тѣмъ, что его отговариваютъ.
- 12) Купивши вещь, уплаты ся до крайней степени не задерживать, ибо задержаніе причинить огорченіе и насиліе. Этого надо беречься.
- 13) Если челов'євъ, желающій купить, будеть безпомощенъ и б'єденъ, то требовать (у него денегъ), сильно принуждая, нельзя. Относительно этого въ священномъ преданіи говорится: "Если челов'єку, желающему купить, предоставить выборъ и не принуждать (его), то за каждый день будетъ дана награда, какъ за милостыню".
- 14) При полученіи денегь надо брать (ихъ), осматривая, и денегъ поддёльныхъ, т. е. фальшивыхъ, надо остерегаться; поэтому, если въ видъ платежа (вто-нибудь станетъ) отдавать поддельныя деньги, а берущій (этого) знать не будетъ, то берущему (онъ) причинитъ несправедливость; еслиже берущій будеть брать, зная (это), то онь не будеть свободенъ отъ (причиненія) убитка народу, т. е. челов'явъ, который береть эти деньги, вная (ихъ), не будеть свободень отъ того, чтобы отдать (икъ) какому-иибудь человъку обманнымъ образомъ, и такимъ образомъ (деньги) нойдутъ въ ходъ. Во время нахожденія (у кого-нибудь) этих фальшивых денегъ гадость ихъ распространяется, пося самого (владельца) убытовъ неизбъяно коснется и (прочихъ) людей. Благо тому, кто умираетъ, вогда вмёсть съ нимъ умираютъ (и) его грвин, и горе тому, кто умираеть, когда после него останутся его грахи, т. е. радость и веселіе тому человану, воторый умираеть така, что вибств сь нима умирають и его грвин, т. е. (грвиова) после него самого не остается; горе и раскаяніе тому человіку, который умираеть, а гріхи его,

т. е. убытки, остаются на людяхъ. (Такъ) передается нѣко-торыми прежними людьми.

"Расходованіе одного сребреника фальтиваго сильнъе (въ смыслъ гръха), нежели ворование сотни сребрениковъ настоящихъ", т. е. подаваніе милостини однимъ сребреникомъ фальшивых денегь есть грёхь болёе сильный, нежели ворованіе сотни сребрениковъ настоящихъ денегъ; ворование сотни сребрениковъ настоящихъ денегъ есть грахъ своро-прекодящій, не постоянный, но подаваніе милостыни фальшивимъ сребренивомъ, смёшаннимъ съ мёдью, есть трёхъ постоянный, вслёдствіе того-же эти фальшивыя деньги не будуть свободны отъ того, чтобы во время хожденія по народу принести народу вредъ, но взять смъщанныя деньги и, вторично смешавни (ихъ) съ серебромъ, приготовить (изъ нихъ) вещь, чтобы (въ вид'й денегъ) не ходили по народу и чтобы народъ быль свободень отъ ихъ вреда, убытва въ томъ не будеть, будеть лишь доброе дело.

- 15) Слёдуеть беречься дёланія большихъ долговъ. Если (кто-нибудь) будеть дёлать по нуждё долги, пусть (тоть) дёлаеть долги съ цёлью уплатить (ихъ). Относительно этого въ священномъ преданіи говорится: "Кто дёлаетъ долгъ, намёреваясь его потасить, къ тому приставляются (Богомъ) ангелы, которые берегутъ (его) и молятся за него, пока онъ не погаситъ его".
- 16) Следуеть въ торговле беречься лихоимства и поборовъ, лихоимству подобныхъ, т. е. избегать даванія денегъ взаймы съ барышемъ.
- 17) Слёдуетъ избёгать покупки чего-нибудь отъ человёка безаконнаго, или отъ человёка, посягающаго на капиталы, или отъ вора.
- 18) Вещь, привозимую для продажи въ городъ, не сдъдуетъ покупать, выбхавши за городъ, потому что горожане нуждаются въ этой вещи, и выходить за покупкою ея (за го-

- родъ) на-встръчу будетт убыточно горожанамъ. (Человъвъ, выходящій навстръчу продавцу за городомъ) будетъ человъвомъ, не сообразующимся съ требованіями религіи, и человъвомъ, достойнымъ названія мусульманина, не будетъ.
- 19) Напр., брать какую-нибудь вещь вмёсть съ посудою и давать посудё произвольный вёсь, т. е. не взвёсивши ея отдёльно отъ содержимаго, есть торговля не правильная, но вёсить (вещь) вмёстё съ посудою, а потомъ посуду выпростать и вёсь ея сморить (съ общаго вёса)—будетъ правильно, будетъ также правильно, если посуду и содержимое ея (покупатель) возьметъ все за разъ.
- 20) Давать продавцу хлѣба нѣвоторое воличество денегъ и говорить: "на эти деньги я хочу купить такое-то количество хлѣба, и ты ежедневно будешь давать потребное количество (хлѣба)!"—такой договоръ не правиленъ и не позволителенъ, но, если давать деньги и, ничего не говоря, брать ежедневно полъ-пуда или пудъ и стоимость хлѣба будетъ извѣстна,—будетъ правильно, и потому во время покупки торговля будетъ условленная, правильная, (ибо) во время покупки цѣна продаваемаго будетъ извѣстна.
- 21) Покупать у лавочника нѣсколько вещей и, не договорившись и цѣны не установивши, спустя нѣкоторое время сводить счеты—такая торговля также не правильна, но онаправильна, если это вещи опредъленной и извѣстной стоимости. При покупкѣ вещей неизвѣстной стоимости, въ родѣмяса и хлѣба, слѣдуетъ установить цѣну, чтобы торговлябыла по справедливости, т. е. одинъ будетъ предлагать вещь, а другой цѣну ея.
- 22) Пусть (никто) не собираетъ корму людей и животныхъ и не продаетъ (его) во время дороговизны по высокой центь, и потому онъ будетъ скупщикомъ, а скупщикъ есть человекъ, достойный проклятія, (именно тотъ, кто) потребляемыя въ этой странте вещи собираетъ, думая продать (ихъ) при дороговизнъ; но, если онъ будетъ доставлять (ихъ) изъ

другой страны или добывать изъ своего дома, чтобы продать во время дороговизны, онъ не будеть изъ числа скупщиковъ. Однаво, если люди нуждаются, лучше продать, нежели беречь, ибо въ священномъ преданіи говорится: "Кто собираетъ съвстные принасы и продаеть ихъ въ горячее время, тотъ всеравно что сотворилъ добро, т. е., если вто-нибудь изъ другой страны привезеть събстные припасы и будеть продавать (ихъ) по базарной цене того дня (т. е. дня привоза), онъ будетъ на той-же степени, какъ и сдълавшій добро". Нъкоторые предки также передають Разсказа. Одинъ человъкъ въ городъ Басру изъ города Васита послалъ пшеницу и своему довъренному, т. е. приващику, написалъ письмо: "вавъ тольво эта самая ишеница прибудеть, ты продай (ее)!" Бывшіе въ конторъ (у приващива) продавцы сказали: "Теперь дешево; если подождешь одну недёлю, получишь большую пользу!" Довёренный. подождавъ одну недвлю, продалъ (пшеницу) съ большимъ барышемъ и объ этомъ донесъ хозяину. Хозяинъ опять написалъ своему довъренному письмо: "благодаря процвътанію нашей религіи мы довольствуемся малою пользою, ты-же поступиль наобороть! теперь, какъ придеть письмо, все имущество раздай какъ милостыню басрійскимъ беднякамъ, чтобы избавиться намъ отъ грвха скупщика".

- 23) Если какое-нибудь маленькое дитя для себя будетъ просить что-нибудь продать, на примъръ: оръхи или плоды, то этому дитяти продавать (просимаго) не слъдуетъ; если-же онъ будетъ просить чего-нибудь нужнаго дома, напр. соли или мыла, то вреда въ продажъ нътъ, (ибо) дъло будетъ ясное. Въ первомъ случаъ ребеновъ дъйствуетъ безъ позволенія (старшихъ), а во второмъ случаъ съ позволенія.
- 24) Въ то время какъ горожане въ какихъ-нибудь припасахъ будутъ нуждаться, увозить (ихъ), не продавая этимъ жителямъ, въ сторону отъ города, чтобы тамъ продать дороже, нельзя: это запрещается, нужно избѣгать (этого).

- 25) Если за въмъ-нибудь есть нъсколько пудововъ пименицы или ячменя и если эту пименицу или ячмень продать въ долгъ, будетъ неправильно, и потому, пона въ мъстъ заключенія условія деньги приняты не будутъ, будетъ (линь) удаленіе отъ уплаты (долга); такое дъло запрещается. Правильный путь—таковъ: слъдуетъ ту пименицу (сначала) взять и потомъ при наступленіи срока продать. Соблюдать это положеніе—обязанность. Нъкоторые люди берутъ въ долгъ пименицу, а когда кредиторы спросятъ, они не отдаютъ (ея) и, объщаясь отдать кредиторамъ деньгами, какъ-бы покупаютъ находящуюся у нихъ пшеницу (вмъсто того, чтобы возвратить пшеницею-же).
- 26) Когда вто-нибудь покупаетъ вакую-нибудь вещь вісомъ, или счетомъ, или мітрою, то покупающій долженъ еще разъ взвісить или сосчитать. Пища и продажа діла дозволенныя, а потому вторичное взвішиваніе не лашне. Излишекъ принадлежитъ продавцу, и пользованіе чужимъ добромъ не справедливо; но если послі продажи будетъ взвішено или сосчитано въ присутствій покупателя, то этого достаточно, и то, что было до продажи, въ расчетъ не входитъ. Какъ-бы въ присутствій нокупателя ни было и о чемъ-бы другомъ онъ (въ это время) ни мечталъ, но вісить и считать (вновь) не слідуетъ. Если какую нибудь вещь берутъ, сміривній (ее) аршинами, то перемітривать (ее) на аршины вновь не нужно; но, если покупающій опреділиль за каждый аршинъ деньги, то распоряжаться (купленнымъ), пока не перемітряетъ сейчасъ же на аршины, нельзя.
- 27) Если вупить движимую вещь и если это не домъ, то продавать (ее), пока она не отчуждена, не дозволяется; распоряжаться-же деньгами (ради ея) можно и тогда, вогда вещь еще не отчуждена, безразлично: опредълены-ли (за эту вещь) деньги, или нётъ. Продавать что-нибудь за деньги или за 1 пудовку пшеницы, а взамёнъ (этихъ) денегъ или пшеницы брать другую вещь позволяется.

12. Разсназъ о царъ Тимуръ.

Въ 862-годъ 1) переселенія Мухаммеда (да благословитъ его Богъ и да привътствуетъ!) государя Аксакъ Тимура Господь Богъ Всевышній воцариль, и Тимурь) разрушиль и уничтожиль многіе города этой четвертой части обитаемыхъ странъ. Господь Всевышній поручиль (ему) научить хорошему города разврата и порока, базары педерастіи, пьяницъ и прелюбодевъ, а пороки уничтожить. Этотъ государь Аксакъ Тимуръ ²) отправился въ восточнымъ границамъ Китая. Онъ быль изъ селенія Алмалы вблизи города, называемаго "Тахт-н Сулейманъ" (Соломоновъ тронъ). Въ это время царемъ Китая быль Чингизъ-ханъ 3). (Тимуръ) пригласиль его въ принятію ислама, (но Чингизъ-ханъ) не согласился. (Тимуръ) убилъ его и разрушиль многіе города Китая. Наконець, народь Китая даль ему присягу и согласился платить подать. Надъ государствомъ Китая поставилъ царемъ Турумъ-тая, сына Чингизъхана 4). Въ то время въ городъ, называемомъ Мешхедомъ, объявился человъкъ, по имени Надиръ-шахъ 5), (который) взяль многіе суннитскіе города, перебиль людей науки и принуждалъ народъ принять другое исповъдание. Наконецъ, онъ взяль Бухару, Самаркандь, Ургенчь и Хиву и перебиль хановъ. Онъ навязывалъ имъ свою ложную секту, и ученіе людей и общества сунны пало, ибо общество сунны было малочисленное, а приверженцами Алія были наполнены всв ок-

¹⁾ По-русски 1457, 58 годъ. О хронологическихъ несообразностяхъ татар. лѣтописей я уже говорилъ въ № 584 "Казанскаго Телеграфа" 13 янв. 1895 г. и № 1 "Дѣятеля" 1898 г.

²) Жилъ въ 1337—1405 гг.

³) Жилъ въ 1167—1227.

⁴⁾ Въ дъйствительности-же у Чингизъ-хана такого сына не было.

⁵⁾ Этотъ персид. шахъ вступилъ на престолъ 1736 года.

рестности. Сунниты восплакали, и Господь Всевышній приняль ихъ молитвы. Въ то время, вакъ Аксакъ Тимуръ готовился со своимъ войскомъ къ походу на китайскій городъ, называемый Певинъ, Господь Всевышній послаль (въ нему) въчно-живого (пророка) Илію, явившись въ нему (Иліп) во снъ: "Ступай къ рабу моему эмпру Тимуру и скажи, чтобы онъ пошель въ Бухару и (жителей ея) избавиль отъ красноголовыхъ (т. е. персовъ) и убилъ Надиръ-шаха. Ты будь впереди его войска!" Илія (миръ ему!) сейчасъ-же проворно пришелъ въ городъ эмира Тимура и принесъ ему это извъстіе. Государь эмиръ Тимуръ вышелъ со своимъ войскомъ изъ китайскаго государства. Границъ (Китая) никто другой, кром'в Бога Всевышняго, не зналъ. Наконецъ, (Тимуръ) взялъ городъ Певинъ, городъ Нанвинъ и другіе города Китая. (Эти города) согласились платить подать. Затемъ государь эмиръ Тимуръ вивств съ Иліею (миръ ему!) отправ ися въ Бухару. Встрвтился (гор.) Туркестанъ. Туркестанскі й ходжа Ахмедъ Ясави 1) явился въ эмиру Тимуру во сив и сказалъ: "О юноша, ступай поскорве въ Бухару. Если Господу Всевышнему угодно, смерть того Надиръ-шаха находится передъ тобою. Черезъ твою голову пройдетъ, кажется, много дель. Ждутъ тебя все бухарсвіе люди". Увидівь этоть сонь, (Тимурь) проснулся и совершилт (Богу) благодарственный повловъ. Затемъ, вставши рано, --- ханомъ Туркестана въ это время былъ ханъ, по имени Ногайбакъ, -- далъ ему много казны, съ твиъ чтобы возвести надъ могилою святого ходжи Ахмеда Ясави мавзолей. Туркестанскій ханъ возвель удивительное зданіе, (которое) и теперь красчется всесторонне. Затёмъ эмиръ Тимуръ со своимъ войскомъ отправился въ Самаркандъ. Въ Самаркандъ былъ одинъ бевъ Надиръ-шаха, (Тимуръ) убилъ его. Въ это время Надиръ-шахъ находился въ Бухаръ; услышавъ, что идетъ Авсавъ

¹⁾ Скончался въ 1166 году по Р. Хр.

Тимуръ, онъ со своимъ войскомъ обжалъ въ крипость Мешхедъ, а виъсто себя надъ Бухарою поставилъ одного бека изъ вызылбащей. Темъ временемъ Авсавъ Тимуръ съ 40.000нымъ войскомъ пришелъ въ Бухару и осадилъ врепость. Упомянутый вызылбащскій бевъ воеваль съ Авсавъ Тимуромъ 2 місяца; навонець, Авсавъ Тимурь того вывылбашскаго бева умертвиль разными мученіями, а остатки войсью разділиль, сдълавши рабами, между Бухарскими начальниками. Въ Бухаръ онъ пробылъ 2 мъсяца. Надъ Бухарою ханомъ онъ саълалъ невоего студента, по имени Султанъ Мурадъ, ибо этотъ Султанъ Мурадъ былъ хансваго рода. Надиръ-шахъ убилъ Селимъ-хана, отца этого юноши. Этотъ Султанъ Мурадъ оставался въ волыбели на рукахъ одной кормилицы. Надиръшахъ спросиль у этой кормилицы: "Мальчивъ, находящійся у тебя на рукахъ, --- чей мальчикъ? не мальчикъ-ли это Селимъ-хана?" Кормилица отвъчала: "Онъ родился отъ меня самой, Вашей рабыни!" Надиръ-шахъ не убилъ его; этотъ-то мальчикъ и быль Султанъ Мурадъ. Аксакъ Тимуръ сдёлалъ его ханомъ надъ Бухарою, и (Султанъ Мурадъ) присагнулъ (ему). (Аксавъ Тимуръ) вышелъ изъ Бухары и отправился въ Мешхедъ, говоря: "Того Надиръ-шаха я сделаю суннитомъ; если-же онъ не согласится, убыю (его)!".

13. Поученіе о бъдности и нерадъніи.

І. Знай біздность, что она такое, о сынъ! Я скажу тебі, если ты объ этомъ не знаешь. Бізднякъ, котя и будетъ въ старомъ платьі, но передъ людьми будетъ выказывать себя счастливымъ. Если онъ голоденъ, то дыханіемъ своимъ будетъ проявлять сытость и дружбу заводить съ врагами своими. Хотя онъ тощъ, плохъ и слабъ, но во время служенія (Богу) не будетъ хуже человівка сильнаго. Имізя полное сердце и пустыя руки, онъ на вісахъ (богопочтенія) обнаружитъ свою туч-

ность. О сынъ, поручи себя дервишамъ, чтобы берегь тебя Богъ Всевышній (Творецъ). Кто будеть товарищемъ бъднявовъ, тотъ удостоится дворца въчности.

II. Не забывай своего Господа, т. е. произноси всегда Его имя, и подобно нерадивымъ не будь на дорогв (искусителя) дьявола. Міръ сей достоинъ оплавиванія, не смівися надъ нимъ, открой очи примъра и сомкни уста. Подобно муравью не ходи изъ алчности во всв стороны и советь вразумляющаго выслушивай ухомъ души. О сынъ, ты не-мальчивъ, не играй и дела въ компаніи дьявола не исполняй. Дурной душт во гръхъ помощи не давай, жизни посредствомъ преступнаго дела на ветеръ не пускай. Туда, где есть какоелибо подозрвніе, ты не ходи, по истинному пути подобнослепому не ходи. Имен какого-нибудь врага, безопасныме отк него ты не будь, не окажись стоящимъ подъ крышей, не имъющей подпоръ. Не пускай коня по пути разврата и по пути страстей, не делай себя предметомъ смеха дьявола. Имевя ввиду путешествіе, запасайся провіантомъ, свою жизнь отъ начала до конца считай всю вътромъ, т. е. скоро-преходящею. О сынъ, мысль считай оковами и дурную душу попирай ногами. Чтобы не горёть въ огий ада, поступай справедливо, думай ляшь о мукахъ Господа Всевышняго. У всёхъ людей есть возможность миновать адъ, нётъ мёста нерадёнію, когда есть опасность. Тебъ угрожаеть большой огонь, о бъднявъ, ты решительно не боишься адскаго огня. На дороге (твоей) есть горы и ямы, втому-жъ тяжела и владь твоя; твоей клади не пройти благодаря старанізмъ другимъ. Тебъ предстоитъ день воспресенія мертвыхъ, и тебь отъ Господа не убъжать. О сынъ, держи передъ собою путь закона; если отправляещься въ дорогу, повинь собственныя свои желанія. Шеи отъ велвнія Божія ты не отвращай, чтобы въ день воскресенія мертвыхъ не остаться тебъ въ мукахъ. Оказывай состраданіе рабамъ Господа Всевышняго, чтобы стяжать тебъ мъсто въ садахъ въчнаго пребыванія. Чтобы дали тебъ мъсто въ жилищъ мира, давай пищу бъднымъ днемъ и ночью. Если внутренность больного своего саблаешь веселою, то увидишь отврытыми запертыя двери рая. Всякому, кто будетъ приводить въ исполнение эти совъты, Господь Всевышний въ 2 мірахъ оважетъ милость (свою). Кто не исполнить этого завъщанія, тотъ безъ сомивнія будеть далевъ отъ Господа Всевышняго-О Господи, помилуй насъ всёхъ и прости всёмъ намъ грёхи наши. Мы-слабы и гръховъ мы сдълали много; кромъ Тебя никого другого у насъ натъ. Будешь-ли звать (насъ), или гнать, мы-рабы (твои). На все, что Ты привазываещь (намъ). мы согласны. Да помилуетъ Богъ Всевышній духъ того человъка, который будеть читать эти совъты. Всякій, кто будеть читать эту внигу совътовъ и уповать на благость Бога Всевышняго, какъ хранителя (своего), пусть въ молитвахъ упоминаетъ автора стиховъ и не забываетъ также писавшаго-(uxb).

Отдѣлъ третій.

ОБРАЗЦЫ НАРОДНОЙ СЛОВЕСНОСТИ.

І. ОБРАВЦЫ ВЪ ТАТАРСКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

1. Разсказъ о 7 своянахъ и 1 волкъ.

Въ прежнее время у одного человъка было 7 дочерей. Этихъ семерыхъ дочерей вмъстъ съ зятьями своими онъ пригласилъ къ себъ въ гости и всъмъ имъ оказалъ одинаковое угощеніе и почтеніе. Тъмъ не менте каждый изъ зятьевъ считалъ себя въ глазахъ тестя и тещи выше другихъ зятьевъ. Погостивши такъ нъсколько дней, они пошли домой. Когда они шли, на дорогъ имъ встрътился одинъ голодный волкъ. Онъ бросился на одного изъ 7 свояковъ и началъ (его) ъсть. Остальные свояки не только не спасли его, соединившись, но даже каждый въ душт своей говорилъ: "Пусть тсть, (ибо) наши тесть и теща угощали его больше (меня)! Если бы не онъ, меня (они) любили-бы больше!" Затъмъ волкъ ухватился за второго. Оставшіеся 5 свояковъ по прежнему говорили про себя: "пусть тсть, (ибо) если-бы не онъ, меня (они)

любили-бы больше!" Наконецъ, короче сказать, волкъ такимъобразомъ покончилъ по одному со всёми 7 свояками.

2. Разсказъ о медвъдъ и лисицъ.

Однажды подружились медвёдь и лисица и, ставши вомпаніонами, посадили рѣпу. Когда подошла осень и настало. время рвать ръпу, лисица сказала медвъдю: "О дружище, вотъ теперь рвпа дошла и надо двлить ее. Желаешь-ли ты. (части), находящейся подъ землею, или желаешь находящейся надъ землею? Выборъ твой, государь, бери, чего хочешь! Медвидь предпочель верхушки и, собравши листья рины, унесъ ихъ въ свою берлогу; попробовавши всть, онъ покаялся, говоря: "У плодовъ нетъ вкуса, говорить онъ, это, оказывается, вещь бевполезная. Служба моя прошла прахомъ! Затъмъ однажды онъ пошелъ въ нору лисицы и спросилъ: "Ну, дружище, какова твоя доля? есть ли вкусъ?" Потомъ лисица вынесла репу и положила передъ нимъ, чтобы онъ елъ. Медвъдь попробоваль ъсть и сказаль про себя: "Вотъ въ чемъ дъло! Другъ мой обманулъ меня. Погоди! Если въ компаніи посвемъ еще что-нибудь, я возьму нижнюю часть!" На другой годъ они опять стали компаніонами и посвяли пшеницу. Когда подошло время жатвы, лисица по прошлогоднему скавала медевдю: "Возьмешь-ли находящееся подъ землею, или» возьмешь находящееся надъ землею?" Медвъдь сказалъ: "Нътъ, нъть, того, что надъ землею, я не возьму, а возьму то, что подъ землею!" Затъмъ лисица сжала пшеницу и корешки ея. оставила медвъдю. Медвъдь нарваль стеблей и корешковъ и принесъ (ихъ) въ себъ въ берлогу. Попробовавша всть, онъ опять нашель свое кушанье весьма безвкуснымь, а кушанье лисицы очень хорошимъ. Затъмъ онъ про себя сказалъ: "Хитрый человекъ всюду разставляетъ сети и такого безтолковаго, какъ я, улавливаетъ въ сети (очень легко)!

3. Развиавъ о журавит и лисицъ.

Однажды журавль и лисица подружились. Лисица притласила въ свой домъ журавля въ гости и, каложивши на -сковороду немного жиденькаго киселя, поставила (кушанье) передъ своимъ гостемъ и сама съла тутъ-же виъстъ. Журавль сволько ни влеваль жидкаго виселя, въ влювъ ему ничего не подпапилось; но лисица говорила: "Вшь-же, дорогой мой гость!" и (сама) вылизала весь висель. Гость такимъ образомъ останся голоденъ. Журавль, запомнивъ эту хитрость лисицы, и самъ однажды пригласиль въ себь въ домъ лисицу въ гости. Въ глубовій съ узвимъ гордышкомъ кувщинь онъ насыпаль на дно немного гороху и поставиль (кушанье) передъ лисицей, и самъ свиъ туть-же вивств, чтобы всть. "Кущай-же, гостья моя, и ты, въдь, въ такое-то время сильно угощала меня. Что ты ничего не тпы?" говорилъ (журавль) и самъ въ воротное время выклеваль весь горохъ, а лисицу оставиль голодною. Такимъ образомъ, говорятъ, онъ отплатилъ давещній свой полгъ.

4. Разсиявъ объ одномъ бъднянъ и лисицъ.

Одинъ бёднявъ, ёдучи въ лёсъ рубить дрова, нашелъ тамъ одну мертвую лисицу. Обрадовавшись этой находкё, онъ не сталъ рубить и дровъ. Положивъ лисицу въ мёщекъ, гдё былъ хлёбъ, онъ поёхалъ наседъ домой. Когда этотъ дядющка вернулся домой, жена его тонала нечку. Снявши съ головы свой малахай, онъ сейчасъ-же швирнулъ (его) въ огонь. Жена сказала: "Что случилось съ тобою, что ты бросилъ въ огонь свой малахай?"— "Не кричи, жена, я ноймалъ лисицу, и сощью новый малахай. Что-же миз было дёлать, какъ не бросить такой старый малахай въ огонь?" сказаль онъ. Когда

онъ ватъмъ взялъ свой мъшекъ и посмотрълъ, —мъшекъ его оказалса съ дырою, нътъ также не лисицы, ни хлъба; тъмъ временемъ сгорълъ и старый малахай. Та проклятая лисица, ходя и желая украсть хлъбъ, притворилась мертвою, и легла. Вышеуказаннымъ образомъ она продырявила мъшекъ; вылъзла сама, спустила и весь хлъбъ.

Такимъ образомъ данъ уровъ дядюший Омару; чтобы стараго не презирать, даны (ему) наставление и совътъ.

5. Разсказъ о совъ и воробьъ.

Однажды сова какимъ-то образомъ изловила одного воробья и готовилась-было всть его. Воробей сказалъ ей: "Эй богатырь, противъ судьбы средствъ нътъ! Теперь ты меня съёщь, скажи мнё только одно: какъ твое имя? хотёлось-бы мнё умереть, зная имя богатыря, разрывающаго меня". Сова, едва открывъ ротъ свой, сказала: "Имя моё—со—вэ!" Воробей сказалъ: "Нётъ, богатырь, уши мои плохо слышатъ. Скажи-ка за разъ, громче!" Въ это время сова открыла свой ротъ какъ слёдуетъ и сказала: "Имя моё—сова!" Воробей вылетёлъ изо рта ея и спасся. Затёмъ сова стала ругать сама себя, говоря: "Ну, кто я была? была-ли я учительницею, обучающею дётей языку, или я была учительницею, обучающею внятному чтенію корана! Развё нельзя было мнё не говорить ему своего имени такою уверткою, какъ слёдуетъ?"

6. Разсказъ объ одномъ портномъ и волкъ.

Когда невій портной одина шель по дороге, она натинулся на одного голоднаго волка. Волка готова была съёсть его. Портной свавала ему: "Молодеца, ты хочещь съёсть меня. Нечего дёлать! Однако прежде надо смёрить твою длину и ширину и посмотрёть, войду-ли я въ твое брюхо". Волкъ сказаль: "Ладно, смёрь и посмотри!" Портной вынуль изъ своего мёшка желёзный аршинъ и, показывая видъ, будто мёрить, схватиль волка за хвостъ и отрёзалъ (хвостъ) такъ, что волкъ лишился сознанія и свалился. Портной ушелъ своею дорогою. Немного спустя волкъ очувствовался и сказалъ про себя: "Ну, зачёмъ было мнё давать мёрить свой ростъ и ширину? развё я когда нибудь заказываю себё платье? или я поступаю въ военную службу? Если-бы этотъ человёкъ и не вошелъ въ мое брюхо цёликомъ, развё не достаточно былобы мнё съёсть хотя нёкоторую часть его?"

7. Разсназъ о богачъ и бъднянъ.

Однажды въ одному богачу пришелъ одинъ бъднявъ и, вошедши къ нему въ домъ, свлъ съ большою смелостью. Не показывая нисколько смиренія и не соблюдая въжливости, сталъ просить (у него) денегъ, точно вредиторъ. Богачъ удивился его поступвамъ и подумалъ: "Нътъ-ли въ самомъ дълъ долговъ, которые я забылъ уплатить этому человъку?" Обращаясь въ нему въжливо, онъ свазалъ: "О братъ, какія деньги ты просишь? развъ я тебъ долженъ?" Бъднякъ сказалъ: "Конечно, ты долженъ: всъ мы-дъти одного праотца Адама, всъ мы другь другу братья, братья должны быть одинавовыми участниками имущества. Я пришель, чтобы просить изъ тавого твоего богатства падающую на меня долю!" Богачъ свазалъ: "Очень радъ твоему приходу! Ты, братъ, говоришь правду, и я дамъ тебъ твою часть съ избыткомъ!" Съ этими словами онъ вытащилъ изъ кошелька одну черную копъйку и подалъ (бъдняку). Бъднякъ сказалъ: "Что это за несправедливость? Изъ такого богатства на мою долю неужели приходится одна лишь копъйка?" Богачъ сказалъ: "Сколько у меня богатства, столько-же приходится у меня и братьевъ. Если всъмъ этимъ братьямъ своимъ дамъ такимъ-же образомъ по одной копъйкъ, то не только этого моего имущества, но и имущества въ 100 разъ больше не хватитъ. Я далъ тебъ въ 100 разъ больше твоей доли. Если ты станешь спорить, то ты долженъ возвратить ⁹⁹/₁₀₀ частей". Когда (богачъ) далъ такой отвътъ, бъднякъ былъ пристыженъ, и ушелъ домой, сърадостью неся ту одну копъйку.

8. Разсказъ объ обманщикъ и объ умникъ.

Въ прежнее время былъ одинъ обманщикъ, (который) обманываль всякаго. Быль также человекь, считавшій весьма умнымъ и смышленнымъ одного себя. Онъ говорилъ всегда: "если бы я встрътился съ этимъ обманщикомъ, ни за что не поддался-бы его обману!" Когда однажды этоть человъкъ ъхалъ по дорогъ, давешній обманщикъ стояль у дороги и поддерживалъ одну кривую березу. Спутники сказали ему: "Вотъ онъ-извъстный обманщикъ!" и указали ему обманщика. (Умникъ) подътхалъ къ нему и сказалъ: "О другъ, говорять, что ты обманщикь, и ув ряють, что обманывать тыбольшой мастеръ. Можешь-ли и меня обмануть? Ну-ка, попробуй обмануть теперь! Обманщикъ сказалъ: "Почему мнъ не обмануть тебя? Я обмануль-бы тебя очень скоро, да подъ бокомъ у меня ність теперь містечка съ обманными способами, онъ остался дома!" Упомянутый молодецъ, надъясь на свою осмотрительность, сказаль: "Ступай, привези изъ дому свой мъщечекъ, а я подожду здъсь!" Обманщикъ сказалъ: "Я-бы събздилъ домой, да какъ бы не свалилась эта береза! отходить нельзя!" Тотъ человъкъ, сильно сгорая нетерпъніемъ, сказалъ: "Ступай ка, привези-ка свой мъщечекъ, а я до твоего возвращенія буду поддерживать березу!" Съ этими словами онъ сталъ подъ

кривую березу и сталъ ее поддерживать. Обманщикъ какъ уѣхалъ, такъ и уѣхалъ, а умникъ до сихъ поръ стоптъ и поддерживаетъ кривую березу.

9. Разсказъ о женъ крестьянина и о женъ кирпичника.

У одного человька было 2 дочери; одну изъ нихъ онъ выдаль за крестьянина (земледъльца), а другую за кирпичника. Однажды объ дочери прівхали въ родительскій домъ въ гости. Отецъ спросилъ своихъ дочерей: "Ну, дочери мои, какъ вамъ живется? Какъ зарабатываютъ ваши мужья?" Одна сказала: "Заработокъ нашъ не плохъ, хорошъ. Въ этомъ году мы посъяли много хлъба. Молись только, тятенька, чтобы Богъ Всевышній далъ дождей!" Вторая дочь говоритъ: "И паши дъла—благодареніе Богу! Мужъ мой падълалъ много кирпичей, молитесь только, тятенька, чтобы были ясные дни и пе было дождей!"

10. Разсказъ о муллъ — взяточникъ.

Въ одинъ изъ дней нѣкій мулла по неосмотрительности упалъ въ воду. Когда закричали, что онъ теперь тонетъ и умираетъ, прибѣжали люди и закричали (ему): "Сударь, давай руку!" Слово "давай!" муллѣ послышалось не очень пріятнымъ словомъ, и руки своей онъ не протянулъ. Одинъ опытный изъ бывшихъ тутъ людей, понявъ въ чемъ дѣло, сказалъ: "На, сударь, возьми мою руку!" Мулла, не смотря на близкую кончину, подумалъ, что этотъ человѣкъ приноситъ (ему) даръ, быстро протянулъ свою руку и такимъ образомъ былъ вытащенъ изъ воды.

11. Разоназъ о двухъ муллахъ.

Накій умный мулла быль имамомъ одного прихода. Люди : этого прихода были люди очень темные, невъжественные: они нивогда не ходили на молитву въ мечеть. Когда мулла потихоньку спросиль ихъ, почему они не ходять на молитву, они отвичали такъ: "Мы читали-бы молитву, да муллы говорятъ, что для каждой молитвы требуется омовение. Мы лънимся совершать омовеніе! Мулла сказаль: "Воть вакіе бывали у васъ муллы невъжественные! Совершать для каждой молитвы омовение положительно не нужно! Какъ только встаете утромъ. мойте лице и въ это-же время совершайте омовеніе, а потомъ приходите на молитву!" Когда онъ такъ сказалъ, народъ сталь валомъ валить въ мечеть и такимъ образомъ чтеніе молитвъ вошло имъ всёмъ въ привычку. Спустя нёкоторое время этотъ мулла убхалъ, и въ его приходъ прібхалъ друтой. Услыхавъ, что эти люди читаютъ молитвы безъ омовенія, онъ спросиль о причинъ, и ему въ отвътъ сказали: "Прежній мулла говорилъ, чтобы мы вставали пораньше и умывались. что этого будетъ достаточно и что другого омовенія не потребуется!" Этотъ мулла, увидавъ того, прежняго, муллу, началъ его укорать, говоря: "Зачёмъ ты говорилъ имъ вопреки закону, что молитва можетъ обойтись и безъ омовенія? * Тотъ сказаль ему въ отвъть: "Эти люди прежде, лънясь совершать омовеніе, бывало къ мечети и близко не подходили, такъ что нельзя было въ одно время посылать ихъ и на молитву, и на омовение. Какъ-бы то ни было, я приучиль ихъ къ молитвъ, и ходить въ мечеть стало имъ привычкою. Теперь ты научи ихъ совершать омовеніе!"

12. Разсказъ о пътухъ и лисицъ.

Одпажды храбрый пътухъ, послъ того какъ ему надобло

Digitized by Google

сообщество съ его женами, вышелъ изъ деревни на улицу, чтобы развлечься и погулять. Взобравшись тамъ на одну стъну, онъ сталъ оглядываться туда и сюда, и любуясь обширностью міра и великолівніемъ степи, сталь хлопать врыльями и кричать. Около того мъста была одна лисица. Услышавъ голосъ пътуха, она сказала: "Эту добычу послалъ миж Богъ. Погоди, съемъ его, изловивши вакою-нибудь хитростью!" и подошла въ стънъ. Пътукт, увидавъ ее, сказалъ: "Что тебъ нужно? какое у тебя есть дело?" Лисица сказала: "Возвращаясь, я шла по городу. Услышавъ очень пріятный твой голосъ, я пришла сюда, чтобы насладиться твоимъ голосомъ Въ городъ слышала я одно извъстіе и пришла, чтобы егопередать тебъ!" Пътухъ сказалъ: "Какое это извъстіе, скажика, я послушаю!" Лисица сказала: "Въ эти дни Его Величество-Государь издаль указь: "Въ моемъ царствъ пусть живуть въ дружбъ и миръ другъ съ другомъ весь народъ и подданные мои и изъ сердца своего пусть выбросять дурные помыслы! Сильный да не обижаетъ слабаго: левъ да не свертываетъ верблюду шею, гончая собака да не разрываетъ шубу лисицъ, лисица да не душитъ курицъ, коршунъ да не ловитъ пташевъ, овца и волкъ пусть живутъ въ одномъ хлеве, голубь и ястребъ пусть сидять спокойно въ одномъ гнёздё!" Воть какъ приказалъ (царь). При такомъ положени дель между нами не должно быть чужденія и въ сердцахъ нашихъ другъ о другв не должно быть дурных в мыслей, а потому ты спустись со ствны и подойди ко мнв, -мы, какъ 2 друга, побесъдуемъ вмъстъ и покажемъ людямъ, какъ надо приводить въ исполнение царский приказъ". Пътухъ, не слушая больше рвчей лисицы, сталь смотреть на другую сторону стены. Лисица сказала: "Эй храбрецъ, развъты не хочешь исполнять царскаго приказанія, что ты не слушаешь моихъ ръчей, а смотришь въ противоположную сторону?" Петухъ отвечалъ: "Погоди немного, со стороны деревни по направленію сюда.

во весь духъ бъжитъ какое-то животное, имъющее худое тъло большія уши и длинный хвость. Какое это животное? Вотъ чему я дивлюсь, глядя (на него)". Лисица, услышавъ эти слова, повинула мысль объ изловленіи пітуха, опітшила и стала искать міста для убіжища. Пітухъ опять сказаль: "Что ты безпокоишься? Погоди немного, пусть оно придетъ сюда. Посмотримъ, вакое это животное!" Лисица сказала: "Глядя по твоимъ словамъ, это, кажется, -- гончая собака. Видъться съ него-много добра не будеть. Какъ только придеть и замътитъ меня, она не преминетъ изорвать мою шубу!" П'втухъ сказалъ: "Что ты говоришь? Ты говоришь (ведь), что царь запретиль чинить насиліе другь другу! Въ такомъ случав собака имбетъ-ли какое право трогать насъ?" Лисица сказала: "Правда, такъ-то такъ, темъ не мене лучше не ноказываться ей, неровно она еще не слыхала о царскомъ указћ!" Съ этими словами она быстро убѣжала въ другую сторону и спраталась, и пътухъ отъ ея хитрости избавился житростью.

13. Разсказъ объ охотникъ и волкъ.

Однажды нѣвій охотникъ вышелъ въ степь на охоту и, взявни бывшій подъ бокомъ лукъ, наложилъ стрѣлу, и не прошло долго, какъ онъ тутъ-же увидалъ одного звѣря и застрѣлилъ (его). Взваливъ его себѣ на спину, онъ пошелъ по направленію къ своему дому. Когда онъ такъ шелъ домой, вдругъ передъ нимъ показался одинъ дикій кабанъ; однимъ прицѣломъ онъ и въ него выстрѣлилъ. Стрѣла мимо не прошла, и вонзилась въ тѣло (кабана) такъ, что (ему) грозила смерть. Кабанъ отъ душевнаго гнѣва и въ предсмертной агоніи погнался за охотникомъ, догналъ (его) и, поражая своими въмыками, свалилъ (его), такъ что несчастный охотникъ пере-

кувыркнулся. Лукъ, находившійся у него въ рукъ, отлетъть въ другую сторону и упаль. Въ этотъ-же часъ охотникъ и кабанъ оба умерли тутъ въ разъ. Около тъхъ мъстъ ходилъодинъ волкъ и, руководясь запахомъ, вышелъ прямо къ нимъ. Видя ихъ въ такомъ положеніи, обрадовался и самъ себъ сказалъ: "Гляди, каковы милости Божіи: на какую добычу я наткнулся и пропитаніе обръдъ тамъ, гдѣ и не думалъ. Охотникъ и дикаго кабана мнѣ теперь для пропитанія хватитъ на порядочное время, но на сегодняшній день будетъ достаточноодной тетивы лука. Возьмусь сначала за яденіе ея, а остальныя блага оставлю на будущіе дни". Съ этими словами онъ принялся грызть своими зубами тетиву. Немного спустя, когда онъ сталъ перегрызать тетиву, она норвалась, и одинъ конецълука съ размаху ударилъ его по лбу. Голова разбилась, и онъ отдаль тутъ душу.

Послѣдствіемъ того, что (человѣвъ), надѣясь на будущее и не довольствуясь имѣющимся въ тотъ день пропитаніемъ, откладываетъ (его) на будущіе дни и сохраняеть, бываетъраскаяніе и гибельный конецъ.

14. Разсказъ о птицъ "рыболовъ" и ракъ.

На берегу одного озера жилъ нѣкій бѣлый рыболовъ (птица) и каждый день добываль изъ этого озера нѣсколько рыбъ и проглатываль. Проведни (такъ) нѣсколько лѣтъ, онъ наконецъ состарился и, ставши слабъ, не имѣлъ силы ловитъ рыбъ. Не будучи въ состояніи добывать рыбъ трудомъ, овъпредался размышленію—ловить (ихъ) хитростью. Однажды онъ, склонивъ голову и опустивъ врылья, стоялъ, какъ-бы предавшись глубокому размышленію. Къ нему подошелъ одянъракъ и, увидавъ, что онъ находится въ думахъ, сказалъ: "О быстрая птица, о чемъ ты думаешь и почему такъ печа-

лишься?" Рыболовъ сказалъ: "Какъ-же мив не печалиться в какъ мив забыть? Вотъ сегодия вдесь прошли рыбаки и разговаривали о томъ, что хотятъ ловить находящуюся въ этомъ озеръ рыбу. Надо думать, что теперь человъческие сыны съ ненасытными главами придуть и переловять всю рыбу. Мое пропитаніе-только отъ рыбной ловли. Каково-же будеть теперь мое положение?" Ракъ, услышавъ это извъстие и не проливая и не разбрасывая (своей воды), сейчасъ-же отправился въ рыбамъ и передалъ (имъ всё). Опъ испугались и свазали: "Дъло погибло!" Наконецъ, посовътовавшись другъ съ другомъ, онъ сказали: "Что бы ни было, старая птица, видавшая свътъ и жившая долго, быть можеть, подасть намъ какой-нибудь совътъ!" Пришли въ рыболову за совътомъ и свазали: "Вотъ намъ отъ тебя ракъ принесъ одно извъстіе. Это извъстіе лишило насъ покоя и причинило намъ печаль. Хотя ты и врагъ нашему роду и выпиль кровь многихъ изъ насъ, однако мы пришли въ тебъ, считая тебя старикомъ умнымъ, видавшимъ свътъ. Быть можетъ, ты не лишишь насъ совъта, приличнаго нашему дълу!" Рыболовъ свазалъ (про себя), что, если онъ рыбамъ прямо скажетъ, что, желая имъ добра, хотълъ-бы взять (ихъ) и переселить въ другое озеро, то рыбы могутъ не повърить, и сталъ измышлять хитростью собственную пользу и, подготовляя первую часть своихъ плановъ, сказалъ: "Да, эти слова я слышаль отъ рыбаковъ собственными ушами и, удручаемый съ тъхъ поръ горемъ, я окончательно похудълъ, такъ что вы знаете, что я довольствуюсь и провожу время, съвдая въ день 1-2 рыбы. Если въ этомъ озерв истребять рыбу, то куда же пойду я за пропитаніемт? При такомъ положеній діль мит на умь приходить слідующая мысль. Отсюда недалеко есть одно широкое озеро, честое какъ зеркало, дно очень глубокое, внутри его есть много рыбъ, кругомъ растуть камыши. Если пойдете и попадете въ это оверо, то будете безопасны отъ коварства сыновъ человъческихъ и жизнь

свою будете проводить въ поков. Сильно сомивваясь, рыбы стали говорить; "Ну, зачёмъ такъ печалится этотъ рыболовъ? Почему самъ не отправится къ тому озеру и не ловить находящихся тамъ рыбъ? До сихъ поръ онъ пилъ нашу кровь и состарился. Почему онъ вдругъ сталъ въ намъ милостивъ?" Говоря тавъ, онъ и не разсудили (кавъ слъдуетъ); (напротивъ) вск одобрили его слова и сказали: "О бълобородый старецъ! Ты самъ знаешь, (что) ходить по душть мы не можемъ. Кто насъ перетащитъ туда? Если не ты, кто (другой) подастъ намъ руку помощи?" Рыболовъ сказалъ: "Ладно, сколько лътъ мы жили вмъстъ! Ради товарищества и сосъдства я окажу вамъ милосердіе и переселю (васъ) вт то озеро!" Рыбы приняли его слова за благодъяніе ихъ душь, и каждая изънихъ, торопясь, стала бросаться къ нему, говоря: "Меня возьми, меня возьме!" Измённикъ сталъ брать по 2 и по 3 и улетать; принесши (ихъ) на одну гору, сталъ всть досыта, а остътви откладывать на черный день. Такъ продолжалось дёло рыболова нъсколько дней. Небо смъялось надъ тъмъ, что эти несчастныя поддались словамъ врага и сами себя подвергли гибели, и однажды чашу (гибели) приблизило въ самому рыболову такимъ образомъ: когда въ упомянутомъ озеръ рыбъ стало мало, кърыболову пришелъ и ракъ и сталъ просить перенести его въ то озеро. Рыболовъ, увидавъ бѣлое масло рака, сталь сгорать огнемъ алчности и задумаль дать и ему конецъ рыбъ. Сказавши: "Такъ, хорошо!", онъ посадилъ (рака) на шею, полетель и прибыль въ тому месту, где вль давеча рыбъ. Равъ, увидавъ лежащія туть кучами рыбьи вости, поняль, въ чемъ дело. Находясь въ такомъ безнадежномъ положеніи, онъ собрался съ мыслями и самъ себъ сказаль: "Хотя я, положившись на слова врага, и отдался въ изменническія его руки и, не совътуясь объ этомъ съ умомъ, сдълалъ большую ошибку, однаво это мев уровъ. Надо согласоваться съ судьбою. Попрошу я у Бога одной помощи: по прежнему я нападу и найду средства для отомщенія этому негодяю. Если средства мои будуть противь судьбы, то смерть—одна, и тогда качества молодца и силача покинули меня. Если средства мои будуть угодны Богу, то душа моя избавится оть этой напасти, и я окажу благодівніе оставшимся рыбамь. Такъ! "Съ этими словами (ракъ) точно желівзомъ ухватился за шею рыболова. Измінникъ, лишившись силъ, съ воздуха упаль на землю. (Ракъ) не выпустиль его до тіхь поръ, пока (рыболовь) не испустиль душу; наконецъ, такимъ образомъ онъ умеръ. Ракъ, вернувшись въ свое озеро, оставшимся рыбамъ сообщиль объ этомъ.

Иногда хитростью врагу не причиняють вреда вовсе, (напротивь) вредь возвращается къ самому хитрецу и человъкъ въ силокъ, приготовленный (врагу), попадается самъ.

ІІ. ПЕРЕВОДЫ ОБРАЗЦОВЪ РУССКОЙ ТРАНСКРИПЦІИ.

І. Сназка о трехъ братьяхъ.

Прежде у одного человъка было, говорять, 3 сына. Старшій изъ нихъ спросиль, говорять, у отца: "тятенька, я схожу на базаръ, не найметъ-ли (меня) какой-нибудь человъкъ?" Отецъ отпустиль его на базаръ 1). Тотъ пошелъ и встрътиль одного старика; встрътивши, спросиль его: "Дъдушка, найми меня!" Старикъ сказалъ ему: "За одинъ день я дамъ тебъ

¹⁾ Въ текстъ вездъ стоитъ слово "дій"—"говорятъ", въ переводъ оно опущено.

300 рублей!" Парень согласился на это, и оба со старикомъ пошли. Старикъ взялъ одну кобылу; (потомъ) они пошли къ одной высовой горъ, заръзали кобылу, вынули внутренности (той кобылы) и оставили одну только шкуру. Старикъ далъ парию ножъ и сказалъ: "я положу тебя внутрь этой самой шкуры кобылы и шкуру зашью, сказаль онь, птицы поднимуть тебя и унесуть на верхъ горы! когда ты будешь (на-, верху), распори ножемъ, выходи и брось мей драгоциный камень!" Такимъ образомъ старикъ зашилъ парвя внутрь шкуры и, отойдя въ сторону, сталъ смотреть. Когда птицы тутъ подняли и унесли (парня), этотъ парень разръзалъ ножемъ. вышель и бросиль старику драгоценный камень. Ну, парень, бросивъ камень, сталъ просить, чтобы старикъ спустилъ (его). Старивъ сказалъ ему въ отвътъ: "Подобно тебъ тамъ погиблопорядочно людей!" Затъмъ парень заплакалъ и, легши, заснулъ; когда онъ заснулъ, пришли птицы и събли его. - Такъ какъ этотъ парень домой не вернулся, то сталь проситься у отца и средній сынъ: "тятенька, я приведу сюда и старшаго брата; схожу на базаръ!" Отецъ отпустилъ его. Этотъ парень пошель на базарь; и онь нанялся въ тому старику за 300 рублей. Старикъ и парень пошли, взявши кобылу. Заръзавши кобылу у подошвы одной очень высокой горы. (старикъ) вынулъ у нея внутренности и далъ парню въруки ножъ. Положивъ пария внутрь шкуры кобылы, онъ шкуру зашилъ. Когда онъ зашилъ ее, птицы подхватили и унесли; когда онв поднялись (на гору), парень разръзаль, вышель и бросилъ старику драгоцънный камень; бросивши, свазалъ старику: "Дъдушка, спусти меня!" Старикъ сказалъ ему въ отвъть: "Подобно тебъ тамъ погибло порядочно людей!" Когда онъ такъ сказалъ, парень заплакалъ и, поплакавши, легъ тамъ и заснулъ; когда онъ заснулъ, итицы събли его. Ну, когда и этотъ не возвращался, младшій сынъ сталь проситься у отца: "тятенька, я найду своихъ старшихъ братьевъ и вернусь!" Отецъ отпустилъ и этого. Войдя въ городъ, и онънанялся къ тому старику. Старикъ и парень взяли одпукобылу и пошли. Ну, они пошли и пришли къ одной высокой горъ: придя, они варъзали кобылу; внутренности вынули, и оставили только шкуру; (старивъ) далъ парню шкуру. Такимъ-же образомъ онъ положилъ парня въ шкуру, зашилъ и, отойдя подальше, сталъ смотръть. Поднавшись (на гору), этотъ парень подумалъ: "видно, тавъ убилъ и старшихъ. братьевъ!" Такимъ образомъ поступая (т. е. думая), онъ не бросиль старику драгоциннаго камня, а пошель (по гори);. идетъ онъ и идетъ, держа одну дубину; когда онъ шелъ, показались какіе-то каменныя палаты, это были, оказывается палаты птичьяго царя - Парень дошель и до этихъ палать; придя, онъ вошелъ въ эти палаты и вышелъ. Тамъ онъ не видаль ни одного человъка. Затъмъ парень вошелъ въ другую комнату; тамъ сидълъ какой-то старикъ. Старикъ сказалъ парню: "Челов'вкъ-ли ты, или дъяволъ?" Парень отв'вчалъ ему:: " я-человъкъ!" Затъмъ старивъ сказалъ ему: "Если тытаковой (т. е. человъкъ), поступи ка ко мнъ въ сыновья, въ дъти!" Парень согласился со старикомъ и сказаль: "Если такъ, ладно, дедушка!" Старивъ далъ парию (почти) все ключи, не даль только одного ключа. Затемъ этотъ парень вышель и, отпирая влючами сарай за сараемъ, сталъ осматривать (ихъ). Въ каждомъ сарав было по одной белой лошади. --Парень ходиль и думаль туть: "этоть старивь даль ключи, бывшіе (у него), почему это онъ не даль одного влюча? Погоди, попрошу-ка я того ключа"! Съ этими словами онъ вошелъ въ старику. Войдя, сказалъ (ему): "Дъдушка, дай-ка мив тотъ влючъ!" Старивъ свазалъ парвю: "Еслидамъ тебъ тотъ ключъ, ты умрешь!" Парень сказалъ старику: "Нътъ, дъдушка, не умру, -- дай! Старикъ далъ парню влючъ; парень, взявъ влючъ, вышелъ и, отворевъ одну влёть, заглянуль (въ нее). Отворивъ (ее), онь увидель: внутри влетиозеро, а въ озеръ находится разные-разные цвъты. Парень забрался въ цвъты и сълъ. Въ это озеро спустились 3 голубя...

Толуби сняли съ себя одежды. Когда голуби сняли съ себя одежды, это оказались девицы. Эти девицы стали купаться и купаться; одна изъ девицъ сказала: "И! слышится запахъ человъка!" Искупавшись, онъ надъли свои одежды и улетъли.-Когда дъвицы улетъли, парень вошелъ въ старику и сказалъ: "Двдушка, въ этому озеру прилетели 3 голубя и, снавши свои одежды, стали очень врасивыми девицами!" Старивъ сказаль парню: "Ты войди туда и сядь; когда онъ прилетять, ты возьми и спрячь одежду (самой) красивой! Затымъ парень вошель въ ту влёть и сёль. Голуби прилетёли сюда, сняли свои одежды и стали купаться. Когда онъ купались, парень спряталь одежду самой младшей. Старшія сестры надёли своя одежды и улетъли. (Младшую) дъвицу удержалъ парень. Эта дъвица и парень стали жить, какъ супруги. Когда жена стала беременна, парень сказаль однажды старику: "Дъдушка, доставь-ка меня съ моею женою домой!" Парень сталъ собираться домой; старивъ далъ ему 3 бълыхъ коня, далъ также очень много денегъ. Чтобы вхать домой, парень запрегъ всвяз 3 коней. Провожать парня старикъ послалъ своихъ птицъ. Птицы проводили парня. Когда парень, возвращаясь домой, сталь приближаться къ своему дому, люди сильно испугались, думая, что это (бдетъ) царь. Прибывши въ деревню, парень купиль одинь прекрасный домь и поселился въ немъ. Поселившись (въ немъ), парень велълъ созвать начальниковъ, чтобы разспросить о своемъ родномъ отцъ. Парень сказалъ начальникамъ: "Въ этой вашей деревнъ есть-ли одинъ старикъ?" (Получивъ утвердительный отвътъ) парень спросилъ, какъ зовутъ его; это, оказалось, быль именно его отецъ. "Сколько у него есть сыновей?" спросиль онъ. Начальникъ сказалъ парию: "У него 3 сына!" Парень велълъ позвать этого старива. — Старикъ не пошелъ, (ибо) боялся (его), какъ царя; его притащили силою; онъ сталъ у дверей и изъ страху дрожаль. Парень спросиль старика: "Есть-ли у тебя сыновья?" Старивъ сказалъ: "Есть!" Парень спросилъ: "Есть-ли у тебя

сыновья и теперь?" Старивъ отвъчалъ: "Самый старшій мой сынъ пошелъ на базаръ и исчезъ; за нимъ ушелъ и исчевътакже средній сынъ; потомъ ушель и исчезь самый младшій!" Парень сказаль старику: "А если самый младшій твой сынъ я?" Старикъ призналъ своего сына, (и потомъ) старикъ впарень съженою стали жить втроемъ вмфстф. Парень, оказывается, одежду своей жены держаль взаперти въ сундувъ. Парень однажды отправился одинъ гулять. Ключъ онъ забылъи оставиль дома; жена взяла его ключь, открыла сундувъ, взяла и надъла свою одежду и, ставши голубемъ, залетълана крышу дома и съла. Юноша, вспомнивъ о ключъ, ахнулъ. и, бъгомъ вернулся домой. Когда онъ вернулся домой, жена: сидела, говорять, на врыше дома; жена сказала мужу: "Будь теперь здоровъ! " и улетъла. Послъ этого юноша сильно затосковалъ и загоревалъ. Парень однажды задумалъ и сказалъ:: "Не пойти-ла мив въ тому дедушве?" Юноша однажды пошелъ къ этому дедушке и, придя, сказаль: "Дедушка, моя жена ушла!" Старивъ сказалъ ему: "Зачвиъ ты не хранилъ своегоключа?"—"Я забыль (его)!" отвёчаль парень. Старивь, созвавъ своихъ птицъ, спросилъ: "Не вилали-ли такого-то голубя?" Пти цы сказали: "Не видали!" Старикъ сказалъ: "Есть у меня братъ, воторый еще старше меня, и у него много птицъ!" Старикъ написалъ письмо и послалъ (съ нимъ) парня къ своему старшему брату. Юноша пошелъ, пришелъ и вручилъ письмо. Старикъ прочиталъ письмо и, созвавъ своихъ птицъ, спросиль: "Не видали-ли вы такого-то голубя?" Птицы сказали. туть: "Не видали!" Старикъ сказалъ парню: "Есть у меня братъ, который еще старше меня, и у него много птицъ!" Съ этими словами онъ написалъ письмо и послалъ (съ нимъ) парня. Парень пошель въ (тому) старику и, войдя, вручилъ письмо. Старивъ прочиталъ письмо и, созвавъ своихъ птицъ, с просилъ (о женъ пария). И птицы этого старика сказали,... что не видели. Жена старика была беременна; эта жена сказала своему мужу, чтобы изъ костей птицъ былъ сдёланъ. сарай. Старикъ для постройки сарая собраль птицъ. Собрались всѣ птицы, не пришла лишь одна сова. Старикъ послалъ за этою совою птицъ. Птицы едва едва привели сову. Царь скаваль совъ: "Почему ты не приходила, когда (тебя) звали?" Сова отвічала: "Я считала деревья!" Царь сказаль сові: "Сухихъ-ли деревьевъ больше, или сырыхъ?" Сова сказала: "(Дерево) даже съ одною сухою въткою я считала за сухое, а (дерево) безъ всякаго сухого мъста я считала за сырое; (людей) обращающихъ впимание на слова женщинъ считала женщинами!". Царь сказалъ: "Оказывается, я обращаю вниманіе на слова женщинъ! и отрубилъ своей женъ голову (букв. шею). Затъмъ царь сказалъ совъ: "Не видала-ли ты такого-то голубя?"— "Видъла!" сказала сова. Царь сказаль совъ: "Доставь-ка (туда) этого юношу!" Сова сказала: "Доставлю, если приготовите нищу (запасъ)!" Царь велёлъ приготовить очень много рябчиковъ. Сова спрятала этихъ рябчиковъ подъ одно крыло, а парня положила подъ другое крыло и полетъла. Летятъ они и летятъ; когда они пролетъли (уже) очень много мфстъ, ихъ запасъ уже кончился; летя, сова сказала юношь: "Юноша, запась у насъ кончился, мы погибнемъ!" Потомъ юноша отръзалъ (немного) отъ своего бедра и далъ (совъ). Сова сказала: "Теперь мит лучте!" Пролетъли опи еще очень много мъстъ; летя, сова опять сказала тому парню: "Юноша, мнъ опять хочется всть!" Юпоша отръзалъ (немного) и отъ другаго бедра; опять имъ стало лучше. Потомъ опи летять и летять (надъ моремь); когда они летьли, показался берегъ моря. Прилетъли они на берегъ моря и вышли; выйдя (на берегъ), сова спросила юношу: "Гдв ты отрвзалъ того мяса, которое далъ мев?" Юноша показалъ бедра и сказалт: "Тутъ!" Сова плюнула; когда она плюнула, (бедра) поправились. Потомъ сова улетъла назадъ. Юноша пдетъ и видитъ, шграють солдаты; онъ спросиль этихь солдать: "не видали-ли вы такого-то голубя?" Солдаты указали парию. Юноша, увидавъ ту дъвицу и повидавшись, сильно заплакалъ. Потомъ

они построили весьма великольпный домь; затьмъ стали жить вмъсть и весьма разбогатьли.

2. Пословицы.

- 1. Вины въ томъ, что заблудился, нѣтъ, послѣ того какъ вернулся и нашелъ свой домъ; вины въ томъ, что открылось нѣтъ, если самъ умѣючи заперъ.
- 2. У имъющаго деньги играютъ руки, а у неимъющаго ихъ играютъ глаза.
- 3. Въ то время, какъ умный стоить и соображаеть, глупый справляеть (уже) свое дёло.
 - 4. Не бойся вороны, если имбешь что съ нея взять.
- 5. Ради мъста, которое имъется ввиду, и ради пищи, которая будетъ вслъдъ за пимъ.
- 6. Если прибудеть съ дороги 6-лѣтній, пусть видится съ нимъ 60 лѣтній.
- 7. Лучше мужчина съ мѣдною головою, нежели женщина съ золотою головою.
- 8. (Умъ) не данный съ молокомъ матери не дается съ молокомъ тёлки.
- 9. Пища у него-масло, внутри его густое молоко, а сверху его точно сливки.
- 10. Не колотили-ли по твоей спинъ скалкой? что ты не можешь наклониться?
- 11. Настоящая кость (т. е. бласородный человѣкъ) не будетъ велика (т. е. величаться) и, куда ни пойдетъ, не будетъ презираема.
- 12. Лошади узнають другь друга по ржанію, а люди по разговору.
- 13. Если сядетъ верхомъ на лошадь человъвъ, который (никогда) на лошади не ъздилъ, то овъ убъетъ (ее), пуская все время въ махъ; если надънетъ шубу человъвъ, который

(никогда) шубы не надъвалъ, то онъ износитъ (ее), все время обивая.

- 14. Дурная изъ лошадей играетъ съ жеребатами, (а) дурной изъ людей съ ребятами.
- 15. Если плоха у тебя лошадь, то избавишься (отъ нея), продавши (ее), а если плоха у тебя жена, то какъ избавишься (отъ нея)?
- 16. Пусть говорить сынъ богача, хотя-бы роть его и быль кривой.
- 17. Для голоднаго не въсь (на огонь) котла для замерзшаго не разводи огня.
- 18. Глаза голоднаго—на хлъбъ, глаза сытаго—на муд-
- 19. Корова въ Астрахани—одна копъйка, а съ провозомъ 1000 копъекъ.
- 20. Есть люди, которые составляють украшение людей, (но) есть люди, которыхъ лучше и животныя.
- 21. О Боже мой, дай (мив) ребять; если дашь ребять, дай (имъ) ума! Если они будутъ не умныя, то возьми (ихъ у меня) одного за другимъ.
- 22. Хороша дорога, хоть и околёсная; хороша дівица, хоть и слібная.
- 23. Пусть будутъ тятенька и маменька, (только) пусть не будетъ у нихъ рта и носа.
- 24. Будучи богатымъ, не дастъ всего; будучи бъднымъ, не станетъ смотръть.
- 25. Къ богачу лъзутъ и черезъ двери, и черезъ дыры (въ стънъ).
- 26. Дъло богача (исполняется) по приказанію, дъло бъдняка съ помощью пособія.
- 27. Для хозяина огорода нътъ грядъ, для хозяина быка нътъ толстой кишки (кушанья).
 - 28. Ребенка учи съ молодости, жену учи сначала.

- 29. Давши топоръ и взявши бутылку, я обманулъ татарина! сказалъ онъ, говорятъ.
- 30. Если въ головъ у тебя не будетъ мозгу, тяжело будетъ твоимъ ногамъ.
 - 31. Онъ черезъ рукавицы показываетъ пальцы.
- 32. Нѣтъ дѣла, которое было-бы неизвѣстно; нѣтъ мѣста, которое-бы привлекало (будучи неизвѣстнымъ).
- 33. Говорять, что, если одинь мужчина женится, 60 женщинь плачуть.
- 34. Плевка, однажды выплюнутаго, вторично проглотить нельзя.
- 35. Этотъ міръ ничтоженъ, если нѣтъ въ немъ всюду денегъ.
- 36. Настоящій человіть становится главою въ 15 літь, а нлохой человіть и въ 40 літь будеть младенцемъ.
- 37. Міръ одинъ разъ показываетъ щеку, а другой разъ задъ.
- 38. (Это) человѣкъ, вкусившій въ жизни горькое и прѣсное.
- 39. Съ другомъ вшь и пей, но денежныхъ дълъ (съ нимъ) не води.
- 40. Время тебѣ шеи своей не подставить, (но) ты времени подставляй туловище.
- 41. Глядя по обстоятельствамъ и свинью будешь называть шуриномъ.
- 42. Человъкъ, который будетъ ловить 2 лодки (въ одно время) за корму, упадетъ въ воду.
- 43. Когда человъкъ одинъ, надъ нимъ—шапка, а когда (вмъстъ) 2 человъка, одинъ изъ нихъ будетъ надъ другимъ.
 - 44. Что дважды восемь-16, знаетъ всякій.
- 45. Если дубъ согнуть, онъ сломается; конфузъ для молодца смерть.
- 46. Если мужъ не испытаетъ сначала бъды, то впослъдствіи ему не испытать върности.

Digitized by Google

- 47. Не удавшееся утромъ—вечеромъ не удастся, а неудавшееся вечеромъ—никогда не удастся.
- 48. Если старый богачь раззоряется, то новый богачь см'вется.
- 49. Нътъ новаго безъ того, чтобы оно не стало старымъ; нътъ хорошаго безъ того, чтобы оно не стало худымъ.
- 50. Проворства собаки не любитъ лисица, а смѣха не любитъ больной человъкъ.
- 51. Если голову собаки положишь на блюдо, то она (сама) скатится.
- 52. Если приблизишься къ котлу,—пристанетъ (къ тебѣ) его чернота; если-же сблизишься съ дурнымъ (человъкомъ), пристанетъ его порокъ.
- 53. Проклятая собака—лучше, нежели зять, живущій у тещи.
- 54. Съ человъкомъ, который вздилъ нъсколько разъ въ городъ, ты не совътуйся въ течение 3 дней.
- 55. Если не отвъдать находящагося у воротъ,—оно будетъ безпокоить до старости.
 - 56. Съ важдымъ взятіемъ не бываетъ рубленнаго мяса.
- 57. Масло хорошо, хоть и не отв'ядываешь; богачъ хорошъ, хоть и не даетъ.
- 58. Сынъ ворона влюетъ навозъ, а сынъ муллы читаетъ внигу.
- 59. Слова стариковъ клади въ мѣшекъ, а слова юношей клади въ кошелекъ.
- 60. Упрямый человъкъ портитъ игру, а глупый человъкъ портитъ общество.
 - 61. Если хочешь, чтобы рабъ хвастался, продай его.
- 62. Зайца губитъ камышъ, а героя губитъ безславіе (стыдъ).
- 63. Когда щекотливо подъ мышками, и ночью назовутъ (кого угодно) царемъ Абду'р-рахманомъ.

- 64. Одинъ гость не любитъ другого, а хозяинъ дома не любитъ обоихъ.
- 65. Сорокъ лътъ приготовлялъ лапти, (а теперь) не умъетъ дълать подошвы у лаптей.
- 66. Если угрожаетъ (тебъ) наназаніе, то глаза твои видять да не видять и уши слышать да не слышать.
 - 67. Жениху-уважоніе, хоть онъ и стоитъ, и сидитъ.
- 68. Если спросять (тебя), вто училь, сважи: "самъ лошель!"
 - 69. Въ чьи сани садишься, того и пъсни будешь пъть.
- 70. Своего дътеныша ежъ зоветъ "мяконькій мой", а медвъдь своего дътеныша—"объленькій мой".
- 71. Дитя, которое будеть человъкомъ, ведеть дъла съ людьми; какое-же дъло до людей дитяти, которое не будетъ человъкомъ?
 - 72. Въ яму, выконанную для людей, самъ попадешь.
- 73. Если человъкъ, не видавшій (никогда) дня, увидитъ день, онъ и днемъ зажжетъ лучину.
- 74. Если далекъ отъ глазъ, (значитъ) далеко и отъ сердца.
- 75. Если болять у тебя глаза, унимай свои руки, а если болить у тебя животь, унимай свою глотку.
- 76. У франта не хватаетъ рукъ (т. е. его руки всегда ваняты), а у нъжнаго (изнъженнаго) нътъ досуга.
 - 77. То, что просили съ неба, Богъ далъ изъ земли.
- 78. Дитя, побывши среди многихъ стариковъ, станетъ умнымъ, а старикъ, побывши среди многихъ ребятъ, станетъ ребенкомъ.
- 79. Изъ многихъ словъ хороша (лишь) часть, а немногія слова хороши (всѣ) сами.
- 80. Что можеть знать жившій долго? Можеть знать (лишь) видавшій многое.
- 81. Много ходящій сбивается съ дороги, а много говоращій ошибается.

- 82. Когда присутствуетъ мулла, унимай свой язывъ, а когда присутствуетъ мастеръ, унимай свои руки.
- 83. Ни на балалайкъ играть не умъетъ, ни свистъть не умъетъ.
- 84. Входя въ твой домъ, (негодяй) ъстъ твое кушаніе, а выходя на улицу, ъстъ твой калъ (т. е. сплетничаетъ на тебя).
- 85. О дёлахъ, происходящихъ въ твоемъ домѣ, спрашивай у своего сосёда, а о дёлахъ своего сосёда спрашивай въ чужой деревнѣ.
- 86. Не будешь піть на (праздникі) сабані, наворчишься на гумні.
- 87. Глядя по бородъ--щипчики (для выдергиванія волосъ), а глядя по кадкъ--мъшалка.
- 88. Говореніе: "твое" и "мое"—отъ ограниченности сердца, а говореніе: "ложись тамъ" и "ложись здъсь"—отъ тъсноты тюфяка.
- 89. Благочестивый человъвъ не любитъ лука; (но) кавъ увидитъ (его), не оставитъ и шелухи.
- 90. Кто борется съ морозомъ, тотъ остается безъ ушей, а кто борется съ судьею, тотъ остается безъ головы.
- 91. Друзей, которые выслушивають секреть,—много, (но) друзей, хранящихъ секреть,—одинъ.
- 92. Находящій надіваєть двое штановь, а ненаходящій ходить вовсе безь штановь; т. е. богатый человікь носить двое—трое штановь, а у біднаго и однихь ність.
- 93. Если татаринъ станетъ чиновникомъ, то лапти свои онъ понесетъ съ собою въ передній уголъ.
- 94. Если не умѣешь сказать языкомъ, пальцами не натычешь.
- 95. Нищій не насытится смотреніемъ, хотя-бы меневъ его и быль полонъ.
- 96. Ребеновъ, у котораго уже проръзались зубы, не довольствуется пищею, которую ему нажевывають.

- 97. Кто видаль, чтобы хвость верблюда быль до вемли?
- 98. Въ дымникъ его не попалаетъ вътеръ, а въ двери въ нему не входятъ люди.
- 99. Кто отъ рожденія чёренъ, того сколько ни мой мыломъ—не побълветь.
- 100. О если-бы не было у меня 30 сыновей, а былъ-бы (лучше) мужъ, испускающій вётры! (слова женщивы)
- 101. Въ своемъ домѣ не умѣетъ варить супа, а въ чужомъ домѣ варитъ кашу.
- 102. Кто не жалветь своего лица, тоть чужое лице уподобить вишив.
 - 103. Хоть ты самъ и бъденъ, имъй побольше денегъ.
- 104. Глядя на того, вто ниже тебя, благодари, а глядя на того, кто выше тебя, размышляй.
- 105. Проходящій день не долженъ оставлять знаковъ, а день, уже прошедшій, не долженъ печалить.
- 106. Если вскормишь телёнка, не имѣющаго матери, ротъ и носъ у тебя будутъ въ маслѣ, а если вскормишь ребенка—сироту, ротъ и носъ у тебя будутъ въ крови.
- 107. Дъла уже прошедшаго не жалъй, (ибо) сколько ни жалъй, его не вернешь; удрученное сердце и душа, оставившая (тъло), не становятся въ прежнее положение.
- 108. Печаль народа разсвиваеть царь, а печаль царя жто разсветь?
- 109. Хитрость одной хитрой женщины сильнее хитрости 40 мужчинь.
- 110. Если подружишься съ чуващиномъ, онъ лапти свои будетъ носить съ собою.
- 111. Если будешь плакать отъ чистаго сердца, то слезы будутъ литься и изъ слёпыхъ глазъ.
- 112. Не принебрегай жеребенкомъ,—весною онъ будетъ конемъ.
- 113. У хорошей чашки и внутри хорошо, а у матери хорошей и дочь хороша.

- 114. Для хорошаго коня (достаточно) одного (удара) внута, а для худого коня (нужно) 1000 (ударовъ) кнута.
- 115. Если въ спутники возьмешь хорошаго (человъка), достигнень желанія; если-же возьмешь въ спутники дурного человъка),—потерпишь стыдъ.
- 116. Хорошая жена (и) изъ ржаной муки сдёлаетъ жаркое, а непутная жена чиспортить (и) пшеничную муку.
- 117. Для хорошаго (человъка) нътъ жизни, а для худогонътъ смерти.
- 118. Чёмъ потёть съ худымъ вонемъ, лучше умереть съ хорошимъ.
- 119. Если будешь дурнымъ, (тебя) повъсять, если-же будешь кроткимъ, (тебя) задавятъ.
- 120. Если умрётъ дурная жена, обновится тюфякъ, если-же умрётъ хорошая жена, растеряется (обезумъетъ) голова.
- 121. Если негодному человъку скажещь слово, то мало по малу онъ разнесеть (его) по міру.
- 122. Деньги б'ёднаго челов'ёка вричать (чтобы ихъ ввяли), точно журавли.
- 123. Деньги обдиаго человъка истрачиваются на дурной товаръ.
- 124. Нътъ ничего лучше бъдности, если лежа можно ъсть пищу.
 - 125. Лучше будь рабомъ богача, нежели сыномъ бъднява.
- 126. Благодаря дождю зеленветь земля, а благодаря молитев веленветь мужъ.
- 127. Проворный губить себя, а неповоротливый губить свое дёло.
- 128. Праздникъ сиротъ тогда, вогда он в надъвають новую рубаху.
- 129. Пусть будетъ у тебя лучше 100 друзей, нежели 100 рублей.

- 130. Движущійся вамень обтачивается, а лежащій камень покрывается мохомъ.
- 131. Если спутникъ у тебя слѣпой, то ходи (съ нимъ), зажмуривая глаза.
- 132. Глупый хвалить свою жену, а умный хвалить своего коня.

3. Поученіе противъ соблазновъ.

Вы слышали, что сказано древнимъ: "не прелюбодъйствуй!" А Я говорю вамъ, что всякій, смотрящій на женщину съ вождельніемъ (букв. съ развратными мыслями) уже прелюбодьйствоваль съ нею въ сердцъ своемъ. Если-же правый глазъ твой соблазняетъ тебя, вырви его и брось отъ себя, ибо лучше для тебя, чтобы погибъ одинъ изъ членовъ твоихъ, а не все тъло твое было ввержено въ геенну огненную. И если правая твоя рука соблазняетъ тебя, отсъки ее и брось отъ себя, ибо лучше для тебя, чтобы погибъ одинъ изъ членовъ твоихъ, а не все тъло твое было ввержено въ геенну. Сказано также, что, если кто разведется съ женою своею, пусть дастъ ей разводную. А Я говорю вамъ: "кто разведется съ женою своею, кромъ вины любодъянія, тотъ подаетъ ей поводъ прелюбодъйствовать; и кто женится на разведенной, тотъ прелюбодъйствуетъ".

4. Загадни.

- 1. Четыре татарина, и всѣ четверо въ одну дыру стрѣ-ляютъ.—Доеніе коровы.
 - 2. У одной мыши 2 хвоста. Лапти.
 - 3. Вонъ идетъ, а следа нетъ. Лодка.
 - 4. Медвъдь реветъ, а шерсть его сыплется. -- Мельница.
 - 5. Заплата есть, а шва нътъ. -- Шкура пестрой коровы.
- 6. Въ берёстяномъ ведръ (буракъ, туясъ) играетъ тарантай.—Глазъ.

- 7. Когда встанетъ, съ верблюда, а вогда ляжетъ, съ зайца.—Пологъ.
 - . 8. Блеститъ-блеститъ и, обливывая, глотаетъ. Пламя.
 - 9. Ума нътъ, а душа есть. Часы.
- 10. 30 человътъ молотятъ рожь, а Сулейманъ (Соломонъ) снопы переворачиваетъ.—Зубы и языкъ.
- 11. Вышедшее изъ-за 30 зубовъ распространяется на 30 человъвъ. —Пословица.
- 12. Вверхъ поднимается со скрипомъ, внизъ спускается со скрипомъ, а въ серединъ (поетъ) соловей.— Ребеновъ въ колыбели.
- 13. Я запреть 10 воней и погналь плугь; посвяль сахарь, а выросла соль.—Чесаніе (чесотка).
- 14. Печь полна ватрушекъ, а посреди ихъ одинъ хлъбъ.— Звъзды и луна на небъ.
- 15. Пока отецъ запрягаетъ коня, сынъ довзжаетъ уже до Петербурга. —Дымъ ("отецъ" огонь).
- 16. Въ дверь входитъ ползкомъ, а въ передній уголъ идетъ дыбомъ.—Холодъ.
- 17. Туда хлопъ—хлопъ, сюда хлопъ—хлопъ, надъваетъ пику на черенъ и покрываетъ войлокомъ.—Печеніе блиновъ.
- 18. Носъ длинный, брюхо толстое, на коня не садится, пѣшкомъ не ходить и такъ не стоитъ.—Кувшинъ.
- 19. Голова гребнемъ, задъ серпомъ; вто его не знаетъ,— дуравъ.— Пътухъ.
- 20. Чириваетъ и чириваетъ, сидитъ на плетнѣ, золотобровая и вурчавоголовая; кто ее узнаетъ, проживетъ 100 лѣтъ.— Пчела.
- 21. На дому драницы, на важдой драницъ по одной копъйвъ.—Доска съ сучвами.
 - 22. На прышъ дома медвъдь пляшетъ. -- Дымъ.
 - 23. Выше воня и ниже собави.—Съдло.
- 24. Отъ бездушнаго рождается одушевленное, что это такое?—Яипо.

- 25. Что это такое: на кровь похоже, а крови не имфетъ, все тъло его наполнено кровью, а души не имфетъ; жены нътъ, а спутницы есть, дътямъ же счету нътъ.—Ягода.
- 26. Что это такое: голова раздвоенная, имфетъ шерсть; на головъ имфетъ шапку изъ бълаго жельза. Если будетъ угодно Богу Всевышнему, можетъ отнять (у него) душу.—Стръла.
- 27. Что это такое: пальцевъ имъетъ 100, стоитъ на 8 ногахъ, головъ имъетъ 5, тълъ 5, а душъ 4; какъ удивительно: отправляются впятеромъ, а возвращаются вчетверомъ.—Покойникъ, несомый на кладбище четырьмя человъками.
- 28. Данъ Богомъ шаръ, не имъющій ни ногъ, ни рукъ; украшенъ серебряными нитями и вышитъ шелками.—Дыня.
- 29. Маленькое глубокое оверо, внутри его тополи; внутри его дъвушки, надъвшія шелковыя шали и камку; внутри его юноши, подвъсившіе къ поясамъ сабли.—Зеркало.
 - 30. Прицепилось въ родившемуся. -- Имя.
- 31. Въ переднемъ углу дома есть слъдъ, есть дъвицы съ мохнатыми волосами; взялъ бы я (ихъ), да денегъ не имъю; взяли-бы (ихъ) люди, да душъ у моихъ (дъвицъ) нътъ.— Пчелы.
- 32. Скрипитъ и скрипитъ скрипучее, трясется низъ скрипучаго; квакаетъ водяная лягушка, зоветъ царевна.—Качаніе колыбели, плачъ ребенка.
- 33. Изъ Бухары пришелъ слонъ, изъ середины его выръзывай тесьмы; отъ одушевленнаго рождается бездушное; что это такое, узнай.—Чернильница, перо и письмо.
- 34. Окружностью какъ шаръ, видомъ какъ кровь, а вкусомъ какъ медъ.—Вишня.
- 35. На макушвъ одного дерева сидитъ одна благородная птица; "если и сегодня не придетъ, улечу!" говоритъ она и сидитъ.—Хмъль.
- 36. Въ очень ясную погоду ивтъ облава, а у седого барана ивтъ роговъ.—Зервало.

- 37. Съ тонкою поясницею обжорливый конь; при подъемъ на гору непоскальзывающійся конь, а при кувырканіи непропадающій конь.—Муравей.
- 38. Два родственника не живутъ отдъльно другъ отъ друга; хотя живутъ черезъ дорогу, но другъ друга не видятъ. Два глаза.
- 39. Когда спускается, въ водъ не тонетъ; когда охватывается огнемъ, не сгораетъ; когда хоронишь, въ землъ не сгниваетъ. Знаете-ли, что это такое.—Имя.
- 40. У двухъ матерей по 5 ребятъ, у всёхъ ихъ одно имя.—Пальцы.
- 41. Не измъривается ни аршинами, ни пудами, а есть у важдаго.—Умъ.
- 42. Крылья есть, но не летають; на небо не смотрять; ногь не имѣють, но ходять; звѣздъ не считають; на землѣ не живуть; людей не знають.—Рыбы.
- 43. Тонка и бъла, мала и кругла, нужна всякому.— Серебряная монета.
- 44. Вертящихся четверо, мелькающихъ пятеро, дядей Ивановъ двое, а дядя Шабанъ одинъ-одинешенекъ.—Колесо, ступицы, 2 оглобли и конь.
- 45. Ребеновъ у меня—съ калиновымъ медомъ, кипитъ калиновая вода, раздается звукъ 12 деревьевъ, говорящій: "я умираю".—Играніе на скрипкъ.
- 46. Въ переднемъ углу дома 4 волка, всѣ 4 сѣрые волки, поднимаются они, ударяются и разбиваются съ шумомъ.— Рубка дровъ.
 - 47. Госова вавъ у Дмитрія, а глазъ 1000. Наперстовъ.
- 48. Проводить лёто, проводить зиму и одёвается въ шубу изъ зеленой витайви.—Озимый хлёбъ.
- 49. Если отрѣжешь голову, отнимется и сердце; если дашь немного попить, начинаетъ говорить.—Гусиное перо.
- 50 На боку имъетъ зеленый платокъ, съдло имъетъ серебряное, покрытое шелкомъ; когда женщины моютъ кишки,

- (говоритъ) "будемте и мы тамъ, погорюемъ подъ тальникомъ и подожмемъ хвостъ!"—Сорока.
- 51. Летитъ туда Карачай, летитъ сюда Карачы-ай, пьетъ покоящуюся подъ тальникомъ воду Карачыхай. Блоха.
 - 52. Подъ головою пожка съ медомъ. Сонъ.
- 53. Гагакаютъ высоко—высоко и вьютъ гнёзда ястреба, мясо ихъ—негодное, супъ—прекрасный (годный); что это такое, муллы?—Улей, пчела и медъ.
- 54. Живетъ, не имъя тъла; говоритъ, не имъя языка; никто его не видитъ, но всякій слышитъ.—Эхо въ полъ и лъсу.
- 55. Въ мъдной кузницъ ржетъ конь шурина.—Колоколецъ.
- 56. Есть у меня ножны, неимъющія шва, а внутри ноженъ есть у меня мохнатое, а внутри мохнатаго есть у меня сладкое.—Оръхъ.
- 57. Имъетъ бълизну горностая, черноту соболя, носъ имъетъ на подобіе льда, глаза на подобіе соли, а бъгаетъ какъ дъвица. Сорока.
- 58. Ротъ имветъ одинъ, языковъ два, души не имветъ, а словамъ, которыя говоритъ, счету нътъ.—Чернильница, перо и писаніе.

5. Пъсни

- 1. Вы говорите: "спой-ка, спой-ка!", (тогда какъ) я не юноша, умфющій пфть. (Впрочемъ) если покажу (свое умфніе) пфть, то окажусь не хуже многихъ (другихъ) пфсенниковъ.
- 2. Если просишь пъть, я спою; если просишь ворковать, я поворкую и спою ради тебя, душечка, ставши соловьемъ.
- 3. На бълой бумагъ я написалъ все только твое имя; моей любви въ тебъ, красотка, не знаетъ нивто, кромъ Бога.
- 4. Съ блескомъ восходитъ солнце, когда дѣвицы заплетаютъ свои волосы; радуются душа моя и тѣло мое, когда (я) вижу луноподобное лице твое.

- 5. Въ огородъ, гдъ есть розы, вто прохаживается, держа въ объихъ рукахъ розы? Если-бы я соединился съ этою душечкою, то я спалъ-бы спокойно.
- 6. Брови (у тебя) какъ черная птица, а ростъ твой какъ у павы; играніе мое съ тобою, красотка, все равно, что видънный мною сонъ.
- 7. Подстрълилъ я въ пшеницъ птенца желтаго воробья; ночью и днемъ слезно прошу тебя, душечка, у Бога.
- 8. Подпоясываешься (ты) шелковымъ кушакомъ, а какъ подпояшешься, не можешь развязать; удивителенъ у тебя умъ (характеръ): какъ прогитваешься, не можешь поцтловать.
- 9. Бълы у меня руки, (ибо) я вымыла (ихъ) вчера мыломъ; о молодцъ, котораго я видъла вчера, и до-нынъ горитъ у меня сердце.
- 10. Когда (дъвушки) говорятъ: "молодецъ, молодецъ", тогда волнуется у меня сердце; когда-же касаются меня руки дъвицъ, тогда кости мои превращаются въ воскъ.
- 11. На вершинъ высокой горы обилъ свои перыя ястребъ; когда будешь искать, вспомни, (что) я соскучился по тебъ.
- 12. Душенька, моя, твои волосы—очень черны; не мавала-ли ты (ихъ) гвоздичнымъ масломъ? Душенька моя, твой ростъ—очень строенъ; когда ты росла, не питалась-ли садовыми яблоками?
- 13. Передъ яблонями на тальники садится соловей; не внаю, что-бы взяли за соединение съ этою душечкой.
- 14. Надънъ-ка свой бълый калпавъ, ходи-ка, набрекенивъ (его); оказывается, ты чрезвычайно красивая дъвица, скажи-же, что любишь меня.
- 15. Пова поспъваетъ влубнива, навіе плоды ты любишь? Зачъмъ ты себя изводишь, печалясь тавъ?
- 16. Мы поемъ, а земля и небо плачутъ, зачъмъ-же мы такъ поемъ? Не пъли-бы мы такъ, да Богъ разлучилъ (насъ) -съ душевно-любимою подругою.

- 17. На берегу ръки Яика (Урала) шумять высокіе камыши; состояніе влюбленности, оказывается,—трудное, думысдълали меня желтымъ.
- 18. Думая, что это бълый заяцъ, я выстрълилъ, оказался это слой высокой горы; съ той стороны кто-то идетъсюда, это шагаетъ наша душечка.
- 19. Когда бываетъ ведро, морозитъ, а когда бываетъ облачно, стоитъ тепло; вемлю, гдв родился и росъ, забываетъ (только) неучъ.
- 20. Рѣка Сакмаръ—быстрая рѣка, я наступилъ-бы на камень, если-бы не поскользнулась у меня нога; если опредѣлилъ Богъ, мы соединимся, если не суждено быть тамъ (нашему) праху.
- 21. Садовыхъ ябловъ—цълые сундуви, котя я и выбираю, не находится цъльныхъ; горитъ у меня и внутри, и снаружи, (только) не обнаруживается дымъ.
- 22. У лебедя, летящаго по воздуху, ротъ полонъ воску; свътаетъ, душечка, вставай теперь, а то не успъемъ наговориться.
- 23. Я заказалъ сшить мнѣ холщевую рубаху, чтобы носить (ее) по пятницамъ; Богъ, оказывается, опредѣлилъ намъ: смотрѣть (другъ на друга) глазами и горѣть.
- 24. Дождь идетъ капля за каплей, прерываясь точно пуговицы; плачутъ дѣвушки о юношахъ, надрываясь точно грудные ребята.
- 25. Шелъ я и сълъ, ибо устали у меня ноги, плача и плача, я написалъ письмо, ибо сердце мое загорълось какъ-огонь.
- 26. Платокъ, находящійся у меня въ рукахъ, если захочу серьезно, укращу узорами; если, бросивъ меня, полюбишь другую, ей Богу, осрамлю тебя.
- 27. По воздуху летить лебедь, приводя въ изнеможение концы своихъ крыльевъ; не уходи, душечка, зачёмъ уходишь, оставляя меня здёсь наединё?

- 28. Черныя шапки съ зелеными кисточками на головахъ у молодчиковъ; знай-же, душечка, мою цѣну, вѣдь, я стою передъ тобою и пою пѣсни.
- 29. Волосъ твоихъ не будетъ заплетать въ 5 косъ и тебя за меня не выдадутъ; если не выдадутъ, такъ не выдадутъ, не запрутъ-же (тебя) въ сундукъ.
- 30. Противъ восходящаго краснаго солнышка не ходи, (ибо) загоришь; если любимую твою подругу возьмутъ чужіе, ты прыгнешь въ огонь.
- 31. По дорогѣ сюда ѣдутъ на 3 коняхъ, одинъ изъ нихъ, кажется, жеребчикъ; если спросите о моей душечкѣ (какова-дескать—она), она подобна лунѣ, народившейся въ пятничную ночь.
- 32. Я купилъ 6 золотниковъ шелку, чтобы пришить свои завязки; какъ влюбился я въ тебя, душечка, не возможно (мнъ) описать.
- 33. Во снѣ, видѣнномъ мною сегодня ночью, красавица моя была подлѣ меня; когда-же (я) проснулся, красавицы моей нѣтъ, и сердце мое стало надрываться.
- 34. Не ложись на берегу рѣки Яика (Урала), (ибо) берегъ затапливается водой; любимая твоя подруга и накопленное имущество послѣ твоей смерти достанутся чужимъ.
- 35. Солнышко—подъ облаками, а враги—въ замыслѣ противъ насъ; если помилуетъ насъ Богъ Всевышній, врагъ останется подъ (нашими) ногами.
- 36. Дюблю я и глаза твои съ твоими бровями, и тебя самое; что я люблю (тебя), знай по тому, что нисколько не отнимаю отъ тебя глазъ своихъ.
- 37. Я влюбленъ въ тебя самое, (также) въ твои глаза съ твоими бровями; взорамъ моимъ ты представляещься подобною утреннему солнцу и вечерней лунъ.
- 38. Свой дворъ ты держи (въ чистотъ), подметая, пусть растетъ (на немъ) мелкій картофель; мною испыталь я преврат-

ностей сего міра, (такъ что) свѣтлый міръ сталъ (для меня) мрачнымъ.

- 39. Палка тонкой бълой лутошки—маякъ большой дороги, выводите свою дочь, (мы посмотримъ), не хромаютъ-ли у нея ноги?
- 40. Бъгомъ я спустилась въ ръчкъ за ягодами, поспъвшими на берегу (этой) ръчки; если есть (гдъ-либо) подобная дъвицъ (нашей) деревни, такъ развъ (только) въ раю между ангелами.
- 41. Изъ-за чернаго лѣса плыветъ сюда черное облаво; черное облако не будетъ снъгомъ, (а) дѣвица, имѣющая красиваго молодца, не будетъ унижена.
- 42. На вершинъ высокой горы я начертилъ на кампъ письмена; гдъ бы (женихъ) ни жилъ, не будетъ въ униженіи, (лишь-бы только) Богъ послалъ его головъ здоровья.
- 43. Жали (мы) жатву безъ борозды, косили (мы) траву безъ межи; о Богъ мой единый, Господь мой, даруй (молодымъ) жизнь безъ нужды.
- 44. Посѣялъ (я) пшеницу, посѣялъ пшеницу, уроди (мнѣ), Боже, посѣянную мною пшеницу; не будемъ завидовать чужему добру, пусть дастъ Господь (молодымъ) ихъ (собственное) счастіе.
- 45. Если ты—молодецъ, будь (настоящимъ) молодцемъ: укрась серебромъ (соб. вели отлить серебряныя бляхи на) ременную узду; время молодости не проводи бездъльно: обвътчайся съ своей душевно-любимой.
- 46. У тебя на головъ шелковый платокъ, вътеръ беретъ (его) и уноситъ; плавный и стройный станъ (твой) беретъ (съ собой) молодецъ и уходитъ.
- 47. Легонькая—легонькая, "воздушная" кисть отчего шевелится, когда нётъ вётра, который-бы шевелилъ (ее)? Такой сошедшейся пары, какъ ваша, нётъ не только въ деревнѣ, но и нигдѣ.

- 48. Двѣ рѣки сошлись парой, (только) русло для теченія стало тѣсно; подобной вашей пары нѣтъ не только въ Казани, но и въ Москвѣ.
- 49. Мы прібхали, чтобы выломать рога черной коровы: мы прібхали, чтобы оторвать отъ маменьки ея дитя.
- 50. Воть пріфхали мы, пріфхали, пріфхали, перефхавъ рфку; перефхавъ рфку и ночевавъ дорогою, пріфхали, чтобы взять дфвицу.
- 51. Птенчива желтаго соловья (я) посадиль на тополь; теперь (мы) соединяемъ съ вами голову (т. а. роднимся), потому что нужно это для жизни.
- 52. Звенятъ—звенятъ дуги, (это) вдутъ за дввицею сваты; сами вы въ переднемъ углу, а лошади ваши на холмъ (на травъ), что-же не поете, сваты?
- 53. Любимыя попомъ имена—Иванъ да Степанъ; что-же, сваты, не поете? должно быть, ръдко попадаетъ (вамъ) стаканъ?
- 54. Большая дорога—гладка, какъ серебряная и мъдная монеты; мы говорили—бывало, что не разстанемся, а приходится, наконецъ, разставаться.
- 55. У большой дороги стройно растеть одинь дикій лукъ; не плачьте, дівки, не плачьте, разлука (відь)—дівло обычное.
- 56. На дворъ (твоемъ) рядъ сосенъ, почему шумитъ одна изъ сосенъ? Не шумъла-бы эта сосна, (да) отдъляется (отъ насъ) одно врыло.
- 57. На серединкъ моего браслета—12 камушковъ (зёрнышекъ); теперь разлучается съ нами (дъвица), вы будете елматушка.
- 58. На кругломъ столѣ—клѣтчатая скатерть; (наша дѣвица) не—дитя, родившееся безъ ласки, не обижайте (её) пожалуйста.
- 59. Въ сусъкъ и сусъкъ—бълый горохъ, (вы) не разсыпайте и не просыпайте (его); разстается теперь съ нами-(дъвица), не волотите и не бейте (ея).

- 60. У коврика, на которомъ я читаю молитвы,—не осталось мъста, котораго бы (я) не засорилъ; каждый разъ я, смотрю,—нътъ мъста, откуда-бы ты пришла.
- 61. На овић у меня—драгоц виный камень, онъ оправленъ въ золото; пальцы у тебя (тонки) какъ камышъ, лицо (свътло) какъ солице, умъ твой—совершенъ и сама мы—молода.
- 62. Переплыль бы я ръку Бълую, да берега ея—болотисты; лице твоё сравниль-бы я съ розою, (да) жизнь розы—коротка.
- 63. Брови твои—выведены очень тонко, онѣ все равно, что дуга, гнутая въ Казани; какъ посмотрю на твоё лице (т е. на тебя),—талія твоя стройна, какъ (растеніе) бюричина, растущая въ банкъ.
- 64. Какъ слъдуетъ ¹) травы я не косилъ, костеники я не срывалъ и не пробовалъ; много я холилъ и много искалъ, (но) подруги, красивъе тебя, не нашелъ.
- 65. На берегу рѣки—столбъ, волны разбиваются объ него; щеки у тебя, душечка, (всеравно, что) садовое яблоко, созрѣвшее въ раю.
- 66. Приготовилъ (я) серебряное перо, (но) не людямъ а себѣ; (ты) кажешься моимъ глазамъ ангеломъ, летящимъ по небу.
- 67. На вершинъ высокой горы ходять въ путахъ 2 коня; не только въ (нашемъ) уъздъ, но и въ Казани нътъ подобной тебъ, душечка.
- 68. Оставь открытою дверь огорода,—пусть солнце падаеть, душечка, на гряды; если глаза мои и останавливаются, (но) не останавливается сердце ни на комъ другомъ, кромътебя, душечка.

¹⁾ Если читать: "џайlįй", то надо перевести "лътомъ".

- 69. Если хочешь пъть, молодецъ, пой ръзво,—пусть проснутся дъвицы, находящіяся въ снъ; есть (между ними) печальныя и веселыя,—пусть усповоятся сердца печальныхъ.
- 70. Есть-ли кто, видъвшій ноги у лебедя, летящаго по воздуху? Есть-ли въ семъ міръ кто—н. озабоченнъе меня?
- 71. Когда (я) хожу быстро—быстро, вътеръ раскрываетъ мою пазуху; когда (я) хожу удручённый, пъсня веселитъ моё сердце.
- 72. Сколько звёздъ на небё? сколько ни смотришь, онё (всё) кочують; сколько м'асяцевъ, сколько лётъ проходить зря моя жизнь.
- 73. Переплылъ-бы 'я на ту сторону (рѣки), да на этой сторонѣ нѣтъ у меня плота; отъ любви къ этой душечкѣ я кожу (лишь) съ однимъ туловищемъ, членовъ-же у меня нѣтъ
- 74. Золотое съдло и штофная подушка—па хребтъ бълой лошади; слова, сказанныя этою самою душечкою, не на явыкъ у меня, но въ печени (т. е. сердцъ).
- 75. Серебряный ножичевъ—-съ золотымъ черешкомъ хочу (я) поточить (его) о зелёный оселовъ; попрошу (я) тебя у Бога, если-же ты не будешь (моею женою), попрошу смерти.
- 76. Заказалъ (я себъ) отлить серебряный перстень съ бъленькою раковиною; эти пъсни свои я пою по (той) причинъ, что горитъ у меня сердце.
- 77. Гвоздика и бадьянъ въ какихъ мъстахъ цвътутъ? Чернобровая моя ласточка въ какихъ мъстахъ лежитъ (теперь) одна?
- 78. На той сторонъ—бълый лёнъ, на этой сторонь—голубой лёнъ; на тюфякъ, обрызганномъ гвоздикою, лежать одному—очень трудно.
- 79. Въ бѣлой избѣ летаетъ мотылёкъ; когда эта моя душечка приходитъ мнѣ на умъ, я присѣдаю и подбираю свои руки.

- 80. Душечка моя прядёть шёлкь, (который) немного тоньше, чёмъ нитка для шитья; ждёть-ли меня моя душечка немного позже, чёмъ вечерняя молитва (передъ закатомъ солнца).
- 81. Купилъ я жёлтыхъ яблоковъ, ибо устала у меня верхушка сердца; эти пъсни для меня не—славословіе Божіе,—я пою (лишь) потому, что горитъ (у меня) сердце.
- 82. На балконъ горятъ свъчи, сало ихъ таетъ и каплетъ; по причинъ твоей любви въ сердцъ у меня горитъ огонь.
- 83. На пальцѣ—серебряный перстень, глазовъ его— на кольцѣ; удастся-ли намъ повидаться когда—н. съ этою душечкою и потолковать наединѣ?
- 84. О если-бы взяла душечка, взяла (мой подарокъ)! о если-бы (подарокъ) былъ—непропущенный мёдъ, о если-бы были подруги, не тронутыя людьми, когда даёшь (имъ) своё благопріобрътенное имущество.
- 85. Сегодня ночью—4-ое число мёсяца, какъ красива луна, когда она (только что) народилась! Одинъ Богъ воленъ, чтобы соединить любящаго съ любимою, (у которой) брови (выведены точно) перомъ.
- 86. Бери-же, душечка, бери (меня) и положи въ алую колыбель; (впрочемъ) въ алой колыбели мнъ не заснуть, положи (лучше меня) къ себъ въ пазуху и ложись.
- 87. У окна моего—цвъты колокольчики, если не поливать (ихъ) водою, они не вьются; подругъ, кромътебя, сердце моё не принимаетъ.
- 88. Плывётъ солнце, ай плывётъ, (точно) шёлковая нитка, привязанная къ тальнику; словъ, которыя было нужно говорить, было у меня много, (но) какъ только увидалъ тебя самоё, языкъ мой (оказался) привязанъ.
- 89. О если-бы прівхали барышники, о если-бы они сказали: "продаемъ алую штофную матерію"! О если-бы слетвлъ

- съ неба ангелъ, о если-бы онъ сказалъ: "теперь вы соединитесь"!
- 90. На берегу ръки Бълой растетъ-ли худшая пшеница? (Отвътъ: нътъ) Чтобы соединиться съ тобою, душечка, будетъ-ли воля Божія? (Отвътъ: нътъ).
- 91. Кто ходитъ въ огородъ, держа въ объихъ рувахъ розы? Если-бы я соединился когда—и. съ этою самою душечкою, то я спалъ-бы спокойнымъ сномъ.
- 92. Заказалъ (я) отлить серебряный перстень изъоднихъ только серебряныхъ монетъ; искалъ я тебя, душечка, и нашёлъвъ огородъ, гд'я цвътутъ розы.
- 93. Выбъжалъ (я) на улицу (и вижу), катится пара яблоковъ; соединитъ-ли (насъ) парою, какъ пара яблоковъ, Господь единый?
- 94. Кто смотритъ въ овно, надъвши на себя (платье) съжелтыми цвътами? Она играетъ и смъется, глядя мнъ въглаза, это-то и нравится моему сердцу.
- 95. Выстрёлиль и въ окно пулю, и она съ визгомъ попала въ жёлтый цвётокъ; хотёлось-бы (мнё) стать соловьёмъи полетёть на тюфякъ, постланный тобою, душечка.
- 96. Прошёль я поздно чёрнымь льсомь по следамь чёрной куницы; какь увижу (тебя), не могу оторвать глазь своихь оть лица твоего, светлаго какь полная луна.
- 97. Изъ—за высокой горы несётся (сюда) облако, видишь-ли (его)? Когда оно придёть, душечка, поцёлуй-ка разъ, не умрёшь, вёдь, отъ одного поцёлуя?
- 98. Солнце восходить и идёть (по небу), точно привязанное къ яблонъ; если будемъ здоровы, благополучны, можетъ быть, опять соединимся.
- 99. Завязка у моего ворота—алый шёлкъ, ея нельзя взять и свернуть; весь твой станъ обрызганъ мускусомъ, какъ увидишь (его), такъ нельзя отстать.

- 100. Воротъ украшенъ жемчугомъ и общитъ серебраною нитью; упади онъ, душечка, на землю, (сейчасъ-же) пропадётъ. Если хочешь ходить, такъ ходи передъ моими глазами, (ибо), видя тебя, сердце моё успокаивается.
- 101. Вотъ, кажется, твоя ситцевая рубаха, над'внь-ка (её) на свой стройный станъ; стройный свой станъ сд'влай доступнымъ (для меня), и зал'взь ко мнт въ пазуху.
- 102. Войдёшь (ты) въ бълый домъ и будешь ходить (по нему) потихоньку; когда войдёшь ко мит въ пазуху, тогда растаешь, точно жёлтое коровье масло.
- 103. По берегу ръви Бълой ходитъ пъшкомъ бълый голубь; если было-бы суждено мнъ взять тебя, душечка, я ходилъ-бы женихомъ 3 года.
- 104. Выйдя літомъ на лугъ съ народомъ, мы будемъ играть; удивительно увлекательное д'вло, оказывается,—спать ночью съ иміть тонкую талію.
- 105. Хочется мий пить, душечка, гдй-же вода? что за польза пить морскую воду? Если ты поцилуешь разъ, когда з хочу пить, это и будетъ польза горящему сердцу.
- 106. Гдѣ поётъ соловей? На макушѣѣ тальника, въ гнѣздѣ. Соединимся-ли (мы) въ семъ мірѣ, распѣвая подобно (этому) соловью?
- 107. Вшь яблоко, душечка, вшь яблоко; если я вмъ яблоко, то зубы мои набиваются оскоминой; если ты не бросишь (меня), я (тебя) не брошу, развъ только возьмёть мою душу Азраилъ.
- 108. Своему соловью ты не даёшь ворму; развѣ хочешь, чтобы онъ не пѣлъ? Когда (я) скучаю, поклона твоего нѣтъ; развѣ хочешь, чтобы я пожелтѣлъ и умеръ?
- 109. Я впрыгнулъ въ огородъ, чтобы взять тонкій прутъ; тонкій прутъ—таловый прутъ, (но) ждётъ-ли (меня) душечка, млённая?

- 110. У окна моего—соловей; когда онъ поётъ, я просыпаюсь. Не только пъть, но и плакать будешь, когда (я) приду тебъ на умъ и ты соскучишься обо мнъ.
- 111. За чёрнымъ лѣсомъ хлопаетъ крыльями, кажется, ласточка; если возьмётъ (тебя) икота,—вспомни, что это я соскучился по тебъ.
- 112. Въ огородъ цвъты съ яблоками, (впрочемъ) не съ яблоками, а бутонами; кромъ тебя, (я) никого не люблю, повърь моимъ словамъ, ей Богу.
- 113. Еъ огородъ поётъ соловей, а въ саду (онъ поётъ) между цвътами на тальникъ; утромъ ты у меня на умъ, вечеромъ во снъ, (всегда ты), душечка, у меня въ памяти.
- 114. На берегъ ръки Бълой выходить играть (ввърь) рысь; когда-же тонкостанная, подобная рыси, войдёть (комнъ) въ пазуху?
- 115. Волосы у тебя не распустятся, хотя-бы ты переплела (ихъ) серебряною нитью; точно я видълъ тебя самоё, когда увижу твою рубаху, которую (я) оставиль (у себя).
- 116. Въ круглое озеро я положилъ кораллъ, достань-ка (его), душечка, мутя (воду); держалъ-оы я (тебя) передъ своими глазами, успокаивая несуществующими хитрыми способами.
- 117 Видна-ли Москва изъ Казани, когда залъзешь на высокую лъстницу? Скучаетъ-ли наша душечка, когда вечеромъ ложится на свой тюфякъ?
- 118. Гвоздика и бадьянъ въ какихъ-то мѣстахъ (теперь) цвѣтутъ? Распѣвая подобно соловью, гдѣ-то лежитъ (теперь) одна (моя душечка)?
- 119. Сълъ я подъ осину, зеленые листья (у меня тавъ и) сыплются; утреннее солнце и вечерняя луна гдъ плывутъ (теперь), блестая?
- 120. Запрёгъ (я) съ удовольствіемъ солового коня, повернувъ (его) головою къ воротамъ; ждётъ-ли насъ душечка, сгорая нетерпъніемъ ради одного свиданія?

- 121. Благородныя птицы поють, когда цвѣтуть красные цвѣты; отъ тебя, душечка, жду поклона, когда заря занимается, (а) ночь кончается.
- 122. Подъ окномъ—8 цвътовъ, всъ 8—равные цвъты; если, бросивъ меня, полюбишь другого, то да дастъ тебъ Богъ болъзнь на 8 лътъ.
- 123. На вершинъ высовой горы випить безъ углей самоваръ; если, бросивъ меня, полюбишь другого, то другъ твой любезный да лишится жизни.
- 124. Текутъ по небу облака, (и вътромъ) отбрасываетъ (ихъ) отъ одной горы къ другой; на свътъ красавица не ты одна, какъ увидишь печаль (красавицъ), онъ сейчасъ-же найдутся.
- 125. Передъ холоднымъ сараемъ стоитъ, шатаясь, одна индъйка; волосы твои по частямъ (переплетены) жёлтою серебряною шитью, (ты) по пустякамъ заставляешь (только) меня желтъть.
- 126. Хотълось мнъ купить и продавать красную бухарскую пестрядь; видя пріятелей другихъ, кромъ меня, да не сбивается съ пути доброе благословенное твоё сердце.
- 127. Двухъ рыжихъ и пару бурыхъ (коней) зачёмъ ты пустила, душечка, вдоль по берегу? Если хочешь любить, люби скоръе, что-же ты такъ ходишь, долго думая?
- 128. Рубаха у тебя—полотняная; надъвая (её) во время грязи, не вымочи ея. Если хочешь любить, люби скоръе; не успоканвай меня, какъ грудного ребёнка.
- 129. Передъ высокимъ сараемъ я взялъ и положилъ, душечка, шапку съ наушниками; если, бросивъ меня, полюбишь другого, да ввергнется душа твоя въ адъ.
- 130. Украшенныя узорами сани—съ колокольцами, а оглобли у нихъ изъ зелёной жимолости; въ ночь, (только—что) сегодня прошедшую, на чью шею клала ты свои руки?

- 131. На кругломъ озерѣ—4 утки, какъ-же плаваютъ тѣ (изъ утокъ), которыя хромы? Когда (возлюбленная) стоитъ близко и смотритъ (на меня) глазами, какъ-же терпитъ ея душа?
- 132. Двери огорода отвори настежь,—пусть солнце падаеть, душа моя, на бълый лёдь; душечка, сердце твоё оказывается жёсткимъ, (въдь) отъ этихъ (моихъ) словъ могъ-бы размякнуть (и) камень.
- 133. Ступающій, топая—топая, гнёдко, лодыжки у него—точно зелёное тутовое дерево; да не обращается любовь твоя на красиваго пріятеля, (ибо огонь ея) есть огонь, который во (всю) жизнь не погаснеть.
- 134. Вошёлъ-бы я въ огородъ, гдѣ растутъ розы, да боюсь запачкаться о цвѣты розъ; когда ты, душечка моя, приходинь мнѣ на умъ, я встаю отъ своего сна со слезами.
- 135. Растутъ-ли въ огородъ розы? пролетаютъ-ли между ними соловьи? Если не поговорить съ тобою самой (лично), неужели можно изложить (всё) на бумагъ?
- 136. Идутъ сюда 2 рыжихъ коня, приводя въ трясеніе каменныя улицы; если хочешь бросить (меня), зачёмъ поцёловала, и смутила моё сердце?
- 137. Вдоль по улицѣ—каменистая дорога, пусть кони твои будутъ подкованные; письмо твоё, прибывшее вчера, надрываетъ верхушку моего сердца.
- 138. На вершинъ высокой горы кипитъ на вътру самоваръ; любятъ (другъ друга), (но) не соединяются не только мы одни, но и люди.
- 139. Подъ окномъ у меня—цвётовъ розы, съ цвёткомъ . розы не сравнится ни одинъ цвётовъ; моей любви окажется больше (чёмъ твоей), если положить намъ (ихъ) на вёсы и свёсить.

- 140. Подъ окномъ у меня—всё плоды; мнѣ (ихъ) ѣсть не хочется, (ибо) я слишкомъ сытъ. Вхожу я въ домъ и выхожу на улицу. (ибо) не нахожу тебя, душечка, нигдѣ.
- 141. Подъ окномъ у тебя, оказывается, свётло, (такъ что можно) сидёть и нанизывать (на нитку) кораллы; отъ матери (ты) родилась стройною, (такъ что) надрываешь мою печень.
- 142. За чернымъ лѣсомъ я насбиралъ въ платокъ клубнику; любя тебя, душечка, я не могу нисколько удовлетвориться на здоровье.
- 143 (Растеніе) свергубецъ, растущее въ березнякъ, хотълъ-бы я собрать и болъе сладкія (части) съъсть; ей Богу, душечка, люблю (тебя) кръпко, не бросай (меня) ради Бога.
- 144. На вершину высокой горы нельзя взобраться, (ибо на горѣ) коренья; пока не исполнится назначенный (для свадьбы) Богомъ срокъ, да дастъ Онъ самъ нашъ терпѣнія.
- 145. Черезъ нашу улицу течётъ самая холодная вода; внутри у меня и снаружи горитъ огонь, пламя (только) не выходить наружу.
- 146. Сизый голубь воркуеть, (сидя) между двумя водами (въ ямкахъ); (хотя) мы (и живемъ) черевъ улицу,—любовь наша—пламя огня.
- 147. По небу летять 2 птицы: одна изъ нихъ съ верёвочкою, а другая свободная; когда увижу (свою милую) во сив, сердце моё радуется, когда-же проснусь, назуха моя—пуста.
- 148. Двъ ръки—точно одно море, течение ихъ—совершенно ровное; если увидите, передайте поклонъ и скажите: "онъ пожелтълъ отъ тоски по тебъ".
- 149. Лебедь летить, видя р'вку, а соловей летить, видя розу; не только далеко, но и вблизи не достаточно вид'втьс разъ, когда соскучишься.
- 150. Въ воздухъ, душечка, много туману; а въ этойя деревнъ долго не простою. Если имъещь что сказать (мнъ),

- говори тутъ-же, (ибо) когда ты соскучишься, меня (здѣсьуже) не будетъ.
- 151. Не стръляй тихонько, не стръляй сильно, (и) не теряй выстръленной пули; если ты (меня) не бросишь, я (тебя) не брошу, не охлаждай во мнъ своего расположения.
- 152. Открыль я доску лавки (магазина), (но) не нашёльнымецкой пестряди; тебя мны и меня тебы когда-же будуть хвалить враги?
- 153. Петли у дверей волотыя, двери вожаныя, шестъ у колыбели серебряный, а колыбель украшена цвътами; я хвораль, (но) не пожелтъль, сдълала меня жёлтымъ эта любовь.
- 154. Взялъ (я) пътаго коня и трижды исколесилъ городъ Казань; если хочешь (меня) любить, полюби скоръе, (ибо) если скоро не полюбишь, лишишься меня.
- 155. Золото и серебро—у богачей, (а) круглыя копыта у жеребчиковъ, ты говоришь, что не соскучишься, (тогда какъ) ты пожелтвешь въ томъ мъсяцъ, когда посивваетъ клубника.
- 156. Передъ мельницею—глубокое озеро, (въ немъ) я выстирала узорчатый платокъ; о имъющая красивыя брови, отръзокъ моей души, родилась ты (лишь) для того, чтобы сжигать душу.
- 157. Браслетовъ у тебя, душечка, 2 пары: одна—широкая, а другая—узкая; клянусь Богомъ, душечка, знай поправдъ, (что) я жажду одного свиданія (съ тобою).
- 158. Когда доживёшь до-льта, выходи на лугъ, (но) не такъ называемыхъ ягодъ калины; надъясь на неизвъстнаго пріятеля, не бросай (ты) пріятеля, уже извъстнаго.
- 159. Плетень, который я поставиль въ этомъ году, расшатали весенніе вътры; полюбиль-бы (я тебя) больше, чъмъсвою душу, да коварный врагь заставиль бросить (тебя).
- 160. Я стою и думаю, какъ-бы убрать (изъ этихъ мъстъ) свою голову; то пою пъсню, то раздумываю и не знаю вовсе, что мнъ дълать.

- 161. Если свътло, помощь лунъ; куда-бы (ты) ни пошёлъ, солнце одно, — это помощь благородной, какъ бабочка, душъ.
- 162. Дорогая рубаха (на гвоздь) не въсится; пока не положишь (ея) въ сундукъ, она не сомнётся. Удручённаго сердца и вылетъвшей (изъ тъла) души, хоть желалъ-бы купить, (нигдъ) не найдёшь.
- 163. Въ городъ, называемомъ Казанью, калитки не запираются раньше вечера; прошедшей жизни и удручённаго сердца, хоть желаль-бы купить, (нигдъ) не найдёшь.
- 164. Городъ Петербургъ—каменный городъ, (онъ) всёмъ городамъ главный городъ; (одинъ) молодой человёкъ ради (другого) молодого (всегда) затёваетъ отчаянное дёло.
- 165. Поётъ соловей на своемъ тронъ, (поётъ) и въ серединъ ночи и на заръ; не будь безъ пріятельницы, не будь безъ денегъ, когда ты (уже) выросъ и возмужалъ.
- 166. Спустилъ (я) въ рѣку яблоки, и отраженія ихъ озарили міръ; о если-бы родился не я, а камень, (и тотъ) восхваляль-бы Бога.
- 167. У топающаго (на улицъ) гнъдого коня копыта всеравно, что стаканы; въ огнъ не горитъ и въ водъ не тонетъ вость купца—молодца.

6. Разсназъ объ уходъ въ солдаты.

(1—4) Сидълъ (я) подъ березой, пока поспъвала земляника; услышалъ я, что идётъ писарь, и заплакалъ такъ, что вспухли у меня глаза. (5—8) Дерево дубъ—кръпкое дерево, а дерево берёза—мягкое (неплотное) дерево; писарь записалъ (меня), и я пошёлъ (въ солдаты), оказавшись годнымъ царю. (9—12) Маменька, ульи твои пусть роятся каждый день; оставивши при себъ любимаго своего сына, теперь порядочноразбогатъешь. (13—16) Кушанья маменьки я не отвъдалъ,

чтобы узнать его вкусъ; не плачь, маменька, что плачешь? въ закладъ тебъ (остался, въдь) твой любимый сынъ. (17-20) Маменька, кукуетъ кукушка за гумномъ, на кладбищъ; ты вспомнишь горько и заплачешь, (но) Бавій будеть (уже) далеко. (21-24) Казакина своего, сшитаго въ семъ году, я (нираву) не надъвалъ, чтобы порадоваться; и жилъ себъ спокойно, говоря: "можетъ быть, не уйду въ этомъ году (въ солдаты)!" (25-28) Шапку мою, сшитую въ этомъ году, тенька, носи-ка (теперь) самъ; люби (меня), говоря: "дорогой мой сыночекъ Ба́вій!" (29—32) Въ маленькомъ горшев съ узкимъ отверстіемъ (варится) кущанье солдать; изъ кавакихъ-только мёсть не возвращаются солдатскія головы! (33-36) По улицъ (деревни) Жянай я не хаживаль, показывая свою гордость; еще съ молодыхъ леть я быль солдатомъ и жезнь моя проходить въ трудахъ (такъ что я пожелтвлъ) (37-40) Стары мечеть и минареть, владуть (теперь) новую мечеть; не плачь, маменька, что ты плачень, въдь, любимый твой сынъ остаётся (при тебів)? (41—44) Открывъ дверь свою, я вижу, (что) звъзды на небъ мерцають; достойный провлятія исправникъ устроилъ вакое-то зрълище. (45-48) Была у меня бъло-сивая лошадь, промъняль (я) её на бълую лошадь, если-бы (я) быль человыкь, родившійся подъ счастливою звыздою, не пошёлъ-бы (я) въ солдаты. (49-52) Впрыгнулъ я въ конюшню, и положила (прощаясь) руку на коня; рыжій мой конь съ бълою лысиною на лбу остается теперь чужимъ людямъ. (53-56) Солдаты рубятъ срубы, а кругомъ ихъ играеть бурань; вогда свазали: "ступайте, солдаты, въ походъ!", (солдаты) замахали платками и заплакали.

7. Разсназъ объ убівнім Уничъ (Анисьи) Ахметомъ.

(1—4) Впрыгнула (я) въ огородъ за ябловами, воторыя (уже) поспъли и краснълись; дяденька Ахметъ, говорю тебъ:

ради Бога, не рѣжь (меня)! (5-8) Поднялась (я) на вершину горы и ступила на ея зелёный камень, (но) негодяй, по имени Ахметъ, доканалъ мою голову. (9-12) Подвялась я на вершину горы и взглянула прямо на деревню, но негодяй Ахметъ вышелъ во мив прямо на-встрвчу. (13-16) Надвла (я на себя) камзолъ изъ чёрной витайки и вышла изъ влёти; послѣ того, какъ дорогая моя душа вылетѣла (изъ тѣла), тъло моё было повъшено на тальнивъ. (17-20) По большой дорогъ ходитъ маменька и ищетъ (меня), (но) дорогую мою душу отняли, наступивши на грудь мою кольномъ (21-24) У большой дороги сорвала (я) одинъ стручёвъ; несчастная Анисья вернулась-бы (домой), да дорога оказалась очень далека. (25-28) На широкомъ лугу косила (я) траву, (тамъ) повосъ мой (шелъ) извилинами; не поддалась-бы я Ахмету, (да) въ рукъ не случилось орудія. (29-32) На широкомъ лугу есть тальники, а подъ тальниками есть кровь; на берегу ръки, на широкомъ лугу, есть мъсто, гдъ заръзали человъка. (33-36) Косила (я) на широкомъ лугу траву, да конецъ моего повоса залила вода, на берегу ръки, на широкомъ лугу, погибла моя дорогая голова. (37-40) На широкомъ лугу косила (я) траву, да покосъ мой не высохъ; возвратиться (домой) сътятенькой Господь не судилъ (мнв). (41-44) Источникъ (селенія) Ташъ-Кирмень течётъ-ли, покрывшись льдомъ? Хоть (я и) была девицей, (но) не пришлось ходить, надевши колпавъ и подвязавши висти. (45-48) Кавъ взглянула на правую свою сторону, -- поютъ соловые; какъ взглянула на лввую сторону, Ахметъ точитъ ножъ. (49-52) Надвла (я) свои калоши съ шёлковыми кистями и вышла изъ клети; дядюшва Ахметъ сказалъ: "я узнаю (тебя)" и, подошедши, схватиль (меня) за руку. (53—56) Всё своё имущество-мёдный кувшинъ съ узкимъ горломъ поставь тутъ; отръжь голову у Ахмета, убившаго меня, и опусти въ воду. (57-60) Бълая рубаха, которую надълъ Ахметъ, обувь его и рукава.

вапачкались въ крови; когда была заръзана несчастная Анисья, стало извъстно всъмъ людямъ. (61—64) На низу бокового моего окна ефрейтеръ сдълалъ надпись; на берегу ръки, на широкомъ лугу, принялъ мою душу Азраилъ.

8. Разснавъ объ одномъ бъднянъ.

(1-4) Вотъ сегодня пятое число, ладно теперь, хорошо; вавъ загляну въ кошельки, всѣ они до одного пусты. (5-8)Пошёль (я) кь богачу, чтобы взять (денегь), заложивь (ему) излишки; излишковъ онъ не взяль, да и въ кошелёкъ (ничего) не положилъ. (9-12) Хотълось мнъ прослезиться, если-бы навернулись слёзы, и засвидетельствовать истинность нужды, да я сказаль старух (своей): "къ моему возвращению поставь самоваръ". (13-16) Когда я вернулся, самоваръ винълъ съ сильнымъ грохотомъ; чай-то мы взяли-бы у людей, да сахару не осталось ничего. (17-20) Съли мы вдвоёмъ со старухою и сильно запечалились, не чная, что дёлать; сказали мы: "чай будемъ пить завтра! и самоваръ оставили, не вытрясши (его). (21-24). Когда солнце закатилось, а луна взошла, мы послали за пищею и достали (её); чтобы во время яденія было свътло, (мы) нащепали лучинъ и зажгли (ихъ). (25-28) Когда мы повли 5-6 разныхъ (сивдей), старуха сварила картошекъ; "болъе крупныя ъшь ты!" сказала она, и пододвинула блюдо во мив. (29-32) Когда старуха угощала тавъ отъ (всего) сердца (меня), я глядель (на неё) и радовался; устремивь на неё свои глаза, я понялъ, (что) у нея есть печаль. (33—36) Γ овора: "ты, старуха, не печалься!", я началь утъщать жену; когда пришло мит на умъ, что мы чаю не пили, я бросилъ её утвшать. (37-40) Когда она постлала для спанья постель, -- мы заскоробли оба; думая, что на другой день жизнь перемънится, мы стали надъяться и радоваться. (41-44) Вставши утромъ, я запрёгъ въ телету коня; посоветовавшись со старухою, я началь усаживаться, чтобы вхать. (45-48) Когда я усвлся, чтобы вхать, меринъ мой вдругь зафыркаль; старуха моя вышла и крикнула, говоря: "куда тебъ надо ъхать, поъзжай скоръе! « (49-52) Отправился я туда, куда мив надо было вхать, и отъ должника (своё) получиль; чтобы сохранить полученное мною, я положиль (его) въ количествъ 2 копъекъ въ кошелекъ. (53-56) Поъхалъ я домой торопливо и конь мой порядочно умаялся; 2 копъйки моихъ мъдныхъ денегъ выцали изъ кошелька. (57-60) Узнавши, что денегь у меня нътъ, я началъ чесать свою голову; тавъ какъ конь мой умаялся и дальше идти не могъ, то его доротою (я) бросиль. (61-64) Пошёль (я) домой пішкомь, устали у меня и ноги; думая, что, когда возвращусь, (меня) будутъ ругать, я сильно испугался старухи. (65-68) Вотъ, вогда я вернулся, старуха моя чесала и заплетала свои волосы; что они (у нея) такъ гладки, видывали (всв) окрестныя стороны. (69—72) Когда я увидёль её, умъ мой растерялся окончательно; бросить старуху одну, я поняль, польвы будетъ.

9. Наставленіе о пріемъ гостей.

(1—4) Вотъ наступилъ праздникъ, (и) къ намъ прівдуть гости; готовь для нихъ угощеніе, (и) почти (ихъ) какъ слѣдуетъ: (5—12) щедраго сади въ передній уголъ, скупого сади на нары, скромнаго сади рядомъ, справедливаго сади спереди (себя), хорошаго сади направо, худого сади налѣво, влого сади на печную лавку, а безстыжему ладно (и) у порога. (13—21) Когда станешь угощать, будь осмотрителенъ: щедраго угощай путемъ, глупаго угощай осмотрительно, скромнаго угощай спокойно, справедливаго угощай радостно, худого угощай толкомъ, злого угощай облуманно, а сидящему у порога ладно и такъ, если-же не ладно, онъ будетъ смотрѣть на другихъ (букв. впередъ себя).

10. О блаженствъ праведнина и гибели нечестивыхъ.

Блаженъ мужъ, который не ходитъ на совътъ нечестивыхъ, и не сидитъ въ собраніи развратныхъ; но прилъпляется въ закону Господа, и о законъ Его помышляетъ день и ночь! Онъ кавъ дерево, посаженное при потокахъ водъ, которое плодъ свой приноситъ въ свое время, и котораго листъ не вянетъ: во всемъ, что онъ ни дълаетъ, успъваетъ. Не такъ съ нечестивыми: они—какъ прахъ, развъваемый вътромъ. И такъ не устоятъ нечестивые на судъ, и гръшники въ собраніи праведныхъ, ибо знаетъ Господь путь праведныхъ; а путь нечестивыхъ погибнетъ.

О свойствахъ истиннаго праведнина и наслъднина жизни въчной.

Господи! кто можеть пребывать въ скиніи Твоей? кто можеть обитать на святой горѣ Твоей? Тотъ, кто поступаеть непорочно, творить правду, и говорить истину отъ сердца своего; кто не клевещеть языкомъ своимъ, не дѣлаеть другому зла и не произносить злословія на ближняго своего; тотъ, въ глазахъ коего презрѣнъ отверженный (Богомъ), но кто уважаеть боящихся Господа, кто клянется ближнему и не измѣняетъ, кто серебра своего не отдаетъ въ ростъ, и непринимаетъ даровъ противъ невиннаго. Кто дѣлаетъ сіе, тотъ непоколебимъ во вѣки.

12. Переводъ молитвы "Отче нашъ".

Отче нашъ, сущій на небесахъ! да святится имя Твое; да пріндеть царство Твое; да будеть воля Твоя и на землѣ, какъ на небѣ; хлѣбъ нашъ насущный дай намъ на сей день; и прости намъ долги наши, какъ и мы прощаемъ должникамъ нашимъ; и не введи насъ въ искушеніе, но избавь насъ отъ лукаваго.

Ибо Твое есть царство, и сила, и слава во вѣки. Аминъ.

(Конецъ второй части).

Оглавленіе части II.

			Стра	LH.
	Предислов	ie	1	2.
	Отдълъ І.	Обравцы средняго стиля	2	28.
1.	Разсказъ	о воръ и сынъ его	3	5.
2.		о муравь в и паук в		
3.	•	о однъ и ночи		
4.	Завѣщані	е Нуширвана		
		о буйволь и осль		
		еніе чая (стихотвореніе)		
	-	объ Абу-Гали-Синъ и		
			14	28.
		. Образцы высонаго стиля		
1.		о разбойникахъ		
2.		о халифъ Омаръ и пьяницъ		
3.	n	объ одномъ царъ и его слугъ.		
4.	n	объ одномъ мудрецъ и сыръ		
5.	n	объ Абулъ-Асвадъ и одномъ арабъ.		
6.	n	объ одномъ судьв и женщинв		
7.	n	объ Абдулъ-Мелике и одномъ	, 55—	JJ.
٠.	70	арабъ	29	94
8.		о молодыхъ путешествен-	J5	34.
ο.	n	•	9.4	9 5
		никахъ и одной старухъ		
9.	n	о кофе, чав и березовомъ ввникв.		
0.	"	о празднивъ джіунъ		
		продавцахъ		
		о царѣ Тимурѣ		
13.	Полленје	о бъдности и нерадъніи	57 —	59.

	•	Стран.
	Отдълъ III. Образцы народном сло-	
1	BECHOCTH	60-113.
	І. Образцы въ татарской транскрипціи.	60- 73
1.	Разсказъ о 7 своявахъ и 1 волет	60 61.
2.	" о медвъдъ и лисицъ	61 61.
3.		62 62.
4.	" объ одномъ бъднякъ и лисицъ .	62-63.
5.	" о совъ и воробъъ	6 3— 63
6.	" объ одномъ портномъ и волкъ .	63 - 64
7.	" о богачь и бъднякъ	64 65.
8.	" объ обманщикъ и умникъ	65—`66.
9.	" о женѣ крестьянина и о женѣ	
	кирпичника	66- 66.
10.	" о мулль-взяточнивь	66 66.
11.	" о двухъ мудлахъ	67 67
12.	" о пътухъ и лисицъ	67— 69.
13.	" объ охотника и волка	69 — 70 .
14.	" о птицъ рыболовъ и ракъ	70— 73.
II.	Образцы вз русской транскрипціи	73—113.
1.	Сказна о трехъ братьяхъ	73— 79.
2.	Пословицы (№№ 1—132)	79— 87.
	Поучение противъ соблазновъ	
		87— 91.
		91—107.
		107—108·
7.	" объ убіеніи Уничъ Ахметомъ	
8.	***	110—11 1 .
	•	111—111.
10.	О блаженствъ праведника и ги-	
•	бели нечестивыхъ	112—112.
11.	О свойствахъ истиннаго пра-	
	ведника и настраника жизни въчной	112—112.
12.	Молитва Отче нашъ"	112-113

3 2044 050 834 95

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.



Digitized by Google

